

IV

REGII BLESTEMAȚI

Legea bărbaților

Maurice Druon

EDIȚIE SPECIALĂ
- pentru stocare electronică -

MAURICE DRUON
LEGEA BĂRBAȚILOR

(LA LOI DES MÂLES, 1957)

CUVÂNT ÎNAINTE

În trei sute douăzeci și șapte de ani, de la alegerea lui Hugo Capet până la moartea lui Filip cel Frumos, doar unsprezece regi au domnit, unul după altul, lăsând toți câte un fiu pentru a primi coroana Franței.

Prodigioasă dinastie căreia destinul părea să-i fi hărăzit durată și permanență! Din cele unsprezece domnii, nu puteai număra decât două care să fi ținut mai puțin de cincisprezece ani.

Această uimitoare continuitate în exercițiul și transmiterea puterii au îngăduit, dacă n-au determinat chiar, formarea unității naționale.

În locul legăturii feudale, legătură pur personală dintre vasal și suveran, dintre cel mai slab și cel mai puternic, se substituia încetul cu încetul o altă legătură, un alt contract, care unea pe membrii unei vaste comunități umane, supusă vreme îndelungată acelorași schimbătoare împrejurări și acelorași legi.

Dacă ideea de națiune nu era încă evidentă, principiul și întruchiparea ei existau deja în persoana regală, izvor suprem de autoritate și totodată judecător suprem. Cine zicea "rege" zicea "Franța".

Și Filip cel Frumos se străduise, de-a lungul întregii sale vieți, să întărească această unitate care se năștea printr-o puternică centralizare administrativă și prin nimicirea sistematică a puterilor exterioare sau particulare.

Abia dispăruse însă Regele de Fier, și fiul său Ludovic al X-lea îl urmă în mormânt. Nu se putea ca poporul să nu vadă în aceste două decese, venite unul după altul, și care loveau niște regi în floarea vârstei, semnul fatalității.

Ludovic al X-lea, Aiuritul, domnise optsprezece luni, șase zile și zece ceasuri. Nu i-au trebuit mai mult acestui nevolnic monarh pentru a strica în mare parte opera tatălui său. În timpul domniei lui, regina fusese asasinată și primul ministru spânzurat; foametea pustiise Franța, două provincii se răsculasera, o întreagă oaste se împotmolise în noroaiile Flandrei. Marea nobilime încerca iar să precumpănească puterea regală; reacțiunea era atotputernică și visteria secătuită.

Ludovic al X-lea se urcase pe tron în zilele când lumea era fără papă; murea fără să se fi ajuns încă la alegerea unui pontif și creștinătatea se afla la un pas de schismă.

Franța era acum fără rege, căci, din căsătoria sa cu Marguerite de Burgundia, Ludovic al X-lea, nu lăsa decât o fată de cinci ani, Jeanne de

Navarra, despre care mulți bănuiau că ar fi bastardă. Din cea de-a doua căsătorie, răposatul suveran nu lăsa decât o speranță: regina Clémence era însărcinată, dar avea să nască abia peste cinci luni. În sfârșit, se vorbea pe față că Aiuritul fusese otrăvit.

Cum nimic nu fusese prevăzut pentru organizarea regenței, ambițiile personale aveau să se năpustească spre a lua puterea. La Paris, contele de Valois se străduia să fie recunoscut ca regent. La Dijon, ducele de Burgundia, fratele prințesei asasinată Marguerite și cap al unei puternice ligi de baroni, se pregătea să-și răzbune sora, făcându-se apărătorul drepturilor nepoatei sale. La Lyon, contele de Poitiers, primul frate al regelui, se lupta cu uneltirile cardinalilor și se silea zadarnic să obțină o hotărâre a conclavului. Flamanzii nu așteptau decât prilejul de a pune iar mâna pe arme, iar seniorii din Artois continuau războiul lor civil.

Nu ajungeau oare toate acestea pentru a reaminti poporului afurisenia pe care marele maestru al templierilor o aruncase cu doi ani în urmă, de la înălțimea rugului său? Într-o epocă bântuită de eresuri, oamenii se puteau întreba în această primă săptămână din iunie 1316, dacă seminția capețiană nu era de acum încolo blestemată în vecii vecilor.

FILIP, PRINȚUL PORȚILOR ÎNCHISE

REGINA ALBĂ

Reginele purtau doliu alb.

Albă era marama de pânză subțire strânsă în jurul gâtului, care prindea bărbia până la buză și nu lăsa să se vadă decât mijlocul feței; alb vâlul mare care acoperea fruntea și sprâncenele; albă rochia lungă până la călcâie și cu mânecile închise la încheietura mâinilor. Era ținută, aproape monahală, pe care o îmbrăcase acum, și fără îndoială pentru tot restul vieții, regina Clémence a Ungariei, văduvă la douăzeci și trei de ani, după zece luni de căsnicie, a lui Ludovic al X-lea.

Nimeni de azi înainte nu-i va mai vedea minunatul păr de aur, nici ovalul desăvârșit al feței, nici acea strălucire, acea măreție liniștită care-i izbise pe toți câți o văzuseră și adusesese atâta faimă frumuseții sale.

Chipul mic și înduioșător care ieșea acum la iveală între vâlurile de-un alb fără pată purta urma nopților nedormite și a zilelor înecate în plâns. Chiar și privirea i se schimbase; nu se mai oprea pe nimic precis și părea să plutească deasupra ființelor și lucrurilor. Frumoasa regină Clémence își și luase înfățișarea de pe piatra ei de mormânt.

Totuși, sub cutele rochiei sale, o nouă viață era pe cale să se dezvolte; Clémence aștepta un copil, și era chinuită de gândul că soțul ei nu-l va cunoaște niciodată.

"Dacă Ludovic ar fi trăit ca să-l vadă măcar născându-se!", spunea ea. "Cinci luni, numai cinci luni să fi mai trăit! Ce s-ar fi bucurat, mai cu seamă dacă ar fi fost băiat... Vai, de ce n-am prins rod chiar din seara nunții noastre!".

Regina își întorcea încet capul spre contele de Valois care, cu un pas de cocoș gras, umbla încolo și încoace prin încăpere.

- Dar pentru ce, unchiule, pentru ce să-l fi otrăvit cu atâta cruzime? întreba ea. Nu făcea oare tot binele pe care-l putea face? De ce cauți întotdeauna să vezi mișelia oamenilor acolo unde nu e, fără îndoială, decât vrerea lui Dumnezeu?

- Tu ești într-adevăr singura ființă care, în aceasta împrejurare, pui în seama lui Dumnezeu ceea ce pare mai curând să fie un vicleșug al diavolului, răspunse Charles de Valois.

Cu pălăria înzorzonată a cărei creastă i se apleca spre umăr, cu nasul mare, fața lată și rumenă, cu burta înainte, și îmbrăcat în aceeași haină de catifea neagră cu copci de argint pe care-o purtase cu optsprezece luni înainte, la

înmormântarea fratelui sau Filip cel Frumos, monseniorul de Valois sosea de la Saint-Denis unde abia îl îngropase pe nepotu-său Ludovic al X-lea.

Ceremonia îi pusese de altminteri unele probleme, căci pentru întâia oară de când se înființase ritualul înmormântărilor regale, ofițerii palatului, după ce strigaseră: "Regele a murit!" nu putuseră să adauge: "Trăiască regele!"; și nu se știa în fața cui urmau să fie îndeplinite gesturile destinate noului suveran.

- Ei bine, îți vei frânge topuzul în fața mea, îi spusese Valois marelui șambelan Mathieu de Trye. Sunt cel mai în vârstă din familie și cel mai îndreptățit să primesc închinarea tuturor.

Dar frate-său vitreg, contele d'Evreux se ridicase împotriva acestei ciudate inovații pe care Charles de Valois n-ar fi întârziat s-o folosească pentru a cere să fie recunoscut regent.

- Dacă o luăm așa, spusese contele d'Evreux, cel mai vârstnic din familie nu ești tu, Charles. Unchiul nostru Robert de Clérmont e chiar fiul sfântului Ludovic. Ai uitat că mai trăiește?

- Dar știi bine că bietul Robert a dat în mintea copiilor și că nu te poți bizui pe el, fiindcă-i lipsește o doagă, răspunsese Valois înălțând din umeri.

În cele din urmă, când se sfârși praznicul de înmormântare servit în trapezăria mănăstirii, marele șambelan își frânsese topuzul, semn al slujbei sale, în fața unui jilț gol.

- Ludovic nu făcea oare pomană săracilor? Nu-i iertase oare de pedeapsă pe mulți care zăceau în temniță? vorbi mai departe Clémence, de parcă ar fi încercat să se convingă singură. Avea inima bună, crede-mă... Dacă a păcătuit, se căise... Firește, nu era clipa potrivită pentru a tăgădui virtuțile cu care regina împodobește amintirea încă proaspătă a soțului ei. Charles de Valois nu-și putea stăpâni, totuși, o pornire de necaz.

- Știu, nepoată, răspunse el, știu că ai avut asupra lui o foarte cucernică înrăurire, și că s-a arătat foarte mărinimos... față de tine. Dar o țară nu se cârmuiește numai cu rugă și mătănie, nici copleșindu-i cu daruri pe cei care ți-s dragi. Iar căința nu ajunge pentru a potoli ura pe care ai semănat-o.

Clémence se gândi:

"Iată... Iată-l pe Charles care se împăuna cu toate meritele cârmuirii când Ludovic trăia și care, acum, se și leapădă de el. Cât despre mine, curând mă vor scoate vinovată pentru darurile pe care mi le-a făcut. Am de venit iar în ochii lor străină..."

Era prea slabă, prea doborâtă de durerea ei ca să mai găsească puterea de a se indigna. Spuse doar atât:

- Nu pot crede că Ludovic a fost urât de unii până într-atâta, încât să fi vrut să-l omoare.

- Ei bine, n-ai decât să n-o crezi, nepoată, strigă Valois, dar așa stau lucrurile! Prima dovadă e câinele acela care a lins o cârpă ce fusese întrebuințată la scoaterea mațelor când s-a făcut îmbălsămarea, câine care a murit după un ceas. Mai e apoi...

Clémence închise ochii și-și încheștă mâinile pe brațele jilțului ca să nu se clatine în fața priveliștii pe care Valois i-o aducea în minte. Despre soțul ei oare, despre regele care dormise lângă ea, despre tatăl pruncului din pântecul ei avea cruzimea să vorbească astfel, silind-o să-și înfățișeze cadavrul sub cuțitul doftorilor care-l îmbălsămau?

Monseniorul de Valois continua să-și depene concluziile macabre. N-are să mai tacă oare burtosul acesta neastâmpărat, autoritar, vanitos, care apăruse ba îmbrăcat în albastru, ba în roșu, ba în negru, în toate clipele însemnate sau tragice din viața reginei Clémence, de zece luni de când venise în Franța, pentru a o dojeni, asurzind-o cu vorbăria lui și silind-o să facă ceea ce nu-i plăcea? Chiar în dimineața cununiei, la Saint-Lyé, unchiul Valois, pe care Clémence nu-l văzuse niciodată, era cât pe ce să-i strice bucuria nunții, apucându-se să-i istorisească intrigile de la Curte din care ea nu pricepea nimic... Clémence îl revăzu pe Ludovic venindu-i în întâmpinare pe drumul dinspre Troyes... biserica de țară, apoi micul castel cu încăperea aceea transformată în pripă într-o odaie nupțială...

"Știut-am oare să mă bucur îndeajuns de fericirea mea? Nu, nu vreau să plâng în fața lui", își zise ea.

- Cine e făptașul acestei groaznice nelegiuiri, urmă Valois, nu știu încă; dar îl vom afla, nepoată, asta ți-o făgăduiesc solemn... Dacă, bineînțeles, mi se dau mijloacele necesare. Noi, regii...

Valois nu lăsa niciodată să-i scape prilejul de-a reaminti că purtase două coroane, numai cu numele, dar care îl așezau totuși pe aceeași treaptă cu prinții suverani...

- Noi, regii, avem vrăjmași nu atât ai persoanei noastre, cât ai hotărârilor care stau în puterea noastră; și sunt destui cei ce puteau să aibă interes să te facă văduvă. Sunt templierii, a căror tagmă a fost nimicită, făcându-se mare greșală, cum am spus-o de atâtea ori, și care au alcătuit o ligă secretă, jurând pieirea fratelui meu și a fiilor săi. Frate-meu a murit și fiul său mai

mare îl urmează în mormânt! Mai sunt apoi cardinalii italieni... Adu-ți aminte de încercarea făcută de cardinalul Caetani de a aduce moartea prin vrăjitorie asupra lui Ludovic și a cumnatului tău, Poitiers, pe care vroia să-i trimită împreună pe lumea cealaltă. Afacerea a fost descoperită, dar Caetani putea foarte bine să fi căutat alt mijloc pentru a lovi. Ce vrei, nu scoți un popă din scaunul sfântului Petru, cum a făcut frate-meu, fără să stârnești un val de ură! Se prea poate de asemeni ca partizanii ducelui de Burgundia să nu se fi împăcat cu osândirea prințesei Marguerite și, mai puțin chiar, cu venirea ta în locul ei...

Clémence îl privi drept în ochi pe Charles de Valois, care se tulbură, împurpurându-se nițel la față. Era și el amestecat binișor în uciderea Margueritei. Înțelese că regina știa asta, fără îndoială din destăinuirile nesocotite ale lui Ludovic...

Dar Clémence nu spuse nimic; va ocoli întotdeauna acest subiect. Se simțea împovărată de o vină, fără voia ei. Căci soțul ale cărui virtuți sufletești le lauda, pusese totuși să i se sugrume întâia soție, ca să se poată căsători cu ea, nepoata regelui Neapolei. Trebuia oare să cauți în altă parte pricina pedepsei lui Dumnezeu?

- Și apoi, se grăbi Valois să înnoade vorba, mai e și vecină-ta, contesa Mahaut, care nu-i o femeie să se dea în lături de la o nelegiuire, oricât de ticăloasă...

"Și întrucât e mai rea decât tine?", se gândi Clémence fără a îndrăzni să-i răspundă, "Se pare că la Curtea asta nu stați mult pe gânduri când e vorba să ucideți..."

- Or, Ludovic, nu-i nici o lună de atunci, pentru a o sili pe Mahaut să i se supună, i-a luat comitatul Artois.

O clipă, Clémence se întrebă dacă, tot născocind atâtea vinovați care ar fi putut săvârși crima, Valois nu era el însuși făptașul. Gândul acesta, care de altminteri nu se întemeia pe nimic, o înspăimântă numaidecât. Nu, ea își interzisese să bănuiască pe cineva; ținea ca Ludovic să fi murit de moarte naturală... Fără să vrea însă, Clémence își ducea privirea prin fereastra deschisă, peste frunzișul pădurii Vincennes, spre sud, către castelul din Conflans, reședința de vară a contesei Mahaut... Cu câteva zile înainte de moartea lui Ludovic, Mahaut venise, însoțită de fiica-sa, contesa de Poitiers, să-i facă o vizită reginei Clémence. O vizită foarte amabilă. Clémence nu le lăsase nici o clipă singure. Admiraseră tapiseriile camerei...

"Nimic nu e mai înjositor", își zicea Clémence, "decât să-ți închipui că în jurul tău se află un trădător, și să începi a căuta trădarea pe fiecare chip...".

- De aceea, nepoată dragă, urmă Valois, trebuie să te întorci la Paris, așa cum îți cer. Știi cât te iubesc. Eu am pus la cale căsătoria ta. Tatăl tău îmi era cumnat. Ascultă-mă pe mine întocmai cum l-ai fi ascultat pe dânsul, dacă Dumnezeu l-ar fi ținut în viață. Mâna care l-a lovit pe Ludovic poate încerca să-și ducă mai departe răzbumarea asupra ta și a pruncului ce-l porți în tine. N-aș putea să te las așa, în mijlocul pădurii, pradă vreunui atac ai mișeilor, și n-aș avea pace decât știindu-te așezată cât mai aproape de mine.

De un ceas se străduia Valois s-o convingă pe Clémence să se întoarcă în palatul de la Paris, pentru că hotărâse să se mute el însuși acolo. Asta făcea parte din planul său de a sili adunarea pairilor regatului să-l aleagă regent, punând-o în fața unui fapt împlinit. Cine poruncea ca stăpân la palat, acela lua chip de rege. Dar mergând singur să se instaleze acolo, așa ar putea să pară o lovitură de forță și o uzurpare. Dacă, dimpotrivă, Valois intra în palatul de la Paris în urma nepoatei sale, ca ruda cea mai apropiată și ca ocrotitor al ei, nimeni n-ar putea să aibă ceva de spus. Pântecul reginei era în această clipă cea mai bună cheazășie a prestigiului și cel mai eficace instrument de guvernare.

Clémence întoarse ochii, ca pentru a cere ajutor, către un al treilea personaj care se afla la câțiva pași de dânsa, urmărind tăcut convorbirea, cu mâinile încrucișate pe mânerul unei săbii lungi.

- Bouville, ce trebuie să fac? întrebă ea în șoaptă.

Hugues de Bouville, fostul mare șambelan al lui Filip cel Frumos, fusese numit de primul consiliu de familie ce se ținuse după moartea Aiuritului în slujba de epitrop al pruncului regal ce avea să se nască. Acest om de treabă, burduhănos și încărunțit, dar încă foarte sprinten, slujitor credincios al regalității de mai bine de treizeci de ani, își luase noua sa dregătorie mai mult decât în serios, chiar în tragic. Înjghebase o strajă de gentilomi aleși pe sprânceană, care se schimbau în cete de douăzeci și patru la ușa reginei. El însuși se îmbrăcase ca de război și, pe căldura de iunie, asuda grozav sub zaua lui. Zidurile, curțile, împrejurimile castelului din Vincennes, erau împănate cu arcași. Fiecare rândaș de la bucătării umbla însoțit de un vătășel. Până și doamnele de onoare erau scotocite înainte de a pătrunde în apartamentele reginei. Nicicând o viață omenească nu fusese mai strașnic păzită decât aceea care pâlpâia în pântecul reginei Franței.

În principiu, Bouville își împărțea slujba cu bătrânul domn de Joinville care fusese ales ca al doilea epitrop; consiliul de familie se gândise la el fiindcă tocmai atunci se afla la Paris, unde venea să-și încaseze, așa cum făcea de două ori pe an, cu exactitudinea grijulie a unui om bătrân, veniturile proprietăților ce-i fuseseră acordate sub trei regi la rând, și mai ales cu prilejul canonizării sfântului Ludovic. Dar seneșalul ereditar al provinciei Champagne avea acum nouăzeci și doi de ani; ajunsese, de fapt, decanul nobilimii franceze. Era pe jumătate orb, și ultima călătorie, de la castelul său din Wassy de pe Marna de Sus, îl cam obosise. Își petrecea mai tot timpul moțâind în tovărășia scutierilor săi, doi bătrâni cu barbă albă, astfel ca toate îndatoririle slujbei rămâneau în seama lui Bouville.

De regina Clémence, Bouville se simțea legat prin toate amintirile sale fericite. Fusese solul venit s-o ceară în căsătorie și care o escortase de la Neapole până la Paris; era confidentul de o nețărmită credință și, probabil, singurul prieten adevărat pe care îl avea la curtea Franței. Bouville pricepuse numaidecât ca regina Clémence nu vroia să se miște din Vincennes.

- Monsenior, îi spuse el lui Valois, pot asigura mai bine paza reginei în acest castel îngrădit de ziduri, decât în marele palat de la Paris, deschis oricui. Iar dacă de vecinătatea contesei Mahaut te temi aici, pot să-ți dau de știre, căci sunt informat despre tot ce se petrece prin împrejurimi, că doamna Mahaut își face acum bagajele, gata să plece la Paris.

Valois era cam plictisit de importanța pe care și-o da Bouville de când era epitrop, și de încăpățânarea lui de a sta nemișcat acolo, proțăpît în sabie, alături de regină.

- Domnule Hugues, îl luă el de sus, slujba dumitale e să veghezi la pântecul reginei, iar nu să hotărăști unde să-și ia reședința familia regală, nici să aperi de unul singur întreaga țară.

Fără a-și pierde cumpătul, Bouville răspunse:

- Trebuie să-ți mai reamintesc, monsenior, că regina nu-și poate arăta fața înainte de a fi trecut patruzeci de zile de când a luat doliu.

- Dar, omule, cunosc tot așa de bine ca și dumneata rânduielele! Cine ți-a spus că regina va trebui să se arate? Are să călătorească într-un rădvan închis... În sfârșit, nepoată, izbucni Valois întorcându-se spre Clémence, dacă m-ar auzi cineva ar crede că vreau să te trimit la capătul pământului, și că Vincennes e la două mii de leghe de Paris!

- Înțelege-mă, unchiule, răspunse încet Clémence, locuința aceasta de la Vincennes e cel din urmă dar pe care mi l-a făcut Ludovic. Mi-a lăsat moștenire castelul, știi dumneata, acolo, erai de față... (arăta cu mâna spre odaia în care murise regele) ca să locuiesc în el... Mi se pare ca Ludovic n-a plecat încă de aici... Înțelege-mă... Aici ne-am...

Dar monseniorul de Valois nu putea să înțeleagă nimic din imboldurile amintirii, nici din gândurile care răscoleau sufletul reginei.

- Soțul tău, nepoată dragă, pentru care înălțăm rugi, aparține de acum încolo trecutului acestei țări. Tu însă, tu porți în tine viitorul ei. Punându-ți în primejdie viața, o primejduiești și pe aceea a copilului. Ludovic, care te vede de colo sus, nu ți-ar ierta-o niciodată.

Nimerise exact unde trebuie, și Clémence, fără să mai scoată o vorbă, se lăsă parcă doborâtă în jilțul ei.

Dar Bouville spuse că nu poate hotărî nimic înainte de a cere consimțământul domnului de Joinville, pe care trimiseră să-l caute prin castel. Așteptară câteva minute. Apoi ușa se deschise, și iarăși așteptară. În sfârșit, îmbrăcat într-un caftan lung, cum se purta pe vremea cruciadei, bătăind din picioare, cu fața pătată și zbârcită ca o scoarță de copac, cu pleopa lăcrămoasă și ochiul stins, ultimul tovarăș al sfântului Ludovic se ivi în prag, târându-și tălpile, sprijinit de scutierii săi, aproape tot așa de dărâmați ca dânsul. Fu așezat într-un scaun, cu toată grija cuvenită, și Valois se porni să-i explice planurile sale în privința reginei. Moșneagul asculta, dând din cap cu gravitate, vizibil mulțumit că mai are de jucat un rol. După ce Valois isprăvi, seneșalul se cufundă într-o meditație pe care nimeni nu îndrăzni s-o tulbure; așteptau toți sentința ce-avea să iasă din gura lui. Și deodată, îl auziră întrebând:

- Dar regele unde-i?

Valois, făcu o mutră deznădăjduită. Atâta trudă risipită de pomană, când vremea dădea zor! Mai înțelegea oare seneșalul ce i se spunea?

- Ascultă-mă, domnule de Joinville, regele a murit, răspunse el, și l-am îngropat azi-dimineață. Știi bine că ai fost numit epitrop...

Seneșalul își încreți fruntea și păru să facă o mare efortare spre a-și aduna gândurile. Această slăbiciune a memoriei nu era, dealtminteri, nouă la el; pe când își dicta vestitele sale *Amintiri*, cam într-al optzecilea an al vieții, nu băgase de seamă că repeta aproape cuvânt cu cuvânt la sfârșitul părții a doua, ceea ce spusese în partea întâia...

- Da, tânărul nostru domn Ludovic, rosti el în cele din urmă. A murit... Lui i-am înfățișat marea carte ce am scris-o. Știi că el e... al patrulea rege pe care-l văd murind?

Zicea asta de parcă ar fi fost vorba de cine știe ce ispravă.

- Așadar, spuse el, dacă regele a murit, regina este regentă.

Monseniorul de Valois se făcu roșu ca sfecla. Se străduise să fie aleși ca epitropi un ramolit și un mediocru, gândind că va putea să-i joace pe degete după plac; socoteala îi ieșea pe dos, și tocmai de la aceștia îi veneau cele mai mari neajunsuri.

- Regina, domnule seneșal, izbucni el, nu e regentă, e însărcinată. Nu poate fi în niciun caz regentă înainte de a se ști dacă va da naștere unui rege! Și apoi, vezi-o în ce hal este, și dacă-i în stare să facă față greutăților cârmuirii.

- Știi că nu văd de loc, răspunse moșneagul.

Cu fruntea în palmă, Clémence se întreba: "Dar când vor isprăvi odată? Când mă vor lăsa în pace?" Nu se gândea la altceva.

Joinville începu să explice în ce împrejurări, la moartea regelui Ludovic al VIII-lea, regina Blanche de Castille luase asupra ei regența, spre marea mulțumire a tuturor.

- Doamna Blanche de Castille... asta se zicea numai în șoaptă... nu era chiar ușă de biserică, așa cum a fost înfățișată. Și se pare că tânărul conte Thibaut de Champagne, căruia dumnealui tată-meu i-a fost bun tovarăș, a slujit-o până și în patul ei...

Trebuia lăsat să vorbească. Dacă uita lesne întâmplările din ajun, seneșalul ținea în schimb minte cu de-amănuntul tot ce i se povestise în anii fragezi ai copilăriei. Găsise aici ascultători și se folosea de prilej. Mâinile lui, tremurând de bătrânețe, râcăiau neconținut mătasea caftanului, pe genunchi.

- Și chiar atunci când sfântul nostru rege porni la cruciadă, unde am fost cu el...

- Regina ședea la Paris în vremea asta, nu-i așa? îi tăie vorba Charles de Valois.

- Da... da, făcu seneșalul.

Clémence fu aceea care puse capăt discuției, dându-se bătută.

- Ei bine, fie! rosti ea, voi face după vrerea dumitale, unchiule, și mă voi întoarce la Paris.

- A, iată ce va să zică o hotărâre cuminte, pe care domnul de Joinville o încuviințează cu siguranță.

- Da... da...

- Mă duc să poruncesc tot ce trebuie, spuse Valois. Vei avea o escortă comandată de fiu-meu, Filip și de vărul nostru, Robert d'Artois.

- Foarte mulțumesc, unchiule, foarte mulțumesc, îngână Clémence, gata să leșine. Dar acum, fiți buni și lăsați-mă să-mi fac rugăciunea.

După un ceas, în urma poruncilor contelui de Valois, castelul din Vincennes era cu dosul în sus. Se scoteau carele din șoproane; răsunau pocnetele bicelor pe spinarea cailor zdraveni aduși din ținutul Perche. Slugi treceau în goană; arcașii își lepădaseră armele pentru a da o mână de ajutor rândașilor de la grajduri. În vreme ce, de când cu doliul, toți se simțiseră obligați să vorbească în șoaptă, acum fiecare găsea un prilej să zbiere; iar dacă cineva ar fi vrut cu adevărat să curme zilele reginei, nici c-ar fi aflat ceas mai potrivit.

Înăuntrul castelului, tapițerii dădeau jos draperiile, demontau mobila, scoteau afară policioarele, etajerele și cuferele. Dregătorii palatului reginei și doamnele ei de onoare trebuiau de asemenea să-și strângă lucrurile. Era vorba de un prim convoi de douăzeci de trăsură, și fără îndoială că vor mai trebui făcute pe puțin două drumuri pentru a isprăvi cu mutatul.

Clémence a Ungariei, în lunga ei rochie albă cu care nu era încă deprinsă, umbla din încăpere în încăpere, mereu însoțită de Bouville. Peste tot, praful, sudoarea, forfota și acea impresie de jaf pe care ți-o dau mutările. Cămarășul, cu inventarul în mână, supraveghea expedierea văsăriei și a obiectelor de preț, strânse laolaltă, care acopereau toată pardoseala de piatră a unei săli: farfuriile, acarnițele, cele douăsprezece cupe de argint aurit pe care Ludovic le comandase pentru Clémence, marea raclă de aur cuprinzând un crâmpei din Crucea Adevărată, și atât de grea, încât omul care o ducea sufla din greu sub apăsarea ei, gâfâind de parcă urca și el Calvarul.

În iatacul reginei, prima lenjereasă, Eudeline, care fusese ibovnica lui Ludovic al X-lea pe când acesta nu era încă însurat cu Marguerite, dirija împachetarea veștmintelor.

- La ce bun, la ce bun să iau cu mine toate rochiile acestea, dacă nu-mi vor mai fi de nici un folos? spuse Clémence.

Și bijuteriile, de asemenea închise în lăzi grele de fier, toate agrafele, inelele, pietrele prețioase cu care Ludovic o dăruise în timpul scurtei lor căsnicii, erau și ele de acum încolo niște obiecte inutile. Chiar și cele trei coroane încărcate cu smaralde, rubine și perle, erau prea mărețe și prea împodobite pentru ca o văduvă să le poată purta. O simplă diademă de aur

cu mici flori de crin, prinsă pe vălul alb, va fi singura podoabă la care va avea drept, mai târziu.

"Am devenit o regină albă, așa cum am văzut-o devenind pe bunică-mea, Maria a Ungariei!", își spuse ea, "Dar bunică-mea trecuse de șaizeci de ani și adusese pe lume treisprezece copii... Soțul meu nici nu-l va vedea măcar pe al său..."

- Doamnă, întreabă Eudeline, trebuie să vii cu măria ta la palat? Nimeni nu mi-a dat porunci...

Clémence o privi pe femeia blondă care, uitând orice gelozie, îi fusese de așa mare ajutor în lunile acestea din urmă și mai cu seamă în timpul agoniei lui Ludovic.

"A avut o fetiță de la dânsa și a îndepărtat-o, a închis-o într-o mănăstire... Să ne fi pedepsit cel de sus și pentru asta?"

Se simțea copleșită de toate păcatele săvârșite de Ludovic înainte de a o fi cunoscut, și sortită să le răscumpere cu suferința ei. Va avea toată viața pentru a plăti lui Dumnezeu, cu lacrimi, rugi și pomeni, prețul greu al sufletului lui Ludovic.

- Nu, șopti ea, nu, Eudeline; să nu mă însoțești. Cineva care l-a iubit trebuie să rămână aici.

Apoi, îndepărtându-l până și pe Bouville, se duse să se ascundă în singura încăpere liniștită, singura care fusese respectată, camera în care murise soțul ei.

Era întuneric acolo, în dosul perdelelor trase. Clémence îngenunche lângă pat și își puse buzele pe învelitoarea de brocart.

Deodată, auzi un zgomot de unghii râcâind o stofă. Simți o spaimă care-i dovedi că mai avea încă poftă de trăit. Rămase o clipă nemișcată, ținându-și răsuflarea. La spatele ei, râcâitul continua mereu. Cu băgare de seamă, Clémence întoarse capul. Era seneșalul de Joinville, pe care-l așezaseră acolo, într-un ungher al odăii, în așteptarea plecării.

UN CARDINAL CARE NU CREDE ÎN IAD

Noaptea de iunie începea să pălească; dinspre răsărit un ciucure de lumină cenușie se și ivise la poalele cerului, vestind zorile gata să se reverse peste cetatea Isonului.

Era ceasul când căruțele de prin satele dimprejur porneau la drum spre a duce în oraș legumele și fructele, ceasul când huhurezii tăceau, iar vrăbiile nu-și începuseră încă ciripitul. Era și ceasul când, în dosul ferestrelor înguste ale unui apartament din mănăstirea Ainay, pregătit pentru oaspeții de seamă, cardinalul Jacques Duèze se gândea la moarte.

Cardinalul n-avusese niciodată mare nevoie de somn, dar cu vârsta această nevoie nu înceta să scadă. Trei ceasuri îi ajungeau cu prisosință. Puțin după miezul nopții, se scula și se așeza la masa lui de scris. Bărbat de-o inteligență vie și de-o știință foarte întinsă, deprins cu toate disciplinele gândirii, întocmise tratate de teologie, de drept, de medicină și de alchimie care se bucurau de mare vază printre cărturarii și învățații de pe vremea lui.

Într-o epocă în care marea nădejde a săracului ca și a prințului era fabricarea aurului, mulți pomeneau de doctrinele lui Duèze asupra elixirurilor menite transmutării metalelor.

Lucrurile din care se pot face elixiruri sunt trei, puteai citi în cartea intitulată Elixirul Filozofilor; cele șapte metale, cele șapte esențe, și cele șapte lucruri... Cele șapte metale sunt: soarele, luna, arama, cositorul, plumbul, fierul și argintul-viu; cele șapte esențe sunt: argintul-viu, pucioasa, clorura de amoniu, sulfura de arsenic, oxidul de zinc, magneziul, marcasita; iar celelalte lucruri sunt argintul-viu, sângele de om, sângele din rădăcina părului și din urină, și urina omului...

La șaptezeci și doi de ani, cardinalul mai descoperea niște domenii asupra cărora nu se rostise și-și întregea opera în timp ce semenii săi dormeau. Ardea de unul singur mai multe lumânări decât o întreagă chinovie.

În lungile sale nopți lucra și la uriașa corespondență pe care o întreținea cu o mulțime de fețe bisericești, de praviliști, de învățați, de cancelari și prinți suverani din toată Europa. Secretarul și copiiștii săi găseau dimineața truda lor pregătită pentru ziua întreagă.

Sau, alteori, se apleca să cerceteze poziția astrilor față de vreun rival al său din conclav, o compara cu zodia sa personală și consulta planetele ca să afle dacă va pune pe capul său tiara. După așezarea astrilor, cele mai mari șanse de a ajunge papă le avea între începutul lui august și începutul lui

septembrie ale acestui an. Era însă 10 iunie și nici un semn nu se arăta încă...

Venea apoi clipa grea dinainte de ivirea zorilor. Ca și cum ar fi crezut că va părăsi lumea chiar în ceasul acela, cardinalul se simțea atunci cuprins de o spaimă nedeslușită, o neliniște care-i cotopea și trupul și mintea. În această stare, și pe deasupra răpus de oboseală, începea să-și răscolească faptele din trecut. Amintirile sale puteau să-i înfățișeze episoadele unei existențe stranie... Ieșit dintr-o familie burgheză din Cahors, și încă neștiut de nimeni la vârsta când cei mai mulți dintre oamenii acelor vremi își isprăveau cariera, viața lui părea să nu fi început decât la patruzeci și patru de ani, atunci când picase pe neașteptate la Neapole, însoțind un unchi care se ducea să facă negoț prin părțile acelea. Călătoria, înstrăinarea, descoperirea Italiei, avuseseră asupra lui o înrăurire ciudată. Câteva zile după ce pusese piciorul acolo, devenea discipolul învățătorului copiilor regali și se apuca de niște studii abstracte cu o patimă, o înfrigurare, o putere de a înțelege orice numaidecât și o memorie veșnic trează pe care i le-ar fi putut pizmui copilandrii cei mai ageri la minte. Nu știa ce-i foamea, așa cum nu știa de somn. Adeseori un codru de pâine îi era de ajuns pentru a se hrăni o zi întreagă, și la nevoie ar fi putut îndura foarte ușor și regimul de temniță, cu condiția să i se dea cărți. Peste puțină vreme doctor în dreptul canonic, apoi în dreptul civil, numele său începuse să fie cunoscut. Curtea din Neapole puna mare preț pe sfaturile cărturarului din Cahors.

După pofta de învățătură, îi venise pofta de putere. Sfetnic al regelui Carol al II-lea de Anjou-Sicile (bunicul reginei Clémence), apoi secretar al consiliilor secrete și chivernisit cu numeroase venituri ecleziastice, se vedea numit, zece ani după sosirea sa acolo, episcop de Fréjus, și, ceva mai târziu, apuca dregătoria de cancelar al regatului Neapolei, adică prim-ministru al unui stat care cuprindea deopotrivă Italia meridională și comitatul Provence.

O ascensiune atât de fabuloasă, printre intrigile curților, nu se putea întemeia numai pe talente de jurist și teolog. O faptă a lui, știută de foarte puțini oameni, căci rămânea o taină a bisericii, arăta îndeajuns îndrăzneala și viclenia de care era în stare Duèze.

Câteva luni după moartea lui Carol al II-lea, fusese trimis în misiune la curtea papală, pe când episcopia de la Avignon - cea mai însemnată din toată creștinătatea pentru că era reședința Sfântului Scaun - se afla fără episcop. Cancelar cum era și deci deținător al sigiliilor, întocmi liniștit o scrisoare prin care noul rege al Neapolei, Robert, cerea pentru dânsul,

Jacques Duèze, scaunul episcopal de la Avignon. Asta se petrecea pe la 1310. Clément al V-lea, grijuliu de a-și câștiga sprijinul curții din Neapole, într-o vreme când raporturile sale cu Filip cel Frumos erau destul de anevoioase, se învoise numaidecât cu această cerere. Înșelătoria ieși la iveală în ziua când papa Clément și regele Robert, găsindu-se față în față, se arătară deopotrivă de mirați, primul că nu primise mulțumiri pentru hatârul mare ce-l făcuse, iar regele pentru că socotea cam sfruntată această numire neprevăzută care-l lipsea de cancelarul său. Era prea târziu. În locul unui scandal inutil, regele închisese ochii, găsind că-i mai bine să-l aibă la mână pe un om care ocupa de aici încolo una din cele mai înalte poziții eclesiastice. Și toată lumea a fost mulțumită. Acum Duèze ajunsese cardinal al curiei papale, și lucrările sale erau studiate în toate universitățile.

Dar, oricât de uluitoare ar fi o viață de om, ea nu apare astfel decât în ochii celor care o privesc din afară. Zilele trăite, de au fost pline sau goale, zbuciumate sau liniștite, sunt toate deopotrivă niște zile îngropate, și cenușa trecutului are aceeași greutate în mâna oricui.

Atâta patimă, atâta râvnă, atâta îndârjire, cheltuite o viață întreagă, aveau oare vreo noimă când totul trebuia fără doar și poate să sfârșească în acel "dincolo" de unde cele mai luminate minți și cele mai anevoioase cercetări omenești nu reușeau să întrevadă decât crâmpoie de nedeslușit? Pentru ce să vrei s-ajungi papă? N-ar fi oare mai cuminte să te închizi în fundul unei mănăstiri departe de toate? Să te lepezi în același timp de trufia cunoașterii și de deșertăciunea puterii... să dobândești umilința credinții celei mai naive... să te gătești de moarte... Dar, la cardinalul Duèze, până și meditațiile de acest fel luau întorsătura unor speculații abstracte, iar neliniștea stârnită de gândul morții se prefăcea într-o dezbatere juridică cu divinitatea.

"Părinții bisericii ne încredințează", se gândea el în dimineața aceea, "că după moarte sufletele celor drepti se bucură numaidecât de fericirea de a vedea fața lui Dumnezeu, care este răsplata lor. Fie, fie... Dar după sfârșitul lumii, când trupurile înviate își vor redobândi sufletele, va trebui să ne înfățișăm la judecata de apoi. Dumnezeu însă, care este desăvârșit, nu poate să judece în apel propriile sale sentințe. Dumnezeu nu poate comite erori, spre a fi nevoit să îndepărteze din rai pe aleșii cărora el însuși le-a admis intrarea acolo. De altminteri, nu s-ar cuveni oare ca sufletul să nu se împărtășească din bucuria Domnului decât în clipa când, unit iar cu trupul său, va fi el însuși desăvârșit în natura lui? Așadar... așadar, părinții bisericii se înșală. Așadar, nu poate fi vorba de fericirea cerească în adevăratul

înțeles al cuvântului și nici de bucuria de-a vedea pe Dumnezeu înainte de sfârșitul veacurilor, iar Dumnezeu nu-și va arăta fața decât după judecata de apoi. Până atunci însă, unde oare se află sufletul morților? Nu cumva ne vom duce să așteptăm *sub altare dei*, sub acel altar al lui Dumnezeu de care vorbește sfântul Ioan în *Apocalips*?...".

Tropotul unui cal, lucru foarte neobișnuit la asemenea ceas, răsună de-a lungul zidurilor mănăstirii, pe caldarâmul din piatră de râu care acoperea cele mai frumoase străzi ale Lyonului. Gardianul ciuli urechea o clipă, apoi se întoarse la gândurile lui cu concluzii neașteptate.

"...Căci dacă raiul e gol", își zicea, "aceasta schimbă foarte mult situația acelor pe care noi îi decretăm sfinți sau preafericiți... Dar ceea ce este adevărat pentru sufletele dreptilor, este neapărat la fel și pentru sufletul păcătoșilor. Dumnezeu nu ar putea să-i pedepsească pe cei răi înainte de a fi răsplătit pe cei buni. La sfârșitul zilei își primește muncitorul simbria; la sfârșitul lumii se va alege pentru totdeauna grâul de neghină. Nici sufletul nu locuiește acum în iad, deoarece osânda n-a fost rostită. Cu alte cuvinte, până atunci, iadul nu există..."

Această teorie era mai curând liniștitoare pentru oricine se gândea la moarte; ea amâna ziua judecății din urmă, fără a închide perspectiva vieții veșnice, și se împăca destul de bine cu intuiția, comună celor mai mulți oameni, după care moartea e o cădere într-o tăcere obscură, un somn în care nu mai știi de nimic...

Firește, o asemenea doctrină, dacă ar fi mărturisită cu glas tare n-ar putea decât să stârnească aprige împotriviri printre părinții bisericii și în norodul credincios, iar clipa nu era potrivită pentru un candidat la Sfântul Scaun să se apuce să propovăduiască inexistența raiului și a iadului sau să afirme că ele ar fi nelocuite.

"Să așteptăm până va lua sfârșit conclavul", își zicea cardinalul.

Fu întrerupt de un călugăr de serviciu la poarta mănăstirii, care bătu în ușă și îi vesti sosirea unei ștafete de la Paris.

- Din partea cui vine? întrebă cardinalul.

Duèze avea un glas înfundat, vătuit, fără nici un timbru, deși foarte limpede.

- Din partea contelui de Bouville, răspunse călugărul. Trebuie să fi venit în goana mare, căci pare frânt de oboseală; până să-i deschid, l-am găsit pe jumătate adormit, cu fruntea lipită de canatul porții.

- Adu-mi-l aici de îndată.

Și cardinalul, care cu câteva clipe mai înainte cugeta la deșertăciunea ambițiilor lumii acesteia, se gândi numaidecât:

"Să fie oare în legătură cu alegerea? Curtea Franței să fi trecut fățiș de partea mea? Mi se va propune oare un târg?..."

Se simțea foarte tulburat, plin de curiozitate și de speranță, și străbătea încăperea cu pași mărunți și iuți. Duèze avea statura unui copil de cincisprezece ani, o mutră de șoarece sub niște sprâncene albe stufoase, un trup șubred. În dosul geamurilor, cerul începea să se înroșească; nu era încă vremea să sufle în lumânări, dar se crăpa de ziuă. Ceasul rău trecuse...

Călărețul intră; dintr-o uitătură, cardinalul înțelese că nu avea înaintea lui o ștafetă obișnuită. Mai întâi, un olăcar de meserie și-ar fi pus numaidecât un genunchi la pământ, și ar fi întins sulul cu scrisoarea, în loc să stea în picioare plecându-și capul și zicând "Monsenior...". Și apoi, curtea Franței se slujea pentru a-și trimite scrisorile de călăreți zdraveni și spătoși, foarte oțeliți, ca voinicul acela de Robin-Cuisse-Maria care făcea adeseori drumul între Paris și Avignon, iar nu de un asemenea băiețandru cu nas subțire, care abia își ținea pleoapele deschise și cădea din picioare de obosit ce era.

"Iată ce-l dă în vileag, se simte cale de o poștă că nu-i o ștafetă de meserie!...", își spuse Duèze, "...De altminteri, am mai văzut eu pe undeva obrazul ăsta".

Cu mâna sa scurtă și subțirică rupse pecetea scrisorii, și fu dezamăgit de îndată ce-și aruncă ochii pe ea. Nu era vorba de alegere, ci i se cerea să dea ocrotire ștafetei. Totuși Duèze vru să vadă în asta un semn bun; când cei de la Paris aveau de cerut ceva autorităților ecleziastice, acum i se adresau lui.

- *Allora, lei è i signore Guccio Baglioni?*¹ vorbi el după ce isprăvi de citit.

Tânărul tresări auzind că-l întreabă în italienește.

- Da, monsenior...

- Conte de Bouville mi te recomandă, ca să te iau sub ocrotirea mea, și să te scap de vrăjmașii care te urmăresc...

- Dacă vrei, monsenior, să-mi faci acest bine!

- Se pare că te-ai băgat într-o încurcătură urâtă care te-a silit să fugi îmbrăcat în livrea de ștafetă a contelui de Bouville, urmă cardinalul cu vorbirea lui repede și înăbușită. Povestește-mi ce s-a întâmplat. Bouville îmi spune că făceai parte din escorta lui când o însoțea pe regina Clémence în drumul ei spre Franța. Într-adevăr, acum îmi aduc aminte. Te-am văzut pe lângă dânsul. Și ești nepotul jupânului Tolomei, căpetenia lombarzilor din Paris. Foarte bine, foarte bine. Povestește-mi pățania dumitale.

Se așezase și, cu gândul la altceva, se juca, învărtind un pupitru mare făcut anume să se rotească, pe care zăceau cărțile ce-i serveau la lucrările lui. Era acum bine dispus, liniștit și gata să-și întoarcă gândurile la treburile altora.

Guccio Baglioni avea în pulpele sale cele o sută douăzeci de leghe străbătute călare în mai puțin de patru zile. Nu-și mai simțea picioarele; o pâclă deasă îi împânzise capul și ar fi dat orice ca să se poată lungi, colea, chiar pe pardoseală, și să doarmă... să doarmă...

Izbuti să-și vină în fire; viața lui, dragostea lui, viitorul lui, toate îi porunceau să-și biruie pentru încă o clipă oboseala.

- Iată, monseniore, spuse el; m-am căsătorit cu o fată din nobilime.

I se păru ca aceste cuvinte ieșiseră din gura altcuiva. Nu erau cele pe care voia să le rostească. Ar fi vrut să-i explice cardinalului că o nenorocire fără seamăn se abătuse asupra lui, că era omul cel mai năpăstuit, cel mai îndurerat din univers, că viața îi era amenințată, că era despărțit poate pentru totdeauna de soția lui fără de care nu putea trăi, că soția avea să-i fie închisă, că de o săptămână întâmplările se rostogoliseră peste dâșii atât de vijelios, atât de năpraznic, încât timpul părea să-și fi pierdut dimensiunile obișnuite și el însuși se simțea parcă pe altă lume... Din toate drama lui însă, când trebuia să-i dea glas, nu găsea decât aceste câteva cuvinte: "Monseniore, m-am căsătorit cu o fată din nobilime...".

- Aha, făcu cardinalul. Cum îi zice?

- Marie de Cressay.

- Hm... Cressay... nu cunosc.

- Dar a trebuit să mă cunun cu ea în taină, monseniore; familia ei se împotriva.

- Fiindcă ești un lombard? Bineînțeles. Ăștia din Franța sunt încă nițel cam înapoiați. În Italia e altfel, firește... Și vrei să obții desfacerea căsătoriei? Nu-i mare lucru... Dacă cununia s-a făcut în taină...

- Dar, nu, monseniore, o iubesc și ea mă iubește, spuse Guccio. Familia a aflat însă că e însărcinată, și frații ei m-au urmărit ca să mă omoare.

- Pot s-o facă, au legea după datină de partea lor. Te-ai pus în situația unuia care a răpit o fată... Cine v-a cununat?

- Fratele Vicente.

- Fratele Vicente... nu-l cunosc.

- Ce e mai rău, monseniore, e că preotul acesta a murit. Așa că nici nu pot dovedi că suntem căsătoriți... Dar să nu-ți închipui, monseniore, că aș fi un

fricos. Vroiam să mă bat în duel. Unchiul meu s-a adresat însă contelui de Bouville...

-...care te-a sfătuit foarte cuminte să te depărtezi pentru o bucată de vreme.

- Dar Maria va fi închisă într-o mănăstire! Crezi, monseniore, că vei putea-o scoate de acolo? Crezi c-am s-o mai văd?

- Ho! Nu mă lua așa de repede, fiule, răspunse cardinalul, continuând să învâртеască pupitrul. La o mănăstire? Ei și? Unde s-ar putea simți mai bine deocamdată? Pune-ți nădejdea în nesfârșita bunătate a lui Dumnezeu, de care avem toți mare nevoie...

Guccio își plecă fruntea, istovit. Părul său negru era plin de praf.

- Unchiul dumitale se află în bune raporturi comerciale cu frații Bardi? mai întrebă cardinalul.

- Firește, monseniore, firește. Frații Bardi sunt bancherii sfinției tale, așa cred, răspunse Guccio cu o politețe necăutată.

- Da, sunt bancherii mei. Dar îi găsesc în ultima vreme mai puțin... mai puțin înțelegători ca în trecut. Banca lor e așa de mare! Au sucursale peste tot. Și pentru cea mai neînsemnată cerere de bani, trebuie să raporteze la Florența... Lucrează tot așa de încet ca un tribunal al bisericii... Unchiul dumitale are multe fețe bisericești printre clienții săi?

Guccio avea destule alte griji ca să se mai gândească la treburile băncii. Sub fruntea lui, ceața se făcea mai deasă; pleoapele îi ardeau.

- Nu, spuse el. Clienții noștri sunt mai cu seamă marii baroni... Contele de Valois, contele d'Artois... Ar fi o mare cinste pentru noi dacă sfinția ta...

- Vom vorbi mai târziu despre asta. Deocamdată, iată-te la adăpost în această mănăstire. Vei trece în ochii tuturor drept un om în slujba mea; poate că-ți vor da să îmbraci un caftan de diac. Voi vorbi despre asta cu capelanul meu. Acum poți să-ți lepezi livreaua și să te duci să dormi liniștit, lucru de care mi se pare că ai mare nevoie.

Guccio salută, bolborosi câteva cuvinte de mulțumire și făcu un pas spre ușă. Apoi, oprindu-se, spuse:

- Nu pot încă dezbrăca livreaua, monseniore, mai am de predat și o altă scrisoare.

- Cui? întrebă Duèze, bănuitor.

- Contelui de Poitiers.

- Dă-o încoace; o voi trimite de îndată cu un călugăr.

- Vezi însă, monseniore, domnul de Bouville ținea mult...

- Știi cumva dacă această scrisoare e în legătura cu conclavul?

- O, nu, monseniore, e vorba în ea de moartea regelui.

Cardinalul sări de pe scaun.

- Regele Ludovic a murit? De ce n-ai spus-o mai devreme!

- Vestea n-a ajuns încă aici? Gândeam că sfinția ta ai fost înștiințat despre aceasta.

Adevărul este că nu se gândea la nimic. Nenorocirile sale, oboseala sa, îl făcuseră să uite acest eveniment de mare însemnătate. Galopase drept înaintea lui de la Paris, schimbând caii la mănăstirile ce-i fuseseră indicate, mâncând în grabă, vorbind cât mai puțin cu putință, și ajunsese, fără să știe, înaintea ștafetelor cărmuirii.

- Din ce i s-a tras moartea?

- E tocmai ceea ce domnul de Bouville vrea să-i dea de știre contelui de Poitiers.

- Crimă? șopti Duèze.

- Se pare că regele a fost otrăvit.

Cardinalul chibzui o clipă.

- Iată ce poate să aducă mari schimbări, murmură el. A fost ales un regent?

- Nu știu, monseniore... Când am plecat eu, se vorbea mult de contele de Valois...

- Bine, fiule, du-te de te odihnește.

- Dar, monseniore... și scrisoarea pentru contele de Poitiers?

Pe buzele subțiri ale prelatului se ivi un surâs fugar, care putea fi luat drept o expresie de bunăvoință.

- Nu ar fi cuminte să te arăți, și afară de asta abia te mai ții pe picioare, vorbi el. Dă-mi plicul acela; ca să nu ai de suferit vreo dojană, mă voi duce să-l duc eu însumi.

După câteva minute, însoțit de un masalagiu cu facla în mână care-i deschidea drumul, așa cum se cuvenea pentru o înaltă față bisericească, și urmat de un secretar, cardinalul curiei papale părăsea mănăstirea Ainay, dintre Rhône și Saône, și apuca pe ulicioarele întunecoase, adeseori strâmtate de mormane de gunoaie. Pirpiriu, subțirel, călca cu pas sprinten, ducându-și parcă în fugă cei șaptezeci și doi de ani ai săi. Rasa-i purpurie părea că dansează printre ziduri.

Clopotele celor douăzeci de biserici și celor patruzeci și două de mănăstiri ale Lyonului băteau de utrenii. Distanțele erau scurte în acest oraș ai cărui locuitori nu treceau încă de douăzeci de mii, din care jumătate făcea comerț

cu religia, iar cealaltă jumătate avea religia comerțului. Cardinalul ajunse curând la locuința consulului², unde era găzduit contele de Poitiers.

PORTILE LYONULUI

Contele de Poitiers își terminase tocmai toaleta, când șambelanul său îi anunță vizita cardinalului.

Foarte uscățiv și deșirat, cu nasul mare, cu părul adus pe frunte în șuvițe scurte și căzându-i încârlionțat de-a lungul obrazilor, fragezi cum poți să-i ai la douăzeci și trei de ani, tânărul prinț, purtând un halat de casă din camohas dungat ca marmora, veni să-l întâmpine pe monseniorul Duèze și-i sărută inelul cu respect.

Ar fi fost greu să afli un contrast mai izbitor, o mai hazlie deosebire ca între aceste două personaje, unul amintind o nevăstuică ieșită din vizuina ei, iar celălalt un bătlan călcând mândru prin mlaștină.

- În ciuda orei matinale, spuse cardinalul, n-am vrut, monseniore, să întârzii de a-ți aduce mângâierea rugilor mele în nenorocirea care te lovește.

- Nenorocirea? întrebă mirat Filip de Poitiers, cu o ușoară tresărire.

Întâiul său gând fu pentru soția sa Jeanne pe care o lăsase la Paris, însărcinată într-a opta lună.

- Văd că am făcut bine venind să te înștiințez, urmă Duèze. Regele, fratele măriei tale, a murit de cinci zile.

Filip nici nu clipi; doar o răsuflare mai puternică îi umflă pieptul. Nimic nu i se putea citi pe față, nici uimire, nici tulburare, nici măcar nerăbdarea de a afla mai multe amănunte.

- Îți mulțumesc pentru graba cu care ai venit, monseniore, răspunse el. Dar cum se face că ai o asemenea știre..., înaintea mea?

- Prin domnul de Bouville, al cărui trimis a sosit în goana mare, cerându-mi să-ți predau această scrisoare în taină.

Contele de Poitiers o desfăcu și o citi vârându-și nasul în ea, căci era foarte miop. Nici acum nu-și trădă nimic din sentimentele lui; când isprăvi de citit, împături cu un gest simplu scrisoarea și o vârî în buzunarul halatului. Apoi rămase tăcut.

Cardinalul tăcea și el, arătând că respectă durerea prințului, deși acesta nu prea dădea semne de întristare.

- Dumnezeu să-l ferească de chinurile iadului, rosti în cele din urmă contele de Poitiers, pentru a fi la unison cu atitudinea cucernică a prelatului.

- O... iadul, murmură Duèze. În sfârșit, să ne rugăm lui Dumnezeu! Mă gândesc și la nefericita regină Clémence pe care am văzut-o crescând an cu

an când eram pe lângă regele Neapolei. O prințesă așa de blândă, așa de mărinimoasă...

- Da, ți se rupe inima pentru cumnată-mea, spuse Poitiers.

Și în același timp se gândea:

"Ludovic n-a lăsat nici o dispoziție testamentară în ce privește regența. După cât îmi scrie Bouville, unchiul meu Valois a și început să se agite".

- Ce ai de gând să faci, monseniore? întrebă cardinalul. Te vei întoarce chiar acum la Paris?

- Nu știu, nu știu încă, răspunse Poitiers. Aștept vești mai amănunțite. Sunt gata să răspund la chemarea țării.

În scrisoarea sa, Bouville nu-i ascundea că dorea întoarcerea lui. Ca întâiul dintre frații regelui mort și ca pair al regatului, locul contelui de Poitiers era în consiliul de coroană, unde, chiar de la prima adunare, zâzaniile izbucniseră în legătură cu alegerea unui regent.

Pe de altă parte însă, lui Filip de Poitiers îi părea rău, ba chiar îi era silă că trebuie să părăsească Lyonul înainte de a fi isprăvit treburile începute.

Mai întâi, avea de încheiat contractul de logodnă între a treia din ficele sale, Isabelle, în vârstă de abia cinci ani și prințisorul provinciei Vienne, micul Guigues, care avea șase. El singur pusese la cale această căsătorie, chiar la Vienne, cu prințul Jean al II-lea de la Tour du Pin și prințesa Béatrice, sora reginei Clémence. Bună încuscrire, care ajuta coroana Franței să țină în cumpănă influența dinastiei Anjou-Sicile în această regiune. Semnătura urma să aibă loc în câteva zile.

Dar, mai presus de orice, era alegerea papală. Săptămâni de-a rândul, Filip de Poitiers bătuse drumurile Provenței, ale ținuturilor Vienne și Lyon, ca să-i vadă unul după altul pe cei douăzeci și patru de cardinali împrăștiați, să-i încredințeze că agresiunea de la Carpentras nu se va mai repeta, că nu li se va face nici o silnicie, dând a înțelege multora dintre dânșii că ar putea să aibă șanse, pledând pentru prestigiul religiei, demnitatea bisericii și interesele statelor. În sfârșit, cu multă bătaie de cap, cu vorbe și cu bani, izbutise să-i adune la Lyon, oraș care fusese vreme îndelungată sub autoritatea bisericii, dar trecuse de curând, în ultimii ani ai domniei lui Filip cel Frumos, în puterea regelui Franței.

Contele de Poitiers simțea că-i aproape de a-și atinge ținta. Dar dacă pleca, n-aveau să înceapă iar toate încurcăturile, nu se vor încinge iar toate vrajbele? Influența nobilimii romane sau a regelui Neapolei nu vor lua locul

celeia a Franței și diversele partide nu vor începe iar să se învinuiască unele pe altele de erezie? Papalitatea nu se va muta iar la Roma?

"Tocmai ceea ce tatăl meu vroia să evite!", își zicea Filip de Poitiers, "Opera lui, și așa destul de destrămată de Ludovic și de unchiul nostru, Valois, va fi oare în întregime nimicită?".

Vreme de câteva clipe, Duèze avu impresia că tânărul prinț uitase de prezența lui. Și deodată, îl auzi pe Poitiers întrebând:

- Partidul gascon va menține oare candidatura cardinalului de Pélagru? Și crezi că toți cucernicii colegi ai sfinției tale s-au hotărât în sfârșit să se adune?... Ia loc aici, monseniore, și spune-mi care ți-e părerea. Cum stăm?

De o treime de veac, de când lua parte la treburile țărilor cardinalul văzuse mulți suverani și bărbați de stat. Dar nu întâlnise încă nici unul care să aibă atâta stăpânire de sine. Iată un prinț de douăzeci și trei de ani căruia abia îi anunțase că frate-său a murit, că tronul era vacant, și el nu părea să aibă altă grijă mai urgentă decât certurile din conclav.

Așezați alături lângă o fereastră, pe o ladă acoperită cu stofă de Damasc, picioarele cardinalului abia atingând pardoseala iar glezna ciolănoasă a contelui de Poitiers legănându-se în aer, cei doi bărbați avură o lungă conversație.

În realitate, cum reieșea din expunerea pe care o făcu Duèze, lucrurile ajunseseră iar acolo unde se găseau cu doi ani în urmă, după moartea lui Clément al V-lea.

Partidul celor zece cardinali gasconi, căruia i se zicea și partidul francez, era cel mai numeros, dar nu în deajuns pentru a constitui el singur majoritatea cerută de două treimi a Sfântului Colegiu, adică șaisprezece voturi. Gasconii, socotindu-se păstrătorii ideilor răposatului papă, căruia îi datorau toți pălăria de cardinal, țineau cu strășnicie ca scaunul să rămână la Avignon și se arătau foarte uniți împotriva celorlalte două partide. Între dâșii însă, se mâncau pe tăcute, fiecare râvnind tiara papală; alături de ambițiile lui Arnaud de Pélagru creșteau acelea ale lui Arnaud de Fougères și ale lui Arnaud Nouvel. Făgăduindu-și sprijin unul altuia, își vârau bețe în roate într-ascuns.

- Războiul celor trei Arnaud, spuse Duèze cu glasul său șușuit. Să vedem acum și partidul italienilor.

Aceștia nu erau decât opt, dar despărțiți în trei tabere. Temutul cardinal Caetani, nepotul papei Bonifaciu al VIII-lea, era potrivnic celor doi cardinali Colonna, printr-o rivalitate seculară de familie, devenită ură de

nepotolit de când cu istoria de la Anagni³ și cu palma dată de un Colonna pe obrazul lui Bonifaciu. Între acești adversari, ceilalți cardinali italieni șovăiau. Stefaneschi, din dușmănie față de politica lui Filip cel Frumos, ținea partea lui Caetani, cu care de altfel era înrudit. Napoléon Orsini o scălda, fără să se hotărască. Cei opt nu ajungeau la înțelegere deplină decât asupra unui lucru: toți vroiau întoarcerea papalității în Cetatea Eternă. Dar în privința asta, hotărârea lor era nestrămutată.

- Știi bine, monseniore, urmă Duèze, că a fost o vreme când ne aflam în pragul schismei; și primejdia n-a trecut încă... Italienii noștri refuzau să se adune în Franța și ne înștiințau, nu demult, că dacă se va alege un papă gascon ei nu-l vor recunoaște și vor face un papă al lor, la Roma.

- Nu va fi nici o schismă, spuse liniștit contele de Poitiers.

- Mulțumită măriei tale, monseniore, mulțumită măriei tale, mă bucur s-o recunosc, și asta o spun tuturor. Cutreierând oraș după oraș, ai dus pretutindeni cuvântul cel bun, și dacă n-ai găsit încă păstorul, în schimb ai și adunat turma.

- Scumpe oi, monseniore! Știi că am plecat de la Paris cu șaisprezece mii de livre și că săptămâna trecută a trebuit să cer să mi se trimită încă pe atât? Iason era pe lângă mine un calic. Aș vrea ca toată lâna asta de aur să nu mi se irosească printre degete, adăugă contele de Poitiers, încrețindu-și ușor pleoapele ca să-l poată privi drept în ochi pe cardinal.

Acesta, care pe căi ocolite trăsesese mari foloase din bănetul împrăștiat de contele de Poitiers, se făcu a nu lua în seamă aluzia, dar răspunse:

- Cred că Napoléon Orsini și Albertini de Prato, ba poate chiar și Guillaume de Longis, cel care a fost înaintea mea cancelar al regelui Neapolei, ar putea fi lesne câștigați... Face să plătești ca să eviți o schismă.

Poitiers se gândi:

"A folosit banii pe care i-a luat de la noi ca să-și cumpere trei voturi ale italienilor. Nu e prost".

Cât despre Caetani, cu toate că făcea mai departe pe neînduplecatul, poziția lui nu mai era așa de tare de când fuseseră descoperite îndeletnicirile sale vrăjitoarești și încercarea de a curma prin făcătură viața regelui Franței și a contelui de Poitiers însuși. Fostul templier Evrard, un smintit de care Caetani se slujise pentru matrapazlăcurile sale diavolești, trăncănise cam prea mult înainte de a se da pe mâna dregătorilor regelui...

- Țin în rezervă afacerea asta, spuse contele de Poitiers. Mirosul rugului ar putea, la vremea potrivită, să-l mai moaie pe monseniorul Caetani.

La gândul de a vedea un alt cardinal ars de viu, un foarte ușor surâs miji într-ascuns pe buzele subțiri ale bătrânului prelat, care adăugă:

- Se pare că Francesco Caetani ar fi uitat cu totul de treburile lui Dumnezeu spre a nu se mai ocupa decât de acelea ale Satanei. N-o fi cumva dânsul cel care, văzând că nu și-a atins țelul cu vrăjitoria, a pus de l-a omorât pe rege, fratele măriei tale, prin otravă?

Contele de Poitiers înălță din umeri.

- De fiecare data când moare un rege, se spune că a fost otrăvit, răspunse el. Așa s-a vorbit de bunicu-meu Ludovic al VIII-lea; așa s-a vorbit și de tatăl meu, Dumnezeu să-l odihnească... Frate-meu avea o sănătate cam șubredă. Dar, în sfârșit, trebuie să ne gândim și la asta.

- Mai rămâne, se întoarse Duèze la vorba lui dinainte, al treilea partid, căruia i se zice provensal, din pricina celui mai neastâmpărat dintre noi, cardinalul de Mandagout...

Acest ultim partid nu număra decât șase cardinali, de obârșie felurită: meridionali, ca frații Bérenger Frérol, se găseau alături de normanzi și de un fiu al provinciei Quercy, cum era Duèze însuși.

Aurul cu care-i ghiftuise Filip de Poitiers îi făcuse mai înțelegători la argumentele politicii franceze.

- Suntem cei mai mărunți, cei mai slabi, spuse Duèze, dar fără voturile noastre nimeni nu poate obține majoritatea necesară. Și deoarece gasconii și italienii nu vor să audă nici unii nici alții de un papă care ar ieși din rândurile lor, atunci, monseniore...

- Atunci, va trebui ales un papă dintre voi, nu-i așa?

- Asta mi-e convingerea, monseniore, convingerea neclintită. Am spus-o chiar de la moartea lui Clement. N-am fost ascultat; unii au crezut firește că trag spuza pe turta mea, căci numele meu a fost într-adevăr pomenit, fără să vreau. Dar curtea Franței n-a avut niciodată mare încredere în mine.

- Asta, fiind sfinția ta erai sprijinit cam prea fățiș de curtea din Neapole.

- Și dacă n-aș fi fost sprijinit de nimeni, cine m-ar fi luat vreodată în seamă! Nu râvnesc la altceva, crede-mă, monseniore, decât să văd că se face iar puțină rânduială în treburile creștinătății, care stau foarte rău; sarcina va fi grea pentru viitorul urmaș al sfântului Petru.

Contele de Poitiers își prinse fața în mâinile sale lungi și rămase câteva clipe pe gânduri.

- Crezi, monseniore, întrebă el, că italienii, dacă li s-ar face pe plac și nu s-ar alege un papă gascon, se vor învoi ca Sfântul Scaun să rămână la

Avignon, iar gasconii în schimb, satisfăcuți cu privire la Avignon, ar putea să renunțe la candidatul lor, trecând de partea voastră?

Ceea ce, altminteri spus, însemna: "Dacă sfinția ta, monseniore Duèze, ai ajunge papă cu sprijinul meu, te angajezi hotărât să păstrezi actuala reședință a papalității?"

Duèze înțelese foarte bine.

- Aceasta ar fi, monseniore, o soluție înțeleaptă.

- Am să țiu seamă de prețioasa părere a sfinției tale, spuse Filip de Poitiers ridicându-se, spre a pune capăt audienței.

Îl însoți pe cardinal până la ușă. Clipa în care doi bărbați pe care vârsta, înfățișarea, experiența și îndeletnicirile par să-i despartă, se recunosc a fi făcuți din același aluat și ghicesc că între dâșii poate naște o colaborare și o prietenie, clipa aceasta depinde mai mult de unele potriviri tainice ale soartei decât de cuvintele ce și le spun. Când Filip se plecă să sărute inelul cardinalului, acesta șopti:

- Ai putea fi, monseniore, un regent foarte bun.

Filip își îndreptă spinarea.

"Știa oare", îi trecu prin minte, "că tot timpul nu mă gândeam decât la asta?". Și răspunse:

- N-ai fi și sfinția ta un foarte bun papă?

Și nu se putură opri să-și suradă discret, bătrânul prelat cu un fel de dragoste părintească, tânărul prinț cu o prietenoasă smerenie.

- Ți-aș fi îndatorat, adăugă Filip, dacă ai păstra taina în privința știrii grave pe care mi-ai adus-o, până ce ea va fi anunțată în auzul tuturor.

- Așa voi face, monseniore, ca să-ți împlinesc dorința.

Rămas singur, contele de Poitiers nu avu nevoie decât de câteva clipe de gândire. Apoi, îl chemă pe primul său șambelan.

- Adam Héron, întrebă el, nici o ștafetă n-a sosit de la Paris?

- Nu, monseniore.

- Atunci, poruncește să fie închise toate porțile Lyonului.

SĂ NE ȘTERGEM LACRIMILE

În dimineața aceea, populația din Lyon a fost lipsită de legume. Căruțele zarzavagiilor fuseseră oprite dincolo de bariere, și gospodinele făceau gură în fața tarabelor goale. Singurul pod, cel de pe Saône, căci podul peste Rhône nu fusese încă terminat, era închis de un pâlc de oșteni. Dacă nu puteai intra în Lyon, nici de ieșit nu aveai cum. Cete de negustori italieni, de călători, de călugări pribegi, îngroșate de o mulțime de gură-cască și de haimanale, se îmbulzeau în jurul porților orașului și cereau explicații. Straja răspundea scurt la toate întrebările: "Porunca de la contele de Poitiers!" cu aerul acela distant, plin de ifos, pe care și-l iau slujbașii cârmuirii când au de aplicat o măsură al cărei rost nu-l știu nici ei. Se auzeau glasuri:

- Dar mi-e fata bolnavă la Fourvière...
- Șopronul meu din Saint-Just a ars ieri pe la chindii...
- Ispravnicul de la Villefranche are să-mi scoată lucrurile din casă dacă nu-i duc azi banii de bir...

Straja o ținea una:

- Poruncă de la contele de Poitiers!

Iar când îmbulzeala se făcea mai tare, armășeii regelui începeau să-și ridice ghioagele.

În oraș umblau zvonuri ciudate.

Unii ziceau că are să fie război. Dar cu cine? Nimeni nu putea să spună. Alții ziceau că o încăierare sângeroasă se încinsese în timpul nopții lângă mănăstirea Augustinilor, între oștenii regelui și oamenii cardinalilor italieni. Se auziseră tropote de cai. Ți se dădea până și numărul morților. Dar la mănăstirea Augustinilor domnea bună pace.

Foarte neliniștit, arhiepiscopul Pierre de Savoie, se întreba dacă nu cumva erau pe cale să se repete întâmplările dinainte de 1312 și dacă nu va fi silit să părăsească, în folosul arhiepiscopului de Sens, scaunul de primat al Galiei, singura prerogativă pe care o putuse păstra după alipirea Lyonului la coroana Franței. Trimisese pe unul din canonicii săi pentru a afla ce se întâmplă: dar acesta, ducându-se la contele de Poitiers, dăduse acolo peste un scutier amabil și mut. Iar arhiepiscopul se aștepta să primească un ultimatum.

Printre cardinalii găzduiți pe la diverse așezăminte bisericesti, teama nu era mai mică, ba aducea chiar a spaimă. Nu li se pregătește iar o capcană, întocmai ca la Carpentras? Dar, de data asta, cum să fugă? Emisarii alergau

de la mănăstirea Augustinilor la cea a Cordelierilor și de la mănăstirea Iacobinilor la cea a Șartrezilor. Cardinalul Caetani își repezise omul de încredere, abatele Pierre, la Napoléon Orsini, la Albertini de Prato, la Flisco, singurul spaniol printre ei, ca să le spună acestor prelați:

- Vedeți unde am ajuns! V-ați lăsat ademeniți de contele de Poitiers. El s-a jurat că nu ne va prigoni și că nu vom fi nici măcar siliți să intrăm într-o încăpere cu ușile păzite pentru a vota; că vom fi pe deplin slobozi. Și acum iată ca ne închide în Lyon.

Pe Duèze însuși veni ră să-l vadă doi din colegii săi provensali, cardinalul de Mandagout și Bérenger Frédol, cel mai vârstnic dintre frații cu acest nume. Dar Duèze făcu pe omul picat din cer, zicând că e absorbit de lucrările sale teologice și că habar n-are de nimic. În vremea asta, într-o chilie de lângă apartamentul cardinalului, Guccio Baglioni dormea ca un bolovan, nefiind în stare nici să viseze că de la el se trăgea o atare panică.

De un ceas, domnul de Varay, pârgar al Lyonului și trei din colegii săi, veniți să ceară explicații în numele adunării orașenești, tropăiau nerăbdători în sala de așteptare a contelui de Poitiers.

Acesta ținea sfat cu ușile închise; se aflau acolo slujitorii săi cei mai apropiați și înalții ofițeri care îl însoțeau la Lyon.

În cele din urmă, draperiile fură date în lături și contele de Poitiers se ivi, urmat de sfetnicii săi. Aveau toți înfățișarea gravă a unor bărbați care luaseră o importantă hotărâre politică.

- A, domnul Varay! Ai picat la timp, și dumneavoastră, pârgari ai Lyonului, de asemenea, spuse contele de Poitiers. Vă vom putea astfel înmâna chiar acum mesajul pe care ne pregăteam să vi-l trimitem. Domnule Mille, binevoiește a-i da cetire.

Mille de Noyers, pravilist, judecător la Înalta Curte și mareșal al ținuturilor din răsărit sub domnia lui Filip cel Frumos, desfăcu sulul de pergament și citi:

Către toți județii, seneșalii și pârgarii orașelor. Vă aducem la cunoștință marea jale ce ne-a cuprins de pe urma morții preaiubitului nostru frate, regele și stăpânul nostru Ludovic al Zecilea pe care Dumnezeu l-a răpit dragostei supușilor săi. Dar firea omenească e astfel făcută ca nimeni să nu poată trece de sorocul ce i-a fost ursit. De aceea am hotărât să ștergem lacrimile noastre, să ne rugăm împreună cu voi lui Cristos pentru sufletul său, și să ne grăbim a lua în mână noastră ocârmuirea regatului Franței și

regatului Navarrei pentru ca drepturile lor să nu se prăpădească, și pentru ca supușii acestor două regate să trăiască fericiți sub scutul dreptății și al păcii.

*Regentul celor două regate,
prin grația lui Dumnezeu. FILIP*

După ce trecu prima clipă de uimire, domnul Varay se apropie de îndată să sărute mâna contelui de Poitiers, și ceilalți pârgari îi urmară, fără nici o ezitare, pilda.

Regele murise. Vestea era prin ea însăși destul de uluitoare pentru ca vreunul să se gândească, cel puțin câteva minute, să mai pună întrebări. În lipsa unui moștenitor major, părea foarte firesc ca fratele cel mai vârstnic al suveranului să preia puterea. Pârgarii nu aveau nici cea mai mică îndoială că hotărârea fusese luată la Paris de Adunarea pairilor.

- Puneți, vă rog, pristavii să bată toba prin oraș și să cetească acest mesaj, porunci Filip de Poitiers, după care porțile vor fi deschise numaidecât.

Apoi, adăugă:

- Domnule Varay, ești tare în negoțul de postavuri; îți voi fi îndatorat dacă-mi faci rost de douăzeci de mantii negre, să fie ținute în sala mea de așteptare, ca să le pună pe dânșii cei care vor veni să-mi prezinte condoleanțe.

Și le făcu semn pârgarilor să-și vadă de treabă.

Primele sale două acte prin care lua în mână cârma țării erau îndeplinite. Se proclamase regent cu ajutorul oamenilor săi de casă, care deveneau totodată și sfetnici ai cârmuirii. Era pe cale să fie recunoscut de orașul Lyon în care își avea reședința. Acum dădea zor să dobândească această recunoaștere în țara toată și să pună astfel Parisul în fața unui fapt împlinit. Izbânda depindea de repeziciunea cu care avea să acționeze.

Copiștii se și apucaseră să reproducă în numeroase exemplare proclamația lui, iar olăcarii își pregăteau caii pentru a o duce în toate provinciile.

De îndată ce se deschiseră porțile Lyonului, ei porniră în goană, încrucișându-se cu trei ștafete ce fuseseră oprite de dimineată dincoace de Saône. Primul dintre curierii aceștia aducea o scrisoare a contelui de Valois, care se dădea drept regent ales de consiliul de coroană și-i cerea lui Filip încuviințarea pentru ca această alegere să devină efectivă. "Sunt încredințat că vei voi să mă ajuți în sarcina mea, pentru binele regatului, și-mi vei da cât mai repede consimțământul, ca bun și prea iubit nepot ce-mi ești".

Al doilea mesaj venea din partea ducelui de Burgundia, care cerea și el regența în numele nepoatei sale, micuța Jeanne de Navarra.

În sfârșit, contele d'Evreux îl înștiința pe Filip de Poitiers că pairii nu fuseseră chemați să-și spună cuvântul după datină, și că graba lui Charles de Valois de a lua cârma țării nu se întemeia pe nici o lege și nici pe investitura vreunei adunări legiuite.

Contele de Poitiers ținea sfat cu ai săi, fără întrerupere. Aceștia, începând cu conetabilul Franței, Gaucher de Châtillon, căpetenia oștilor încă din 1302, și care nu ierta caraghioasa campanie a "oastei înnorioate" pe care trebuise s-o ducă vara trecută în Flandra, erau potrivnici ai politicii urmată vreme de optsprezece luni de Aiurit și de contele de Valois. Cumnatul conetabilului, Mille de Noyers, împărtășea părerile acestuia. Pravilistul Raoul de Presles, după ce slujise atâția ani pe Regele de Fier, își văzuse averile confiscate, în timp ce prietenul său Enguerrand de Marigny era spânzurat, și el însuși pus la caznă, cu capul vârât în apă, fără să i se fi putut smulge mărturisiri; rămăsese de pe urma asta cu necurmăte dureri de stomac și cu o ură neîmpăcată față de fostul împărat al Constantinopolei. Își datora contelui de Poitiers scăparea și întoarcerea la dregătoriile sale.

Astfel, în jurul acestuia se înjghebase un soi de partid de opoziție, alcătuit din supraviețuitorii marilor sfetnici ai lui Filip cel Frumos. Nici unul nu vedea cu ochi buni ambițiile contelui de Valois, nici nu dorea ca ducele de Burgundia să se amestece în treburile coroanei. Se minunau de repeziciunea cu care lucrase tânărul prinț și își puneau în el toate speranțele.

Poitiers scrise lui Eudes de Burgundia și lui Charles de Valois, fără să pomenească de scrisorile lor, ca și cum nici nu le-ar fi primit, pentru a-i înștiința că se socotea regent, conform rânduielilor din vechime, și că va aduna sfatul pairilor spre a întări această situație, de îndată ce va fi cu putință.

În același timp, numi niște împuterniciți care să meargă prin orașele mai de seamă ale regatului spre a lua în primire posturile de comandă în numele său. Plecară astfel într-o singură zi câțiva dintre cavalerii săi - care aveau să-i fie mai târziu "cavaleri însoțitori" - ca Regnault de Lor, Thomas de Marfontaine și Guillaume Courteheuse. Îi păstră lângă dânsul pe Anseau de Joinville, fiul marelui Joinville, și pe Henry de Sully.

În timp ce clopotele tuturor bisericilor vesteau moartea lui Ludovic al X-lea, Filip de Poitiers avu o lungă consfătuire cu Gaucher de Châtillon. Conetabilul Franței lua parte, de drept, la toate adunările ocârmuirii,

Camera Pairilor, Marele Consiliu, Consiliul Restrâns. Filip îi ceru deci lui Gaucher să meargă la Paris pentru a vorbi în numele său și a se împotrivi, până va veni el însuși, încercărilor lui Charles de Valois; pe de altă parte, conetabilul va vedea dacă are în mână trupele de lefegii ai capitalei, și mai ales pâlcul arcașilor.

Căci, spre mirarea și apoi spre încuviințarea sfetnicilor săi, noul regent hotărâse să rămână deocamdată la Lyon.

- Nu trebuie să lăsăm neisprăvite treburile începute, spusese el. Cel mai de seamă lucru pentru țară e să aibă un papă, și vom fi cu atât mai tari când îl vom fi făcut noi.

Dădu zor să-și pună semnătura pe contractul de logodnă între fiică-sa și prințisorul de Vienne. La prima vedere, aceasta nu avea nici o legătură cu alegerea pontificală, și totuși, în mintea lui Filip, era legată de încuscrirea cu prințul de Vienne, care domnea peste toate ținuturile de la sud de Lyon, și ținea în mâna lui drumul Italiei, era o piesă în jocul său. Cardinalii, dacă le-ar veni poftă să-i scape printre degete, n-ar putea să se refugieze într-acolo. Pe deasupra, această logodnă ar întări poziția sa de regent; prințul de Vienne trecea în tabăra lui, având bune motive să nu-l părăsească.

Din pricina doliului, contractul fu semnat fără petrecerile obișnuite, în zilele care urmară.

Totodată, Filip de Poitiers intră în vorbă cu cel mai puternic baron de prin părțile acelea, contele de Forez, de altminteri cumnat al prințului de Vienne, și care stăpânea malul drept al Rhônului.

Jean de Forez luase parte la campaniile din Flandra, îl reprezentase de mai multe ori pe Filip cel Frumos la curtea papală și lucrase temeinic pentru alipirea orașului Lyon la coroana Franței. De vreme ce se întorcea la politica tatălui său, contele de Poitiers știa că se poate bizui pe el.

La 16 iunie, contele de Forez îndeplini un gest foarte spectaculos. Își făcu în chip solemn închinarea în fața lui Filip, ca seniorului mai mare peste toți seniorii Franței, recunoscându-l astfel ca pe deținătorul puterii regale.

A doua zi, contele Bermond de la Voulte, al cărui domeniu de la Pierregourde se afla sub puterea seneșalului de Lyon, își puse mâinile în mâinile contelui de Poitiers și-i făcu jurământ de credință cu aceeași pompă.

Contelui de Forez, Poitiers îi ceru să țină gata, într-ascuns, șapte sute de oșteni. De acum încolo, cardinalii nu vor mai putea ieși din oraș.

Dar de aici și până la alegerea unui papă, mai era cale lungă. Tocmelile băteau pasul pe loc. Simțind că regentul era grăbit să se întoarcă la Paris,

cardinalii italieni se arătau tot mai dârji.

"Va obosi înaintea noastră", ziceau ei. Puțin le păsa de halul de tragică anarhie în care se afundau treburile bisericii.

Filip de Poitiers avu mai multe întrevederi cu cardinalul Duèze care-i apărea în chip hotărât ca omul cel mai deștept din conclav, expertul cel mai clarvăzător și totodată cel mai imaginativ în materie religioasă, cel mai nimerit administrator al creștinătății în ceasul greu prin care trecea.

- Erezia, monseniore, înflorește cam peste tot, zicea cardinalul cu glasul său spart, tulburător. Și cum ar putea fi altfel, cu pilda pe care o dăm? Diavolul se folosește de zâzaniile noastre pentru a semăna sămânța sa blestemată. Dar nicăieri ca în eparhia Toulouse nu crește mai vârtos buruiana ereziei. Vechi pământ de răzmerițe și de visuri urâte! Va trebui ca viitorul papă să spargă această eparhie prea mare, anevoie de cârmuit, în cinci episcopii, fiecare din ele dată pe mâna neșovăitoare.

- Ceea ce ar aduce, răspunse contele de Poitiers, multe venituri noi, asupra cărora, bineînțeles, visteria Franței ar percepe anatele cuvenite. Ai avea ceva împotrivă?

- Nicidecum.

Anate, numeau cei de pe atunci dreptul regal de a lua veniturile primului an al unei noi dregătorii ecleziastice. Lipsa unui papă împiedica să se porceadă la crearea acestor noi venituri, din care pricină visteria se afla la mare ananghie, fără a mai pomeni de neputința ei aproape totală de a încasa rămășițele de biruri ale bisericii, clerul profitând de situație spre a ridica tot felul de greutăți, de neînălțurat atâta vreme cât tronul sfântului Petru rămânea gol.

La drept vorbind, când Filip și Duèze cercetau viitorul, unul ca regent și celălalt ca eventual pontif, primele griji ale amândurora erau de ordin financiar.

În urma răscoalelor feudale, a răzvrătirii din Flandra, a răzmeriței nobililor din Artois și a strălucitelor acțiuni inspirate de Charles de Valois, visteria regală nu era numai secată, ci și înglodată în datorii pentru mai mulți ani.

Visteria pontificală, după doi ani de conclav rătăcitor, nu se afla într-o stare mai bună; iar dacă preasfinții cardinali se vindeau așa de scump prinților lumii acesteia, e pentru că mulți dintre ei nu aveau alte mijloace de trai decât negoțul cu voturile lor.

- Amenzile, monseniore, amenzile, îl sfătuia Duèze pe tânărul regent. Pedepsește-i cu amenzi pe cei ce se țin de răutăți, și cu cât vor fi mai avuți, cu atât să-i pedepsești mai greu. Dacă cel ce calcă legea are o sută de livre, ia-i din ele douăzeci. Dacă are însă o mie, ia-i cinci sute, iar dacă are o sută de mii i-ai aproape tot. Vei avea astfel trei foloase: mai întâi, venitul va fi mai mare, apoi, lipsit de puterea lui, răufăcătorul nu va mai fi în stare să se țină de blestemății, și în sfârșit, săracii, care alcătuiesc marea mulțime, vor fi de partea ta și vor avea încredere în dreptatea măriei tale.

Filip de Poitiers zâmbi.

- Aceste propuneri foarte înțelepte, monseniore, sunt potrivite pentru justiția regală care se slujește de puterea seculară, răspunse el. Dar pentru a însănătoși finanțele bisericii nu prea văd...

- Amenzile, amenzile, repetă Duèze. Să punem bir pe păcate; va fi un izvor nesecat de venituri. Omul e păcătos din fire, dar mai curând gata să se pocăiască deschizându-și inima decât să se pocăiască deschizându-și punga. Mai amarnic se va căi de păcatele sale și mai mult se va feri să cadă iar în stricăciunile sale dacă va plăti o taxă pentru iertarea noastră. Cine vrea să se îndrepte, trebuie să plătească o amendă dreaptă.

"Nu cumva glumește?", se gândi Poitiers care, cunoscându-l tot mai mult pe Duèze, descoperea pornirea cardinalului curiei papale spre paradox și șiretenie.

- Și pe care păcate ai vrea să pui bir, monseniore? întrebă el ca și cum ar intra în joc.

- Mai întâi pe acelea săvârșite de călugări. Să începem prin a ne îndrepta noi înșine înainte de a purcede la îndreptarea altora. Sfânta noastră biserică e prea îngăduitoare cu încălcările și lipsurile de tot felul. Astfel, călugăria și preoția nu pot fi încredințate unor oameni schilozi sau pociți. Or, vedeam deunăzi pe lângă cardinalul Caetani, un oarecare preot Pierre, care are doi policari la mâna dreaptă.

"O mică perfidie la adresa vechiului nostru vrăjmaș", își zise Poitiers.

- Am cercetat cum stau lucrurile, urmă Duèze. Se pare că șchiopii, ciungii, eunucii care-și ascund meteahna sub o rasă de călugăr și trag foloase de pe urma bisericii, sunt puzderie. Ne vom apuca oare să-i izgonim din sânul nostru, fără a-i îndrepta cu asta, să-i aducem la sărăcie și poate chiar să-i împingem spre ereticii din Toulouse sau spre alte tagme religioase? Să-i lăsăm mai curând să se răscumpere; cine zice răscumpărare, zice plată.

Bătrânul prelat era foarte serios. Cu închipuirea ațâțată din clipa când îl văzuse pe preotul Pierre, înjghebase în ultimele nopți un întreg sistem foarte amănunțit asupra căruia se gândea să întocmească un memoriu pe care-l va supune, spunea el smerit, viitorului papă.

Era vorba de înființarea unui tribunal ecleziastic, pentru a aduce Sfântului Scaun venituri din scrisorile de iertare asupra păcatelor de orice fel. Preoții schilozi vor putea scăpa plătind câteva livre de fiecare deget lipsă, o sumă îndoită pentru un ochi pierdut, atâta pentru un testicul și atâta pentru amândouă. Cel care se va fi scopit singur trebuia să plătească un preț mai mare. De la betșugurile trupului, Duèze trecea la cele ale sufletului. Bastarzii care-și ascunseseră taina nașterii la hirotonisirea lor, cei care s-au călugărit deși erau însurați, cei care se însurau într-ascuns după ce intrau în tagma călugărilor, practică destul de răspândită, cei care trăiau necununați cu o femeie, cei care țineau două neveste, incestuoșii sau sodomiții, toți erau taxați pe măsura păcatelor lor. Călugărițele care se vor fi curvăsărit cu mai mulți bărbați înăuntrul sau în afara mănăstirilor lor vor fi supuse unei răscumpărări deosebit de costisitoare.

- Dacă înființarea acestui tribunal al păcatelor nu va aduce două sute de mii de livre în primul an, vreau să fiu...

Vroia să zică "să fiu ars"; dar se opri la timp.

Poitiers se gândea: "Ăsta barim dacă e ales, am scăpat de grija finanțelor papale".

Dar, cu toate vicleșugurile lui Duèze și cu tot sprijinul pe care i-l dădea Poitiers în taină, conclavul bătea mai departe pasul pe loc.

Veștile de la Paris erau destul de proaste. Gaucher de Châtillon, cot la cot cu contele d'Evreux și cu Mahaut d'Artois, se sileau să țină în frâu ambițiile lui Charles de Valois. Acesta locuia totuși la palatul regal, unde o ținea pe regina Clémence la cheremul său; cârmuia țara după plac și trimitea în provincii porunci care se băteau cap în cap cu cele trimise de Poitiers de la Lyon. Pe de altă parte, ducele de Burgundia sosise la Paris în ziua de 16 iunie, pentru a cere să i se recunoască drepturile; se știa sprijinit de vasalii imensului său ducat. Franța avea deci trei regenți. Această stare de lucruri nu putea să dureze mult, și Gaucher îl ruga stăruitor pe Filip să se întoarcă la Paris.

În ziua de 27 iunie, după un consiliu restrâns la care luară parte contele de Forez și contele de la Voulte, tânărul prinț se hotărî să pornească la drum cât mai repede și dădu poruncă să se adune convoiul cu tot calabalâcul escortei

sale. Totodată, amintindu-și că nici o slujbă solemnă nu fusese încă celebrată pentru odihna sufletului fratelui său, porunci să fie înălțate rugăciuni a doua zi, înainte de plecarea sa, în toate parohiile orașului. Toți slujitorii bisericii, mari și mici, trebuiau să fie de față, pentru a-și uni rugile lor cu ale regentului.

Cardinalii, mai cu seamă cardinalii italieni, nu mai puteau de bucurie. Filip de Poitiers era nevoit să părăsească Lyonul fără să-i fi îngenuncheat.

- Își ascunde fuga sub mărețele slujbe de doliu, spuse Caetani, dar o ia totuși din loc, blestematul! Își închipuie că ne are în mână! Nici o lună nu va trece, credeți-mă, și vom fi iar la Roma!

PORTILE CONCLAVULUI

Cardinalii sunt personaje de vază care n-ar putea fi amestecate cu plevuşca mărunta a clerului. Conte de Poitiers poruncise să le fie rezervată, pentru slujba de pomenire a lui Ludovic al X-lea, biserica mănăstirii fraţilor dominicani, numită biserica Iacobinilor, cea mai frumoasă, cea mai încăpătoare după catedrala arhiepiscopală Sfântul Ioan, şi de asemenea cea cu zidurile mai tari. Cardinalii nu văzură în această alegere decât un omagiu firesc adus unor înalte feţe bisericeşti. Nici unul nu lipsi de la ceremonie.

Nu se aflau acolo decât douăzeci şi patru şi totuşi biserica era plină, căci fiecare cardinal venise înconjurat de toată curtea lui, capelan, secretar, vistiernic, diaci, paji, valeţi, slugile care duceau trena sau cele care călcau înaintea lui cu făcliile; aproape şase sute de inşi adunaţi laolaltă între stâlpii groşi de piatră albă.

Rareori o slujbă funebră a fost ascultată cu mai puţină reculegere. Era pentru întâia oară după mai multe luni când cardinalii, care trăiau fiecare cu grupul lui în reşedinţe separate, se regăseau împreună. Unii nu se mai văzuseră de aproape doi ani. Se supravegheau unii pe alţii, trăgând cu coada ochiului şi fiecare comenta gesturile şi înfăţişarea celui alt.

- Aţi văzut? se auzea şuşotind. Orsini l-a salutat pe Frédol cel tânăr... Stefaneschi a stat de vorbă cam mult cu Mandagout. Se apropie oare de provensali? Dar Duèze arată destul de rău; e tare îmbătrânit.

Într-adevăr, silindu-se să-şi domolească mersul ţopăit de moşneag tânăr, Jacques Duèze înainta cu paşi rari, abia răspunzând celor ce-l salutau, ca un om căruia nu-i mai pasă de treburile lumii acesteia.

Guccio Baglioni, în ținută de paj, făcea parte din suita lui. Trecea drept unul care venea de-a dreptul de la Siena şi nu ştia decât italieneşte.

"Poate că aş fi făcut mai bine", îşi zicea Guccio, "dacă mă duceam să mă pun sub oblăduirea contelui de Poitiers. Astăzi aş fi plecat, fără îndoială, cu dânsul la Paris şi aş fi putut să mă interesez de Maria de la care nu mai am veşti de atâtea zile. Pe când așa, iată-mă la cheremul acestui bătrân vulpoi, căruia i-am făgăduit bani de la unchiul meu, dar care nu va face nimic pentru soarta mea înainte de a fi sosit banii. Şi unchiu-meu nu-mi răspunde... Şi se vorbeşte că la Paris e zăpăceală mare... Maria, Maria, frumoasa mea Maria! Nu va crede oare că am părăsit-o? Nu cumva astăzi mă urăşte? Ce-or fi făcut din ea?".

O vedea închisă de frații ei la Cressay, sau în vreo mănăstire pentru fete pocăite. "Dacă mai trece așa o săptămână, fug la Paris".

De câteva ori, Duèze întoarse capul privind îndărăt cu un aer neașteptat de atent.

- Vă e teamă de ceva, monseniore?

- Nu, nu mă tem de nimic, răspunse cardinalul, apucându-se iar să-și cerceteze pe furiș vecinii.

Cu fața trasă, întretăiată de un nas lung și coroiat, cu părul fluturând ca niște flăcări albe în jurul tichii roșii, temutul cardinal Caetani nu-și ascundea triumful. În mintea sa, catafalcul, simbol al morții lui Ludovic al X-lea, era în mintea lui efectul păpușii de ceară străpunsă de ace asupra căreia pusese să se facă vrăji. Privirile pe care le schimba cu cei din suita lui, preotul Pierre, fratele Bost și diacul Andrieu, secretarul său, erau priviri victorioase. Îi venea să le spună tuturor celor de față: "Iată, domnilor, ce ți se întâmplă când îți atragi răzbunarea Caetanilor, care erau puternici încă pe vremea lui Iuliu Cezar".

Cei doi frați Colonna, cu bărbiile groase și rotunde brăzdate de gropițe, aveau aerul unor războinici deghizați în cardinali.

Contele de Poitiers nu făcuse economie de cântăreți în strană. Se aflau acolo pe puțin o sută care-și înălțau glasurile susținute de orgile ale căror foale erau mânuite cu putere de patru oameni. O muzică regească își rostogolea tunetele sub bolți, umplea aerul de vibrații, învăluia mulțimea. Diacii mărunți puteau să flecărească fără teamă între dânșii, pajii să facă haz bătându-și joc de stăpânii lor. Nu era chip să prinzi o vorbă din ce se spunea la trei pași, și mai puțin încă să pricepi ce se petrecea în fața ușilor.

Slujba se isprăvi; orgile și cântăreții tăcură; canaturile uriașului portal fură deschise. Nici o lumină însă nu pătrunse în biserică.

Urmă o clipă de uimire, ca și cum în timpul ceremoniei o minune ar fi întunecat soarele; apoi cardinalii pricepură, și strigăte mânioase izbucniră. Un zid proaspăt terminat închidea ușa principală; cât ținuse slujba, regentul pusese să se zidească toate ieșirile. Cardinalii erau prizonieri.

O zăpăceală grozavă îi cuprinsese pe toți; prelați, canonici, preoți, valeți, amestecați unii cu alții, alergau încolo și înapoi ca niște șobolani în capcană. Pajii, cocoțați unii pe umerii celorlalți, se ridicară până la vitralii și strigau:

- Biserica e împresurată din toate părțile de oșteni!

- Ce ne vom face, ce ne vom face? se tânguiau cardinalii. Regentul ne-a tras pe sfoară.

- Iată de ce ne oferea o muzică așa de asurzitoare!

- E o ocară adusă bisericii! Ce-i de făcut?

- Îl vom afurisi! țipă Caetani.

- Și dacă ne lasă aici să pierim de foame sau pune să ne taie?

Cei doi frați Colonna și oamenii din tabăra lor se și înarmaseră cu sfeșnice grele de bronz, cu bănci și cu toiege de procesiune, hotărâți să-și vândă scump pielea. Italienii și gasconii se și luaseră la harță, învinovățindu-se unii pe alții.

- Asta e din vina voastră, strigau cei dintâi. Dacă ați fi refuzat să veniți la Lyon! Știam noi bine că ni se pregătește o capcană.

- Dacă ați fi ales pe unul dintr-ai noștri, n-am fi ajuns aici, răspundeau gasconii. A voastră e vina, creștini păcătoși ce sunteți!

Erau gata-gata să se încaiere.

O singură ușă nu fusese pe de-a întregul zidită: lăsaseră loc doar cât să treacă un om, dar strâmta deschizătură era înconjurată cu o mulțime de sulite ținute în mânuși de oțel. Sulitele se ridicară și contele de Forez, în zale, urmat de Bermond de la Voulte și de câțiva alți oșteni înzăuați, pătrunse în biserică. Fură întâmpinați de o izbucnire de amenințări și înjurături grosolane.

Cu mâinile încrucișate pe mânerul săbiei, contele de Forez așteptă să se potolească larma. Era un bărbat zdravăn, curajos, nepăsător la amenințări ca și la rugăminți, foarte supărat de pilda pe care o dădeau cardinalii de doi ani încoace și gata de orice pentru a împlini poruncile contelui de Poitiers. Fața lui aspră, brăzdată de cute, apărea prin deschizătura chivărei.

Când cardinalii și slujitorii acestora răgușiră de atâta zbieret, glasul său se ridică, limpede, răspicat, propagându-se pe deasupra capetelor, până în fundul naosului.

- Domnilor, mă aflu aici din porunca regentului Franței spre a vă pune în vedere să binevoiți a vă ocupa de acum încolo numai de alegerea unui papă și spre a vă face cunoscut că nu veți ieși de aici mai înainte ca acest papă să fie ales. Fiecare din cardinali nu va păstra lângă dânsul decât un capelan și doi paji sau dieci după placul său, ca să-l slujească. Toate celelalte persoane pot pleca.

Gasconii și provensalii nu erau mai puțin furioși decât italienii.

- Asta-i trădare! răcnea cardinalul de Pélagrué. Conte de Poitiers ne-a jurat că nu vom fi siliți nici măcar să ne ținem adunarea cu ușile închise și numai cu acest preț ne-am învoit să-l întâlnim la Lyon.

- Conte de Poitiers, răspunse Jean de Forez, vorbea atunci în numele regelui Franței. Dar regele Franței nu mai este și astăzi vă aduc cuvântul regentului.

Toată suflarea izbucni într-un glas plin de mânie. Cuvintele de ocară, în italienește, în provensală și în franțuzește se amestecau. Cardinalul Duèze se prăbușise într-un jet duhovnicesc, cu mâna pe inimă, ca și cum bătrânețile lui nu puteau să îndure o asemenea lovitură, și se prefăcea a se alătura la protestările celorlalți cu niște murmure de neînțelese. Arnaud d'Auch, cardinalul locțiitor de papă, prelat pântecos și sângieru la față, făcu câțiva pași spre conte de Forez și-i spuse pe-un ton amenințător:

- Domnule, un papă nu poate fi ales în asemenea condiții, căci dumneavoastră violați constituția lui Grigore al X-lea care obligă conclavul să se adune în orașul unde a murit papa.

- Vă găseați acolo, monseniore, acum doi ani și v-ați pierdut vremea fără să fi făcut un papă, ceea ce-i potrivit constituției. Dar dacă din întâmplare țineți să fiți trimiși iar la Carpentras, vă vom duce sub pază bună, în rădvan închise.

- Nu se cade să ne adunăm sub amenințarea forței!

- Tocmai de aceea șapte sute de oșteni pe care ni i-au dat căpeteniile orașului, se află afară, monseniore, pentru paza sfințiilor voastre, pentru a vă apăra și a nu lăsa pe nimeni să vă tulbure... așa cum cere constituția. Domnul de la Voulte, aici de față, și care-i din Lyon, e însărcinat să vegheze la aceasta. Dumnealui regentul vă mai aduce la cunoștință că, dacă în cea de a treia zi, n-ați ajuns să vă puneți la unison, nu veți primi de mâncare decât un singur fel toată ziua, și, începând dintr-o nouă zi nu veți mai avea decât pâine și apă... cum scrie de asemeni în constituția papei Grigore. Și în sfârșit, dacă nici postul nu vă luminează, regentul va pune să se spargă acoperișul și vă va lăsa pradă ploilor și frigului.

Bérenger Frédol îl întrerupse:

- Domnule, făcând una ca asta vă împovărați conștiința cu moarte de om, căci sunt printre noi unii care n-ar putea îndura. Vezi-l pe monseniorul Duèze și așa destul de prăpădit, și care ar avea nevoie de îngrijiri.

- A, firește, firește, spuse încetișor Duèze, n-aș putea îndura așa ceva.

- Lăsați-l, nu-i mai vorbiți degeaba, izbucni atunci Caetani. Vedeți bine că avem de a face cu niște fiare puturoase și cumplite; dar află, domnule, că în loc să facem un papă, vă vom afurisi, pe voi și fapta voastră sperjură.

- Dacă cumva aveți de gând să țineți ședința pentru a rosti afurisenii, răspunse liniștit contele de Forez, regentul ar putea, monseniore Caetani, să înainteze conclavului numele unor vrăjitori ce se țin de farmece ucigașe și care ar trebui puși în fruntea pomelnicului.

- Nu văd deloc, spuse Caetani bătând numaidecât în retragere, nu văd de loc ce rost are vrăjitoria în treaba asta, devreme ce noi trebuie să ne ocupăm de alegerea papei.

- Ei, monseniore, ne înțelegem de minune; binevoiți deci a-i scoate de aici pe cei care nu vă sunt de folos, căci nu vom avea destule merinde pentru a hrăni atâtea guri.

Cardinalii înțelesesă că orice împotrivire ar fi zadarnică, și că omul acesta în zale care le transmitea cu glas tăios poruncile contelui de Pointiers, nu se va lăsa înduplecat.

La spatele lui Jean de Forez, se și vedeau oștenii cu sulile în mână, intrând unul câte unul, și înșiruindu-se în fundul bisericii.

- Trebuie să ne folosim de șiretlicuri fiindcă nu ne putem folosi de forță, le spuse cu jumătate de glas Caetani cardinalilor italieni. Să ne prefacem a ne supune, deoarece deocamdată nu putem face altceva.

Fiecare își alese din suita sa pe cei trei slujitori mai credincioși, cei despre care își închipuia că i-ar putea fi mai buni sfetnici, mai ageri la intrigării sau mai destoinici să-i îngrijească în grelele împrejurări în care se vor afla. Caetani îi păstră lângă dânsul pe fratele Bost, pe Andrieu, și pe Pierre, preotul cu doi policari la o mână, adică oamenii amestecați în farmecele ucigașe făcute lui Ludovic al X-lea; ținea să-i știe închiși împreună cu el decât în primejdie de a vorbi pentru bani sau dacă ar fi puși la cazne. Frații Colonna reținură pe lângă dânsii patru flăcăi, cu niște pumni de parlagii. Canonici, dieci, masalagii și purtători de trenă începură să iasă, unul câte unul, în fața șirului de oșteni. Stăpânii lor le suflau în treacăt tot felul de recomandări:

- Dă-i de știre fratelui meu, episcopul... Scrie-i în numele meu vărului meu de Got... Pleacă de îndată la Roma...

În clipa când Guccio Baglioni se pregătea să se bage în rândul celor ce ieșeau, Jacques Duèze își întinse mâna osoasă din jilțul în care zăcea dărâmat și-l apucă pe tânărul italian de zavelcă, șoptindu-i:

- Rămâi, băiatule, rămâi lângă mine. Sunt sigur că-mi vei fi de mare ajutor.

Duèze ştia din experienţă că puterea banului nu e de lepădat înăuntrul unui conclav; era pentru dânsul un noroc la care nici nu visase, de a avea aici un reprezentant al băncilor lombarde.

După un ceas, nu mai erau în biserica Iacobinilor decât nouăzeci şi şase de oameni, sortiţi să rămână acolo atâta vreme cât douăzeci şi patru dintre ei nu se vor fi înţeles să aleagă pe unul singur. Înainte de a părăsi biserica, oştenii căraseră maldăre de paie spre a le aşterne culcuş, de-a dreptul pe lespezile de piatră, celor mai puternici prelaţi ai lumii acesteia. Aduseseră şi câteva lighene, ca să se poată spăla, şi apă în ulcioare mari, să le stea la îndemână. Sub ochii contelui de Forez, zidarii isprăviseră de zidit ultima ieşire, nelăsând la jumătatea peretelui decât un pătrăţel deschis, un ochi de geam cât să treacă prin el mâncarea, dar nu îndeajuns ca să poată trece un om. De jur împrejurul bisericii oştenii îşi luaseră iar locurile de strajă, aşezaţi din trei în trei stânjeni unul de altul şi pe două rânduri, un rând cu spatele la perete şi privind spre oraş, un rând întors spre biserică, cu ochii la vitralii.

Către amiază, contele de Poitiers luă drumul Parisului. Ducea cu dânsul pe prinţul de Vienne şi pe prinţisorul care va trăi de acum încolo la curtea lui, pentru a se obişnui cu logodnica sa de cinci ani.

La ora aceea, cardinalii primiră întâiul lor prânz; deoarece era zi de post, nu li se dădu carne.

DE LA NEAUPHLE LA SAINT-MARCEL

Într-o dimineață de pe la începutul lui iulie, cu mult înaintea zorilor, Jean de Cressay intra în odaia surorii sale. Rotofeiul tânăr ținea în mână o lumânare care fumega; își spălase barba și pusese pe dânsul cea mai bună tunică de călărie din câte avea.

- Scoală-te, Maria, îi spuse. Pleci în dimineața aceasta. Pierre și cu mine te vom însoți.

Tânăra fată se ridică în capul oaselor.

- Să plec... Cum așa? Chiar în dimineața asta trebuie să plec?

Îi era mintea încețoșată de somn și-l privea ținând pe fratele său, cu ochii ei mari de un albastru-închis, fără să priceapă. Își respiră pe umeri, cu un gest obișnuit, părul lung, des și mătăsos, prin care treceau răsfrângeri aurii.

Jean de Cressay se uita morocănos la frumusețea surorii sale, ca și cum această frumusețe ar fi fost un păcat.

- Fă-ți o legătură din toate boarfele tale, căci nu te mai întorci pe aici așa de curând.

- Dar unde mă duceți? întrebă Maria.

- Ai să vezi.

- Dar ieri... de ce nu mi-ați spus nimic despre asta?

- Ca să ai timp să ne mai faci o boroboacă, așa cum te pricepi? Haide, grăbește-te: vreau să fim plecați înainte de-a apuca să ne vadă șerbii noștri. Destulă ocară ne-ai făcut; nu-i nevoie să le mai dăm prilej de trâncăneală.

Maria nu răspunse. De o lună încoace familia nu se purta altfel cu ea și nici nu-i vorbea pe alt ton. Se ridică, puțin mai îngreunată de sarcina ei de cinci luni a cărei povară, oricât de ușoară ar fi fost încă, o mira întotdeauna când se dădea jos din pat. La licărul lumânării pe care o lăsase Jean, începu să se pregătească, își dădu cu apă pe față și pe piept, își strânse repede părul: băgă de seamă ca mâinile îi tremurau. Unde o vor duce, în ce mănăstire? Își prinse la gât răcluța de aur dată de Guccio, și pe care el o căpătase, cum zicea, de la regina Clémence.

"Până astăzi, moaștele astea nu prea m-au apărut de rele...", îi trecu prin minte, "să nu le fi rugat cum trebuie?". Împături laolaltă o rochie, câteva cămăși, o scurteică și niște ștergere.

- Îți vei pune mantaua cu gluga mare, îi porunci Jean, care se întoarse o clipă în odaia ei.

- Dar voi muri de căldură! spuse Maria. E o haină de iarnă.

- Maică-ta vrea să călătorești fără să ți se vadă fața. Supune-te și dă-i zor.

În curte, al doilea frate, Pierre, înșeua singur cei doi cai.

Maria știa că ziua asta trebuia să vină; într-un fel, oricât de grea își simțea inima, nu suferea prea mult; ajunsese să dorească această plecare. Viața în cea mai mohorâtă mănăstire i se va părea mai lesne de îndurat decât ocările și dojenile repetate zilnic. Cel puțin acolo va fi singură cu restriștea ei. Cel puțin nu va mai trebui să îndure furiile mamei sale care zăcea în pat, căci o lovise damblaua auzind ce năpastă dăduse peste ei, și acum își blestema fata ori de câte ori aceasta îi ducea ceaiul de mușetel. După care trebuia chemat repede bărbierul din Neauphle ca să-i scoată mătăhăloasei castelane o căniță de sânge negru. În mai puțin de două săptămâni îi luaseră de șase ori sânge doamnei Eliabel, și tratamentul acesta nu părea să-i grăbească însănătoșirea.

Cei doi frați, Jean mai ales, se purtau cu Maria de parcă ar fi fost o ucigașă. A, negreșit! E de o mie de ori mai bine la mănăstire! Dar în fundul unei chinovii ar mai putea vreodată să primească vești de la Guccio? Gândul o chinuia și din tot ce-i pregătea soarta, de asta se temea mai mult. Frații ei răutăcioși îi spuneau că Guccio fugise în străinătate.

"Nu vor să mi-o mărturisească", își zicea ea, "dar l-au băgat în temniță. Nu se poate, nu se poate ca el să mă fi părăsit! Sau pesemne că s-a întors în țară ca să mă scape; și de asta se arată așa de grăbiți să mă ducă de aici, după care îl vor ucide. Ce bine ar fi fost dacă primeam să plec cu dânsul! Nu l-am ascultat ca să n-o amărăsc pe mama și pe frații mei, și iată că am ajuns la ce e mai rău crezând că fac bine".

Mintea ei închipuia toate nenorocirile cu putință. Ajungea să dorească uneori ca Guccio să fi fugit într-adevăr, lăsând-o cu soarta ei vitregă. Fără să aibă cui cere un sfat sau măcar compătimire, nu-i ținea tovărășie decât copilul pe care urma să-l nască; trebuia să recunoască însă că ființa aceasta nu-i era încă de mare ajutor, în afară de curajul pe care i-l dădea. Când să plece, Maria de Cressay întrebă dacă poate să-și ia rămas bun de la maică-sa. Pierre se urcă în odaia doamnei Eliabel, dar se auziră de acolo asemenea țipete scoase de văduva căreia sângele ce i se luase nu-i stinsese cu totul glasul, încât Maria înțelese cât de zadarnică era încercarea ei. Pierre se întoarse, întristat la față, cu brațele desfăcute într-un gest de neputință.

- Mi-a răspuns că ea nu mai are fiică.

Și Maria se gândi încă o dată: "Ce bine aș fi făcut dacă fugeam cu Guccio. Totul e din vina mea; trebuia să-l urmez".

Cei doi frați încălecară, și Jean de Cressay o luă pe soră-sa la spatele lui, căci calul său era mai bun, sau altminteri spus, mai puțin păcătos decât celălalt. Pierre călărea mârtoaga răpciugoasă care scotea pe nări un zgomot de rindea, și pe spinarea căreia, cei doi frați își făcuseră luna trecută o intrare așa de frumoasă în capitală.

Maria întoarse o ultimă privire spre conacul pe care nu-l părăsise niciodată de când se născuse, și care, în licărul palid al zorilor încă șovăitoare, lua de pe acum pentru dânsa culoarea cenușie a unei amintiri șterse. Toate clipele vieții sale, de când deschisese ochii, erau înscrise între aceste ziduri și în acest peisaj; jocurile ei de fetiță, uimitoarea descoperire a propriei sale ființe și a lumii, pe care fiecare o face la rândul său, zi după zi... nesfârșita diversitate a ierburilor într-un câmp, strania formă a florilor și pulberea minunată ce-o poartă în inima lor, gingășia pufului pe pântecul rățuștelor, jocul razelor de soare pe aripa libelulelor... Lăsa acolo, în urma ei, toate ceasurile în care se privise crescând, se auzise visând, toate epocile chipului său oglindit de atâtea ori în apa străvezie a râului Mauldre, și mai lăsa acolo acea nespusă vrajă de a trăi pe care o simțea uneori, culcată pe spate în mijlocul livezii, căutând prevestiri în forma norilor și închipuindu-și că Dumnezeu e colo sus, în fundul cerului... Trecu prin fața biseriței în care odihnea sub o lespede trupul tatălui ei, și unde călugărul italian o cununase în taină cu Guccio.

- Ridică-ți gluga pe cap, îi porunci frate-său Jean.

De cum trecură gărla, dădu pintenii calului, și numaidecât celălalt începu să hârâie pe nas.

- Jean, nu gonim cam prea tare? spuse Pierre arătând-o din cap pe Maria.

- Aș! Sămânța rea nu piere niciodată, răspunse răutăcios fratele mai mare ca și cum ar fi dorit să se întâmple o nenorocire.

Dar așteptările lui fură dezamăgite. Maria era o fată voinică și făcută pentru a naște copii. Străbătu cele zece leghe de la Neauphle la Paris, fără să dea cel mai mic semn de slăbiciune. Îi erau șoldurile frânte, o înăbușea căldura, dar nu se plânse de nimic. Din priveliștea Parisului nu văzu, pe sub gluga ei, decât caldarâmul străzilor, partea de jos a clădirilor și umerii oamenilor. Ce de mai picioare! Ce de mai pantofi! Ar fi vrut să-și dea jos de pe cap gluga, dar nu îndrăznea. Ceea ce o uimea era larma, vuietul imens al orașului, glasurile crainicilor, ale tarabagiilor ce-și lăudau marfa, zgomotele ce răzbeau din atelierele meșteșugarilor. În unele locuri mulțimea era atât de deasă, încât caii abia își croiau drum. Unii trecători atingeau din mers

picioarele Mariei. În sfârșit, caii se opriră. O dădură jos pe tânăra fată care se simțea prăfuită și ruptă de oboseală. Îi îngăduiră să-și dea jos de pe cap gluga.

- Unde suntem? întrebă ea, cercetând cu o privire mirată curtea unei locuințe frumoase.

- La unchiul lombardului tău, răspunse Jean de Cressay.

După câteva clipe, cu un ochi deschis și celălalt închis, jupân Tolomei se uita la cei trei copii ai răposatului domn de Cressay, înșiruiți în fața lui, Jean bărbosul, Pierre cel spân și, ceva mai în urmă, sora lor, cu capul plecat.

- Înțelege, jupân Tolomei, că ne-ai făcut o promisiune, zicea Jean.

- Firește, firește, răspundea bancherul, și am să mi-o țin, dragii mei, fiți fără grijă.

- Dar înțelege că trebuie să ți-o împlinești repede. Înțelege că după zarva ce s-a făcut în jurul ocării ce-am suferit-o, sora noastră nu mai poate să stea cu noi de acum înainte. Înțelege că nu mai putem scoate capul prin casele dimprejur, că până și șerbii noștri își râd de noi când trecem pe lângă dâșii, și că va fi și mai rău când pântecul surorii noastre se va rotunji și păcatul ei va sări în ochi.

Tolomei avea un răspuns pe buze: "Dar, drăguților, voi ați stârnit toată zarva asta! Nimeni nu vă silea să vă năpustiți împotriva lui Guccio, ca niște smintiți, asmuțind tot târgul Neauphle și vestind în gura mare ce vi s-a întâmplat, mai tare decât ar fi făcut-o un crainic".

- Și apoi, mama nu-și mai vine în fire după această nenorocire; și-a blestemat fata și dacă ar mai vedea-o lângă dânsa, ar cuprinde-o iar o furie așa de mare, încât ne temem că ar muri din asta... Înțelege, jupâne...

"Zevzecul ăsta, ca toți cei care te somează să înțelegi, nu pare să aibă ceva în cap. Când i s-o usca gâtulejul, se va opri! Dar acum înțeleg eu", își zicea bancherul, "de ce Guccio al meu și-a pierdut mințile pentru fata asta frumoasă. Până acum îi găseam o vină, dar de când fata a intrat aici, mi-am schimbat părerea; iar dacă vârsta mi-ar mai îngădui așa ceva, cu siguranță că m-aș fi purtat mai nebunește ca el. Frumoși ochi, frumos păr, frumos chip, un adevărat fruct de primăvară! Și cu cât curaj pare să-și îndure nenorocirea, căci, la urma urmei, ceilalți doi ți-pă de parcă ei au fost violați! Dar ea, biata copilă, e cea care suferă mai mult! Are fără îndoială un suflet bun. Ce păcat că s-a născut sub acoperișul acestor doi nătângi; ce mult mi-ar fi plăcut ca Guccio s-o poată lua de soție în văzul lumii, s-o aducă aici și bătrânețea mea să se bucure privind-o".

Nu-și lua privirea de pe dânsa. Maria ridica ochii la el, îi lăsa numaidecât în jos, îi ridica iar, neliniștită de ceea ce bancherul ar fi putut gândi despre ea și de stăruința cu care o cerceta.

- Înțelege, jupâne, că nepotul dumitale...

- O, să n-aud de el! L-am dezmoștenit! Dacă nu fugea în Italia, cred că l-aș fi omorât cu mâna mea. De-aș putea afla măcar unde se ascunde, spuse Tolomei, luându-și fruntea în palme, parcă doborât de tristețe.

Și, la adăpostul streșinii pe care și-o făcea cu mâinile, nelăsând să-i vadă ochii decât tânăra fată, ridică de două ori pleoapa groasă de obicei închisă. Maria înțelese atunci că avea un aliat și nu-și putu stăpâni un suspin. Guccio trăia, Guccio se afla în loc sigur, și Tolomei știa unde. Ce-i mai păsa acum de mănăstirea în care aveau s-o închidă!

Nu mai asculta polologhia fratelui ei. Ar fi putut de altfel s-o repete pe dinafară, vorbă cu vorbă. Însuși Pierre de Cressay tăcea, cuprins de un fel de lehamite. Fără a îndrăzni s-o spună, se învinuia că se supusese și el imboldurilor mâniei. Îl lăsa pe frate-său mai mare să se convingă singur că bine făcuse ce făcuse; îl lăsa să vorbească de cinstea neamului și de legile nobilimii, pentru a justifica uriașa lor prostie.

Când, venind de la micul lor conac dărăpănat, din ograda lor care, iarna ca și vara, mirosea a băligar, frații Cressay vedeau locuința princiară a lui Tolomei cu brocarturile și vasele de argint, când simțeau sub degetele lor sculptura fină a jilțurilor și respirau aerul acesta de bogăție, de belșug, care plutea în toată casa, trebuiau să recunoască vrând-nevrând, că sora lor n-ar fi fost chiar așa de năpăstuită dacă o lăsau cu dragostea ei. Mezinul regreta sincer cele întâmplate.

"Barem unul dintre noi să se fi căpătuit, și am fi tras foloase toți", își zicea.

Bărbosul însă, fire încăpățânată, se simțea și mai întărâtat, răscolit de o gelozie destul de josnică:

"De ce să fi avut ea drept, în urma păcatului săvârșit, la atâta bogăție, când noi n-avem parte decât de o viață sărăcăcioasă?"

Nici Maria nu rămânea nesimțitoare la luxul acesta ce-o înconjura, o uluia, și nu făcea decât să-i zgândărească regretele.

"Dacă Guccio ar fi fost cât de cât de neam nobil", se gândea dânsa, "sau mai bine dacă noi n-am fi fost de loc! Ce-o fi însemnând asta, noblețe? E oare ceva bun dacă te face să suferi atâta? Și bogăția nu-i și ea un fel de

noblețe? între cel care-și pune șerbii la muncă și cel care pune banii să lucreze pentru el, unde-i deosebirea?"

- Să n-aveți grijă de nimic, dragii mei, spuse în sfârșit Tolomei, și bizuiți-vă în totul pe mine. E datoria unchilor de a îndrepta greșelile nepoților răi. Am obținut, mulțumită relațiilor înalte pe care le am, ca sora voastră să fie primită la mănăstirea regală de fete Saint-Marcel. Nu sunteți mulțumiți?

Cei doi frați Cressay se priviră unul pe altul și dădură din cap arătând că le place să audă asta. Mănăstirea călugărițelor ce țineau de tagma Sfintei Clara, din cartierul Saint-Marcel, se bucura de cea mai mare vază printre așezămintele religioase pentru femei. Intrau acolo aproape numai fete de neam. Și tot acolo, uneori, se ascundeau sub vălul călugăriei, odraslele bastarde ale familiei regale. Artagul lui Jean de Cressay se domoli dintr-o dată, potolit de vanitatea de castă. Și, ca să arate că niște Cressay nu erau mai prejos de cinstea ce se făcea surorii lor păcătoase, se grăbi să adauge:

- E foarte bine așa, foarte bine; de altminteri, stareța e cam înrudită cu noi, așa cred; mama ne-a vorbit de multe ori de dânsa.

- Ei, atunci totul e cum nu se poate mai bine, spuse Tolomei. O voi însoți de îndată pe sora voastră la domnul Hugues de Bouville, fostul mare șambelan...

Cei doi frați se înclină nițel în jilțurile lor pentru a-și arăta respectul.

-...de la care am obținut această favoare, urmă Tolomei, și vă făgăduiesc că în seara asta, ea va intra în mănăstire. Puteți deci pleca acasă cu inima liniștită; când o mai fi ceva vă dau de știre.

Cei doi frați nici nu doreau mai mult. Se descotoroseau de sora lor, și socoteau a fi făcut deajuns lăsând-o în grija altuia. Tăcerea mănăstirii va cădea curând peste această dramă de care nu vor mai vorbi de acum încolo la Cressay decât în șoaptă sau chiar de loc.

- Dumnezeu să te aibă în paza lui și să te îndemne la căință, îi spuse Jean surorii sale în loc de rămas bun.

Avu cuvinte mai calde spre a se despărți de Tolomei și a-i mulțumi pentru osteneala ce-și dădea. Puțin mai lipsea ca să-și dojenească sora pentru necazurile pe care le pricinuia acestui om minunat.

- Dumnezeu să te aibă în paza lui, Maria, spuse Pierre, cu un tremur în glas.

Făcu un pas ca pentru a o îmbrățișa, dar sub uitătura aspră a fratelui mai mare, nu-și duse gestul până la capăt. Și Maria se văzu după câteva clipe

singură în fața acestui bancher pântecos, cu fața oacheșă, buzele groase și ochiul închis, care, oricât de straniu i se părea, era unchiul ei.

Cei doi cai ieșiră din curte și se auzi tot mai slab hârâitul pe nas al mârtoagei răpciugoase, ultimul zgomot de la Cressay care se depărta de Maria.

- Acum, să mergem la masă, copila mea, spuse Tolomei. Când mănânci, nu plângi.

O ajută pe tânăra fată să-și scoată mantaua cu glugă sub care se înăbușea; Maria avu o privire mirată, recunoscătoare, căci era primul semn de atenție și chiar de simplă amabilitate ce i se arăta după atâtea săptămâni.

"Ia te uită, o stofă din prăvălia mea", își zise Tolomei văzând rochia cu care era îmbrăcată.

Lombardul nu era numai bancher, ci făcea și negoț cu mărfuri de băcănie aduse din Orient; tocana în care își vâra degetele cu eleganță, carnea pe care o desprindea delicat de pe os, în bucăți mici, erau îmbibate cu mirodenii exotice, anume ca să atâțe foamea. Dar Maria nu avea poftă de mâncare și abia dacă se atinse de primele feluri.

- El e la Lyon, îi spuse atunci Tolomei ridicându-și pleoapa stângă. Nu se poate mișca deocamdată de acolo, dar e cu gândul la dumneata și-ți păstrează toată credința lui.

- Nu e la închisoare?

- Nu, nu tocmai. Se află închis, dar nu din pricina pe care o știi, și își împarte captivitatea cu asemenea mărimi, că nu avem a ne teme pentru dânsul; totul mă face să cred că va ieși curând din biserică în care a devenit mai însemnat de cum era când intrase acolo.

- Biserica? întrebă Maria.

- Nu pot să-ți spun mai multe.

Maria nu stăruî. Guccio închis într-o biserică în tovărășia unor oameni așa de însemnați încât nici nu li se poate pomeni numele... taina asta o depășea. Dar au mai fost în viața lui Guccio împrejurări tainice, și care nu erau străine de admirația ce-o avea pentru el Maria. Întâia oară când îl văzuse, nu sosea oare din Anglia unde fusese pentru a o sluji pe regina Isabelle? Nu lipsise în două rânduri vreme îndelungată pentru a se duce la Neapole în slujba reginei Clémence care-i dăduse răcluța cu fărâma din moaștele sfântului Ioan Botezătorul pe care Maria o purta la gât?

"Copilului nostru îi voi spune Ioan sau Ioana... și lumea va crede ca i-am dat numele fratelui meu mai mare".

Dacă Guccio era acum închis, asta trebuie să fie tot pentru a servi vreo regină. Maria se minuna că, printre atâtea prințese de neam regesc, el continua s-o prefera pe dânsa, o biată fată de la țară. Guccio trăia, Guccio o iubea; nu-i trebuia mai mult ca să-și recapete plăcerea de a trăi, și se apucă să înfulece cu toată pofta unei fete de optsprezece ani care pornise la drum din zorii zilei.

Dacă știa să se adreseze cu ușurință celor mai înalți baroni, pairilor regatului, dregătorilor legii, arhiepiscopilor, Tolomei pierduse însă de multă vreme deprinderea de a vorbi femeilor, și mai ales unei femei atât de tinere. Schimbară puține cuvinte. Bătrânul bancher o privea încântat pe această nepoată picată din cer și care-i plăcea din ce în ce mai mult.

"Ce păcat", gândi el, "să te duci s-o bagi la mănăstire! Dacă Guccio nu s-ar fi închis în conclav, aș trimite-o pe fata asta frumoasă la Lyon; dar ce-o să facă ea acolo, singură și fără sprijin? Și, după cum merg lucrurile și din ce se știe, cardinalii nu prea se arată gata să-și plece capul... Sau s-o țin aici, așteptând până s-o întoarce nepotu-meu? Iată ce mi-ar surâde. Dar nu, asta nu se poate; i-am cerut lui Bouville să facă ceva pentru dânsa; ce obraz voi avea în ochii lui dacă nesocotesc osteneala ce și-a dat-o? Iar dacă, pe deasupra, stareța mai e și vară cu flăcăii Cressay și le dă prin cap acestor nătărăi să-i ceară vești despre sora lor!... Haida, să nu-mi pierd și eu mințile ca Guccio. Fata va merge la mănăstire..."

-...Dar nu pentru toată viața, spuse el, rostindu-și gândul cu glas tare. Nu e vorba să te călugărești. Împacă-te fără a te plânge prea mult cu aceste câteva luni de schimnicie; după ce ți se va naște copilul, îți făgăduiesc să mă îngrijesc de toate ca să poți trăi fericită cu nepotul meu.

Maria îi apucă mâna și o duse la buze; Tolomei se simți stânjenit; bunătatea nu-i stătea în fire, iar meseria lui nu-l prea obișnuise cu recunoștința.

- Trebuie acum să te duc la contele de Bouville și să te las în grija lui, îi zise.

Din ulița lombarzilor până la palatul regal, nu era cale lungă. Maria o străbătu alături de Tolomei, minunându-se la tot pasul. Nu văzuse niciodată un oraș mare; forfota mulțimii sub soarele de iulie, frumusețea caselor, dughenele nenumărate, scânteierea odoarelor din vitrinele giuvaergiilor, toată priveliștea o făcea să se creadă într-un fel de feerie.

"Ah, ce fericire...", își zicea, "ce fericire să trăiești aicea, și ce om drăguț e unchiul lui Guccio, și ce noroc pe noi că vrea să ne ajute. Ah, da, unchiule,

îmi voi îndura zilele de mănăstire fără a mă plânge!".

Trecură peste Podul Zaráfilor și pătrunseră în Galeria Marchitanilor ticsită de galantare.

Pentru plăcerea de a o mai auzi pe Maria mulțumindu-i și de a-i vedea surâsul care-i descoperea dinții frumoși, Tolomei nu se putu opri să-i cumpere o tășcuță de cingătoare, brodată cu mici perle.

- E din partea lui Guccio. Trebuie doar să-i țin locul! îi spuse el, socotind în minte că, dacă se ducea la un toptangiu, ar fi cumpărat tășcuța cu jumătate de preț.

Apucară apoi pe scara largă a palatului. Și astfel, pentru că păcătuisă cu un tânăr lombard, Maria de Cressay pătrundea în lăcașul regesc unde tatăl și frații ei, cu toți cei trei sute de ani de noblețe și cu toate serviciile făcute regalității pe câmpurile de luptă, nici n-ar fi visat vreodată să intre.

Domnea înlăuntrul palatului acea harababură în care fiecare făcea pe grozavul, acea forfotă neastâmpărată ce se vedea numaidecât în locurile unde se afla contele de Valois. După ce trecură prin galerii, coridoare și nenumărate săli, în care Maria de Cressay se simțea devenind parcă tot mai mică, Tolomei și tânăra fată ajunseră într-o parte a palatului mai retrasă, în dosul Sfintei Capele, dând spre Sena și Ostrovul Jidovilor. O strajă de gentilomi împlătoșați le aținu calea. Nimeni nu putea să pătrundă în odăile rezervate reginei Clémence fără învoirea epitropilor. În timp ce unii se duceau să-l caute pe contele de Bouville, Tolomei și Maria așteptară lângă o fereastră.

- Uite, colo au fost arși templierii, spuse Tolomei arătându-i ostrovul.

Burduhănosul Bouville se ivi, înveșmântat ca de război, legănându-și burta sub zăua de oțel, și călcând apăsător de parcă se ducea să comande un asalt. Porunci străjii să se dea la o parte. Tolomei și cu Maria străbătură mai întâi o încăpăre în care domnul de Joinville dormea așezat într-un jilț. Lângă dânsul, cei doi scutieri ai săi jucau tăcuți o partidă de șah. Apoi, vizitatorii pătrunseră în locuința contelui de Bouville.

- Doamna Clémence și-a mai venit nițel în fire? întrebă Tolomei.

- Plânge mai puțin, răspunse epitropul, sau mai bine spus, își ascunde lacrimile, de parcă ele i-ar curge drept în gât. Stă însă toată vremea ca trăznită. Și apoi, ia starea ei, căldura de pe aici nu-i face bine, și are dese leșinuri și amețeli.

"Așadar, regina Franței e alături!", se gândea Maria cu o vie curiozitate, "Îi voi fi cumva prezentată? Cum să îndrăznesc a-i vorbi de Guccio?".

Auzi apoi o lungă conversație, din care nu înțelege de altminteri mare lucru, între bancher și fostul mare șambelan. Când rosteau unele nume își coborau glasul sau se dădeau mai încolo, și Maria nu-și îngădui să tragă cu urechea la sușotelile lor.

Venind de la Lyon, contele de Poitiers era așteptat să sosească a doua zi. Bouville, care ținuse așa de mult să-l vadă la Paris, nu mai știa acum dacă e bine sau rău că se întoarce. Căci monseniorul de Valois hotărâse să pornească de îndată în întâmpinarea lui Filip, însoțit de contele de La Marche; și Bouville îi arătă lui Tolomei, printr-o fereastră care dădea în curțile palatului, pregătirile ce se făceau acolo pentru această călătorie. Cât despre ducele de Burgundia, acesta, instalat la Paris, orânduise strajă numai din gentilomii săi în jurul nepotei lui, micuța Jeanne de Navarra. Visteria era goală. Un vânt amenințător de răzmeriță bătea asupra orașului, și această luptă pentru regență nu putea să ducă decât la cele mai mari nenorociri. După părerea lui Bouville regina Clémence ar fi trebuit să fie numită regență, înconjurată de un consiliu de coroană alcătuit din Valois, Poitiers și ducele de Burgundia. Oricât de mult îl interesau aceste întâmplări, Tolomei încercă de mai multe ori să-l readucă pe Bouville la pricina pentru care venise acolo.

- Desigur, desigur, vom veghea asupra domnișoarei, răspundea Bouville, întorcându-se apoi iar la grijile sale politice.

Tolomei - vroia el să știe - avea ceva vești de la Lyon? Șambelanul îl apucase pe bancher prietenește de umăr și-i vorbea aproape la ureche. Cum? Guccio se afla închis în conclav, cu Duèze? Ah, deștept băiat! Nădăjduia oare bancherul să ia legătura cu nepotul său? Dacă Tolomei va avea cumva vreo știre de la el sau va fi în măsură să-i trimită vorbă prin cineva, să-l anunțe pe Bouville; ar putea fi o legătură foarte prețioasă. Cât despre Maria...

- Dar bineînțeles, bineînțeles, spuse epitropul. Nevastă-mea, care este o femeie cu scaun la cap și foarte energică, a făcut tot, așa cum ai dorit. Fii fără grijă.

Trimise s-o cheme pe doamna de Bouville, o făptură mărunțică și slabă, cu fire voluntară și fața brăzdată de cute, și ale cărei mâini osoase nu stăteau locului nici o clipă. Maria, care se simțise până atunci în siguranță, avu îndată o impresie de apăsare și neliniște.

- A, dumneata ești aceea care ai păcătuit, și acum trebuie să-i ascundem păcatul, spuse doamna de Bouville, cercetând-o cu priviri lipsite de

bunăvoință. Ești așteptată la mănăstirea surorilor sfintei Clara. Stareța nu prea vroia să te primească, și mai puțin încă atunci când i-am spus cum te cheamă, căci ți-e rudă, nu știu în ce fel, și purtarea dumatăle nu-i place de loc. Dar, în sfârșit, influența de care se bucură domnul Hugues, soțul meu, a tras greu în cumpănă. Am făcut și eu nițică gură și ți se va da adăpost la mănăstire. Te voi duce acolo mai pe înserat.

Vorbea repede și nu era ușor s-o întrerupi. Când se opri să mai răsufle, Maria îi răspunse, pe un ton pătruns de respect, dar și cu multă demnitate:

- Doamnă, n-am săvârșit nici un păcat, căci am fost cununată înaintea lui Dumnezeu.

- Haide, haide, îi curmă vorba doamna de Bouville, nu mă face să regret bunăvoința ce ți-am arătat-o. Mulțumește celor care se ostenesc să te ajute, în loc să te umfli în pene.

Tolomei sări să-i mulțumească în numele Mariei. Când fata îl văzu pe bancher gata de plecare, se simți atât de copleșită de tristețe și de singurătate, încât, nemaștiind ce face, se aruncă în brațele lui Tolomei de parcă i-ar fi fost tată.

- Să-mi trimiți vorbă când vei avea vești de la Guccio, îi murmură ea la ureche, iar pe el înștiințează-l că mă sting de dorul lui.

Tolomei părăsi încăperea și soții Bouville dispărură și dânșii. Toată după-amiaza, Maria rămase în anticamera lor, neîndrăznind să se depărteze și neavând altceva de făcut decât să privească, din pervazul unei ferestre deschise, la plecarea monseniorului de Valois și a escortei sale. Priveliștea o smulse pentru o clipă din restriștea ei. Nu văzuse niciodată cai așa de frumoși, armuri, șei și vestminte așa de frumoase și de numeroase. Se gândea la țărani din Cressay, înțoliți în zdrențe, cu picioarele învelite în cârpe, și își zicea că era foarte ciudat lucru ca niște făpturi care aveau toate un cap și două brațe, și toate făcute de Dumnezeu după chipul său, să fi fost din seminții atât de deosebite cum îi arăta îmbrăcămintea.

Niște scutieri tineri, văzând-o pe fata aceasta atât de frumoasă că stă cu ochii la dânșii, îi adresară zâmbete și-i trimiseră chiar bezele. Deodată începură toți să roiască în jurul unui personaj împodobit din cap până-n picioare numai în fireturi de argint, care părea să le impună grozav, și-și dădea niște aere de suveran; apoi ceata se puse în mișcare, iar căldura după-amiezii se întinse greoaie peste curțile și grădinile palatului.

Cam pe la asfințitul soarelui, doamna de Bouville veni s-o ia pe Maria. Însoțite de câteva slugi și cocoțate pe catârce cu șei de lemn, adică niște

tarnițe de care se puteau rezema, stând într-o parte și ținându-și picioarele pe o scândurică, cele două femei străbătură Parisul. Se vedeau oameni îmbulziți în pragul cârciumilor, se auzeau țipete; o bătaie se încinsese între partizanii contelui de Valois și niște slujitori ai ducelui de Burgundia, sosiți de puțină vreme, și care se îmbătaseră zdravăn. Armășeii din straja orașului restabileau liniștea, potolindu-i pe bătăuși cu lovituri de ghioagă.

- Orașul e în fierbere, spuse doamna de Bouville, și nu m-ar mira ca ziua de mâine să ne aducă răzmerița.

Apucând pe dealul Sainte-Geneviève, ieșiră din Paris prin bariera Saint-Marcel. Amurgul se lăsa peste mahalale.

- În vremea tinereților mele, spuse doamna de Bouville, nu vedeai pe aici mai mult de douăzeci de case. Dar oamenii nu știu unde să se mai așeze în oraș și s-au întins peste câmp.

Mănăstirea călugărițelor din ordinul sfintei Clara era împrejmuită de un zid alb, înalt, care închidea clădirile, grădinile și livezile. În zid, o ușă joasă și, lângă ușă, un soi de ladă scobită în grosimea pietrei. O femeie care mergea de-a lungul zidului, cu capul vârât într-o glugă, se apropie de ladă și, scoțând de sub mantia ei un pachet, îl puse repede acolo; din pachet se auziră scâncete. Femeia aduse capacul de lemn la loc, acoperind lada, apoi trase de clopotul din ușă, și, văzând că se apropie cineva, o luă la fugă.

- Ce-a făcut femeia asta? întrebă Maria.

- Și-a lepădat acolo un copil fără tată, spuse doamna de Bouville, privind-o pe Maria cu asprime. Așa sunt aduși aici. Haide, dă-i drumul înainte.

Maria își zori catârca. Îi trecu prin minte că s-ar fi putut ca și dânsa să fie silită într-o zi apropiată să-și lase copilul într-o ladă, și socoti că soarta ei era încă de invidiat.

- Îți mulțumesc, doamnă, că-ți dai atâta osteneală pentru mine, șopti ea cu lacrimi în ochi.

- Ei, aud în sfârșit o vorbă bună, răspunse doamna de Bouville.

PORTILE PALATULUI

În aceeași seara, contele de Poitiers se găsea la castelul din Fontainebleau, unde trebuia să înnopteze; era ultimul său popas înainte de a ajunge la Paris. Își isprăvea tocmai cina în tovărășia prințului de Vienne, a contelui de Savoia și a membrilor numeroasei sale escorte, când i se vesti sosirea unchiului său, contele de Valois, a fratelui său, contele de La Marche, și a vărului lor, Saint-Pol.

- Să intre, să intre numaidecât, spuse Filip de Poitiers.

Dar nu se grăbi să iasă în întâmpinarea unchiului. Iar când acesta se ivi călcând trufaș, cu bărbia în sus și veștmintele prăfuite, Filip se mulțumi să se ridice, fără a schița nici cea mai mică mișcare spre el, și așteptă. Cam descumpănit, Valois rămase câteva clipe în picioare, privind din pragul ușii la cei de față, și cum Filip se încăpățâna să rămână nemișcat, nu avu încotro și se hotărî să înainteze. Tăceau toți, cu ochii la ei. Când Valois ajunsese destul de aproape, contele de Poitiers îl luă de umeri și-l sărută pe amândoi obraji, ceea ce putea să pară un gest de nepot cumsecade, dar venind de la un om care nu se clintise din locul său, era mai curând un gest de rege.

Această atitudine îl necăji pe Charles de La Marche care-și zise:

"De asta am bătut noi atâta drum, ca să fim primiți astfel? La urma urmei, sunt de o seamă cu frate-meu; de ce își îngăduie să ne ia de sus?"

Un zâmbet amar, plin de invidie, îi strâmba puținel fața frumoasă cu trăsături regulate, dar lipsite de inteligență.

Filip îi întinse brațele; La Marche nu putu face altfel decât să schimbe o scurtă îmbrățișare cu frate-său, dar, pentru a-și da importanță și a-și afirma și el autoritatea, rosti, arătând spre Valois:

- Filip, iată-l aici pe unchiul nostru, cel mai vârstnic din familia noastră. Suntem bucuroși să te înțelegi cu el lăsându-i pe mână cârma regatului. Căci prea ar fi în mare primejdie țara dacă am lăsa-o în nădejdea unui copil ce încă nu s-a născut, și n-ar fi în stare să cârmuiască, și care va fi, pe deasupra, de neam străin după mamă-sa.

Fraza era încâlcită, stângace. Din ea se putea înțelege că La Marche dorea să-l vadă pe unchiu-său regent până la nașterea copilului postum al lui Ludovic al X-lea, sau până la majoratul acestui copil, dacă era un fiu; dar putea să trădeze și ambițiile mai mari ale lui Valois. Pesemne că La Marche repetase alandala cuvintele învățate pe dinafară de la unchiu-său. Câteva din

ele îl făcură pe Filip să-și încrunte sprâncenele. Valois căuta să apuce coroana.

- Vărul nostru, Saint-Pol, a venit cu noi, urmă Charles de La Marche, ca să-ți spună că aceasta este și părerea baronilor.

Filip lăsă să cadă asupra lui o privire cam disprețuitoare.

- Îți sunt recunoscător, frate, pentru sfatul ce-mi dai, răspunse el rece, și pentru atâta drum ce-ai făcut ca să mi-l aduci. De aceea cred că sunteți osteniți, cum sunt și eu, iar hotărârile cele bune nu se iau când cazi de oboseală. Propun deci să mergem la culcare, iar hotărârea o luăm mâine, când vom fi cu mintea odihnită, și numai între noi. Noapte bună, domnii mei... Raoul, Anseau, Adam, veniți cu mine, rogu-vă.

Și părăsi încăperea, fără să-i fi poftit la masă pe oaspeți, și fără măcar să se sinchisească dacă vor avea unde dormi.

Următ de Adam Héron, de Raoul de Presles și de Anseau de Joinville se îndreptă spre camera regală. Patul, în care nu mai dormise nimeni de când își dăduse sufletul acolo Regele de Fier, era făcut, cu așternutul pus. Filip ținea mult să ocupe odaia asta, ținea mai ales ca nimeni altul să n-o ocupe.

Adam Héron se pregătea să-l dezbrace.

- Cred că nu voi scoate hainele de pe mine în noaptea asta, spuse Filip de Poitiers. Adam, vei trimite de îndată pe unul din ofițerii mei la domnul Gaucher de Châtillon ca să-i dea de știre că voi fi mâine dimineață la bariera d'Enfer. Apoi, spune-i bărbierului meu să vie numaidecât, căci vreau să ajung acolo cu fața proaspătă... și poruncește să se pregătească douăzeci de cai pentru miezul nopții, dar numai după ce unchiu-meu se va fi culcat. Pe tine, Anseau, adăugă el întorcându-se spre fiul seneșalului de Joinville, un bărbat în toată firea, te însărcinez să-i lămurești pe contele de Savoia și pe prințul de Vienne ca să nu fie mirați și să nu-și închipuie că n-am încredere în ei. Rămâi aici până dimineața și când unchiu-meu va vedea că am plecat, ai grijă să fiți cât mai mulți în jurul lui și să-i zăboviți pregătirea cailor. Faceți-l să piardă cât mai multă vreme pe drum.

Rămas numai cu Raoul de Presles, contele de Poitiers căzu pe gânduri și legistul se feri să-i tulbure meditația.

- Raoul, vorbi el într-un târziu, ai lucrat zi de zi pe lângă tatăl meu, și l-ai cunoscut mai bine decât eu însumi. Spune-mi, în împrejurarea asta, el ce-ar fi făcut?

- Ar fi făcut ceea ce faci, monseniore, mă pun chezaș pentru asta, și nu ți-o spun ca să te lingușesc, ci pentru că acesta mi-e gândul. Prea l-am iubit pe

domnul nostru Filip, și prea multe suferințe am îndurat de când el nu mai e în viață, pentru a te mai sluji astăzi, dacă nu mi l-ai aminti în toate privințele.

- Vai, Raoul, dar eu sunt mai nimic pe lângă dânsul. El putea să-și urmărească șoimul în zbor, fără să-l piardă niciodată din ochi, iar eu am vederea scurtă. El răsucea o potcoavă între degete. N-am moștenit de la dânsul puterea cu care mânuia armele, nici chipul său care arăta oricui că el e regele.

În timp ce vorbea, nu-și lua ochii de la patul lui Filip cel Frumos.

La Lyon se simțea regent, cu o certitudine deplină. Dar, pe măsură ce se apropia de capitală, această încredere îl cam părăsea, deși nu lăsa să se vadă nimic. Ca și cum ar fi răspuns unor întrebări nerostite, Raoul de Presles spuse:

- Nu avem în trecut, monseniore, nici o împrejurare la fel cu aceasta în care ne găsim acum. Am cercetat-o îndeajuns de atâtea zile. În halul de slăbiciune în care se află regatul, cârma va fi a aceluia care va avea tăria s-o apuce. Dacă izbutești, monseniore, Franța nu va pătimi.

Puțin timp după asta, ieși de acolo, și Filip se lungi pe pat, cu ochii ațintiți la mica lampă care spânzura între perdele. Contele de Poitiers nu se simțea nici stânjenit, nici tulburat, văzându-se în patul acesta al cărui ultim ocupant fusese un cadavru. Dimpotrivă, acest gând îl întărea; avea impresia că intră el însuși în tiparul părintesc și că-i reia locul, că-i umple dimensiunile pe pământ.

"Tată, întoarce-te în mine", se ruga el, și rămânea nemișcat, cu mâinile încrucișate pe piept, oferindu-și trupul pentru reîncarnarea unui suflet plecat de douăzeci de luni.

Auzi pași în coridor, glasuri, și pe șambelanul său răspunzând, fără îndoială, vreunui din suita contelui de Valois, că monseniorul conte de Poitiers se odihnește. Tăcerea se lăsă peste castel. Ceva mai târziu sosi bărbierul cu ligheanul, cu bricele și cu prosoapele calde. Pe când îl rădea, Filip de Poitiers își aminti ca auzise chiar în această încăpere, unde toată curtea era adunată, ultimele sfaturi ale tatălui său către Ludovic, care ținuse atât de puțin seamă de ele: "Cugetă bine, Ludovic, cugetă bine ce înseamnă să fii rege al Franței. Și vezi de află cât mai curând cum stau lucrurile în țara ta".

Către miezul nopții, Adam Héron veni să-l anunțe că s-a împlinit porunca și caii așteaptă înșeuăți. Când contele de Poitiers părăsi odaia, avea

sentimentul că douăzeci de luni s-au șters și că el relua lucrurile de unde se găseau la moartea tatălui său, ca și cum i-ar fi primit de-a dreptul moștenirea.

O lună prielnică lumina drumul. Noaptea de iulie, toată înstelată, semăna cu mantia Sfintei Fecioare. Pădurea își împrăștia miresmele de mușchi înverziti, de pământ jilav, de ferigă, și fremăta de viața tainică a dihanilor. Filip de Poitiers călărea un cal minunat al cărui mers mândru îl încânta. Aerul răcoros îi biciuia obraji care-l usturau nițel după briciul bărbierului.

"Ar fi păcat", se gândea el, "să lași o țară așa de bună pe mâini rele".

Ceata țâșni din pădure, străbătu în goana mare Ponthierry și se opri pe când se crăpa de ziuă în văgăuna de la Essonnes, ca să mai răsuflă caii, iar călăreții să poată lua ceva în gură. Filip prânzi cu poftă, așezat pe o piatră din marginea drumului. Părea fericit. Nu avea decât douăzeci și trei de ani, plimbarea lui începea să semene puțințel a expediție de cucerire, și le vorbea tovarășilor săi de aventură cu o prietenie voioasă. Aceasta veselie, rară la dânsul, sfârși prin a le risipi orice îndoială.

Între întâia și a treia rugăciune de utrenii ajunse la bariera Parisului, în timp ce clopotele mănăstirilor din împrejurimi sunau cu glasul lor hodorogit. Îl găsi acolo pe Louis d'Evreux și pe Gaucher de Châtillon care-l așteptau. Conetabilul avea mutra lui de zile rele. Îl pofti numaidecât pe contele de Poitiers să meargă la Luvru.

- Și de ce nu m-aș duce de-a dreptul la palatul regal? întrebă Filip.

- Pentru că domnii de Valois și de La Marche au ocupat palatul cu oștenii lor. La Luvru vei avea trupele regale, care ascultă întru totul de mine, adică de măriia ta, împreună cu arcașii domnului de Galard. Dar trebuie să ne mișcăm repede și cu hotărâre, adăugă conetabilul, ca să isprăvim înainte de întoarcerea celor doi Charles. Dacă-mi poruncești, monseniore, eu trimit un pâlț de oaste să cuprindă palatul.

Filip știa că minutele erau prețioase. Socotea totuși că i-o luase înainte lui Valois cu șase până la șapte ceasuri.

- Nu vreau să încep nimica, răspunse el, fără să știu mai întâi dacă burghezii și norodul orașului vor vedea cu ochi buni ceea ce fac.

Și de îndată ce intră la Luvru, trimise să-i cheme la sfatul orașenilor pe jupânul Coquatrix, pe jupânul Gentien și câțiva alți oameni de vază, ca și pe ispravnicul Guillaume de La Madelaine care în martie luase locul ispravnicului Ployebouche.

Filip le arată în câteva cuvinte cât de mult prețuia burghezia Parisului și pe cei care se aflau în fruntea meșteșugarilor și a negoțului. Orășenii se simțiră măguliți de așa cinste și mai cu seamă le veni înima la loc văzând că n-au a se teme de nimic. Nu li se mai vorbise astfel de la moartea lui Filip cel Frumos, de care se plânseseră adeseori pe când îi cârmuia, dar pe care nu încetau acum să-l regrete. În numele lor răspunse Geoffroy Coquatrix, împuternicit cu dibuirea banilor falși, strângător de subvenții și subsidii, vistiernic și furnizor al oștilor, inspector al porturilor și vămilor regatului, judecător la curtea de conturi. Își căpătase dregătoriile de la Filip cel Frumos, care-l dăruise chiar cu venitul pe veci al unui domeniu, așa cum se făcea pentru marii slujitori ai coroanei, și nu dăduse niciodată socoteală de banii mânuiți. Se temea ca nu cumva Charles de Valois, potrivnic de totdeauna al ridicării burghezilor la demnități înalte - o dovedise îndeajuns față de Marigny - să-l scoată din slujbele lui pentru a-l despuia de averea uriașă ce și-o agonisise. Coquatrix îl încredință pe contele de Poitiers, zicându-i de zece ori "domnule regent", de devotamentul populației pariziene. Cuvântul său avea greutate, căci era atotputernic în sfatul orașenesc, și destul de bogat ca să plătească toate pușlamalele orașului pentru a le mîna la răscoală. Vestea întoarcerii lui Filip de Poitiers se împrăștiase repede. Baronii și cavalerii care-i țineau parte alergică la Luvru, începând cu contesa Mahaut d'Artois, căreia chiar el îi trimisese vorbă.

- Cum se simte draga mea Jeanne? o întreba Filip pe soacră-sa întâmpinând-o cu brațele deschise.

- Așteptăm să nască de la o zi la alta.

- Mă voi duce s-o văd de îndată ce-mi voi isprăvi treaba.

Apoi puse la cale ce avea de făcut, sfătuindu-se cu unchiu-său Ludovic și cu conetabilul.

- Acum, Gaucher, poți porni împotriva palatului. Vezi, dacă se poate, să isprăvești până la amiază. Dar pe cât îți va sta în putință fă în așa chip ca să nu fie vărsare de sânge. Mai curând bagă groaza în ei decât să-i omori. N-aș vrea să intru în palat călcând pe morți.

Gaucher merse să se pună în capul pâlcurilor de oșteni pe care le strânsese la Luvru și porni spre palat. În același timp trimise ispravnicul să-i aducă din mahalaua Templului pe cei mai buni dulgheri și lăcătuși.

Porțile palatului erau închise.

Având alătura pe căpitanul arcașilor, Gaucher ceru să i se dea drumul înăuntru. Ofițerul de gardă scoase capul printr-o fereastră de deasupra

porții principale și răspunse că nu putea să deschidă fără învoirea contelui de Valois sau a contelui de La Marche.

- Trebuie totuși să-mi deschizi, îi strigă conetabilul, căci vreau să intru și să fac rânduială în palat pentru a-l primi pe regent care vine în urma mea.

- Nu putem.

Gaucher de Châtillon se săltă nițel în șa.

- Atunci, spuse el, vom deschide noi.

Și făcu semn să se apropie meșterul Pierre du Temple, dulgher regal, urmat de calfele lui înarmate cu ferăstraie, clești și pârhii groase de fier. În vremea asta, arcașii își vârău piciorul într-un soi de propteza așezată în vârful arcului și întinzându-și armele, băgau săgeata în creștătură, ochind crenelurile și deschizăturile meterezelor. Arcașii și sulițașii, scut lângă scut, alcătuiau o uriașă pavază în jurul dulgherilor și deasupra lor. În străzile alăturate cete de gură-cască și de mici haimanale se îmbulzeau, păstrând o distanță respectuoasă, pentru a se zgâi la asediul palatului. Li se oferea o petrecere grozavă, să tot aibă ce povesti multe zile de acum încolo.

-...Eram acolo, cum îți spuneam. L-am văzut pe conetabil trăgându-și paloșul... Peste două mii de oșteni, nici vorbă, peste două mii erau de jur împrejur...

În sfârșit, ridicându-și glasul cu care comanda pe câmpurile de bătălie, Gaucher răcni prin deschizătura coifului său:

- Domnilor care sunteți înăuntru, iată-i pe meșterii dulgheri și lăcătuși gata să scoată din țâțâni porțile. Vedeți-i și pe arcașii domnului de Galard care împresoară palatul din toate părțile. Nici unul din voi nu va putea să scape. Vă poftesc pentru ultima oară să ne deschideți, căci dacă nu vă predați de bunăvoie, la toți vi se va tăia capul, oricât de nobil v-ar fi neamul. Regentul n-are să vă cruțe.

Își lăasă apoi viziera în jos, ceea ce arăta că nu mai vrea să lungească vorba.

Trebuie să-i fi cuprins o spaimă grozavă pe cei dinăuntru, căci, abia își vârăseră lucrătorii pârhiiile sub porți, și acestea se deschiseră singure. Garnizoana contelui de Valois se preda.

- Era și timpul să vă băgați mințile-n cap, spuse conetabilul luând în stăpânire palatul. Întoarceți-vă la sălașurile voastre sau la casele stăpânilor voștri; nu vă strângeți în cete și nimeni nu se va atinge de voi.

După un ceas, contele de Poitiers ocupa apartamentele regale. Porunci de îndată măsuri de pază. Curtea palatului, în care intra de obicei oricine, fu

închisă, străjuită militărește, nefiind lăsați să pătrundă decât vizitatorii aleși pe sprânceană. Marchitanii, care aveau privilegiul de a-și face negoțul în galeria cea mare a palatului, fură rugați să tragă obloanele pentru o vreme.

Când contele de Valois și nepotu-său La Marche sosiră la Paris, înțeleseseră că au pierdut bătălia.

- Urât ne-a mai tras pe sfoară Filip, spuseră ei.

Și, nemaiovând încotro se grăbiră să meargă la palat spre a vedea ce ar putea dobândi în schimbul supunerii. Aflară acolo în jurul contelui de Poitiers o mulțime de seniori, de orășeni și de fețe bisericești, printre care arhiepiscopul Jean de Marigny, întotdeauna gata să treacă de partea celui mai tare.

- N-are să țină mult puterea lui. Nu prea e sigur de el însuși dacă e nevoit să se sprijine pe oameni de rând, îi spuse cu jumătate de glas contele de Valois lui Charles de La Marche, necăjit că vede printre cei de față pe de alde Coquatrix, Gentien și alți burghezi de seamă. Își luă totuși aerul său cel mai senin pentru a se apropia de nepotu-său și a-i prezenta scuze în legătură cu incidentul petrecut dimineață:

- Scutierii mei de strajă nu știau cum stau lucrurile. Primiseră poruncă aspră să nu deschidă nimănui porțile... din pricina reginei Clémence...

Se aștepta la o săpuneală strașnică și aproape că o dorea ca să aibă prilejul de a intra în luptă fățișă cu Filip. Dar acesta nu-i dădu pricină de ceartă și-i răspunse pe același ton:

- Îmi pare foarte rău, unchiule, dar trebuia să procedez astfel, spre a o lua înaintea ducelui de Burgundia, căruia plecarea ta i-a lăsat locul liber. Primisem știri azi noapte la Fontainebleau în privința lui, și n-am vrut să te trezesc.

Ca să nu arate cât de mare îi era înfrângerea, Valois se prefăcu a lua drept bună explicația, ba se sili chiar să-i suradă conetabilului în care vedea pe cel ce urzise toate ițele conspirației.

Mai puțin priceput în a-și ascunde gândurile, Charles de La Marche rămânea cu dinții încleștați.

Contele d'Evreux făcu atunci propunerea pe care o pregătise cu Filip. În timp ce acesta se prefăcea a sta de vorbă într-un ungher al încăperii cu conetabilul și cu Mille de Noyers despre unele lucruri privind slujba lor, Louis d'Evreux spuse:

- Nobilii mei seniori, și voi toți, domnilor, pentru binele regatului și pentru a nu da loc la tulburări aducătoare de nenorociri, propun ca mult iubitul

nostru nepot Filip să ia în mâinile sale cârma țării, cu a noastră învoire a tuturor, și să împlinească îndatoririle de rege în numele nepotului său ce se va naște, dacă Dumnezeu vrea ca regina Clémence să aducă pe lume un fiu; propun de asemenea ca o adunare a tuturor bărbaților de frunte ai regatului să se țină de îndată ce va fi cu putință, împreună cu pairii și baronii, pentru a întări hotărârea noastră și a jura credință regentului.

Era tocmai răspunsul la declarația pe care o făcuse Charles de La Marche în ajun, când sosise la Fontainebleau. Dar scena fusese pregătită de artiști mai destoinici. Împinsă de entuziasmul ce-i cuprinsese pe partizanii credincioși ai contelui de Poitiers, adunarea încuviință propunerea prin urale. Repetând gestul de la Lyon al contelui de Forez, Louis d'Evreux veni îndată să-și pună mâinile într-ale lui Filip.

- Îți jur credință, nepoate, rosti el îndoindu-și genunchiul.

Filip îl ridică și, îmbrățișându-l, îi șopti la ureche:

- Totul merge de minune; îți foarte mulțumesc, unchiule.

Scos din fire, întărâtat de succesul lui Filip, Charles de La Marche bombănea:

- Rege... Ia te uită, se crede chiar rege.

Dar Louis d'Evreux se și întoarse spre Charles de Valois, zicându-i:

- Mă iartă, frate, de a fi făcut-o înaintea ta care ești mai mare.

Lui Valois nu-i mai rămânea decât să se plece. Se apropie cu mâinile întinse; contele de Poitiers i le lăsă în aer.

- Îmi vei face hatârul, unchiule, de-a lua loc în sfatul meu.

Valois păli. În ajun iscălea ordonanțele regale și le pecetluia cu sigiliul său. Astăzi i se oferea ca o mare cinste un scaun într-un sfat din care făcea parte de drept.

- Ne vei preda de asemenea și cheile vistieriei, adăugă Filip coborându-și glasul. Știu foarte bine că n-a rămas mai nimic în ea. Aș vrea barem să nu se golească de tot.

Valois tresări, vrând parcă să se tragă îndărăt; ceea ce i se cerea acum însemna că i se lua totul din mână.

- Nepoate, asta nu pot s-o fac, răspunse el. Trebuie să-mi pun socotelile la zi.

- Ții așa de mult, unchiule, să pui rânduială în aceste socoteli? întrebă Filip cu o ironie abia simțită. Căci atunci am fi siliți să le cercetăm de aproape, și să cercetăm de asemenea cum s-au gospodărit averile luate lui

Enguerrand de Marigny. Dă-mi deci cheile acestea și te vom socoti descărcat de orice lipsă.

Valois înțelese amenințarea.

- Fie, nepoate, cheile îți vor fi aduse numaidecât.

Filip își întinse atunci mâinile pentru a primi închinarea celui mai puternic rival al său.

Conetabilul Franței se apropie la rândul-i.

- Gaucher, îi șopti Filip, acum trebuie să vedem ce-i de făcut cu tabăra ducelui de Burgundia.

VIZITELE CONTELUI DE POITIERS

Contele de Poitiers nu-și făcea iluzii. Dobândise un prim succes, spectaculos, rapid; dar știa că potrivnicii săi nu se vor da bătuți atât de ușor.

Îndată ce primi jurământul de credință, care nu era decât din gură, al monseniorului de Valois, Filip străbătu palatul pentru a merge s-o salute pe cumnată-sa Clémence. Îl însoțeau Anseau de Joinville și contesa Mahaut. Când dădu cu ochii de Filip, pe Hugues de Bouville îl podidi plânsul și căzu în genunchi, sărutându-i mâinile. Deși făcea parte din consiliul pairilor, fostul șambelan nu vroise să se arate la adunarea de după-amiază; nu-și părăsise postul, nici nu lăsase din mâini sabia în ultimele ceasuri. Asaltul dat palatului de către conetabil, zăpăceala ce-i cuprinsese pe oamenii contelui de Valois, și apoi plecarea lor, îi puseseră nervii la grea încercare.

- Iartă-mă, monseniore, iartă-mă pentru această slăbiciune, e bucuria de a te vedea iar aici... bolborosea, udând cu lacrimile lui degetele regentului.

- Liniștește-te, dragul meu, liniștește-te, răspunse Filip.

Bătrânul Joinville nu-l recunoscă pe contele de Poitiers. Nu-l recunoscă nici pe propriul său fiu, iar după ce i se repetă de trei ori cine era unul și altul, îi confundă și se înclină ceremonios în fața lui Anseau.

Bouville deschise ușa iatacului reginei. Dar când Mahaut se pregătea să intre și dânsa în urma lui Filip, epitropul, care-și venise în fire, se împotrivi cu hotărâre:

- Numai domnia-ta, monseniore, numai domnia-ta!

Și închise ușa în nasul contesei.

Palidă și obosită, se vedea numaidecât că regina Clémence era în afara preocupărilor care frământau curtea și poporul Parisului. Văzându-l pe contele de Poitiers venind spre dânsa cu mâinile întinse, nu se putu opri să gândească: "De-ar fi fost el acela căruia mă dădeau de soție, azi n-aș fi văduvă. Pentru ce Ludovic? Pentru ce nu Filip?" Își interzicea asemenea întrebări care i se păreau tot atâtea reproșuri făcute Creatorului atotputernic. Dar nimic, nici chiar pioșenia, nu putea opri o văduvă de douăzeci și trei de ani să se întrebe de ce alți bărbați, alți soți trăiau!

Filip îi aduse la cunoștință că luase asupra lui regența, și o încredință de devotamentul său.

- O, da, frate, o, da! murmură ea. Ajută-mă!

Vroia să zică, fără să știe cum:

"Ajută-mă să trăiesc, ajută-mă să mă apăr de deznădejde, ajută-mă să aduc pe lume această nouă viață care-i de acum încolo singurul meu rost pe pământ".

- Pentru ce, adăugă ea, unchiul Valois m-a făcut să-mi părăsesc aproape cu de-a sila casa de la Vincennes? Ludovic mi-a dăruit-o cu ultima sa suflare.

- Așadar, ții să te întorci acolo? întrebă Poitiers.

- E singura mea dorință, frate! Acolo m-aș simți mai în putere. Și copilul meu s-ar naște mai aproape de sufletul tatălui său, în locul de unde a plecat din lumea asta.

Filip nu lua nici o hotărâre, fie și mai puțin însemnată, cu ușurință. Își întoarse ochii de la vălurile albe care încadrau chipul reginei, și privi prin fereastra turnul ascuțit al Sfintei Capele ale cărei linii apăreau miopiei sale cam nedeslușite și încețoșate, asemenea unei tije mari de piatră și de aur în vârful căreia părea să-și desfacă petalele crinul regal.

"Dacă-i fac pe voie", se gândi el, "îmi va fi recunoscătoare, va vedea în mine pe apărătorul ei și se va supune în toate privințele hotărârilor mele. Pe de altă parte, vrăjmașii mei vor putea să ajungă mai greu la dânsa, acolo, la Vincennes, decât aici, și nu le va fi așa de lesne s-o folosească împotriva mea. De altminteri, doborâtă de durere cum este, n-ar fi în stare să fie de ajutor nimănui".

- Vreau, iubită soră, să fac pentru tine tot ce-mi ceri, răspunse Filip; de îndată ce adunarea mai marilor țării mă va fi întărit în slujba de regent, întâia mea grijă va fi să te duc îndărăt la Vincennes. Azi e luni. Adunarea, căreia eu îi dau zor, se va ține fără îndoială vineri. Duminică viitoare, așa cred, vei asculta liturghia în casa ta.

- Știam, Filip, că ești un frate bun. Întoarcerea ta e întâia alinare pe care mi-o dă Dumnezeu.

Când ieși din apartamentele reginei, Filip dădu iar peste soacră-sa care-l aștepta. Se luase la harță cu Bouville și umbla încoace și încolo singură, călcând cu pasul ei bărbătesc pe lespezile de piatră ale galeriei, sub privirea bănuitoare a scutierilor de strajă.

- Ei, cum ai găsit-o?

- Pioasă și resemnată, și foarte vrednică de a da Franței un rege, răspunse contele de Poitiers în așa fel ca spusele lui să fie auzite de toate urechile din jur.

Apoi, cu jumătate de glas, adăugă:

- În asemenea hal de slăbiciune cum am văzut-o, nu cred să-și poată duce sarcina până la capăt.

- Ar fi într-adevăr cel mai frumos dar pe care ni l-ar putea face, și lucrurile s-ar lămuri mai lesne, răspunse Mahaut la fel de încet. S-ar isprăvi atunci cu toată această veghe bănuitoare și această ostășime înarmată până-n dinți care o înconjoară. Mă rog, de când pairii țării nu mai au voie s-o vadă pe regină? Am fost și eu văduvă, ce dracu, și se putea intra la mine cu treburile cârmuirii!

Otrăvitoarea asta se arăta sincer indignată că măsurile de pază luate față de toți, i se aplicau și ei.

Filip, care de la întoarcerea lui nu-și văzuse încă soția, merse împreună cu Mahaut la palatul Artois.

- Fiică-mea a îndurat foarte greu lipsa ta, îi spuse Mahaut. Dar ai s-o găsești mai frumoasă ca oricând. Văzând-o, nimeni n-ar putea crede că-i în ajun de-a naște. Și eu eram așa pe vremea sarcinilor mele, sprintenă până-n ultima zi.

Revederea dintre contele de Poitiers și soția sa fu înduioșătoare, deși fără lacrimi. Foarte greoaie, Jeanne se mișca anevoie, dar altminteri părea sănătoasă și fericită. Venise noaptea, și lumina palidă a lumânărilor îi era foarte prielnică, ștergând de pe fața ei semnele vădite ale sarcinii. Purta la gât câteva salbe de mărgean roșu, vestit pentru puterea lui de a face nașterea ușoară.

Abia în prezența soției sale își dădu seama Filip cât de bine i-au mers toate până atunci, și-și mărturisi că era mulțumit de sine. Luând-o în brațe, îi spuse:

- Cred, draga mea, că-ți pot zice, de azi înainte, doamna regentă.

- Facă Domnul, să-ți dăruiesc un fiu, frumosul meu stăpân, răspunse Jeanne lipindu-se alintătoare de trupul ciolănos și voinic al soțului ei.

- Dumnezeu și-ar arăta toată bunătatea lui față de mine, îi murmură Filip la ureche, făcându-l să nu se nască decât de vineri încolo.

O discuție se iscă apoi între Mahaut și Filip. Contesa d'Artois socotea că fiică-sa trebuia să se mute de îndată la palat pentru a locui acolo împreună cu bărbatul ei, în apartamentele acestuia. Filip era de altă părere și dorea, dimpotrivă, ca Jeanne să rămână în casa contesei d'Artois. Aducea în sprijinul acestei păreri mai multe argumente, foarte temeinice în sine, dar care nu lăsau să i se vadă gândul adevărat, și nici n-o convinseseră de altminteri pe Mahaut. La palat, zicea el, puteau să aibă loc în zilele

următoare adunări furtunoase cu o larmă vătămătoare pentru o femeie gata să nască; pe de altă parte, Filip socotea că e mai nimerit să se aștepte, pentru a o instala pe Jeanne în palatul regal, până ce Clémence se va fi întors la Vincennes.

- Dar vezi-o în ce hal e, Filip! izbucni Mahaut. Poate că mâine n-o vom mai putea mișca de aici. Nu ții deci ca odrasla ta să se nască la palat?

- Tocmai asta n-o vreau.

- Aici, fiule, într-adevăr că nu te mai înțeleg, zise Mahaut înălțându-și umerii ei zdraveni.

Ciorovăiala asta îl obosea pe Filip. Nu închisese ochii de treizeci și șase de ceasuri, străbătuse noaptea trecută cincisprezece leghe călare și trăise după aceea ziua cea mai grea, cea mai frământată din viața lui. Simțea cum îi crește barba, iar pleoapele i se închideau din când în când. Dar era hotărât să nu cedeze. "Patul meu, gândi el. Vreau să fiu ascultat, și să mă văd în patul meu!"

- Să auzim ce părere are Jeanne. Tu ce-ai vrea, dragă? întrebă, sigur dinainte de supunerea soției sale.

Mahaut avea o minte de bărbat, o voință de bărbat și o grijă de fiecă clipă de a-și afirma prestigiul neamului ei. Cu totul altă fire, Jeanne era ursită să nu se afle niciodată în fruntea întâmplărilor. Logodită mai întâi cu Aiuritul, pentru a fi dată după aceea, printr-un fel de schimb, celui de al doilea fiu al lui Filip cel Frumos, trecuse pe lângă coroana Franței și a Navarrei. În afacerea din Turnul Nesle, chiar dacă-și ajutase cumnatele în dragostele lor și ajunsese aproape de adulter, nu-l săvârșise însă; când venise pedeapsa, fusese cruțată de temnița pe viață. Era amestecată în toate dramele, dar fără să aibă vreodată rolul precumpănitor. Dintr-un fel de eleganță, mai mult decât dintr-o preocupare morală, avea groază de excese; anul petrecut în fortăreața de la Dourdan o făcuse și mai prudentă. Era fină, sensibilă, îndemânică și știa să folosească la timpul potrivit această armă de totdeauna a femeilor: supunerea.

Ghicind că încăpățânarea lui Filip avea temeieri serioase, își stăpâni o pornire de vanitate firească, și spuse:

- Aicea, mamă, doresc să nasc. Nicăieri nu m-aș simți mai bine.

Filip îi mulțumi printr-un surâs. Așezat într-un jilț înalt cu speteaza dreaptă, ținându-și picioarele întinse și încrucișate, întrebă de numele moașelor și babelor care aveau să o asiste la naștere pe Jeanne, vrând să știe de unde venea fiecare și dacă erau vrednice de toată încrederea. O sfătui pe

soacră-sa să le pună să jure, măsură de prevedere ce nu se lua de obicei decât pentru nașterile regale.

"Ce soț bun am, care-mi poartă atâta grijă!", se gândea Jeanne, ascultându-l.

Filip mai ceru ca de îndată ce o vor apuca pe contesa de Poitiers durerile, porțile palatului d'Artois să fie zăvorâte. Nimeni să nu mai poată ieși, afară de o singură persoană însărcinată să-i aducă vestea nașterii.

-...Tu vei fi aceea, spuse el, arătând spre frumoasa Béatrice d'Hirson care era de față. Șambelanul meu va avea poruncă să te lase să intri la mine oricând, chiar dacă sunt în consiliu. Iar de se vor afla alții în jurul meu, n-ai să-mi dai știrea decât în șoaptă, fără a sufla o vorbă altcuiva... dacă mi se naște un fiu. Mă bizui pe tine, căci ții minte că m-ai slujit bine și într-alt prilej.

- Mai bine chiar decât îți închipui, monseniore, răspunse Béatrice, plecându-și ușor capul.

Mahaut îi aruncă o uitătură furioasă. Fetișcana asta cu aerele ei posomorâte, cu naivitatea ei prefăcută, cu îndrăznelile ei viclene, o făcea să tremure. Béatrice continua să surâdă. Acest schimb de priviri nu-i scăpă Jeannei care se feri totuși să pună vreo întrebare. Între mamă-sa și domnișoara ei de onoare exista un strat gros de taine pe care nu încerca să-l străpungă.

Tulburată, întoarse ochii spre bărbatu-său. Dar acesta nu văzuse nimic. Cu ceafa rezemată de speteaza scaunului adormise dintr-o dată, răpus de somnul victorioșilor. Pe chipul său colțos și de obicei aspru se întipărise o expresie blajină în care puteai regăsi copilul de odinioară. Mișcată, Jeanne se apropie călcând cu băgare de seamă și-i puse pe frunte un sărut ușor.

COPILUL DE VINERI

Chiar de a doua zi, contele de Poitiers se apucă să pregătească adunarea de vineri. Dacă ieșea de acolo învingător, nimeni n-ar mai putea, mulți ani de acum înainte, să-i stea în cale.

Trimise soli și olăcari pentru a-i pofti, așa cum se hotărâse, pe toți bărbații de frunte ai țării - toți aceia, de fapt, care nu se găseau la o depărtare mai mare de două zile de drum călare; ceea ce-i îngăduia lui Filip, pe de o parte, să nu scape situația din mână, și, pe de altă parte, să-i elimine pe unii mari vasali de a căror vrăjmășie se putea teme, cum erau contele de Flandra și regele Angliei.

În același timp le încredință lui Gaucher de Châtillon, Mille de Noyers și Raoul de Presles grija de a pregăti decretul care va fi supus adunării, privind funcționarea regenței. Sprijinindu-se pe hotărârile ce se și luaseră, aceștia stabiliră principiile următoare: contele de Poitiers va purta grija celor două regate, al Franței și al Navarrei, cu titlul provizoriu de regent, ocârmuitor și paznic al rânduielilor, strângând toate veniturile regale. Dacă regina Clémence avea să nască un fiu, acesta va fi bineînțeles rege, iar Filip va rămâne regent până la majoratul nepotului său. Dar dacă Clémence aducea pe lume o fată... atunci începeau toate greutățile. Căci atunci, pe buna dreptate, coroana i se cuvenea micuței Jeanne de Navarra, prima fiică a Aiuritului. Dar era ea oare într-adevăr fiica lui? Întrebarea și-o puneă toată curtea, toată țara. De n-ar fi fost legăturile de dragoste din Turnul Nesle, de n-ar fi fost scandalul ce se stârnise atunci și judecata de la Pontoise, drepturile acestei copile n-ar fi putut fi discutate, și ea ar fi trebuit să fie, în lipsa unui moștenitor de parte bărbătească, regină a Franței. Asupra ei însă apăsau grele bănuieli pe care mai cu seamă Charles de Valois le întărise când pusese la cale cea de a doua căsătorie a lui Ludovic al X-lea și de care Filip nu pregeta să se folosească la nevoie. Potrivirea de date, între începutul legăturilor vinovate de dragoste ale Margueritei și nașterea Jeannei, era tulburătoare. La fel de tulburătoare scârba ce-o arătase întotdeauna Ludovic față de această fetiță și faptul că o ținuse departe de el. Nu pe degeaba deci se șoptea în legătură cu dânsa:

- E fiica lui Filip d'Aunay.

Astfel, întâmplarea din Turnul Nesle care avea să devină, deformată de imaginația populară, un basm legendar, o poveste de dragoste, de desfrânare, de crimă și de groază, această simplă afacere de adulter, puneă după doi ani

de la izbucnirea ei, o serioasă problemă dinastică și urma să schimbe cursul firesc al monarhiei franceze.

Careva propuse să se hotărască de pe acum că, orice s-ar întâmpla, coroana va reveni copilului reginei Clémence, băiat sau fată.

Filip de Poitiers se strâmbă nemulțumit la auzul acestei propuneri și găsi argumente bune spre a o înlătura. Firește, spuse el, bănuielile care o înconjurau pe Jeanne de Navarra erau foarte întemeiate, dar nu avea nimeni ceea ce se cheamă o dovadă. Nici mama Margueritei, bătrâna Agnès, ducesa văduvă a Burgundiei, nici fiul ei Eudes al IV-lea, ducele de astăzi, nu puteau să subscrie la această înlăturare brutală a nepoatei lor. Toți vrăjmașii puterii regale, începând cu contele de Flandra, nu vor întârzia să tragă spuza pe turta lor, pentru a sluji interesele unuia sau altuia. S-ar isca peste scurtă vreme primejdia de a vedea Franța pradă unui război civil, războiul celor două regine.

- Dacă-i așa, spuse Gaucher de Châtillon, să decretăm pur și simplu că fetele nu au dreptul de-a sta pe tron. Trebuie să se găsească vreo datină pe care să ne bazuim hotărârea.

- Din nefericire, cumnate, răspunse Mille de Noyers, am și poruncit să se caute prin vechile hrisoave, căci și mie îmi dăduse asta prin minte, dar nu s-a găsit nimic.

- Să se caute mai departe! Pune-i la această treabă pe prietenii tăi, profesorii de la universitate și judecătorii Înaltei Curți. Oamenii ăștia găsesc o datină pentru orice, și întocmai așa cum o poftești, dacă-și dau osteneala. Se întorc până la așezările lui Clovis pentru a dovedi că se cuvine să ți se crape capul, să fii pus în frigare de-a-n picioarele sau să ți se taie ce mădular ai mai bun.

- Ce-i drept, spuse Mille, nu pusesem să se caute așa departe. Nu mă gândeam decât la rânduielile regale de la marele Hugo încoace. Va trebui să cercetăm și hrisoavele dinaintea lui. Dar nu cred să găsim ceva până vineri.

Încăpățânat și disprețuind femeile ca orice oștean adevărat, conetabilul își urma vorba începută, mișcându-și bărbia lată și încrețindu-și pleoapele de broască țestoasă:

- Ar fi într-adevăr o nebunie să lași o fată să se urce pe tron! Vă-nchipuiți femeie sau fetișcană în fruntea oștilor, când are meteahna ei în fiecă lună și-i borțoasă în fiecă an? Și cum poate să ție piept o femeie vasalilor când nu-i în stare să-și astâmpere poftele ce-i stau în fire? Nu, eu unul nu văd asta, și dacă ar fi să fie, mi-aș lepăda numaidecât sabia. V-o spun, domnii mei,

Franța e o țară prea nobilă ca să ajungă, ca un caier de lână, pe mâini de muier. Crinii nu pot fi torși!

Această ultimă frază stârni o impresie puternică.

Filip de Poitiers își dădu încuviințarea unei redactări oarecum încâlcite a decretului care amâna hotărârile pentru mai târziu.

- Să facem în așa fel ca problemele să fie puse, dar fără a le da noi înșine răspunsul, zise el. Și să lăsăm lucrurile puținel cam încurcate pentru ca fiecare să poată crede că-și află acolo interesul său.

Așadar, dacă regina Clémence avea să nască o fată, Filip va rămâne regent până la majoratul nepoatei sale mai mari, Jeanne. Abia atunci se va hotărî cui se cuvine coroana, celor două prințese care și-ar împărți astfel Franța și Navarra, numai uneia din ele care ar păstra cele două regate unite, nici uneia dacă renunțau la drepturile lor, sau dacă adunarea pairilor, convocată pentru a dezbate problema, ar socoti că o femeie nu poate domni asupra regatului Franței; în acest caz coroana i-ar reveni celei mai apropiate rude de parte bărbătească a ultimului rege... adică lui Filip. Astfel, candidatura sa era pentru întâia oară pomenită în chip oficial, dar legată de atâtea condiții prealabile încât apăsarea mai curând ca o soluție eventuală de compromis și de arbitraj.

Această rânduială în succesiunea la tron, supusă fiecăruia dintre cei mai de seamă baroni care-l sprijineau pe Filip, primi încuviințarea lor.

Numai Mahaut arătă o stranie lipsă de entuziasm pentru un act care, în realitate, pregătea venirea pe tronul Franței a ginerelui său și a fiicei sale. În întocmirea acestui decret era ceva care o necăjea.

- Nu s-ar putea, întrebă dânsa, să scrii acolo numai atâta: "Dacă cele două fete renunță la drepturile lor...". fără a mai spune că adunarea pairilor trebuie să hotărască dacă fetele pot domni sau nu?

- Ei, mamă! răspunse Filip, dar în acest caz ele nu vor renunța deloc. Numai adunarea pairilor, din care faci și tu parte, poate hotărî în această privință. La obârșie, pairii erau electorii regelui, așa cum cardinalii îl aleg pe papă, sau palatinii pe împărat, și astfel l-au ales pe străbunul nostru Hugo, care era duce de Franța. Dacă astăzi ei nu mai aleg, e pentru că de trei sute de ani încoace regii noștri au lăsat întotdeauna un fiu care să le urmeze la tron.

- E o datină care lasă lucrurile la voia întâmplării! Cu legea asta a ta servești tocmai bine pretențiile nepotului meu Robert. Ai să vezi că nu se va

da în laturi să se folosească de ea pentru a încerca să-mi smulgă comitatul din mână.

Contesa Mahaut nu se gândea decât la cearta ei pe moștenirea provinciei Artois, și nicidecum la Franța.

- Legea după datină a regatului nu e și legea care rânduiește moștenirea domeniilor. Iar tu, mamă, îți vei păstra mai lesne comitatul avându-l ginere pe rege, decât cu argumente avocățești.

Mahaut se supuse, fără a fi convinsă.

- Asta-i recunoștința ginerilor, spuse ea ceva mai târziu, vorbind cu Béatrice d'Hirson. După ce le otrăvești un rege ca să le faci loc, ei se apucă numaidecât să-și facă mendrele, fără a ține seamă de nimic!

- Aceasta, doamnă, e din pricină că nu știe de fel ceea ce-ți datorează, nici cum a plecat din lumea asta stăpânul nostru, Ludovic.

- Și nici nu trebuie să știe, Dumnezeuule! izbucni Mahaut. La urma urmei era fratele lui, și Filip al meu are uneori ciudate porniri de-a pedepsi. Ține-ți gura, pentru Dumnezeu, ține-ți gura!

Tot în zilele acelea, ajutat de Charles de la Marche și de Robert d'Artois, Charles de Valois umbla de colo până colo, zicând și punând pe alții să repete că era curată nebunie să fie recunoscut regent contele de Poitiers, ba să mai fie socotit și moștenitorul prezumptiv al tronului. Filip și cu soacrăsa, spunea el, își făcuseră prea mulți vrăjmași, iar moartea lui Ludovic le slujea prea bine planurile, acum date în vileag, pentru ca moartea aceasta suspectă să nu fi fost urzită de dâșșii. El, Valois, oferea alte garanții, și se dădea drept singurul în stare să vină de hac greutăților țării. Se avea cum nu se poate mai bine cu regele Neapolei și se lăuda că e în măsură să potolească orice supărare a reginei Clémence. Era singurul din familia regală, care în ciuda războaielor, păstrase legăturile cu contele de Flandra. Deoarece slujise papalitatea romană, se bucura de încrederea cardinalilor italieni, fără de care nu se putea face un papă, în ciuda ocării ce li s-a adus închizându-i în conclav. Foștii templieri își aminteau că el nu aprobase niciodată desființarea tagmei lor, așa că și în ochii lor, el putea fi o chezășie.

Când Filip află de această campanie, își însărcină oamenii să răspundă că era foarte straniu lucru de a-l vedea pe unchiul regelui sprijinindu-se, pentru a cere puterea, pe bunele sale legături cu vrăjmașii țării, și că, dacă vroia careva să-l vadă pe papă la Roma iar Franța pe mâna Angevinilor, a flamanzilor și a templierilor reînviați, trebuia, fără zăbavă, să-i ofere coroana contelui de Valois.

Sosi în sfârșit vinerea hotărâtoare în care trebuia să se țină adunarea. În zorii zilei, Béatrice d'Hirson se înfățișă la palat și fu numaidecât introdusă în odaia contelui de Poitiers. Domnișoara de onoare a contesei Mahaut găfâia nițel, căci venise într-o goană din strada Mauconseil și până acolo. Filip se ridică pe pernele lui.

- Băiat? întrebă el.

- Băiat, monseniore, și foarte voinic, răspunse Béatrice clipind din gene.

Filip se îmbracă în pripă și se repezi la palatul Artois:

- Porțile, porțile! strigă el de cum ajunsese acolo. Porțile să rămână închise! Ați urmat întocmai poruncile mele? N-a ieșit nimeni de aici, afară de Béatrice? Palatul rămâne mai departe închis toată ziua.

Apoi începu să urce în fugă scara. Pierduse ținuta aceea țeapănă și plină de ifos pe care de obicei se cam silea s-o păstreze. "Odaia lehuzei", cum cerea datina în familiile princiare, fusese bogat împodobită. Mari tapiserii cu flori de câmp și cu papagali, frumoasele tapiserii din Arras, de care contesa Mahaut era așa de mândră, acopereau pereții de sus și până jos. Pardoseala era presărată cu puzderie de flori, stânjenei, trandafiri și margarete pe care le striveai, călcând peste ele. Palidă, cu ochii lucioși și fața încă răvășită, lăhuza zăcea într-un pat mare, înconjurat de perdele de mătase, sub cearceafurile albe care atârnau de un cot pe dușumea. În ungherele încăperii se aflau două paturi mai mici, și ele prevăzute cu perdele de mătase, unul pentru moașa juruită și celălalt pentru dădacă. Tânărul regent merse drept spre leagănul pompos, și se aplecă foarte mult ca să vadă bine pe fiul ce i se născuse. Urâcios și totuși înduioșător, ca orice copil în primele sale ceasuri, roșcovan, zbârcit, cu ochii lipiți și buza băloasă, cu o şuviță de păr bălai mijind în creștetul chel, pruncul dormea încă somnul său de făt și, înfășat cum era în scutece până la gât, părea o mumie micuță.

- Așadar, ăsta e micul meu Filip pe care-l doream atât de mult și care sosește la vreme așa de potrivită? rosti contele de Poitiers.

Abia după aceea se apropie de soția sa, o sărută pe obraji, și-i spuse cu glas pătruns de recunoștință:

- Îți mulțumesc foarte mult, draga mea, îți mulțumesc foarte mult. Îmi dăruiești o mare bucurie, și asta șterge pentru totdeauna din mintea mea neînțelegerile noastre de odinioară.

Jeanne apucă mâna cu degete lungi a soțului ei, o duse la buze și-și mângâie obrazul.

- Dumnezeu ne-a binecuvântat, Filip; Dumnezeu a binecuvântat regăsirea noastră de astă-toamnă, murmură ea.

Mai avea și acum la gât salbele ei de mărgean.

Cu mânecele suflecate până la cot, lăsând să i se vadă brațul destul de păros, contesa Mahaut privea această scenă cu un aer triumfător. Își lovi pânțele cu un gest energic.

- Ei, fiule! izbucni ea. Ce-ți spuneam eu? Avem pânțele rodnic noi, femeile din neamul Artois și Bourgogne!

Vorbea ca de meritele unor iepe de prăsilă.

Filip se întoarse lângă leagănul copilului.

- Nu-l puteți scoate din scutece ca să-l văd mai bine? întrebă el.

- Monsenior, răspuse moașa, n-aș zice că e nimerit. Mădularele pruncului sunt foarte moi și trebuie să rămână legate atâta vreme cât e cu puțință, pentru a le întări și a le împiedica să se răsucescă. Dar fii fără teamă, monsenior, le-am frecat bine cu sare și cu miere, și l-am înfășurat în foi de trandafir pisate ca să scoatem din el umezeala vâscoasă, și i-am uns tot cerul gurii cu miere, ca să-i dăm poftă de mâncare și dulceață. Fii pe pace, monsenior, e bine îngrijit.

- Și Jeanne a ta de asemeni, fiule, adăugă Mahaut. Am pus de-au uns-o cu alifie bună amestecată cu murdărie de iepure, ca să i se strângă la loc burta, după rețeta doftorului Arnaud de Villeneuve.

Ținea să-și asigure ginerele că plăcerile lui viitoare nu vor avea de suferit de pe urma nașterii, toate fiind ca mai înainte.

- Dar, mamă, spuse lăhuza, credeam că era o rețetă pentru femeile sterpe.

- Ei așa! Murdăria de iepure e bună la orice, i-o întoarse contesa.

Filip nu-și mai lua ochii de la moștenitorul său.

- Nu găsești că-i seamănă mult tatălui meu, marele rege? întrebă el. Are și fruntea și bărbia lui...

- Nițel, poate, răspuse Mahaut. Ca să spun drept, când îl văzui adineauri, mi s-a părut că are trăsăturile răposatului meu Othon... Să aibă sufletul tare și vlaga trupească a amândurora, iată ce-i doresc.

- Dar îți seamănă mai mult ție, Filip, rosti încetișor Jeanne.

Contele de Poitiers își îndreptă spinarea cu oarecare mândrie.

- Mamă, acum cred că pricepi mai bine poruncile mele, spuse el, și pentru ce îți cer să ții porțile zăvorâte. Nimeni încă nu trebuie să afle că am un fiu. Căci atunci se va spune că am pregătit anume decretul de succesiune ca să-i asigur tronul după mine, dacă nu naște Clémence un băiat; și cunosc

destui, începând cu fratele meu, Charles, care s-ar împotrivi văzându-și nădejtile spulberate numaidecât. Așadar, dacă vrei ca pruncul acesta să aibă norocul de a deveni într-o zi rege, să nu suflă o vorbă nimănui în adunarea care va începe dintr-o clipă într-alta.

- Adevărat, mai e și adunarea! Flăcăul ăsta mă făcu s-o uit! izbucni Mahaut, arătând cu mâna spre leagăn. E timpul să mă îmbrac, și să îmbuc ceva pentru a mai prinde puteri. Îmi chiorăie mațele de foame căci m-am sculat cu noaptea-n cap. Filip, ai să mă ierți... Béatrice, Béatrice!

Bătu din palme, și ceru să i se aducă o plăcintă umplută cu știucă, ouă fierte, brânză albă cu chimen, dulceață de nuci, piersici și vin alb de Château-Chalon.

- E vineri; trebuie să țin postul, spuse ea.

Înălțându-se deasupra acoperișurilor orașului, soarele își revărsa lumina peste această familie fericită.

- Mănâncă și tu ceva, îi zicea Mahaut fiicei sale. Niște plăcintă cu știucă nu poate să-ți cadă greu la stomac.

Filip se ridică după câteva clipe, spre a se duce să vadă dacă toate sunt pregătite pentru adunarea al cărei ceas se apropia.

- Draga mea, astăzi nu va veni nimeni să-ți prezinte felicitări, îi spuse el Jeannei, arătând pernele pentru musafiri așezate roată în jurul patului. Dar mâine ai să ai lume multă.

Când să iasă, Mahaut îl prinse de mânecă.

- Fiule, gândește-te puțin la Blanche, care e tot la Château-Gaillard. E sora soției tale.

- Mă voi gândi la ea, mă voi gândi. Voi căuta să-i ușurez soarta.

Și se depărtă, ducând pe talpa lui unul din stânjeneii împrăștiați prin odaia lehuzei.

Mahaut închise ușa în urma lui.

- Ei, dădăcelor, strigă ea, ia ziceți-i un cântec de leagăn!

ADUNAREA CELOR TREI DINASTII

Din fundul odăilor sale, regina Clémence auzea forfota mare a seniorilor și mărimilor țării care veneau la adunare, larma glasurilor în curțile palatului și sub bolți.

Cele patruzeci de zile de singurătate, impuse reginei după doliul ei, se încheiaseră în ajun, și Clémence, naivă, își închipuise că ziua aceasta fusese aleasă înadins spre a-i îngădui să prezideze adunarea. Se pregătise pentru această reparație solemnă, așteptând-o cu interes și curiozitate, chiar cu nerăbdare; și i se păruse în zilele din urmă că prinsese iar poftă de viață. În ultima clipă însă, un sfat de vraci și spițeri, printre care doftorii de casă ai contelui de Poitiers și ai contesei Mahaut, îi interzisese o asemenea oboseală, socotind-o primejdioasă pentru sănătatea ei.

Fiecare părea să fie mulțumit de această hotărâre, căci nimeni, la drept vorbind, nu ținea să sprijine drepturile reginei Clémence de a fi regentă, și nici măcar dreptul ei de a face parte din regență împreună cu alții. Și totuși, pentru că unii căutau cu atâta încăpățânare în istoria țării precedente din care s-ar fi putut inspira, nu se poate să nu-și fi amintit de Ana a Rusiei, văduva lui Henric I, cârmuind alături de cumnatul ei Beaudoin al Flandrei "cu dreptul de neșters ce-i fusese hărăzit prin încoronare", sau dintr-o vreme mai apropiată, de regina Blanche de Castille, atât de vie încă în amintirea tuturor.

Dar prințul moștenitor al provinciei Vienne, cumnatul reginei Clémence, deci cel mai indicat să-i apere prerogativele, era întru totul de partea lui Filip de când iscăliseră contractul de căsătorie al copiilor lor.

Charles de Valois, care se dădea drept marele ocrotitor al nepoatei sale, nu sări nici el s-o sprijine; avea prea mult de furcă pentru a-și face treburile lui.

Cât despre ducele Eudes de Bourgogne, care se afla acolo ca să susțină drepturile surorii sale, Marguerite, și a-i răzbuna moartea, cum nu înceta să repete de o lună încoace, el nu putea fi decât vrăjmaș al reginei Clémence.

Rămasă prea puține luni pe tron spre a se face cunoscută și a căpăta autoritate asupra marilor baroni, aceștia nu mai vedeau în ea decât pe supraviețuitoarea unei domnii scurte, zguduită de tulburări și, în multe privințe, păguboasă pentru țară.

- N-a adus noroc regatului, ziceau despre dânsa.

Iar dacă mai țineau seamă de ea ca viitoare mamă, de mult încetase de a mai exista ca regină.

Închisă într-o aripă a palatului, auzi cum descrește larma glasurilor; adunarea își începea dezbaterile în sala Marelui Consiliu ale cărei uși se închideau.

"Doamne, Dumnezeule", își zicea Clémence, "de ce n-am rămas la Neapole!"

Și o podidi plânsul, gândindu-se la copilăria ei, la marea albastră, la poporul acela neastâmpărat, gălăgios, cu inima bună, gata să compătimească orice suferință, poporul ei care o îndrăgea așa de mult.

În vremea asta, Mille de Noyers citea decretul privind ordinea succesiunii la tron.

Contele de Poitiers avusese grijă să nu se înconjoare cu semnele maiestății regale. Jilțul său era așezat în mijlocul unei estrade, dar Filip refuzase să i se pună un uranisc deasupra. El însuși era îmbrăcat în haine de culoare închisă și fără nici o podoabă, deși doliul oficial luase sfârșit. Părea să zică: "Domnii mei, ne aflăm aici într-o ședință de lucru". Doar atât, cei trei armășei cu ghioagele în mână, care mergeau înaintea lui când venise, stăteau acum în picioare la spatele scaunului său. Îndeplinea funcțiunile domniei fără a-și da însă pentru asta aerele unui suveran investit. Dar pregătise cu grijă sala și hotărâse prin șambelanii săi locul fiecăruia după un ceremonial cam potrivit rânduielilor și totodată cam aspru, care stârnise mirarea celor de față, căci le aducea aminte de apucăturile lui Filip cel Frumos.

La dreapta sa, Filip îl așezase pe Charles de Valois și îndată după el pe Gaucher de Châtillon, pentru a-l avea în mână pe fostul împărat al Constantinopolei și a-l izola de partida lui. Filip de Valois era aruncat la șase rânduri de scaune mai departe de tatăl său. La stânga, regentul și-l pusese pe unchiul său Ludovic d'Evreux, și abia după acesta își avea locul frate-său, Charles de La Marche; îi împiedica astfel pe cei doi Charles să se pună la unison în timpul ședinței și să-și calce cuvântul ce și-l dăduseră cu patru zile înainte.

Dar atenția contelui de Poitiers era îndreptată mai ales spre colțul estradei unde văru-său, ducele de Bourgogne, pe care nu-l slăbea din ochi, era așezat între contesa Mahaut și prințul moștenitor al provinciei Vienne.

Filip știa că ducele avea să vorbească în numele mamei sale, ducesa Agnès, căreia titlul ei de ultimă fiică în viață a lui Ludovic cel Sfânt îi dădea, chiar când nu era de față, o mare autoritate asupra baronilor. Tot ceea ce amintea într-un fel sau altul de Ludovic al IX-lea era obiect de venerație;

toate fapturile încă în viață care-l văzuseră, îi ascultasera vorba sau se bucuraseră de dragostea lui, aveau în ochii lor parcă o sfântă aureolă.

Era de ajuns ca Eudes de Burgundia să zică: "Maică-mea, fiică a lui Ludovic cel Sfânt care i-a dat binecuvântarea, sărutând-o pe frunte, înainte de a se duce să moară în țara păgânilor...", atât era de ajuns pentru a răscoli asistența.

De aceea, spre a face față unei astfel de manevre, Filip adusese în jocul sau o altă piesă de mare greutate și cu totul neașteptată: pe Robert de Clermont, celalalt supraviețuitor din cei unsprezece copii ai sfântului, al șaselea, ultimul dintre băieți. Dacă vroiau chezașia Sfântului Ludovic, o vor avea.

Prezența lui Robert, conte de Clermont, lua înfățișarea unei minuni, căci de la ultima din rarele sale apariții la curte, trecuseră mai bine de cinci ani; lumea aproape că-l uitase, iar când cineva își amintea de dânsul, nu îndrăznea să-l pomenească decât în șoaptă.

Într-adevăr, Robert era nebun de la vârsta de douăzeci și patru de ani, de când primise o lovitură de buzdugan în cap. Nebunie furioasă, dar întreruptă de lungi perioade de acalmie care-i îngăduiseră lui Filip cel Frumos să se folosească uneori de el, dându-i misiuni decorative. Omul acesta nu era primejdios prin ceea ce spunea; abia dacă vorbea. Era primejdios prin ceea ce putea să facă, căci nimic nu arăta vreodată că aveau să-l apuce iar crizele, năpustindu-l cu paloșul în mână împotriva celor din jur, ațâțat pe neașteptate de o ură ucigașă. Simțeau atunci o strângere de inimă văzând un senior de așa nobilă seminție și așa de arătos - căci la șaiszeci și doi de ani mai păstra încă o înfățișare măreață - spărgând mobila, tăind draperiile și gonind în urma slujnicilor, pe care le lua drept adversarii săi în turnir.

Contele de Poitiers rânduise să fie așezat în celălalt colț al estradei, făcând pereche cu ducele de Burgundia, și aproape de o ușă. Doi scutieri cât muntele vegheau la câțiva pași de dânsul, însărcinați să-l lege de îndată ce l-ar apuca furiile. Contele de Clermont plimba o privire disprețuitoare, plictisită, absentă, care rămânea deodată ațintită pe un obraz, cu neliniștea dureroasă a amintirilor căutate zadarnic, apoi se stingea. Se uitau toți la el și vederea lui împrăștia parcă o teamă.

Chiar lângă nebun ședea fiu-său Ludovic I de Bourbon, care era șchiop, ceea ce-l împiedicase întotdeauna să se arunce în luptă, dar nu să și fugă, așa cum o dovedise în bătălia de la Courtrai. Deșelat, pocit și mișel,

Bourbon avea, în schimb, cel puțin mintea limpede, și asta o arătase trecând de partea lui Filip de Poitiers.

Din această obârșie minunată, cu betesug la cap ca și la picioare, avea să coboare șirul lung al Bourbonilor.

Astfel, în adunarea de la 15 iulie 1316 se aflau strânse laolaltă cele trei spițe capetiene care urmau să mai domnească cinci veacuri de acum încolo în Franța. Cele trei dinastii puteau să-și contemple sfârșitul și începutul: aceea a Capetiienilor direcți care se va stinge curând cu Filip de Poitiers și Charles de La Marche; aceea din ramura Valois care, prin fiul lui Charles, o va continua cu treisprezece domnii; și, în sfârșit, aceea a Bourbonilor, care nu va mai apărea pe tron decât la dispariția neamului de Valois, când va trebui încă o dată să se caute un rege printre urmașii Sfântului Ludovic. Fiecare trecere de la o dinastie la alta avea să aducă războaie istovitoare, care vor pustii țara.

Printr-o împletire întotdeauna uimitoare de fapte ale oamenilor și de neprevăzut al soartei, istoria monarhiei franceze, cu mărețiile și nenorocirile ei, avea să decurgă din decretul de succesiune pe care dumnealui Mille, pravilistul lui Filip de Poitiers, îl isprăvea de cetit în această clipă.

Înșirați pe bănci sau rezemați de perete, baronii, fețele bisericești, judecătorii Înaltei Curți și delegații burghezilor din Paris, ascultaseră cu luare aminte.

"Am un fiu; am un fiu, și toți aceștia vor afla-o abia mâine", își zicea contele de Poitiers care era încredințat că nu lucrase decât pentru el însuși și pentru acest fiu. Și se pregătea să facă față atacului de neînălțurat al ducelui de Burgundia. Atacul veni însă dintr-altă parte.

Era în această adunare un bărbat căruia nimic nu-i putea veni de hac, unul ce nu-și amintea de banii cu care fusese cumpărat, nu-l impresionau neamurile nobile pentru că el se trăgea din cea mai înaltă stirpe, nu se pleca înaintea forței, căci putea, cu brațele lui, să doboare un cal, nu lua în seamă nici o uneltire, afară de acelea urzite de el însuși, un bărbat pe care până și priveliștea nebuniei îl lăsa nepăsător. Acest personaj era Robert d'Artois. El fu acela care, îndată ce Mille de Noyers isprăvisese cetirea, se ridică pentru a începe lupta, fără să se fi vorbit cu nimeni.

Deoarece fiecare în ziua aceea făcea paradă cu familia lui, Robert d'Artois o adusesese pe maică-sa, Blanche de Bretagne, o femeie foarte mărunțică, plâpândă la față, cu părul alb și brațele slăbuțe, și care părea tot timpul să se mire că adusesese pe lume așa mândrețe de uriaș.

Proțăpit în cizmele roșii, cu degetele vârâte în cingătoarea lui de argint, Robert d'Artois își dădu drumul:

- Sunt uluit, domnii mei, auzind că ni se aduce o nouă rânduială a regenței, întocmită anume, atunci când avem una dictată de ultimul nostru rege.

Privirile se întoarseră spre contele de Poitiers, iar unii dintre cei de acolo se întrebară, tulburați, dacă n-o fi existând vreun testament lăsat de Ludovic al X-lea, care li s-a ascuns.

- Nu pricep, vere, despre ce rânduială vrei să vorbești, spuse Filip de Poitiers. Ai fost de față la ultimele clipe ale fratelui meu, împreună cu mulți alți seniori care se află aici, și nici unul din ei nu mi-a spus vreodată că el și-ar fi arătat vreo dorință în privința asta.

- Trebuie să adaug însă, vere, răspunse Robert pe un ton cam răutăcios, că atunci când zic "ultimul nostru rege" nu vorbesc de frate-tău Ludovic al Zecelea, Domnul să-l aibă în pază!... ci de părintele tău, mult iubitul nostru suveran Filip, Domnul să-l aibă și pe el în sfânta lui pază! Ei bine, regele Filip hotărâse, în scris, și-i pusese pe pairii regatului să jure că dacă o fi să moară mai înainte ca fiul său să fie bărbat în toată puterea pentru a lua în mână cârma țării, îndatoririle regale și slujba regenței vor fi date fratelui său, monseniorul Charles, conte de Valois. Așa că, deoarece nici o altă rânduială n-a fost făcută de atunci încoace, eu cred, vere, că aceasta ar trebui urmată.

Bătrânica Blanche de Bretagne dădea din cap, zâmbea cu gura știrbă și își rotea ochii vii și scânteietori, pofindu-și vecinii să încuviințeze spusa feciorului ei. Nu era vorbă rostită de acest zurbagiu, proces pornit de acest cârciocar, bătaie, haimanalâc sau siluire de fată săvârșite de acest destrăbălat, pe care ea să nu le aprobe, în care să nu vadă, plină de admirație, semnele unei minuni întruchipate. Contele de Valois îi trimise o mulțumire mută, printr-o clipire a pleoapelor.

Puțințel aplecat pe brațul jilțului său, Filip de Poitiers flutură încet mâna, arătând că are ceva de spus.

- Mă minunez, Robert, vorbi el, mă minunez văzându-te azi așa de plin de râvnă față de vrerea tatălui meu, când știu ce nesupus te arătai la hotărârile lui cât a trăit. Gândurile cele bune îți vin cu vârsta, vere! Fii pe pace. Tocmai vrerea tatălui meu ne-am dat noi silința s-o respectăm. Nu-i așa, unchiule? adăugă el, întorcându-se spre Ludovic d'Evreux.

Ludovic d'Evreux, pe care de șase săptămâni uneltirile fratelui său vitreg, Charles de Valois, și ale cumnatului său, d'Artois, îl scoteau din sărite, nu-și

refuză plăcerea de a-i pune la locul lor.

- Rânduiala privitoare la regență pe care-ți întemeiezi spusele, e bună în principiu, Robert, dar nu trebuie să ne ținem de ea la nesfârșit în ce privește persoana. Căci dacă, în cincizeci sau o sută de ani, o asemenea nenorocire se abate iar asupra coroanei, nu pe frate-meu Charles vor merge oamenii să-l caute pentru a fi regentul țării... oricât de îndelungată viață îi doresc. Dar în sfârșit, izbucni el cu glas tare, lucru rar la acest om potolit, Dumnezeu stăpânitorul nostru nu l-a făcut pe Charles veșnic într-adins, pentru ca să se repeadă la tron ori de câte ori nu va sta nimeni în el. Dacă regența i se cuvine celui mai vârstnic dintre frați, atunci într-adevăr Filip este cel îndreptățit s-o ia, și de aceea, deunăzi ne-am închinat lui. Nu mai aduceți deci în discuție ceea ce este hotărât.

Unii credeau că-l dăduse gata pe Robert. Se vede că nu-l cunoșteau bine. Acesta făcu doi pași înainte, își plecă ușor capul, oferindu-și ceafa lată razelor soarelui care răzbeau prin vitralii. Umbra lui se așternu pe lespezile de piatra, ca o amenințare, până la picioarele contelui de Poitiers.

- Testamentul regelui Filip, urmă el, nu cuprindea nimic în privința fetelor din familia regală, nici că ele au a renunța la drepturile lor, nici că adunarea pairilor ar putea hotărî dacă ele trebuiau sau nu să domnească.

Un freamăt de aprobare se iscă numaidecât în rândurile seniorilor din Burgundia, iar ducele Eudes însuși, strigă:

- Aici ai zis-o bine, vere, și-i tocmai ce vroiam să spun eu!

Din nou, Blanche de Bretagne își roti de jur împrejur ochișorii ei scânteietori. Conetabilul începea să se frământa în scaunul său. Vecinii îl auziră bombănind, iar cei care-l cunoșteau bine presimțeau o răbufnire.

- De când oare a fost introdusă această noutate în datinile noastre? întrebă ducele de Burgundia, ridicându-se. De ieri, așa cred! De când oare fetele, dacă băieții lipsesc, trebuie să renunțe la domeniile și coroanele tatălui lor?

Conetabilul se ridică la rândul său.

- Asta, domnule duce, rosti el cu o încetineală plină de calcul, a început de când țara nu mai crede că o anumită fată e într-adevăr născută din acel tată pe care unii ar vrea ca ea să-l moștenească. E timpul să afli ce vorbește lumea și ce ne-a repetat de multe ori contele de Valois în sfatul restrâns. Franța, domnule duce, e o țară frumoasă și prea mândră, ca să putem da coroana ei unei prințese despre care nu știm dacă e fată de rege sau fată de scutier, fără ca pairii să fi chibzuit asupra acestui lucru.

O tăcere înfricoșătoare căzu asupra adunării. Eudes de Bourgogne se făcuse alb la față. Sfetnicul său, Guillaume de Mello, pe care ducesa Agnès i-l dăduse ca însoțitor, îi sufla ceva la ureche, dar el nu prindea înțelesul cuvintelor. Părea gata să se arunce asupra lui Gaucher de Châtillon care-l aștepta, încordat, cu pieptul înainte și pumnii strânși. Deși conetabilul era cu treizeci de ani mai bătrân decât potrivnicul său și cu o jumătate de cap mai scund, nu arăta să se teama de încăierare și-l puteai socoti învingător. Pe capul contelui Charles de Valois își vărsă el năduful, clocotind de mânie.

- Așadar, tu, Charles, strigă el, tu, care ai umblat să-ți însori fiul mai mare pe care-l văd aici, cu cealaltă soră a mea, tu te-ai apucat să ponegrești astfel o moartă, acoperind-o de ocară?

- Ei, vere, spuse Valois, dacă-i vorba de ocară, prințesa Marguerite - Dumnezeu să-i ierte păcatele - n-a avut nevoie de ajutorul meu!

Și adaugă cu jumătate de glas pentru Gaucher de Châtillon:

- Ce ți-a trebuit să mă vâri și pe mine în istoria asta!

- Iar tu, cumnate, urmă Eudes, luându-se acum de Filip de Valois, aprobi și tu mârșăviile pe care le aud?

Dar Filip de Valois, care se afla la câțiva pași mai încolo, chircit în scaun de înalt ce era, și care căuta zadarnic din ochi sfatul tatălui său, nu putu decât să ridice brațele într-un gest de neputință, mulțumindu-se să zică:

- Trebuie să recunoaștem, frate, că a fost mare scandal!

Adunarea începea să mormăie. Din fundul sălii se auzea zgomot de ceartă, unii seniori susținând că Jeanne era o bastardă, alții că era fiica legitimă a lui Ludovic al X-lea. Necăjit și palid, plecându-și capul spre a nu întâlni privirile celorlalți, ca întotdeauna când venea vorba de întâmplarea aceea nenorocită, Charles de La Marche își zicea: "Marguerite e moartă, Ludovic e mort, dar soția mea Blanche trăiește, iar eu îmi port mai departe rușinea pe frunte".

Tocmai atunci, contele de Clermont, pe care nimeni nu-l mai lua în seamă, începu să dea semne de agitație:

- Vă desfid, domnii mei, vă desfid pe toți! strigă ultimul fiu al lui Ludovic cel Sfânt, ridicându-se.

- Mai târziu, tată, mai târziu vom merge la turnir, îi spuse Ludovic de Bourbon, făcând în același timp un semn celor două namile de scutieri să se apropie și să fie gata să-l lege.

Robert d'Artois contempla, încântat de sine, tărăboiul pe care-l stârnise.

Cu toate că Guillaume de Mello se silea să-i abată mânia într-altă parte, ducele de Burgundia îi mai strigă lui Charles de Valois:

- Doresc și eu, Charles, ca Dumnezeu s-o ierte pe soră-mea Marguerite pentru păcatele ei, dacă le-a săvârșit; dar nu doresc să-i ierte pe aceia care au omorât-o!

- Acestea sunt minciuni la care ți-ai plecat urechea, Eudes, răspunse Valois, căci știi bine că soră-ta a murit de inimă rea în temnița ei, chinuită de remușcări.

Și-i aruncă o privire lui Robert d'Artois pentru a se încredința că acesta nu tresărise.

Acum, când contele de Valois și ducele de Burgundia erau învrăjbiți de-a binelea, fără nici o șansă de a se uni multă vreme de aici încolo, Filip de Poitiers întinse mâinile cu un gest împăciuitoare.

Dar Eudes nu vroia pacea. Nu ca să facă pace venise acolo; dimpotrivă.

- Pentru astăzi, vere, spuse el, mi-e de ajuns câte ocări am auzit aducându-se Burgundiei. Află că nu te recunosc de fel ca regent și că afirm în fața tuturor drepturile nepoatei mele Jeanne.

Apoi, făcând semn seniorilor burgunzi să-l urmeze, părăsi sala.

- Seniori, domnii mei, spuse contele de Poitiers, iată tocmai ceea ce s-au străduit să evite învățații noștri într-ale legii, lăsând pentru mai târziu, sfatului pairilor grija de-a hotărî în privința fetelor, dacă se va ivi împrejurarea. Căci dacă regina Clémence dă țării un fiu, toată această ceartă nu mai are nici un rost.

Robert d'Artois era tot în fața estradei, cu mâinile în șolduri.

- Am înțeles deci, vere, rosti el tare, că de acum înainte, în datina Franței, nu li se recunoaște femeilor dreptul de a moșteni domeniile. Dacă-i așa, cer să-mi fie înapoiat comitatul meu Artois care a fost pe nedrept dat mătușii mele Mahaut, cunoscută ca una ce are trup de muiere, asupra cărui lucru, cred eu, câțiva seniori ar putea depune mărturie. Și până ce tu nu-mi vei fi făcut dreptate, nu mă voi mai arăta în sfatul tău.

Zicând asta, se îndreptă spre ușa laterală, urmat de maică-sa care călca iute, cu pași mărunți, mândră de el și mândră de ea.

Contesa Mahaut flutură mâna spre Poitiers cu un gest care vroia să spună: "Na! Văzuși? Ți-am spus doar la ce ne putem aștepta!"

Înainte de-a trece pragul, când ajunse în spatele contelui de Clermont, Robert îi suflă răutăcios la ureche:

- La luptă, vere, la luptă!

- Tăiați funiile! Să înceapă bătălia! răzni Clermont sărind în sus.

- Porc ticălos, lua-te-ar naiba! îi strigă Ludovic de Bourbon lui Robert.

Apoi, către tată-său:

- Mai stai cu noi! Trâmbițele n-au sunat încă.

- A, n-au sunat încă? Ei bine, să sune! Se face târziu.

Aștepta, cu privirea pierdută și brațele date în lături.

Ludovic de Bourbon se apropie șchiopătând de contele de Poitiers și-i spuse în șoaptă că trebuia să se grăbească. Filip încuviință, dând din cap.

Bourbon se întoarce la bolnav și-l luă de mână, zicându-i:

- Acuma trebuie să-ți faci închinarea, tată.

- A, desigur, închinarea.

Străbătură estrada, șchiopul ducându-l pe nebun.

- Domnilor, spuse Ludovic de Bourbon, iată-l pe tatăl meu, cel mai vechi coborâtor din Ludovic cel Sfânt, care aprobă decretul în toate privințele, îl recunoaște pe dumnealui Filip ca regent și-i jură credință.

- Da, domnilor, da... făcu Robert de Clermont.

Și Filip tremura gândindu-se la ceea ce ar putea să iasă din gura lui. "O să-mi spună doamnă și-o să-mi ceară eșarfa". Dar Clermont continuă cu glas tare:

- Te recunosc, Filip, pentru că ești cel mai îndreptățit după lege și cel mai înțelept. Vegheze asupra-ți de acolo din cer sufletul sfânt al tatălui meu, ajutându-te să păstrezi pacea țării și să aperi sfânta noastră credință.

Un freamăt de bucuroasă uimire străbătu adunarea. Ce se petrecea oare în capul omului acestuia, făcându-l să treacă astfel pe neașteptate de la delir la înțelepciune, de la ridicol la măreție?

Clermont îngenunche cu multă încetineală, cu multă noblețe în fața strănepotului său și întinse mâinile; când se ridică și-și întoarse fața, după ce primise îmbrățișarea, imenșii săi ochi albaștri erau plini de lacrimi.

Adunarea toată, în picioare, făcu o lungă ovație celor doi prinți.

Filip se vedea recunoscut regent de țara întreagă, afară de o provincie, Burgundia, și afară de un singur om, Robert d'Artois.

LOGODNICII JUCAU LEAPȘA

Marile adunări ale baronilor aveau, cel puțin într-o privință, o asemănare cu conferințele internaționale din zilele noastre. Participantul care părăsise sala de ședințe cu mare tămbălău, pentru a protesta împotriva unei hotărâri, accepta totuși, doar să fi fost nițel rugat, să cineze apoi la aceeași masă alături de adversarii săi. E ceea ce făcu ducele de Burgundia, căruia Filip îi trimisese un mesager pentru a-i exprima regretele sale în legătură cu incidentul de dimineață, a-l încredința de dragostea lui și a-i aminti că ține mult să-l aibă printre oaspeți.

Cina fusese organizată la Vincennes unde regentul poruncise să fie cărat mobilierul necesar unui banchet, vrând totodată să vadă în ce stare e castelul înainte de a-l preda reginei Clémence. Toată curtea plecă acolo și, cam pe la chindii, adică aproape de ora cinci după-amiază, se așezară toți în fața meselor înjghebate din scânduri sprijinite pe căpriori și acoperite cu fețe albe de masă.

Prezența ducelui de Burgundia făcu să bată și mai mult la ochi lipsa lui Robert d'Artois.

- Fiu-meu a căzut cuprins de slăbiciune pe când ieșea de la palat, de amărât ce era după cele auzite în adunare, spuse Blanche de Bretagne.

- Robert a căzut cuprins de slăbiciune! Nu, zău! exclamă Filip de Poitiers. Sper că nu s-a lovit căzând de la așa înălțime? Îmi vine inima la loc văzându-te nu prea îngrijorată.

Nimeni în schimb nu fu mirat de a nu-l vedea acolo pe contele de Clermont, căci fiul său se grăbise să-l ducă acasă îndată după ce-și făcuse jurământul de credință. Dimpotrivă, toți îl felicitară pe ducele de Bourbon pentru frumoasa impresie produsă de tată-său, arătându-și părerea de rău că boala acestuia - nobilă boală de altminteri, căci i se trăgea dintr-o lovitură de buzdugan - nu-i îngăduia o participare mai activă la treburile regatului.

Cina începu astfel într-o atmosferă de oarecare voieșie. Conetabilul fusese așezat destul de departe de ducele de Burgundia, și amândoi evitau să se privească. Valois vorbea întruna, trăgând spuza pe turta lui.

Cel mai uimitor lucru la acest ospăț era mulțimea de copii care luau parte. Căci, după ce Eudes de Burgundia anunțase că nu va veni decât dacă e poftită și nepoată-sa Jeanne de Navarra, ca o satisfacție ce i se cuvenea pentru ocară ce i se făcuse în adunare, contele de Poitiers ținuse să-și aducă cele trei fete ale lui, deci și contele de Valois veni cu cele trei odrasle

născute din a treia sa căsătorie, contele d'Evreux cu fiul și fiică-sa care erau încă la vârsta când te joci cu păpușile, prințul de Vienne cu micul sau Guigues, logodnicul celei de-a treia fiice a regentului, iar ducele de Bourbon cu cei trei copii ai lui... Nu mai era chip să te descurci printre atâtea nume de botez; mișunau prințese Blanche și Isabelle, prinți Charles și Filip; când striga cineva: "Jeanne!" șase capete se întorceau deodată.

Toți verișorii aceștia erau sortiți să se căsătorească între dâșii, pentru a servi combinațiile politice ale părinților lor, care și ei fuseseră căsătoriți tot așa, în cea mai strânsă înrudire de sânge. Ce multe dispense vor trebui cerute papei pentru ca interesele teritoriale să treacă înaintea rânduielilor bisericii și a celor mai elementare prevederi ale sănătății! Câți alți șchiopi, câți alți nebuni în perspectivă! Singura deosebire dintre urmașii lui Adam și cei ai lui Capet era că aceștia din urmă se mai fereau încă de a se împerechea frații cu surorile.

Prințisorul și logodnica lui, micuța Isabelle de Poitiers, căreia nu i se va mai spune în curând decât Isabelle a Franței, ofereau spectacolul celei mai mișcătoare înțelegeri. Mâncau din aceeași farfurie; prințisorul alegea pentru viitoarea lui soție cele mai bune bucăți din iahnia de țipari, scormonind atent cu degetele în sos și vârându-i-le cu de-a sila în gură, de-i mânjea toată fața. Ceilalți copii îi pizmuiau mult că se și căpătuiseră ca niște însurăței; urma să li se încropească în palatul regentului mica lor locuință personală, cu rândușul lor, cu feciorul lor, cu slujnicele lor.

Jeanne de Navarra însă nu mânca nimic. Se știa că prezența ei la acest ospăț fusese impusă, și cum copiilor nu le trebuie mult ca să ghicească sentimentele părinților lor și să le exagereze comportările, toată droaia de veri ai acestei orfane năpăstuite îi întorcea spatele, fără s-o bage în seamă. Jeanne era cea mai mică; n-avea decât cinci ani. Cu singura deosebire că era blondă, începea să-i semene în multe privințe mamei sale, Marguerite de Burgundia, având aceeași frunte bombată și pomeții obrajilor ieșiți. Copil singuratic, care nu știa să se joace, și trăia, înconjurată doar de slugi, în odăile sinistre ale palatului Nesle, nu văzuse niciodată atâta lume laolaltă, nici nu auzise atâtea țipete, și privea cu un amestec de admirație și spaimă acest dezmaț de bucate aduse neconținut pe uriașele mese asaltate de mâncări zdraveni. Simțea bine că n-o iubea nimeni; când puneă o întrebare nimeni nu-i răspundea; deși mică, avea mintea destul de ageră și judecata destul de pătrunzătoare ca să înțeleagă și să-și repete într-una: "Tata a fost rege, mama a fost regină; au murit și nimeni nu mai vorbește cu mine". Ospățul acesta

de la Vincennes nu-i va mai ieși niciodată din amintire. Pe măsură ce glasurile se înfierbântau și hohotele de râs izbucneau din toate părțile, tristețea micuței Jeanne, restriștea ei în mijlocul acestui chiolhan de uriași, deveneau tot mai apăsătoare. Ludovic d'Evreux, care o zări de departe gata să plângă, îi strigă fiului său:

- Filip! Vezi nițel de vară-ta Jeanne.

Micul Filip vru atunci să facă întocmai ca prințisorul, și-i vârî în gură o bucată de nisetru în sos de portocală, care nu-i plăcea fetei și o scuipă pe fața de masă.

Deoarece paharnicii turnau fără încetare în cupe, curând apăru limpede că această laie de țânci îmbrăcați în brocart se vor îmbolnăvi, și înainte de a se aduce la masă al șaselea rând de mâncăruri, fură trimiși să se joace în curțile palatului. Li se întâmplă deci acestor odrasle de regi ceea ce îi se întâmplă tuturor copiilor din lume la mesele de zile mari; rămaseră fără felurile care le plăceau mai mult: zaharicalele, torturile și prăjiturile.

Îndată ce se isprăvi ospățul, Filip de Poitiers îl luă de braț pe ducele de Burgundia și-i spuse că are ceva de vorbit cu dânsul.

- Haide, vere, să luăm desertul mai de-o parte. Vino cu noi, unchiule, adăugă el întorcându-se spre Ludovic d'Evreux, și dumneata de asemeni, domnule de Mello.

Îi trase pe cei trei bărbați într-o săliță de alături, și în timp ce li se aducea vinul îndulcit și dres cu scorțișoară, începu să-i explice ducelui de Burgundia cât de mult ținea să împace lucrurile, și care erau foloasele decretului privitor la regență.

- Tocmai pentru că știi că oamenii sunt acuma foarte îndârjiți, spuse el, am vrut să amân până la majoratul Jeannei hotărârile definitive. Până atunci vor fi trecut zece ani, și domnia ta știi ca și mine că în zece ani părerile se mai schimbă, de n-ar fi decât pentru că cei care și le apără mai înverșunat ar putea să moară între timp. Gândeam deci să-ți intru în voie făcând astfel, și cred că ai înțeles greșit țelul meu. Deoarece domnia ta și cu Valois nu vă puteți înțelege deocamdată, înțelegeți-vă fiecare cu mine.

Ducele de Burgundia rămânea încruntat; nu era un om deștept; se temea întotdeauna să nu fie tras pe sfoară și asta, ce-i drept, i se întâmpla adeseori. Ducesa Agnès, pe care dragostea de mamă n-o orbea, știa câte parale face fiu-său, și-i dăduse înainte de plecare sfaturi temeinice:

- Bagă de seamă și nu te lăsa jucat pe degete. Ai grijă să nu vorbești înainte de a te fi gândit, iar dacă nu te gândești la nimic, taci și lasă-l să

vorbească pe domnul de Mello care are mai multă minte ca tine.

La treizeci și cinci de ani, și investit cu titlurile și dregătoriile de duce, Eudes de Burgundia mai trăia și acum cu frica mamei, și se gândea că avea de dat socoteală în fața ei. Nu îndrăzni să răspundă de-a dreptul la propunerile lui Filip.

- Maică-mea, ducesa, ți-a trimis, vere, o scrisoare în care-ți zicea... ce zicea scrisoarea asta, domnule de Mello?

- Ducesa Agnès cerea ca domnița Jeanne de Navarra să fie lăsată în grija ei, și se miră, monseniore, că nu i-ai dat încă nici un răspuns.

- Dar cum aș fi putut s-o fac, vere? răspunse Filip, vorbind tot către Eudes, ca și cum Mello n-ar fi avut între dâșii decât rolul unui tălmaci dintr-o limbă străină. E o hotărâre pe care numai regentul o poate lua. Iată-mă abia acum în măsură să împlinesc această cerere. Ce te face să crezi, vere, că mă gândesc să refuz? Îmi închipui că ai să-ți iei nepoata cu domnia ta, când te vei întoarce acasă?

Foarte mirat de-a nu întâmpina o împotrivire mai mare, ducele se uită la Mello, și ochii lui păreau să zică: "Vezi că e un om cu care ne putem înțelege!"

- O poți lua, urmă contele de Poitiers, firește cu condiția ca nepoata să nu fie măritată fără consimțământul meu. E lucru cum nu se poate mai limpede: căsătoria ei interesează prea mult coroana și domnia ta n-ai avea dreptul să alegi pe soțul unei fete care poate deveni regina Franței, fără a ține seamă de părerea noastră.

A doua parte a frazei îl făcu pe duce să se împace cu prima. Eudes crezu cu-adevărat că Filip avea de gând s-o încoroneze pe Jeanne dacă regina Clémence nu va naște un fiu.

- Dar firește, vere, firește, spuse el: în privința asta suntem înțeleși.

- Atunci, vorbi Filip, nimic nu ne mai desparte, și vom iscăli de îndată o învoială cum se cuvine.

Fără să aștepte, porunci să fie chemat Mille de Noyers, care avea cea mai bună pană pentru a întocmi asemenea tratate.

- Domnule Mille, spuse el când legistul intră, ne vei așterne pe pergament cele ce urmează:

Noi, Filip, pair și conte de Poitiers, prin grația lui Dumnezeu regent al celor două regate, și prea iubitul nostru văr, slăvitul și puternicul seniorul

Eudes al IV-lea, pair și duce de Burgundia, jurăm pe sfintele Scripturi să ne ajutăm cu credincioasă prietenie...

Asta e ideea, domnule Mille, pe care ți-o spun în linii mari...

Și într-această prietenie ce ne-am jurat împreună, am hotărât ca domnița Jeanne de Navarra...

Guillaume de Mello îl trase pe duce de mânecă și-i suflă la ureche o vorbă din care ducele înțelese că era pe cale să se lase îmbrobodit.

- Dar ia stai, vere! izbucni el; maică-mea nu m-a învoit să te recunosc ca regent!

Ajunseră îndată la mare încurcătură. Filip nu consimțea să dea fetița în grija bunicii sale decât dacă ducele recunoștea puterile lui. Cu această condiție, mergea chiar până acolo, încât consfințea drepturile Jeannei asupra provinciilor Navarra, Champagne și Brie. Dar celălalt se încăpățâna. Fără un angajament scris privind dreptul nepoatei la coroana Franței, refuza orice înțelegere asupra regenței.

"De n-ar fi fost acest viclean de Mello", își zicea contele de Poitiers, "până acum Eudes s-ar fi dat bătut".

Se prefăcu ostenit, își întinse picioarele sale lungi, aducându-le unul peste altul, își frecă bărbia. Ludovic d'Evreux se uita la el, întrebându-se cum ar putea ieși nepotu-său din încurcătură.

"Văd în curând mulțime de lăncii care se mișcă dinspre Dijon", gândea acest bărbat înțelept. Era gata să se bage în vorbă pentru a spune: "Haide, să mai lăsăm ceva din dreptul coroanei", când Filip îl întrebă deodată pe burgund:

- Ascultă, vere, nu dorești să te însori?

Celălalt făcu ochi mari, închipuindu-și mai întâi, căci nu era ager la minte, că Filip avea de gând să-l logodească cu Jeanne de Navarra.

- Deoarece ne-am jurat acuma prietenie veșnică, urmă contele de Poitiers ca și cum cele câteva rânduri neisprăvite pe care Mille de Noyers apucase să le scrie erau lucru hotărât, și deoarece prin aceasta mi-ai dat, dragă vere, mare ajutor, aș vrea și eu la rândul-mi să-ți arăt bunăvoința mea. Mi-ar place să întăresc prietenia noastră prin cea mai strânsă înrudire. De ce n-ai lua-o de soție pe fiica-mea cea mare, Jeanne?

Eudes al IV-lea privi pe Mello, apoi pe Ludovic d'Evreux, apoi pe Mille de Noyers care aștepta cu condeiul de trestie ridicat.

- Dar, vere, ce vârstă are dânsa? întreba.

- Are opt ani, vere, răspunse Filip, adăugând după o tăcere: poate să aibă și comitatul Burgundiei care ne vine de la maică-sa.

Eudes înalță capul ca un cal care simte ovăzul. Unirea celor două Burgundii, ducatul și comitatul, era visul ducilor din moși-strămoși, de pe vremea lui Robert I, nepotul lui Hugo Capet. Alipirea curții din Dôle la aceea din Dijon, unirea teritoriilor care se întindeau de la Auxerre la Pontarlier și de la Mâcon la Besançon, având astfel o mână în Franța și cealaltă spre Sfântul Imperiu, căci comitatul ținea de coroana palatinului, mirajul acesta devenea deodată realitate. Nu trebuia mai mult pentru ca ducii burgunzi să înceapă a visa la reconstituirea, în folosul lor, a împărăției lui Carol cel Mare.

Ludovic d'Evreux nu se putu opri să admire îndrăzneala nepotului său; într-o partidă care părea pierdută, el mărea deodată miza. Dar privind lucrurile mai de aproape, pătrundea fără greutate planul lui Filip: judecând bine, el nu oferea decât moșiile contesei Mahaut. I se lăsase acesteia provincia Artois ca să renunțe la Burgundia, care i-a fost apoi dată lui Filip, în zestrea soției sale, pentru a putea lua parte la alegerea împăratului Germaniei. Astăzi, Filip își pusese ochii pe coroana Franței sau râvnea barem regența pentru zece ani de acum încolo; comitatul Artois nu-l mai interesa deci atât de mult, cu condiția să nu încapă decât pe mâna unui vasal, ceea ce se întâmpla dacă trecea sub stăpânirea lui Eudes.

- Aș putea s-o văd pe domnița fiica domniei tale? întreabă Eudes, fără a se mai codi, și fără măcar să-i treacă prin minte de a cere părerea mamei sale.

- Ai văzut-o adineauri, vere, la masă.

- Firește, dar n-am văzut-o bine... Vreau să zic, n-am privit-o așa cum trebuie.

Trimiseră s-o cheme pe fiica mai mare a contelui de Poitiers, care era ocupată: se juca leapșa cu surorile ei și cu ceilalți copii ai familiei.

- Ce au cu mine? Să mă lase în pace, vreau să mă joc, spuse fetița, alergând după prințisorul de Vienne înspre grajdurile palatului.

- Măria sa tatăl domniei tale te cheamă, i se spuse.

Mai întârzie o clipă ca să-l ajungă din urma pe micul Guigues, să-i strige: "Leapșa!" lovindu-l cu palma în spate, apoi, îmbufnată și nemulțumită, îl urmă pe șambelan care o luă de mână.

Gâfâind încă după atâta goană, cu obrajii asudați, cu părul căzut pe fața și rochia de brocart acoperită de praf, așa se înfățișă Jeanne de Poitiers vărului

ei, Eudes, care era cu paisprezece ani mai mare ca dânsa. O fetiță nici frumoasă, nici urâtă, cam plăpândă, și care habar n-avea că soarta ei se împletea în această clipă cu cea a Franței... Sunt copii la care vezi de timpuriu înfățișarea ce-o vor avea în anii maturității; la Jeanne nu vedeai nimic. Doar comitatul Burgundiei, ca un nimb în jurul capului.

Frumos lucru e să-ți pice o provincie; mai trebuie însă ca femeia care ți-o aduce în zestrea ei să nu fie slută. "Dacă are picioarele drepte, mă învoiesc", își zicea burgundul. Avea bune motive să se ferească de o asemenea surpriză, căci soră-sa mai mică, a doua după Marguerite, pe care o căsătoriseră cu Filip de Valois, era puținel șchioapă. În vrăjmășia de astăzi a celor din neamul lui Valois față de familia Burgundiei, betșugul acesta își avea partea lui! Ducele ceru deci, fără ca asta să mire pe cineva, să i se ridice copilei fusta, pentru a-și putea da seama dacă picioarele nu au vreun cusur. Fetița n-avea nici coapsa, nici pulpa plină; în această privință semăna cu tată-său. Dar piciorul era drept.

- Ai dreptate, vere, recunosc ducele. În acest chip am întări cum se cuvine prietenia noastră.

- Vezi bine! spuse Poitiers. Nu e mai nimerit așa, decât să ne ținem de certuri? Vreau să-ți zic de azi încolo ginere.

Îl îmbrățișă; ginerele era cu trei luni mai bătrân ca socrul.

- Haide, fata mea, vino de-ți sărută logodnicul, îi spuse Filip copilei.

- A, e logodnicul meu? se miră mititica.

Își înălță capul cu un aer fudul.

- Ei, dar e mai mare ca prințisorul! adăugă ea.

"Ce bine am făcut luna trecută", își zicea Filip, "că nu i-am dat prințului de Vienne decât pe a treia dintre fiicele mele, păstrând-o pe asta care poate să dispună de comitatul Burgundiei!".

Ducele trebui s-o ridice pe viitoarea soție până la obrazii săi pentru ca ea să-i poată da o pupătură zgomotoasă, cu buzele umede! După care, de îndată ce se văzu iar jos, alergă în curte ca să le strige celorlalți copii, umflându-se în pene:

- Sunt logodită!

Joaca se întrerupse.

- Și nu un logodnic mititel, cum e al tău, îi spuse surorii sale, arătându-l pe prințisorul de Vienne. Al meu e mare, ca tata.

Apoi, dând cu ochii de micuța Jeanne de Navarra care stătea îmbufnată ceva mai încolo, îi aruncă:

- Acum îți voi fi mătușă.
- De ce mătușă? întrebă orfana.
- Pentru că voi fi soția unchiului tău, Eudes.

Una dintre ultimele fete ale contelui de Valois, care n-avea încă șapte ani, dar se și deprinsese să repete orice, dădu fuga în castel, îl găsi pe tată-său care urzea ceva împreună cu Blanche de Bretagne și alți câțiva seniori din tabăra lui, și-i spuse ceea ce auzise. Charles sări în sus, împingându-și scaunul îndărăt, și se năpusti cu capul înainte, spre încăperea în care se afla regentul.

- A, bine că ai venit, unchiule! exclamă Filip de Poitiers; tocmai vroiam să trimit după tine ca să fi martor la învoiala noastră.

Și-i întinse actul pe care Mille de Noyers îl întocmise astfel:

...pentru a semna aici împreună cu toate rudele noastre învoielile pe care le-am făcut cu bunul nostru văr din Burgundia și prin care ne-am înțeles în toate privințele.

Amarnică săptămână pentru fostul împărat al Constantinopolei care n-avu încotro și trebui să se supună. După dânsul, Ludovic d'Evreux, Mahaut d'Artois, prințul de Vienne, Aimé de Savoia, Charles de La Marche, Ludovic de Bourbon, Blanche de Bretagne, Guy de Saint-Pol, Henry de Sully, Guillaume d'Harcourt, Anseau de Joinville și conetabilul Gaucher de Châtillon își puseră iscălitura sub aceste învoieli.

Amurgul târziu de iulie se lăsa peste Vincennes. Pământul și copacii mai erau încă pătrunși de arșița zilei. Cei mai mulți dintre oaspeți pleaseră.

Regentul ieși să facă câțiva pași sub stejarii din grădina palatului, însoțit de slujitorii săi cei mai credincioși, cei care-l urmau de la Lyon și cărora le datora izbânda. Aceștia se cam apucaseră să facă glume pe seama vestitului copac al Sfântului Ludovic, de care nimeni nu știa unde se află. Deodată, regentul spuse:

- Domnii mei, mi-e inima plină de-o dulce bucurie; buna și draga mea soție mi-a născut astăzi un fiu.

Răsuflă din adânc, fericit, încântat, ca și cum aerul regatului Franței ar fi fost într-adevăr al său.

Se așeză pe mușchiul verde. Cu spinarea rezemată de-un trunchi, contempla frunzișul ce se profila pe cerul trandafiriu, când sosi Gaucher de Châtillon, călcând iute. Conetabilul avea iar fața încruntată.

- Vin să-ți aduc, monseniore, o veste rea, spuse el.

- Au și început să sosească veștile rele? întrebă regentul.
 - Conte Robert a pornit adineauri la drum, îndreptându-se spre Artois.
-

PROVINCIA ARTOIS ȘI CONCLAVUL

SOSIREA CONTELUI ROBERT

O duzină de călăreți venind dinspre Doullens și având în capul lor un uriaș cu tunica de un roșu-aprins peste zaua de oțel, străbătură în goana mare satul Bouquemaizon și se opriră pe partea cea mai ridicată a șoselei. De acolo, privirea descoperea un întins lan de grâu, întretăiat de vâlcele și făgeturi, care cobora încetul cu încetul spre o zare rotundă de păduri depărtate.

- Aici începe provincia Artois, monseniore, spuse unul din călăreți, domnul Jean de Varennes, întorcându-se către căpetenia pâcului.

- Comitatul meu! Iată, în sfârșit, comitatul meu, vorbi uriașul. Iată-mi moșia pe care n-am pus piciorul de paisprezece ani!

Tăcerea amiezii se întindea pe câmpiile copleșite de soare. Nu se auzea decât răsuflarea grea a cailor după atâta goană și bâzâitul bondarilor beți de căldură.

Robert d'Artois sări dintr-o dată de pe cal, aruncă frâul servitorului său Lormet și, strivind iarba sub picioare, se cățăără pe taluzul din marginea drumului și pătrunse în primul lan de grâu. Însoțitorii săi rămaseră nemișcați, lăsându-l singur cu bucuria lui. Robert înainta cu pasul său uriaș printre spicele, de pe acum grele și aurite, care-i veneau până la șold. Le mângâia cu mâna de parcă ar fi fost părul unui cal sau cosițele unei iubite blonde.

- Moșia mea, grâul meu! repetă el.

Îl văzură deodată trântindu-se la pământ, lungindu-se acolo, tăvălindu-se, rostogolindu-se ca un nebun printre grâne, ca și cum ar fi vroit să se amestece cu ele; mușca spicele, sfâșiindu-le lacom, pentru a găsi în inima lor gustul acela de lapte pe care-l au boabele, o lună înainte de seceriș; nici nu simțea că-și jupoaie buzele în țepile grâului. Era amețit de cerul albastru, de pământul uscat, de mireasma tulpinilor care trosneau, și făcea de unul singur atâtea stricăciuni, cât o droaie de mistreți. Se ridică, măreț și mototolit, și se întoarse la însoțitorii săi; flutura în mână un mănunchi de spice.

- Lormet, porunci el slugii sale, descheie-mi tunica, desfă-mi platoșa.

Când dorința îi fu împlinită, Robert își vârî pumnul de spice sub cămașă, de-a dreptul pe piele.

- Jur, domnilor, în fața lui Dumnezeu, rosti cu o voce tunătoare, că nu voi scoate spicele acestea de la piept înainte de a-mi fi redobândit comitatul

până la ultimul lan de grâu, până la ultimul copac. Și acum, la luptă!

Sări în șa și, dând pintoni calului, porni în galop.

- Nu crezi, Lormet, strigă el în vuietul vântului, că aici pământul sună mai frumos sub potcoavele cailor noștri?

- Ba da, ba da, monseniore, răspunse ucigașul cu inimă duioasă, care împărtășea toate părerile stăpânului său și-i arăta o grijă de doică. Dar îți flutură tunică, monseniore; încetinește-ți nițel goana ca să ți-o închei.

Merseră o bucată de vreme așa. Apoi tăpșanul se lăsă deodată în jos, și acolo Robert descoperi că-l așteaptă, într-o uriașă câmpie, scânteind sub soare, o oaste de o mie opt sute de călăreți împlătoși veniți să-l întâmpine. N-ar fi crezut niciodată să-și găsească partizanii la locul întâlnirii, în număr așa de mare.

- Ei, dar știi, Varennes, frumoasă treabă ai făcut, prietene! izbucni Robert, înmărmurit.

De îndată ce cavalerii din Artois îl recunoscuseră, o larmă de glasuri se înălță din rândurile lor:

- Bun venit contelui nostru Robert! Mulți ani trăiască drăguțul nostru stăpân!

Iar cei mai zoriți își porniră caii în galop spre dânsul; genunchierele de fier se ciocneau, lăncile se legăneau ca un alt lan de spice.

- A, iată-te, Caumont! Și tu, Souastre! zicea Robert. Vă recunosc, prieteni, după scuturile voastre.

Prin viziera ridicată a coifului li se zăreau fețele îmbrobonite de sudoare, dar strălucind de voioșie războinică. Mulți dintre dâșii, mărunți nobili de țară, purtau vechile armuri demodate, moștenite de la tata sau bunicul, și pe care ei înșiși le meșteriseră, potrivindu-le pe măsura lor: treabă făcută la conac. Până seara, aceștia vor avea rosături la încheieturi și trupul le va fi acoperit de sânge închegat; de altminteri, fiecare aducea în bagajele slugii care-l însoțea la război un borcan cu alifie pregătită de nevastă și feșe de pânză pentru a-și obloji rănilor.

Sub ochii lui Robert se înfățișau toate mostrele modei militare de un secol încoace, toate formele de chivere și de coifuri; unele din aceste platoșe și din aceste paloșe făcuseră cruciada! Niște fercheși cavaleri de provincie se împopoțonaseră cu pene de cocoș, fazan sau păun; alții purtau pe coifuri câte un balaur aurit, ba unul își prinsese de pălăria lui de fier bustul gol al unei femei care atrăgea multe priviri. Toți își spoiseră din nou scuturile pe care străluceau în culori țipătoare armările lor, simple sau complicate, după

gradul de vechime al nobleței, semnele cele mai simple aparținând neapărat celor mai vechi familii.

- Iată-l pe Saint-Venant, iată-l pe Longvillers, iată-l pe Nédonchel, zicea Jean de Varennes, prezentându-i lui Robert cavalerii.

- Supusul credincios al domniei tale, monseniore, repeta fiecare auzindu-și numele.

- Credinciosul Nédonchel... credinciosul Bailiencourt... credinciosul Picquigny... continua Robert, trecând prin fața lor.

Câtorva flăcăi, cu capul sus și grozav de fuduli văzându-se pentru întâia oară înveșmântați ca de război, Robert le făgădui să le dea el însuși spada de cavaler, dacă se vor arăta viteji în luptele viitoare.

Apoi hotărî să numească de îndată doi mareșali, întocmai ca pentru oastea regală. Îl alese mai întâi pe domnul de Hautponlieu, care lucrase cu mare râvnă ca să adune această nobilime gălăgioasă.

- Și apoi voi lua... haide... tu, Beauval! anunță Robert. Regentul are un Beaumont ca mareșal, eu voi avea un Beauval.

Domnișorii, cărora le plăceau jocurile de cuvinte și calambururile, îl aclamă răzând pe Jean de Beauval care fu astfel numit datorita numelui său.

- Și acum, monseniore Robert, pe ce drum vrei să o luăm? întrebă Jean de Varennes. Mergem mai întâi la Saint-Pol, sau de-a dreptul la Arras? Tot ținutul Artois e al domniei tale, nu-ți rămâne decât să alegi.

- Ce drum duce la Hesdin?

- Cel pe care te afli, monseniore, și care trece prin Frévent.

- Ei bine, vreau să merg mai întâi la castelul străbunilor mei.

Un freamăt de neliniște se iscă printre cavaleri. Faptul că, încă de la sosirea sa, contele d'Artois vroia să dea fuga la Hesdin, era un adevărat ghinion pentru dânșii.

- Monseniore, vezi că, spuse Souastre, cel de avea o femeie goală pe cap, vezi că la Hesdin castelul nu prea e în stare să te primească.

- Ei, ce? E încă ocupat de domnul de Brosse pe care l-a așezat acolo văru-meu, Aiuritul?

- Nu, nu... L-am luat la goană pe Jean de Brosse; dar în treacăt am făcut niscaiva stricăciuni castelului.

- Stricăciuni? întrebă Robert. Nu cumva i-ați dat foc?

- Nu, monseniore, asta nu, zidurile se țin bine.

- Dar l-ați cam jefuit, nu-i așa, drăguților? Ei, dacă nu-i decât asta, bine ați făcut. Toate câte sunt ale paceurii ăleia de Mahaut, ale scroafei de Mahaut, ale târfei de Mahaut, ale voastre sunt, domnii mei, și puteți să vi le împărțiți între voi.

Cum să nu îndrăgești un stăpân atât de mărinimos! Aliații răcniră din nou că-i urau viață lungă drăguțului lor conte Robert, apoi oastea răzvrătiților porni spre Hesdin. Ajunseră pe la sfârșitul după-amiezii în fața celor paisprezece tunuri ale cetății conților d'Artois, unde castelul singur ocupa o suprafață uriașă de douăsprezece "măsuri", adică aproape cinci hectare. Câte biruri, câtă trudă și sudoare îi costase pe oamenii de rând din împrejurimi acest fabulos castel, menit, după cum li se spusese, să-i apere de nenorocirile războaielor! Războaiele se țineau lanț, dar apărarea se dovedea puțin eficace, și deoarece întotdeauna luptele se dădeau pentru a pune mâna pe castel, populația prefera să-și caute adăpost în bordeiele din chirpici, rugându-se lui Dumnezeu ca iureșul să-i ocolească. Nu prea era lume pe străzi pentru a-i face o primire sărbătorească seniorului Robert. Destul de încercați de jaful din ajun, locuitorii se ascundeau. Cei mai fricoși ieșiseră să zbiere nițel, dar uralele lor răsunau fără vlagă.

Împrejurimile castelului nu erau frumoase la vedere; garnizoana regală, spânzurată de creneluri, începea să cam duhnească a hoit. La poarta cea mare, zisă Poarta Puilor, podul era lăsat jos. Curtea arăta ca după un prăpăd; de prin beciuri se scurgea vinul din tocitoarele sparte; orătânii moarte zăceau mai peste tot; se auzea din staul mugetul jalnic al vacilor nemulse, iar pe cărămidile care pavau ogrăzile interioare, lux rar pe vremea aceea, puteai citi istoria măcelului de deunăzi în mari băltoace de sânge uscat.

Clădirile de locuit ale familiei d'Artois numărau cincizeci de apartamente, din care nici unul nu fusese cruțat de vrednicii aliați ai lui Robert. Tot ce nu apucaseră să umfle pentru a împodobi conacul lor din vecinătate fusese sfărâmat pe loc.

Pierise din capelă marea cruce de argint suflat cu aur, pierise și bustul Sfântului Ludovic, conținând un crâmpei de os și câteva fire din părul regelui. Pierise potirul de aur pe care-l înșfăcase Ferry de Picquigny și care avea să fie regăsit la un negustor parizian căruia i-l vânduse. Pieriseră cele douăsprezece volume ale bibliotecii ca și șahul de matostat și de agată. Dând iama în rochiile, capoatele și lenjeria contesei Mahaut, micii seniori se înarmaseră cu frumoase cadouri pentru ibovnicele lor și își pregătiseră fără mare cheltuială calde nopți de dragăstoasă recunoștință. Până și din

bucătării au fost ridicate proviziile de piper, șofran, ghimber și scortîșoară⁴...

Murdării pe sfărâmaturi de veselă, pe brocarte sfâșiate; nu se vedeau decât perdele de pat trântite la pământ, mobile sparte, draperii smulse. Cu mutrele cam plouate, căpeteniile răsculaților îl urmau pe Robert în vizita sa; dar la fiecare nouă descoperire, uriașul izbucnea într-un hohot de răs așa de răsunător, așa de sincer, încât cavalerii se simțiră numaidecât înveseliți.

În sala scuturilor, Mahaut pusese să se ridice, de-a lungul pereților, niște statui de piatră înfățișându-i pe conții și pe contesele d'Artois, de la obârșie până la ea însăși. Toate chipurile se cam asemănau, dar laolaltă aveau un aer măreț.

- Aici, monseniore, țină să constate Picquigny care își simțea conștiința destul de încărcată, n-am vrut să ne atingem de nimic.

- Și rău ați făcut, prietene, răspuse Robert, căci zăresc printre capetele astea cel puțin unul care nu-mi place. Lormet! O ghioagă!

Apucând buzduganul greu pe care i-l întindea valetul său, îl învârti de trei ori deasupra creștetului și izbi din toate puterile fața contesei Mahaut. Statuia se clătină pe soclu și capul, dezlipit de gât, se rostogoli pe lespezile de piatră, făcându-se bucăți.

- Așa s-o pățească și capul viu, după ce toți aliații din Artois își vor fi făcut treburile pe el, izbucni Robert.

Pentru cel căruia îi place să spargă, greu e până începe; buzduganul era o jucărie în mîna uriașului învesmântat în stacojiu.

- Ah, mătușă ticăloasă, m-ai prădat luându-mi provincia Artois, pentru că cel care m-a zămislit...

Și, cu o lovitură, zbură capul statuii tatălui său, contele Filip.

-...făcu prostia să moară înaintea ăstuia...

Și-și decapită bunicul, contele Robert al II-lea.

-...și poate că ai vrea să trăiesc printre chipurile acestea pe care le-ai comandat ca să-ți faci o cinste la care n-ai nici un drept! Jos cu ele! Jos cu străbunii mei! Vom lua totul de la capăt, și nu cu bani furați!

Tremurau pereții, sfărâmaturile de piatră acopereau pardoseala. Cu răsuflarea tăiată, baronii din Artois amuțiseră în fața acestei furii năprasnice care întrecea tot ce puteau face dâșii la mînie. Într-adevăr, cum să nu asculți orbește de un asemenea șef!

Când isprăvi să reteze capetele tuturor neamurilor sale, contele Robert aruncă buzduganul în vitraliile unei ferestre, și spuse întinzându-și brațele în

lături:

- Iată-ne acum la largul nostru pentru a sta de vorbă... Domnilor, iubiți camarazi și credincioșii mei supuși, vreau ca în fiecare oraș, județ sau moșie pe care o vom scoate de sub jugul acestei Mahaut și a Hirsonilor ei afuriși să fie scrise toate plângerile oamenilor împotriva ei, iar condica să cuprindă răutățile ce-a săvârșit, ca să-i putem trimite socoteala cu de-amănuntul ginerelui ei, Domnul Porților Închise... căci omul acesta de cum se ivește undeva închide porțile, ale orașelor, ale conclavului, ale vistieriei... Domnul Vedere-Scurtă, bunul nostru stăpân Filip cel Chior care se dă drept regent, și pentru folosul căruia ni s-a luat acum paisprezece ani comitatul acesta, ca el să se îngrășe înghițind Burgundia! Să-i rămână în gât și să crape dobitocul sugrumat cu propriile lui mațe!

Mărunțelul Gérard Kiérez, omul iscusit în chichițe și procese, care pledase înaintea regelui pricina baronilor împotriva contesei Mahaut, luă atunci cuvântul și spuse:

- Mai e o ticăloșie foarte mare, monseniore, care privește nu numai provincia Artois, ci și țara întreagă, și poate că pe regent l-ar interesa să se afle cum a murit fratele său, Ludovic al Zecelea.

- Fir-ar să fie! Așadar, dragă Gérard, crezi și tu ceea ce cred eu? Ai vreo dovadă că și în istoria asta mătușa-mea și-a vârât coada?

- Dovada, dovada! N-am ajuns încă acolo, monseniore; dar o bănuială temeinică există și care poate fi sprijinită de martori. Cunosco la Arras o femeie, pe nume Isabelle de Fériennes, care împreună cu fiu-său Jean se îndeletnicește cu negoțul de licori vrăjitoarești, și care au furnizat unei oarecare domnișoare d'Hirson, una Béatrice...

- Pe asta, dragii mei, am să v-o dau într-o zi în dar, spuse Robert. O știu, și doar cântărind-o din ochi, cred că-i o bucățică faină la pat!

- Acești Fériennes i-au furnizat deci, pentru doamna Mahaut, o otravă bună de ucis cerbii, și asta cu cel mult două săptămâni înainte ca regele să-și dea sufletul. Ceea ce se cerea pentru cerbi, putea servi tot așa de bine pentru rege.

Baronii arătară prin exclamații pline de admirație că le plăcuse această perspicacitate.

- Oricum era o otravă pentru dobitoace cu coarne, vorbi Robert, împingând discuția pe făgașul veseliei. Dumnezeu să aibă în paza lui sufletul său de încornorat.

De data aceasta, cavalerii râseră ceva mai tare.

- Și lucrul pare cu atât mai adevărat, Domnule Robert, urmă Kiérez, cu cât cucoana de Fériennes s-a lăudat mai an că pregătise licoarea care-i făcu pe contele Filip, cel căruia îi zici chiorul, să se împace cu contesa Jeanne, fiica doamnei Mahaut...

-...târfă ca și mă-sa, și pe care, voi, baronii mei, ați făcut marea greșală de-a n-o strivi ca pe o viperă atunci când ați avut-o în mână, chiar în locul acesta, toamna trecută, spuse Robert. Am nevoie de femeia asta Fériennes și de fiu-său. Aveți grijă să-i prindeți de îndată ce vom fi la Arras. Și acum, să ne așezăm la masă, căci mi-e tare foame după o zi ca asta. Să fie tăiat boul cel mai gras din staul și să fie pus întreg la frigare; să se scoată toți crapii din eleșteul ticăloasei de Mahaut, și să ni se aducă tot vinul pe care n-ați apucat să-l isprăviți de rândul celălalt.

Mai târziu cu două ceasuri, când se lăsase seara, toată această nobilă adunare era beată de se tăvălea pe jos. Robert îl trimise atunci pe Lormet, care ținea destul de bine la băutură, amestecând toate soiurile de vinuri, să dea iama prin oraș, însoțit de o bună escortă, spre a aduce câte fete trebuiau pentru a mulțumi poftele baronilor. Lormet și oamenii săi nu se prea uitară dacă cele pe care le smulgeau din patul lor erau fecioare sau mame cu copii, și împinseră spre castel o turmă în cămași de noapte, behăind de spaimă.

În odăile răvășite ale contesei Mahaut, se încinse un tăraboii drăcesc. Urletele femeilor ațâțau poftele cavalerilor care săreau la ele de parcă ar fi năvălit asupra păgânilor și fiecare vrând să-și arate bărbăția, se năpusteau câte trei o dată pe aceeași pradă. Pentru el însuși, Robert înșfăcă de păr câteva dintre cele mai frumoase femei, despuindu-le fără multe mofturi. Deoarece cântărea peste două sute de livre, victimele sale pierdeau sub el până și puterea de a mai țipa. În vremea asta, Souastre, care-și rătăcise frumosul său coif, stătea îndoit, cu pumnii pe inimă și vărsa ca un jgheab sub o ploaie vijelioasă.

Apoi, toți vitejii ăștia, unul după altul, începură să sforăie; un om ar fi fost deajuns în noaptea aceea pentru a căsăpi fără mare osteneală toată nobilimea din Artois. A doua zi, o oaste cu picioare moi, cu limbi năclăite și minți cețoase porni la drum spre Arras, unde Robert hotărâse să-și așeze ocârmuirea. Dintre toți, el singur părea tot așa de proaspăt ca o știucă scoasă din gărlă, ceea ce-i aduse pentru totdeauna admirația trupelor sale. Drumul fu întrerupt de popasuri, căci Mahaut avea pe aceste meleaguri alte câteva castele, a căror vedere trezi îndârjirea baronilor. Dar, de sfânta Magdalena, când Robert sosi la Arras, femeia Fériennes dispăruse.

LOMBARDUL PAPII

La Lyon, cardinalii tot închiși erau. Își închipuiseră că, ținându-se tari, îl vor obosi pe regent; închisoarea lor dura de o lună. Cei șapte sute de oșteni ai contelui de Forez continuau să facă de strajă în jurul bisericii și a mănăstirii Călugărilor Propovăduitori; iar dacă, mai mult de ochii lumii, contele Savelli, mareșalul conclavului, purta tot timpul cheile asupra sa, aceste chei nu slujeau la mare lucru, căci nu se potriveau decât la niște uși zidite.

Cardinalii încălcaseră zi de zi rânduielile papii Grigore, având cugetul cu atât mai împăcat cu cât își ziceau ca fuseseră siliți să se adune împotriva voinței lor. Și nu uitau s-o spună zi de zi contelui de Forez, când acesta își vâra capul închivărat prin deschizătura strâmtă pe unde li se introducea mâncarea. La care, zi de zi, contele de Forez răspundea că era pus acolo spre a face ca legea conclavului să fie respectată. Acest dialog de surzi putea să țină mult și bine. Cardinalii nu mai locuiau acum toți laolaltă, cum fusese orânduit; căci, deși naosul bisericii Iacobinilor era mare, traiul celor aproape o sută de oameni, pe niște maldăre de paie, ajunsese foarte repede insuportabil. Duhoarea care domnea încă din primele seri nu prea era prielnică la alegerea unui papă. Înaltele fețe bisericești se mutaseră, așadar, în mănăstirea lipită de biserică, și cuprinsă în aceeași curte îngrădită. Scoțându-i de acolo pe călugări, prelații se aranjaseră câte trei într-o chilie, ceea ce nu era câtuși de puțin mai confortabil. Pajii cardinalilor ocupaseră cu de-a sila un dormitor, iar capelanii arhondaricul mănăstirii care nu mai primea călători.

Regimul alimentar din ce în ce mai aspru, cum poruncise contele de Poitiers, nu era nici el aplicat; să-i fi dat urmare, n-ar mai fi fost acolo decât o adunare de schelete. Cardinalii reușeau deci să primească ceva bunătați de afară, despre care se zicea că sunt trimise starețului. Secretul deliberărilor era violat cu încăpățănare; în fiecare zi, scrisori intrau sau ieșeau din conclav, strecurate în miezul pâinii sau printre farfuriile goale. Ora prânzului devenise ora poștei, și corespondența care pretindea să hotărască soarta creștinătății era foarte pătată de grăsime.

Despre toate aceste abateri, contele de Forez îl înștiințase pe regent, care îl îndemnase să închidă ochii.

"Cu cât vor săvârși mai multe greșeli și încălcări", îi spusese Filip de Poitiers, "cu atât vom fi mai în măsură să-i pedepsim atunci când ne vom

hotărî la aceasta. În ce privește scrisorile, prefă-te că nu le vezi și lasă-le să meargă, dar deschide-le când îți cad în mână, ca să mă înștiințezi despre ce e vorba în ele".

Astfel, regentul află din timp despre cele patru candidaturi care căzuseră aproape de îndată ce au fost puse; mai întâi aceea a lui Arnaud Nouvel, fostul stareț de la Fontfroide, despre care contele de Poitiers se pronunță răspicat, prin Jean de Forez, că "nu-l găsea pe acest cardinal destul de prieten al regatului Franței", apoi candidatura lui Guillaume de Mandagout, cardinal de Prenestre, a lui Arnaud de Pélagruie și a lui Bérenger Frédol, cel mai mare dintre frați. Gasconi și provensali își vârau unii altora bețe în roate. Regentul află de asemenea că temutul Caetani începea să-i scârbească pe unii dintre italieni, chiar și pe propriul său văr, Stefaneschi, prin josnicia uneltirilor sale și prin înverșunarea smintită cu care îi ponegrea pe ceilalți. Nu propusese oare în chip de glumă - dar știau cu toții ce însemna o glumă în gura lui! - să se ceară ajutorul Diavolului pentru alegerea unui papă, deoarece Dumnezeu părea să fi renunțat de a alege el?

La care Duèze, cu vocea sa sușuită, răspunsese:

- Francesco, nu ar fi pentru întâia oară când Satana ar lua loc printre noi.

De îndată ce Caetani cerea o lumânare, se zicea că nu e pentru a-și face lumină, ci pentru a face cu ceara vreo vrăjitorie de a lui.

Cardinalii, până la neașteptata lor închidere în biserică, se combătuseră unii pe alții pentru pricini de doctrină, de prestigiu sau de interes. Trăind însă o lună laolaltă în lipsuri și strâmtoare, începuseră să se urască din motive personale, aproape din motive fizice. Unii nu se mai îngrijeau, umblând nebărbieriți de patru săptămâni, și se lăsau în voia firii, fără să le mai pese de nimic. Cutare candidat nu mai căuta acum să câștige voturi făgăduind bani sau venituri ecleziastice, ci împărțindu-și hrana cu mâncării lacomi, lucru pe care rânduielile alegerii îl interziceau în chipul cel mai hotărât. Atunci, pârlile umblau de la o ureche la alta.

- Cardinalul locțiitor a mâncat iar trei feluri date de cei din tabăra lui, se șoptea.

Dacă prin aceste aranjamente, stomacurile reușeau de bine, de rău să se potolească, nu tot așa se întâmpla în ce privește o castitate cu care unii cardinali nu prea erau deprinși și care începea să întărite firea câtorva din ei. O vorbă de haz circula printre provensali:

- Monseniorul d'Auch, ziceau aceștia, suferă că trebuie să-și înfrâneze pofta de carne, iar monseniorii Colonna că trebuie să-și înfrâneze pofta de

cărnuri.

Căci cei doi Colonna, croiți ca niște atleți și făcuți mai curând pentru platoșă decât pentru sutană, se țineau după paji prin coridoarele mănăstirii, făgăduindu-le dinainte iertarea tuturor păcatelor. Cardinalii nu încetau să-și arunce unii altora în față greșeli mai vechi:

- Dacă nu l-ați fi canonizat pe Célestin... Dacă nu v-ați fi lepădat de Bonifaciu... Dacă nu v-ați fi învoit să plecați din Roma... Dacă nu i-ați fi osândit pe templieri...

Se învinuiau unii pe alții că s-au arătat bicisnici în apărarea bisericii, că-s ambițioși și că se vând oricui da mai mult. Auzindu-i vorbind pe acești cardinali, ai fi putut crede că nici unul din ei n-ar fi fost vrednic nici măcar de o parohie de țară.

Numai monseniorul Duèze părea să nu se sinchisească de traiul acesta în lipsuri și strâmtoare, de intrigi și de bârfeli. De doi ani încoace încurcase așa de rău ițele între colegii săi, că nu mai avea nevoie să se amestece în fierberea de acum, și putea să lase sămânța rea pe care o băgase în mintea fiecăruia să-și dea singură roadele așteptate. Nefiind prea pofticios la mâncare, hrana puțină nu-l supăra de fel. Hotărâse să-și împartă chilia cu cei doi cardinali normanzi alipiți taberei provensale, Nicolas de Fréauville, fostul duhovnic al lui Filip cel Frumos, și Michel du Bec, pe care nimeni nu-l împingea spre scaunul papal, amândoi prea slabi pentru a alcătui un partid. Nimeni nu se temea de dânșii, și instalarea lor împreună cu Duèze nu putea să capete aerul unei conspirații. De altminteri, Duèze îi vedea puțin pe cei doi tovarăși de chilie. La oră fixă, se plimba prin galeria ce înconjura mănăstirea, mai totdeauna sprijinit de brațul lui Guccio, care nu înceta să-i amintească:

- Monsenior, nu umbla așa de repede! Uite, mi-e greu să mă țin după sfinția ta, cu piciorul acesta beteag de pe urma accidentului meu de la Marsilia, când am căzut din corabia reginei Clémence... Știi bine că șansele sfinției tale, dacă dau crezare celor auzite, vor fi cu atât mai mari cu cât toți te vor crede mai prăpădit.

- Așa e, așa e, bine te-ai gândit, răspundea cardinalul care se silea atunci să-și cocârjească spinarea, să-și îndoaie genunchii, să-și disciplineze cei șaptezeci și doi de ani ai săi.

În restul timpului, citea sau scria. Izbutise să-și facă rost de tot ceea ce-i era mai necesar pe lumea asta: cărți, lumânări și hârtie. Când veneau să-l poftască la vreo adunare în strana bisericii, se prefăcea că abia se poate

dezlipi de truda lui, se târa până la jilțul său și acolo, bucuros că-și aude colegii înjurându-se sau împungându-se cu vorbe viclene, se mulțumea să zică în șoaptă:

- Mă rog lui Dumnezeu, fraților; mă rog să ne inspire alegerea celui mai vrednic.

Cei care-l cunoșteau bine îl găseau schimbat. Părea plămădit din virtuți creștine, chinuindu-și trupul cu posturi grele și oferind tuturor pilda bunăvoinței și a milosteniei. Când i se pomenea de asta, răspundea numai atât, însoțindu-și șoapta cu un gest de lehamite:

- Se apropie moartea... A venit vremea să mă pregătesc...

Apuca doar să guste din strachină când i se aducea prânzul și o trimitea unuia sau altuia dintre colegi, scuzându-se că încalcă regula, dar arătând că sănătatea lui șubreda nu-i îngăduie să mănânce. Guccio se înfățișa deci cu brațele încărcate în chilia locțiitorului papii, care înfloreau ca un bou pus la îngrășat, zicându-i:

- Monseniorul Duèze vă trimite asta. A băgat de seamă azi-dimineață că ați slăbit.

Dintre cei nouăzeci și șase de prizonieri, Guccio era unul dintre cei care comunicau mai lesne cu lumea de afară; reușise într-adevăr să stabilească repede o legătură cu împuternicitul băncii Tolomei din Lyon. Pe această cale porneau nu numai scrisorile trimise de Guccio unchiului său, dar și corespondența mai tainică pe care Duèze o adresa regentului. Aceste scrisori nu trebuiau să mai fie strecurate printre blidele unsuroase; veneau și plecau, pitite în cărțile neapărat necesare cardinalului pentru pioasele sale studii.

La drept vorbind, Duèze nu avea alt confident decât pe tânărul lombard, a cărui istețime îl sluja în fiecare zi tot mai mult. Soarta lor era strâns legată, căci dacă unul râvnea să iasă din această mănăstire cu zidurile încinse de căldura verii, celălalt dorea să plece cât mai curând, și bine ocrotit, spre a-și ajuta iubita. Guccio era oarecum liniștit în privința Mariei, de când Tolomei îi scrisese că veghea asupra ei ca un adevărat unchi.

Pe la începutul ultimei săptămâni din iulie, când Duèze își văzu colegii sătui de acest trai, fleșcăiți de căldură, și aprig porniți unii împotriva altora, hotărî să le joace comedia frământată în mintea lui de multă vreme și pe care o pusese la cale cu Guccio până în cele mai mici amănunte.

- Târātu-mi-am destul piciorul? Postit-am destul? Arăt destul de rău? Îl întrebă pe pajul său improvizat. Și cumetrii cardinali sunt îndeajuns de hărțuiți spre a se lăsa convinși să ia o hotărâre dictată de oboseală?

- Cred că da, monseniore, cred că sunt copți pentru asta.
- Atunci, haide, tinere prieten, dă-i drumul! Lasă-ți limba să vorbească. Cât despre mine, cred că mă voi vârî în pat și nu mă voi mai da jos.

Guccio începu să se bage printre slujitorii celorlalți cardinali, zicând că monseniorul Duèze se simțea tare rău, că arăta semne de boală și că era de temut, dată fiind vârsta lui înaintată, să nu mai iasă viu din acest conclav.

A doua zi Duèze nu apăru la adunarea zilnică, și cardinalii șoptiră între ei, fiecare repetând ca venind de la dânsul zvonurile pe care Guccio le împrăștiase.

În ziua următoare, cardinalul Orsini, care tocmai venea de la o ceartă aprigă cu frații Colonna, îl întâlnește pe Guccio și-l întreabă dacă era adevărat că monseniorul Duèze se află așa de rău cum se spune.

- Ei, da, monseniore și mi-e inima sfâșiată de durere, răspunse Guccio. Știe sfinția ta, că bunul meu stăpân nu mai poate nici să citească? Asta arată că nu mai are mult de trăit.

Apoi, cu aerul de îndrăzneală naivă pe care se pricepea să și-l dea la nevoie, adăugă:

- Dacă eram în locul sfinției tale, monseniore, știu bine ce-aș face. L-aș alege pe monseniorul Duèze. Astfel ați putea ieși în sfârșit din acest conclav, și să pregătiți alt papă, după placul sfințiilor voastre, să-l aveți gata de îndată ce acesta va fi murit, ceea ce, o repet, monseniore, nu va întârzia să se întâmple. E un noroc cu care, într-o săptămână de azi încolo, poate că nu vă veți mai întâlni.

În aceeași seară, Guccio îl văzu pe Napoléon Orsini vorbind în șoaptă cu Stefaneschi, care era un Orsini după mamă, cu Albertini de Prato și cu Guillaume de Longis, adică toți italienii favorabili lui Duèze. A doua zi, același grup se strânse iar, ca de la sine, în galena ce înconjură mănăstirea, dar de data asta grupul sporise cu spaniolul Luca Flisco, fratele vitreg al lui Jacques al II-lea de Aragon și cu Arnaud de Pélagru, șeful partidului gascon; iar Guccio, trecând prin preajma lor, auzi pe unul din ei rostind:

- *E se non muore?*⁵

- *Peccato*⁶... dar dacă moare mâine, mai rămânem fără îndoială șase luni aici.

Numaidecât, Guccio făcu să ajungă la unchiul său o scrisoare în care îi recomanda să răscumpere din mâna fraților Bardi toate polițele semnate de Jacques Duèze pe care le avea banca lor. "Vei putea să le capeți fără bătaie de cap la jumătate din valoarea lor, căci datornicul e socotit a fi pe moarte și

împrumutătorul te va crede nebun că-ți bagi banii în așa ceva. Cumpără-le chiar cu optzeci de livre suta, și-ți spun că vei face o afacere bună, sau nu mai sunt nepotul tău". Afară de asta, îl sfătui pe Tolomei să vină el însuși la Lyon cât de curând îi va fi cu putință.

La 29 iulie, contele de Forez porunci să se înmâneze în chip oficial cardinalului locțiitor de papă o scrisoare a regentului. Spre a asculta citirea ei, Jacques Duèze consimți să-și părăsească patul; nu se duse la adunare, ci mai curând se lasă dus până acolo.

Scrisoarea contelui de Poitiers era aspră. Ea înșira cu de-amănuntul toate abaterile de la rânduiala statornicită de papa Grigore. Reamintea făgăduiala de a doborî acoperișul bisericii. Îi dojenea pe cardinali pentru zăzaniile lor, și-i povățuia cu vorbe ocolite să dea tiara papală, dacă nu vor putea ajunge la o încheiere, celui mai bătrân dintre dâșii. Or cel mai bătrân era Jacques Duèze.

Când auzi cuvintele acestea, el își flutură bravele într-un gest de muribund și spuse cu voce stinsă:

- Cel mai vrednic, fraților, alegeți-l pe cel mai vrednic! Ce vă veți face cu un păstor care nu mai are putere să se conducă pe sine însuși, și al cărui loc e mai curând în cer, dacă Domnul se îndură să mă primească acolo, decât în lumea aceasta.

Ceru să fie dus îndărăt în chilia sa, se vârî în așternut, și se întoarse cu fața la perete. Trebuia ca Guccio să-l fi cunoscut bine pentru a ști că tresăririle care-i scuturau umerii erau acelea ale râsului iar nu sughițurile agoniei.

În ziua următoare, Duèze păru să-și mai recapete nițică vlagă; o slăbiciune prelungită din cale afară ar fi trezit bănuieli. Dar, când veni o scrisoare a regelui Neapolei care o sprijinea pe aceea a contelui de Poitiers, moșneagul începu să tușească în chip jalnic; era prăpădit rău, își ziceau colegii, dacă putea să răcească pe o zăpușeală ca asta.

Tocmelile continuau tot așa de dârz, căci nu-și pierduseră toți nădejdea. Din douăzeci și patru de cardinali, nu era unul, chiar dintre cei cu șanse foarte puține, care să nu-și zică la un moment dat: "De ce nu eu?"

În mintea mulțimii care năvălea de pretutindeni la Lyon, atrasă de speranța unei hotărâri apropiate, încolțea părerea că nu existau instituții desăvârșite, că toate erau la fel de stricate de ambiția oamenilor; sistemul electiv care se folosea la urcarea pe tronul sfântului Petru nu se dovedea mai bun decât datina străbună a eredității pentru tronul Franței.

Dar contele de Forez începea să arate multă strășnicie. Punea acum străjile să scotocească fățiș prin hrana prizonierilor, redusă de altminteri la o singură masă pe zi, și confisca scrisorile sau porunca să fie înapoiată trimițătorilor dinlăuntrul bisericii.

La 5 august, Napoléon Orsini izbutise să-l câștige de partea lui Duèze pe temutul Caetani însuși, ca și pe alți câțiva membrii ai partidului gascon. Provensalii începeau să adulmece parfumul victoriei.

La 6 august, ei își dădură seama că monseniorul Duèze se putea bizui pe optsprezece voturi, adică două mai mult decât acea faimoasă majoritate absolută pe care în doi ani și trei luni nimeni nu reușise s-o întrunească. Ultimii dizidenți, văzând atunci că alegerea avea să se facă în ciuda lor, și temându-se că li se va lua în nume de rău încăpățânarea, se dădură pe brazdă, fălindu-se că știu să recunoască înaltele virtuți creștine ale monseniorului Duèze, și se arătară gata să voteze pentru el.

A doua zi, la 7 august 1316, cardinalii hotărâră să porceadă la alegere. Patru cardinali fură însărcinați să vegheze la buna ei desfășurare și la numărătoarea voturilor. Duèze apărură, dus de subsuori, într-o parte de Guccio și în cealaltă de al doilea paj al său.

- Nu cântărește mult, le șoptea Guccio cardinalilor care îi priveau trecând și se dădeau în lături cu un respect care arata de pe acum alegerea ce urmau s-o facă.

- Pentru că o vrei tu, Doamne, pentru că o vrei tu, murmura Duèze în fața hârtiei pe care trebuia să-și scrie votul.

După câteva minute, era proclamat papă în unanimitate, și cei douăzeci și trei de rivali ai săi îi făceau ovații.

Avea să le facă zile fripte vreme de optsprezece ani!

Guccio se apropie spre a-l ajuta să se ridice pe plăpândul moșneag devenit autoritatea supremă a Universului.

- Nu, fiule, nu, spuse Duèze. Mă voi sili să merg singur. Facă Domnul să mă țină picioarele.

Nătarăii crezură atunci că sub ochii lor se săvârșea o minune, pe când ceilalți înțelesesă că au fost păcăliți.

În vremea asta, cardinalul care prezidase alegerea, zvârlise deja în focul aprins în cămin buletinele de vot al căror fum alb vestea lumii că are un nou papă. Loviturile de cazma începură atunci să răsună în zidăria care închidea ușa cea mare a bisericii. Dar contele de Forez era prudent; de îndată ce

fuseseră scoase din perete destule pietre ca să poată trece un om, se strecură el însuși prin deschizătură.

- Da, da, fiule, eu sunt cel ales, îi spuse Duèze care alergase până la ușă cu pași sprinteni.

Atunci, zidarii își isprăviră treaba, doborând peretele; cele două canaturi ale ușii fură deschise și soarele, pentru întâia oară după patruzeci de zile, pătrunse în biserica Iacobinilor.

O mare mulțime aștepta în piață; norod, burghezi din Lyon, dregători ai orașului, nobili și observatori ai curților streine, toată lumea îngenunche. Un bărbat burduhănos cu fața măslinie și cu un ochi închis, își croia drum pe lângă contele de Forez. El se apropie de papă, îi apucă marginea sutanei ca s-o ducă la buze, și astfel, pe capul său cărunt căzu întâia binecuvântare a aceluia care se va numi de acum încolo Ioan al XXII-lea.

- *Zio*⁷ Spinello! izbucni Guccio zărind pe burduhănosul îngenuncheat.

- A, dumneata ești unchiul! îi spuse Duèze bancherului, făcându-i semn să se ridice. Îmi place mult nepotul dumitale. M-a slujit cu credință, și vreau să-l păstrez pe lângă mine. Îmbrățișează-l, îmbrățișează-l!

Guccio sări de gâtul lui Tolomei.

- Am răscumpărat tot, așa cum mi-ai trimis vorbă, și cu șaizeci suta, îi șopti la ureche Tolomei, în timp ce Duèze continua să binecuvânteze mulțimea. Acest papă ne datorează acum câteva mii de livre. *Bel lavoro, figlio mio*⁸. Ești cu adevărat nepotul meu.

La spatele lor, unul avea o mutră tot așa de plouată ca și a cardinalilor; era *il signor* Boccaccio, primul voiajor al firmei Bardi.

- Ah, aici îmi erai deci, închis cu ăștia, *mascalzone*⁹, îi spuse lui Guccio. Dacă știam asta, n-aș fi vândut polițele.

- Și Maria? Unde-i Maria? îl întrebă Guccio cu glas tremurând de grijă pe unchiu-său.

- Maria ta se simte bine. E tot așa de frumoasă pe cât ești tu de șiret, iar dacă micul lombard care-i umflă pântecul are să semene cu voi amândoi, va ajunge departe în lumea asta. Dar grăbește-te, băiatule, grăbește-te! Vezi bine că sfântul părinte te cheamă.

DATORIILE CRIMEI

Regentul Filip ținea în primul rând să fie de față la încoronarea celui pe care-l făcuse papă, și să se arate astfel în ochii lumii ca ocrotitor al creștinătății.

- M-am căznit de-ajuns pentru el, zicea. Se cuvine să mă ajute acum ca să-mi întăresc ocârmuirea. Vreau să fiu la Lyon în ziua încoronării lui.

Dar veștile din Artois nu încetau să fie îngrijorătoare. Robert ocupase fără greutate orașele Arras, Avesnes, Théroouanne și continua să cucerească țara. La Paris, Charles de Valois îl sprijinea într-ascuns.

Credincios tacticii de învăluire care-i stătea în fire, regentul începu prin a se ocupa de regiunile vecine cu comitatul Artois, ca să împiedice întinderea răscoalei. Baronilor din Picardia le scrisese pentru a le reaminti legăturile lor de credință cu coroana Franței, făcându-i să priceapă, pe un ton binevoitor, că nu va îngădui nici o abatere de la datoria lor; în același timp, mai mulți armășei și pâlcuri de oșteni fură trimiși pe la ispravnicii pentru a supraveghea ținutul. Flamanzilor, care mai râdeau și acum, după ce trecuse anul, de jalnica năvala a Aiuritului, prăpădindu-și oastea în noroaie, Filip le propuse un nou tratat de pace cu condiții foarte avantajoase pentru dânșii.

- În harababura asta care ne-a fost lăsată s-o descurcăm, trebuie să pierdem nițel ca să salvăm totul, le explică regentul sfetnicilor săi.

Contele de Flandra, simțind că nu va mai avea niciodată un prilej atât de bun de-a negocia cu Franța, se învoi să intre în vorbă și nu se amestecă în treburile comitatului vecin, deși ginerele său, Jean de Fiennes, era unul din primii locotenenți ai lui Robert.

Astfel, Filip închisese de fapt porțile provinciei Artois. Îl trimise atunci pe Gaucher de Châtillon să trateze de-a dreptul cu căpeteniile răsculaților și să-i asigure de bunele intenții ale contesei Mahaut.

- Ascultă bine ce-ți spun, Gaucher: nu trebuie să stai de vorbă cu Robert, îi recomandă el conetabilului, căci asta ar însemna să-i recunoaștem pretențiile pe care le are. Noi continuăm să-l socotim scos din drepturile sale asupra comitatului Artois, așa cum a judecat tatăl meu. Te duci acolo numai spre a pune capăt vrajbei dintre contesa Mahaut și vasalii ei, treabă în care Robert nu are a se amesteca. Fă-te că nu-l bagi în seamă.

- Vrei cu adevărat, monseniore, s-o faci să iasă învingătoare pe soacra măriei tale? întrebă conetabilul.

- Nicidecum, Gaucher; nicidecum dacă a săvârșit multe nedreptăți, așa cum cred. E făptură hrăpăreață doamna Mahaut și crede că tot omul e născut anume ca s-o slujească până la ultima para din pungă și până la ultimul strop de sudoare! Vreau să domnească liniștea, urmă regentul, și pentru asta vreau să se dea fiecărui ce este al lui. Știm că burghezia orașelor rămâne de partea contesei pentru că această burghezie e veșnic în harță cu nobilimea, în vreme ce nobilii au îmbrățișat cauza lui Robert ca să-și sprijine plângerile. Vezi, așadar, dacă păsurile lor sunt întemeiate și caută de-i mulțumește fără să aduci vreo atingere prerogativelor Coroanei; silește-te astfel să-i desparți pe baroni de zurbagiul nostru de văr, arătându-le că pot dobândi de la noi, prin lege, mai mult decât de la dânsul, prin răzmeriță.

- Cuminte și cinstită ți-e judecata, monseniore, spuse conetabilul. Nu gândeam că-mi va fi dat la bătrânețe să slujesc cu atâta plăcere pe un prinț așa de înțelept și care nu are nici a treia parte din anii mei.

În același timp, regentul îl rugă pe papă, prin contele de Forez, să-și mai amâne puțin încoronarea. Oricât de mare și de îndreptățită îi era graba de a vedea alegerea sa întărită prin ceremonia încoronării, Duèze se învoi, foarte îndatoritor, cu un răgaz de două săptămâni.

Dar la capătul acestor două săptămâni, tulburările din Artois erau încă departe de-a fi potolite; iar înțelegerea cu flamanzii nu putea fi ratificată înainte de 1 septembrie. Filip îi ceru lui Duèze, de data asta prin mijlocirea prințului de Vienne, o nouă amânare a ceremoniei. Spre mirarea regentului însă, Duèze se arătă pe neașteptate foarte dârș și aproape brutal, hotărând în chip irevocabil încoronarea pentru ziua de 5 septembrie. Ținea la aceasta dată din motive temeinice pe care le păstra numai pentru dânsul și care, de altminteri, scăpau înțelegerii tuturor celorlalți. Într-adevăr, era o zi de 5 septembrie, în anul 1300, când fusese uns episcop de Fréjus; era în prima săptămână din septembrie 1309 când protectorul său, regele Robert al Neapolei, fusese încoronat; iar dacă o scrisoare regală plăsmuită îi îngăduise să capete scaunul episcopal din Avignon, era 4 septembrie 1310 când șmecheria i-a reușit.

Noul papă avea bune legături cu aștrii, și știa să se slujească de schimbările de poziții ale soarelui pentru a-și orândui etapele ascensiunii.

"Dacă monseniorul regent al Franței și Navarrei pe care-l iubim atât de mult", răspunse el, "e împiedicat de îndatoririle sale de ocârmuitor al regatului de a fi lângă noi în această zi solemnă, aceasta ne întristează

foarte, dar atunci, nemaivând a ne teme că-l vom nevoi să facă un drum așa de lung, vom merge să ne punem tiara pe cap în orașul Avignon".

Filip de Poitiers iscăli tratatul cu flamanzii în dimineața zilei de 1 septembrie. La 5, în zori, sosea la Lyon însoțit de contele de Valois și de contele de La Marche pe care nu vroia să-i scape din ochi lăsându-i la Paris, precum și de Ludovic d'Evreux.

- Ne-ai făcut să gonim ca niște olăcari, nepoate, îi spuse Valois descălecând.

Nu le mai rămânea vreme decât ca să-și pună vestmintele anume pregătite pentru ceremonie, pe care le comandase vistiernicul Geoffroy de Fleury. Regentul purta un caftan deschis, de culoarea florii de piersic, căptușit cu două sute douăzeci și șase de blănițe de jder. Charles de Valois, Ludovic d'Evreux, Charles de La Marche și Filip de Valois primiseră în dar câte un caftan de camohas, îmblănit la fel.

Pe străzile Lyonului, împodobite cu prapuri, o uriașă mulțime se îmbulzea ca să admire alaiul.

Având înaintea pe regentul Franței, Jacques Duèze sosi călare la catedrala Sfântul Ioan, în fața unei mari întinderi de norod îngenunchat. Clopotele tuturor bisericilor din oraș umpleau văzduhul cu dangătul lor. Frâiele calului papal erau ținute de contele d'Evreux într-o parte și de contele de La Marche în cealaltă. Monarhia franceză încadra strâns papalitatea. Cardinalii veneau în urmă, cu pălăria roșie pusă peste sfită și prinsă sub bărbie cu niște curelușe înnodate. Mitrele episcopilor scânteiau în soare. Cardinalul Orsini, coborât din patriciatul roman, fu acela care puse tiara pe fruntea lui Jacques Duèze, fiul unui burghez din Cahors.

Așezat la loc bun în catedrală, Guccio își admira stăpânul. Moșneagul pîrpiriu, cu bărbia osoasă și umerii înguști, pe care toți îl credeau muribund cu patru săptămâni înainte, suporta ușor apăsătoarele attribute sacerdotale cu care îl împovărau. Riturile faraonice ale acestei interminabile ceremonii care-l înălța așa de sus deasupra semenilor săi și făcea din el simbolul divinității, îl pătrundeau aproape fără să-și dea seama, și dădeau trăsăturilor sale o măreție neașteptată, tulburătoare, și tot mai vădită pe măsură ce se desfășura slujba. Nu-și putu stăpâni totuși un surâs când își încălță papucii pontificali.

"Scarpinelli!", îi trecu prin minte, "Îmi ziceau Scarpinelli... cardinalul Papuc... Mă făceau fiu de cârpaci. Iată, îi port acum papucii... Doamne! Nu mai râvnesc la nimic. Nu mai trebuie decât să cârmuiesc cum se cuvine".

Își dădu osteneala să cârmuiască bine, chiar din ziua aceea, convingându-l pe regent să-i confere fratelui său, Pierre Duèze, hrisoave de noblețe, înainte de a numi el însuși cardinali cinci dintre nepoții săi, lucru pe care-l va face în viitorii doi ani. Hrisovul de noblețe dictat de Filip de Poitiers însuși după terminarea ceremoniei, dacă era menit să-l cinstească prin frate-său pe sfântul părinte, dovedea și o surprinzătoare stare de spirit la tânărul prinț:

Nu proprietățile moștenite, nici averea pe care o are cineva, nici celelalte daruri ale soartei nu au vreo greutate când judecăm însușirile morale și faptele bune; moșiile și averile sunt lucruri pe care vreo întâmplare le aduce celor cu merite ca și celor fără merite, și ele vin deopotrivă celor vrednici și celor nevrednici... În schimb, fiecare din noi se dovedește fiul faptelor și meritelor proprii, și nu are nici o însemnătate de unde ne-am putut trage, dacă știm măcar din cine ne tragem...

Dar regentul nu bătuse atâta drum și nu dăduse noului papă asemenea dovezi de prețuire ca să nu obțină nimic în schimb. Între acești doi bărbați pe care îi despărțea o jumătate de veac... "ești răsăritul, monseniore, iar eu sunt apusul", obișnuia să-i zică Duèze lui Filip... exista de la prima lor întâlnire o tainică afinitate și o complicitate permanentă. Ioan al XXII-lea nu uita făgăduielile lui Jacques Duèze, nici regentul pe acelea ale contelui de Poitiers. De îndată ce regentul aduse vorba despre veniturile ecleziastice care urmau să fie vărsate vistieriei, noul papă îi spuse că hârtiile erau gata spre a fi iscălite. Dar, mai înainte ca pecetea să fie puse, Filip avu o convorbire între patru ochi cu Charles de Valois.

- Unchiule, întrebă el, ai a te plânge de mine?

- Nicidecum, nepoate, răspunse fostul împărat al Constantinopolei.

Cum să-i spui cuiva în față că singura vină pe care i-o găsești e aceea că trăiește!...

- Dacă-i așa, unchiule, dacă n-ai a te plânge de mine, de ce îmi pui bețe-n roate? Te-am încredințat atunci când mi-ai predat cheile vistieriei, că nu-ți vor fi cerute socotelile, și mi-am ținut cuvântul. Dumneata însă unchiule, dumneata mi-ai jurat supunere și credință, dar nu-ți ții jurământul, căci sprijini cauza lui Robert d'Artois.

Valois avu un gest de tăgadă.

- Îți faci o socoteală greșită, unchiule, urmă Filip, căci Robert are să te coste foarte scump. N-are para chioară; o duce numai din cât îi dă vistieria și veniturile acestea i le-am tăiat. Îți va cere deci dumitale să-l ajuti cu bani.

De unde-i vei lua, de vreme ce nu mai ai pe mână banii țării? Haide, nu te mai împăuna așa, nu te aprinde, și nu-mi răspunde cu mojicii de care ai să te căiești, căci îți vreau binele. Dă-mi cuvântul că-l vei lăsa pe Robert în plata Domnului, iar eu, despre partea mea, mă voi duce să-i cer sfântului părinte ca veniturile ținuturilor Valois și Maine să-ți fie vărsate de-a dreptul, iar nu vistieriei.

Contele de Valois își simți o clipă inima sfâșiata între ură și lăcomia de bani.

- La cât se ridică veniturile astea? întrebă el.

- Cam de la zece la treisprezece mii de livre pe an, unchiule, căci trebuie să ții seamă și de beneficiile care n-au fost încasate în anii din urmă ai tatei și în tot timpul domniei lui Ludovic.

Pentru Valois, veșnic înglodat în datorii, ducând trai regesc și făgăduind zestre uriașe ca să-și mărite mai bine fetele, un venit între zece și treisprezece mii de livre pe an se înfățișa ca o salvare, dacă nu definitivă, cel puțin pentru o bucată de vreme.

- Ești un nepot de treabă care-mi înțelege nevoile, răspunse el.

Veștile sosite de la Gaucher de Châtillon fiind bune, Filip se întoarse la Paris, oprindu-se ici și colo, rezolvând diferite treburi în drum, și făcu un ultim popas la Vincennes pentru a-i duce reginei Clémence binecuvântarea noului papă.

- Sunt bucuroasă, spuse Clémence, că scumpul nostru Duèze a luat numele de Ioan, căci e cel pe care și eu l-am ales pentru copilul meu, prin legământul ce l-am făcut când m-a apucat furtuna pe corabia ce mă aducea în Franța.

Părea tot așa de străină de problemele ocârmuirii, și absorbită numai de amintirile ei conjugale și de grijile maternității. Șederea la Vincennes părea să-i priască; avea iar fața frumoasă de odinioară, și pântecul rotunjit ca într-a șaptea lună, îi dădea acea liniște pe care o vezi câteodată la femei către sfârșitul unor sarcini anevoioase.

- Ioan nu prea e un nume de rege al Franței, spuse regentul. Noi n-am avut niciodată vreun Ioan.

- Îți spusei doar, frate, că e un jurământ pe care l-am făcut.

- Ei, atunci, îl vom respecta... Dacă o fi băiat, se va numi deci Ioan Întâiul...

La palatul regal, Filip își găsi nevasta foarte fericită, dădăcindu-l pe micul Ludovic-Filip care țipa cu toată puterea celor șase săptămâni ale lui.

Dar contesa Mahaut, de cum află că i s-a întors ginerele, veni de la palatul Artois, cu mânecile suflecate, ca o furie.

- A, fiule, sunt trădată mișelește de îndată ce nu ești aici! Știi ce s-a dus să învâртеască în Artois ticălosul tău de Gaucher?

- Gaucher e conetabil, mamă, și nu de mult nu-l găseai așa de ticălos. Ce rău ți-a făcut?

- M-a scos vinovată pe mine! țipă Mahaut. Mi-a aruncat în spinare toate relele! Trimișii tăi se înțeleg ca niște pungași de iarmaroc cu vasalii mei; au luat asupra lor să declare că nu voi mai pune piciorul în Artois... Așa cum auzi, eu, Mahaut, să nu mai pun piciorul în comitatul meu, până nu voi iscăli păcătoasa învoială pe care n-am voit s-o iscălesc când îmi ceruse Ludovic în decembrie trecut; și, afară de asta, mai vor să dau îndărăt oamenilor nu știu ce dăjdii pe care, după dânșii, le-aș fi strâns fără temei!

- Toate acestea mi se par cereri drepte, răspunse cu glas potolit Filip. Trimișii mei au urmat întocmai poruncile mele.

Mirată de ceea ce auzea, Mahaut rămase o clipă buimăcită, cu gura căscată și ochii holbați. Apoi, se porni iar, țipând și mai tare:

- Găsești că-i drept să mi se prade castelul, să mi se spânzure vătășei, să mi se prăpădească recoltele! Așadar, tu le-ai poruncit să-i sprijine pe vrăjmașii mei! Din porunca ta! Frumos îmi plătești, n-am ce zice, tot ce am făcut pentru tine!

O vână groasă albăstrie se umfla pe fruntea ei și Filip gândi că soacră-sa va trebui deseară să-și pună lipitori.

- În afară de aceea că mi-ai dat-o pe fică-ta, răspunse el, nu văd, mamă, să fi făcut pentru mine atâta, încât să mă văd silit a-i nedreptăți pe supușii mei și a pune în primejdie pacea regatului.

Mahaut șovăi o clipă între prudență și mânie. Dar cuvântul folosit de ginere-său, "supușii mei", care era vorbă de rege, o făcu să-și dea drumul fără a mai ține seamă de nimic.

- Și de a-l fi omorât pe frate-tău, zise Mahaut venind spre dânsul, asta găsești că nu-i nimic?

Taina așa de aprig păstrată zece săptămâni se dezvălui dintr-o dată.

Filip nu avu nici o tresărire, nu scoase nici un strigăt, ci doar alergă să închidă ușile și să se încredințeze cu ochii săi miopi că nimeni nu era pe acolo, că nimeni nu putea să audă. Răsuci în broaștele ușilor cheile și le vârî în cingătoare. Pe Mahaut o apucă spaima și mai vartos încă atunci când văzu ce mutră face venind spre ea.

- Așadar, tu ai făcut asta, spuse el cu jumătate de glas, și ceea ce se șoptește prin țară e adevărat!

Mahaut îl înfruntă, după cum îi stătea în fire, trecând la atac:

- Și cine ai fi vrut să fie, dragă ginere, dacă nu eu? Cui crezi tu că datorezi norocul de a fi regent și de a putea într-o zi să apuci coroana? Haide! Nu te mai arăta așa de naiv. Frate-tău mi-a luat comitatul Artois; Valois îl ațâța împotriva mea, iar tu, tu erai la Lyon, ocupat să alegi un papă... Mereu acest papă care vine la țanc, parcă înadins ca să-mi încurce treburile! Nu mai face pe mielușelul blând zicând că te îngrozește fapta mea! Nu te prea topeai de dragul lui Ludovic, și ești foarte mulțumit că i-am dres nițel bomboanele, pregătindu-ți astfel, cald încă, scaunul său! Dar nu mă așteptam ca tu să fii mai rău decât el.

Filip se lăsase într-un jilt, își încrucișase mâinile sale lungi, și chibzuia la cele auzite.

"Mai devreme sau mai târziu, trebuia să ajungem aici!", gândea Mahaut, "Într-un fel, poate ca e un bine; îl am acum în mână".

- Jeanne știe? întrebă deodată Filip.

- Nu știe nimic. Astea nu-s daraveri femeiești.

- Cine mai știe, în afară de tine?

- Béatrice, domnișoara mea de companie.

- E prea mult, zise Filip.

- A! De asta să nu te atingi, izbucni Mahaut, are neamuri puternice!

- Firește, niște neamuri datorită cărora ești foarte iubită în Artois! Și afară de această Béatrice? Cine ți-a furnizat... marfa cu care ai dres bomboanele, cum numești tu treaba asta?

- O vrăjitoare din Arras pe care eu n-am văzut-o dar o cunoaște Béatrice. I s-a spus, chipurile, că vreau să scap de cerbii care bântuie prin parcul meu și am avut grijă să otrăvesc mulți din ei.

- Ar trebui să regăsim pe femeia asta! îi tăie vorba Filip.

- Acum înțelegi, urmă Mahaut, că nu poți să te lepezi de mine? Căci dacă lumea crede că mă lași fără sprijin, vrăjmașii mei vor prinde iar curaj, clevetirile se vor înteti...

- Bârfeli, mamă, bârfeli, o îndreptă Filip.

- Iar dacă mă vor învinui de ceea ce știi, totul are să cadă asupra ta, căci se va spune că am făcut-o spre folosul tău, dacă nu chiar din porunca ta.

- Știu, mamă, știu; m-am și gândit la toate acestea.

- Adu-ți aminte, Filip, că mi-am primejduit mântuirea sufletului ca să fac asta. Să nu fii nerecunoscător.

Filip avu o răbufnire de mânie, ceea ce rareori i se întâmpla:

- A, asta-i prea de tot! Încă puțin și ai să-mi ceri să-ți pup picioarele pentru că mi-ai otrăvit fratele! Dacă aș fi știut că regenta e la prețul acesta, niciodată, mă auzi tu, niciodată n-aș fi primit-o! Mi-e silă de omucidere; n-ai niciodată nevoie să ucizi ca să-ți atingi țelurile; acestea sunt mijloace politice ticăloase, și-ți poruncesc să nu le mai folosești câtă vreme îți voi fi suzeran.

Filip de Poitiers simți o clipă ispita cinstei. Să adune sfatul pairilor, să dea crima în vileag, să ceară pedepsirea... Mahaut, care-l ghici muncit de aceste gânduri, trecu prin clipe grele. Dar Filip nu se lăsa niciodată târât de pornirile sale, fie și virtuozitate. Dacă ar face-o, ar însemna s-o acopere de ocară pe nevastă-sa și el însuși să-și știrbească prestigiul. Iar Mahaut, ca să se apere sau ca să-l tragă și pe el la pierzanie, ce învinuiri n-ar fi în stare să născocască? Prilejul li s-ar părea multora nimerit pentru a redeschide problemele regentei și ale succesiunii. Filip făcuse deja prea multe pentru țară și prea visase mult la ceea ce avea să mai facă de acum înainte ca să înfrunte riscul de a se vedea îndepărtat de la cârmă. La urma urmei, fratele său Ludovic fusese un rege păcătos, și, pe deasupra, un ucigaș... Poate că era vrerea pronoiei cerești de a pedepsi omorătorul cu omor și de a da Franța pe mâni mai bune.

- Dumnezeu te va judeca, mamă, Dumnezeu te va judeca, rosti el. Atât aș vrea doar să evit, ca flăcările iadului să nu înceapă, din pricina ta, să ne atingă de pe acum, cât mai suntem în viață. Trebuie deci să plătesc datoriile crimei tale, și, fiindcă nu pot să te arunc în temniță, sunt într-adevăr silit să te sprijin... Ai urzit bine lucrurile. Domnul Gaucher va primi chiar de poimâine alte porunci. Nu-ți ascund că ele mă apasă.

Mahaut vru să-l îmbrățișeze. Filip o împinse deoparte.

- Dar să știi bine, urmă el, că de azi încolo, mâncarea îmi va fi gustată de trei ori și că la cea mai mică durere de stomac care mă va apuca, nu vei mai avea decât puține ceasuri de trăit. Roagă-te așadar pentru sănătatea mea.

Mahaut își plecă fruntea.

- Te voi sluji atâta, fiule, spuse ea, până ce vei sfârși prin a-mi arăta dragostea dinainte.

"DEOARECE SUNTEM SILIȚI SĂ FACEM RĂZBOI..."

Nimeni nu înțelese, și mai cu seamă Gaucher de Châtillon, schimbarea de atitudine a lui Filip față de treburile din Artois. Dezavuându-și brusc împuterniciții, declară inacceptabilă împăcarea pe care ei o pregătiseră și ceru redactarea unor noi învoieli mai favorabile contesei Mahaut. Rezultatul nu se lăsă așteptat. Negocierile fură întrerupte, iar cei care le duceau din partea provinciei Artois, reprezentând elementele moderate ale nobilimii, se alăturară numaidecât taberei furioșilor. Indignarea lor nu cunoștea margini; conetabilul, ziceau ei, îi trăsese pe sfoară, îi trădase; de acum încolo nu le mai rămânea decât să se bată.

Contele Robert triumfa:

- Nu v-am spus eu că nu putem sta de vorbă cu acești mișei?

Urmărit de toată oastea lui, porni din nou asupra Arrasului.

Gaucher, care se afla în oraș doar cu o mică escortă, n-avu decât răgazul să fugă prin poarta dinspre Péronne în timp ce Robert intra prin poarta Saint-Omer, cu toate steagurile desfășurate și sunând din trâmbițe. Un sfert de oră, atât a lipsit pentru a-l face prizonier pe conetabilul Franței. Peripețiile acestea se petreceau la 22 septembrie. Chiar în ziua aceea Robert îi trimitea mătușii sale următoarea scrisoare:

Preaînaltei și preanobilei doamne Mahaut d'Artois, contesă de Burgundia, din partea cavalerului Robert d'Artois. Deoarece m-ai împiedecat pe nedrept să intru în stăpânirea comitatului meu Artois, ceea ce mă supără foarte și-mi amărăște zilele, și care lucru nu pot și nici nu vreau să-l mai sufăr, te înștiințez prin aceasta că merg acolo să fac rânduială și să-mi redobândesc moșia cât voi putea mai curând.

Robert nu se prea pricepea la scrisori; nu în meșteșugul subțire al cuvintelor îi stătea dibăcia și era foarte mulțumit de această epistolă, pentru că exprima bine ceea ce vroia să spună.

Când ajunse la Paris, conetabilul nu prea arăta vesel, și nici el nu vorbi pe ocolite în fața contelui de Poitiers. Persoana regentului nu-l intimidă; îl văzuse pe acest tânăr născându-se și udându-și scutecele; îi spuse de la obraz ce avea de spus, adăugând că era o bătaie de joc să trimiți un bătrân slujitor și o rudă credincioasă, care ținea de douăzeci de ani căpetenia oștilor regatului, să încheie niște înțelegeri, pentru a le nesocoti după aceea.

- Treceam până azi, monseniore, drept un om cinstit al cărui cuvânt nu putea fi pus la îndoială. M-ai făcut să joc un rol de trădător și de hoț. Când ți-am sprijinit drepturile la regență, gândeam să aflu în domnia ta ceva din regele meu, tatăl măriei tale, cu care până azi dădeai dovezi că semeni. Văd că m-am înșelat crunt. Căzut-ai oare așa de tare sub papuc de femeie de-ți schimbi acum părerile cum ai schimba cămașa?

Filip se sili să-l potolească pe conetabil, învinuindu-se că la început judecase rău afacerea, și că dăduse porunci greșite. Nu folosea la nimic, zicea, să închei vreo învoială cu nobilimea din Artois atâta vreme cât Robert nu va fi doborât. Robert constituia o primejdie pentru țară și pentru cinstea familiei regale. Nu era el ațâțătorul campaniei de calomnii care o înfățișa pe Mahaut ca pe otrăvitoarea lui Ludovic al X-lea?

Gaucher înălță din umeri.

- Și cine crede în năzbâtiile astea? întrebă el.

- Nu tu, Gaucher, nu tu, spuse Filip, dar alții ciulesc urechile la ele, foarte mulțumiți că astfel ne pot face rău; iar mâine se vor apuca să spună că eu, că tu, suntem amestecați în această moarte care, după unii, ar da de bănuț. Dar Robert a făcut acum pasul greșit pe care-l așteptam. Ia te uită ce-i scrie contesei Mahaut...

Și-i întinse conetabilului scrisoarea din 22 septembrie.

- El calcă prin asta, urmă regentul, hotărârea pe care a dat-o Înalta Curte în 1309, la cererea tatălui meu. Până azi nu făcea decât să-i sprijine pe vrăjmașii contesei; acum s-a răzvrătit împotriva orânduielilor țării. Te vei duce iar în Artois.

- A, nu, monseniore! izbucni Gaucher. Prea m-am arătat caraghios în ochii celor de pe acolo. Am fost silit să fug din Arras ca un bătrân mistreț încolțit de câini, fără a mai avea timp să-mi rezolv treburile. Fă-mi hatârul de a alege pe un altul pentru treaba asta.

Filip își împreună mâinile în fața gurii.

"Dacă ai ști, Gaucher", se gândea, "dacă ai ști ce greu îmi vine să te înșel. Dar dacă ți-aș mărturisi adevărul, m-ai disprețui încă și mai mult!". Vorbi iar, cu încăpățănare:

- Te vei duce iarăși în Artois, Gaucher, din dragoste pentru mine, și pentru că te rog eu să te duci. Îl vei lua cu tine pe cumnatu-tău, domnul Milles, iar de data aceasta și un pâlc de călăreți, precum și ceva pedestrime de rând, ce-o vei strânge în Picardia; și-i vei trimite vorbă lui Robert să se înfățișeze înaintea Înaltei Curți pentru a da socoteală de purtarea sa. Odată cu asta, îi

vei ajuta cu bani și cu oșteni pe burghezii orașelor care mi-au rămas credincioși. Iar dacă Robert nu se supune, mă voi gândi atunci să-l silesc într-alt chip... Un prinț, Gaucher, e ca oricare alt om, urmă Filip, luându-l de umeri pe conetabil; a început poate să greșească, dar greșeala ar fi și mai mare dacă s-ar încăpățâna în hotărârea dintâi. Meseria de rege se învață ca oricare altă meserie, și mai am mult de învățat. Să mă ierți că te-am pus într-o situație neplăcută la Arras.

Nimic nu înduioșează mai mult un om în vârstă decât mărturisirea lipsei de experiență pe care i-o face unul mai tânăr, îndeosebi când acesta din urmă e superiorul său în ierarhia socială. Sub pleoapele zbârcite, ochii lui Gaucher se încetoșară puțin.

- A, era să uit, urmă Filip. Am hotărât ca tu să fii epitropul viitorului copil al reginei Clémence... adică al regelui nostru, dacă Dumnezeu vrea să fie un băiat... și al doilea naș al său, îndată după mine.

- Monsenior, monsenior Filip... spuse conetabilul adânc mișcat.

Și se lăsă în brațele regentului, ca și cum el era vinovatul.

- Cât despre nașă, vorbi mai departe Filip, am hotărât împreună cu regina Clémence, pentru a curma toate bârfelile, să fie contesa Mahaut...

După opt zile, conetabilul porni iar la drum.

Așa cum era de prevăzut, Robert d'Artois refuză să se supună muștrării, și continuă să bântuie țara în capul hoardei sale de oșteni împlătoși. Dar luna octombrie nu-i fu prielnică. Dacă era un războinic aprig, nu era însă mare strateg; își pornea expedițiile fără socoteală, într-o zi spre nord, a doua zi spre sud, după cum i se năzărea în clipa aceea. Soldățoi mercenar înainte de a se fi ivit mercenarii, condotier înainte de vremea condotierilor, el era mai curând făcut să se pună în slujba altuia ca braț de luptă decât să se comande singur. În acest comitat pe care-l socotea al său, se purta ca în țară dușmană, ducând în sfârșit viața sălbatecă, primejdioasă, dezmățată, care-i plăcea. Găsea o plăcere în spaima ce-o stârnea apropierea lui, dar nu vedea ura ce-o lăsa pe unde trecea. Prea multe trupuri spânzurate de copaci, prea multe capete tăiate, prea mulți îngropați de vii în mijlocul hohotelor de râs pline de cruzime, prea multe fete siluite care păstrau pe pielea lor urmele zalelor, prea multe pârloluri se înșirau de-a lungul drumului străbătut de Robert d'Artois și ai săi. Mamele spuneau copiilor, pentru a-i face să stea cuminți, că-l vor chema pe monseniorul Robert; dar dacă îl simțeau prin împrejurime își luau numaidecât plozii sub fustă și alergau să se ascundă în pădurea cea mai apropiată.

Orașele se baricadau; meșteșugarii, urmând pilda comunelor flamande, își ascuțeau cuțitele, iar pârgarii păstrau legătura cu trimișii lui Gaucher. Lui Robert îi plăceau bătăliile la câmp deschis; nu putea să sufere războiul de asediu. Burghezii din Saint-Omer sau din Calais îi închideau porțile în nas; el ridica din umeri, zicând:

- Mă voi întoarce într-altă zi și-i voi căsăpi pe toți!

Și se ducea să-și facă mendrele mai încolo.

Dar banii începeau să se împruțineze. Valois nu mai răspundea cererilor, iar scrisorile sale tot mai rare nu conțineau decât bune sentimente și îndemnuri la cumințenie. Tolomei, scumpul său bancher Tolomei, făcea și el pe surdul. Se afla în călătorie, i se răspundea lui Robert, iar slujbașii săi nu aveau poruncă să dea bani... Papa însuși se amesteca în afacerea asta; scrisese personal lui Robert și mai multor baroni din Artois, pentru a le reaminti îndatoririle lor...

Apoi, într-o dimineață de pe la sfârșitul lui octombrie, în timp ce ținea sfat, regentul declară pe tonul foarte liniștit cu care își anunța hotărârile:

- Vărul nostru Robert și-a râs de prea multă vreme de puterea noastră. Deoarece suntem siliți să facem război, în ultima zi a lunii acesteia vom ridica împotriva lui flamura la Saint-Denis și fiindcă domnul Gaucher nu se află aici, oastea pe care o voi conduce eu însumi va fi pusă sub comanda unchiului nostru...

Toate privirile se întoarseră spre Charles de Valois, dar Filip continuă:

-...unchiului nostru, monseniorul d'Evreux. Bucuroși am fi încredințat această sarcină monseniorului de Valois, care și-a dovedit însușirile sale de mare căpitan, dacă acesta n-ar trebui să plece acum la moșiile lui din Maine pentru a încasa veniturile bisericii.

- Îți mulțumesc, nepoate, răspunse Charles de Valois; știi că țin mult la Robert, și că, deși dezaproab răzvrătirea lui care este o mare nerozie de om încăpățânat, mi-ar fi fost neplăcut să ridic armele împotriva-i.

Armata strânsă de regent spre a merge în Artois nu semăna de fel cu oastea uriașă pe care frate-său o înămolise în Flandra, cu șaisprezece luni înainte. Oștirea pentru Artois era alcătuită din trupe permanente și din înrolări făcute pe moșiile regale. Soldele lor erau mari: treizeci de gologani pe zi pentru nobilul care avea sub el o companie, cincisprezece gologani de fiecă călăreț, trei gologani de pedestraș. Fură chemați la oaste nu numai nobilii, ci și oamenii de rând. Cei doi mareșali, Jean de Corbeil și Jean de Beaumont, zis Chelul, senior de Clichy, își adunară banierile. Sulițașii lui

Pierre de Galard se și aflau sub steaguri. De două săptămâni, Geoffroy Coquatrix primise în taină poruncă să pregătească transporturile și furniturile.

La 30 octombrie, Filip de Poitiers ridică flamura la Saint-Denis, iar la 4 noiembrie intra în Amiens, de unde îl trimise de îndată pe cel de-al doilea șambelan al său, Robert de Gamaches, escortat de câțiva scutieri, să-i ducă contelui d'Artois un ultimatum.

OASTEA REGENTULUI FACE UN PRIZONIER

Paiele grânelor de multă vreme culese putrezeau, cenușii, în miriștile argiloase și goale. Nori grei, întunecați se rostogoleau pe cerul de toamnă, și ai fi zis ca pământul se sfârșea acolo, în zare, la marginea câmpiei. Vântul cam aspru, suflând în pale scurte, avea un iz de fum.

În fața satului Bouquemaizon, chiar pe locul unde, cu trei luni în urmă, contele Robert pătrunsese în Artois, oastea regentului stătea gata de bătaie și prapurile fâlfâiau în vârful sulitelor pe o întindere de aproape o jumătate de leghe.

Înconjurat de ofițerii săi cei mai de seamă, Filip de Poitiers se afla în mijloc, la câțiva pași de șosea. Își încrucișase mâinile vârâte în mănuși de fier pe măciulia șei; era în capul gol. La spatele său, un scutier îi ducea chivăra.

- Așadar, ți-a spus că aici va veni să se predea? îl întreba regentul pe Robert de Gamaches, întors în dimineața aceea din misiunea lui.

- Chiar aici, monseniore, răspunse al doilea șambelan. El a ales locul acesta: "În câmpul de lângă piatra de hotar cu o cruce deasupra", așa mi-a spus. Și m-a încredințat că va fi aici îndată după întâia liturghie.

- Și ești sigur că nu se află prin împrejurimi altă piatră de hotar cu o cruce deasupra? Căci ar fi în stare să ne tragă pe sfoară, înfățișându-se într-altă parte și cerând să se constate că eu nu eram acolo... Crezi într-adevăr că are să vină?

- Cred, monseniore, căci părea foarte descumpănit. I-am spus câtă oaste ai și i-am arătat de asemenea că monseniorul conetabil ține hotarele Flandrei și orașele din nord, și că ar fi prins ca într-un clește, fără să mai aibă încotro fugi. În sfârșit, i-am dat și scrisoarea prin care monseniorul de Valois îl sfătuiește să se predea fără luptă, deoarece nu poate fi decât bătut, înștiințându-l totodată că ești atât de pornit împotriva-i, încât ar trebui să se teamă că dacă l-ai prinde luptând, se va alege cu capul tăiat. Și asta păru să-l amărască rău.

Regentul își plecă puținel trupul său lung spre gâtul calului. Hotărât lucru, nu-i plăcea să poarte vestmintele acestea de război, care-i apăsau umerii cu cele zece ocale de fier, împiedicându-l să-și întindă brațele.

- S-a tras atunci de o parte cu baronii săi, urmă Gamaches, și habar n-am ce și-or fi spus. Dar am priceput lesne că unii erau gata să-l lase, în vreme ce alții îl rugau să nu-i părăsească. În cele din urmă s-a întors la mine și mi-a

dat răspunsul pe care ți l-am adus, asigurându-mă că avea prea mare respect față de monseniorul regent pentru a nu se supune întru totul poruncilor lui.

Filip de Poitiers rămânea neîncrezător. Această supunere dobândită prea ușor îl neliniștea, făcându-l să se teamă de o capcană. Încrângându-și pleoapele, cerceta priveliștea mohorâtă.

- Locul ar fi destul de potrivit ca să ne împresoare și să ne cadă în spate pe când stăm aici așteptându-l. Corbeil! Și tu, Déramé, spuse el, întorcându-se spre cei doi mareșali. Trimiteți câțiva călăreți în recunoaștere pe la cele două aripi și porunciți-le să scotocească văile ca să se încredințeze că nici o trupă nu se află pitită undeva sau încearcă să se strecoare pe drumurile din spatele nostru. Iar dacă, la cea de a doua toacă ce s-o auzi din clopotnița de colo, Robert nu se va fi înfățișat, adăugă el pentru Ludovic d'Evreux, vom porni înainte.

Curând însă se auziră strigăte în șirurile de oșteni:

- Iată-l! Iată-l!

Regentul își încrângi din nou pleoapele, dar nu văzu nimic.

- În față, Monsenior, i se spuse, drept în față peste gâtul calului măriei tale, pe creastă!

Robert d'Artois venea fără însoțitori, fără scutier, fără o slugă măcar. Înainta la pas, ținându-se drept pe calul său uriaș, și părea, în această pustietate, încă și mai mare decât era. Umbra sa înaltă se profila, roșiatică, pe cerul posomorât, și vârful sulitei lui părea să agațe norii.

- E încă un fel de a-și râde de măria-ta, venindu-ți astfel în față, îi spuse careva regentului.

- Ei, n-are decât să-și râdă, n-are decât! răspunse Filip de Poitiers.

Călăreții trimiși în recunoaștere se întorceau în goană, zicând că împrejurimile erau cu desăvârșire liniștite.

- L-aș fi crezut mai îndârjit la desperare, spuse regentul.

Altul în locul său, vrând să se grozăvească, ar fi pornit fără îndoială singur spre acest om care venea singur. Dar Filip de Poitiers își înțelegea altfel demnitatea lui, și nu vroia să facă un gest nobil, ci un gest de rege. Așteptă deci, fără a se clinti din loc, ca Robert d'Artois, plin de noroi și fumegând, să se oprească în fața lui.

Oastea toată își ținea răsuflarea și se auzea clinchetul zăbalelor în gura cailor.

Uriașul își zvârli lancea la pământ; regentul privi lung această lance trântită pe paie, și nu scoase o vorbă.

Robert își desprinsese de șea chivăra și paloșul greu și le aruncă jos alături de lance.

Regentul tăcea mereu; nu-și ridicase ochii la Robert; stătea cu privirea ațintită la arme, de parcă mai aștepta și altceva.

Robert se hotărî să descălece, făcu doi pași înainte, și, tremurând de furie, sfârși prin a-și pune un genunchi pe pământ pentru a întâlni ochii regentului.

- Frumosul meu văr! izbucni el, întinzându-și brațele.

Dar Filip îl opri scurt.

- Vere, nu-ți este foame? îl întrebă.

Și cum celălalt, care se aștepta la o mare scenă cu vorbe înălțătoare de o parte și de alta, și-și închipuia că regentul îl va ridica pentru a-i da îmbrățișarea și iertarea, rămânea încremenit, Filip adăugă:

- Atunci, încalecă, și să ajungem cât mai curând la Amiens, unde îți voi dicta condițiile mele de pace... Vei merge alături de mine, și vom mânca pe drum... Héron! Gamaches! Adunați armele vărului meu.

Robert d'Artois nu se grăbea să încalece și-și rotea ochii în jurul său.

- Ce cauți? întrebă regentul.

- Nu caut nimic, Filip, răspunse d'Artois. Priveam câmpia asta ca să n-o uit.

Și își duse mâna la piept, acolo unde, sub pieptarul din piele și fire de oțel, putea să pipăie săculețul de catifea în care băgase, ca pe niște moaște, spicele de grâu, acum sfărâmicioase, culese chiar în acest loc într-o zi de vară. Un surâs plin de trufie îi flutură pe buze.

Când porni în trap, alături de regent, își regăsi obișnuita sa încredere în sine.

- Frumoasă oaste ți-ai strâns aici, vere, ca să nu faci decât un singur prizonier, spuse cu glas batjocoritor.

- Douăzeci de baniere să fi prins și nu mi-ar fi făcut astăzi atâta plăcere ca tovărășia ta, răspunse Filip pe același ton. Dar ia spune-mi, ce anume te-a împins să te predai așa de repede? Căci, în sfârșit, chiar dacă oastea mi-e mai tare, știu bine că nu curajul îți lipsește!

- M-am gândit că, războindu-ne, vom face să sufere prea multă lume sărmană.

- Ei, iată-te acum și simțitor la durerea altora, Robert! zise Filip de Poitiers. Nu mi s-a raportat că în ultima vreme ai fi dat multe dovezi de dragoste creștinească.

- Sfântul nostru părinte papa a binevoit să-mi scrie pentru a-mi reaminti datoria mea de creștin.

- Și cucernic, pe deasupra! exclamă regentul.

- Am cugetat îndelung la scrisoarea acestui papă milostiv... care a fost ales atât de ușor, pe cât mi s-a spus. Și cum cuvintele lui seamănă întocmai cu muștrările tale am hotărât să mă arăt totodată supus credincios și bun creștin.

- Inimă miloasă, cuvioșie, credință! Nu te mai recunosc, vere!

În același timp, privind bărbia lată a uriașului de lângă dânsul, Filip își zicea: "Râzi tu acum, râzi; vei fi mai puțin vesel acușica, când vei afla pacea pe care am să ți-o impun".

Dar, în fața sfatului de înalți demnitari adunat de îndată ce ajunseră la Amiens, Robert își păstră aceeași atitudine. Se învoi cu tot ce i se ceru, fără a se răzvrăti, fără a umbla cu chichițe, de parcă nici nu auzea tratatul ce i se citea.

Se lega să înapoieze "orice castel, fortăreață, moșie și orice altele ce-ar fi luat sau ocupat". Se punea el chezaș că vor fi înapoiate toate orașele cوتropite de partizanii săi. Făcea pace cu Mahaut până la paști; în acest timp contesa își va arăta vrerile, iar curtea pairilor se va rosti asupra drepturilor celor două părți. Deocamdată, regentul va cârmui nemijlocit comitatul Artois și va pune acolo păzitori, ofițeri și castelani după a sa dorință. În sfârșit, până la hotărârea pairilor, veniturile comitatului vor fi încasate de contele d'Evreux... și de contele de Valois.

Auzind această ultimă clauză, Robert înțelese cu ce preț fusese cumpărată dezertarea celui mai de seamă aliat al său. Dar nici la asta nu crâcni, și semnă tot ce i se puse înaintea.

Această supunere care întrecea toate așteptările începea să-l neliniștească pe regent. "Ce lovitură o fi punând la cale împotriva mea?" se întreba Filip.

Deoarece era zorit să se întoarcă la Paris, spre a fi acolo când va naște regina, lăsă celor doi mareșali ai săi o parte din pâlcurile de lefegii, cu grija de a merge să-l înlocuiască pe conetabil în Artois și de a veghea la executarea tratatului. Robert urmări cu un surâs plecarea mareșalilor.

Socoteala lui era simplă. Venind să se predea singur, evitase nimicirea trupelor sale. Fiennes, Souastre, Picquigny și ceilalți aveau să ducă mai departe un mic război de zurbalâc și de hărțuială. Regentul n-ar putea să pună în picioare o asemenea expediție la fiecă cincisprezece zile; vistieria n-ar fi putut face față. Robert avea deci câteva luni de liniște înaintea lui.

Deocamdată ținea mult să se întoarcă la Paris și găsea destul de nimerit prilejul ce i se oferea pentru asta. Căci s-ar putea ca în puțină vreme să nu mai existe nici regent, nici Mahaut.

Într-adevăr - și aici era adevărata pricină a stinsului său - Robert o regăsise pe Fériennes, furnizoarea de otravă a contesei d'Artois. O regăsise punând să fie urmăriți doi spioni ai regentului care o căutau și dânsii. Isabelle de Fériennes și fiu-său fuseseră arestați în clipa când vindeau materialul necesar unei făcături de moarte. Oamenii lui Robert îi omorâseră pe spionii regentului, iar vrăjitoarea, după ce dictase o frumoasă și amănunțită spovedanie, se afla acum sub pază într-un castel din Artois.

"Frumoasă mutră ai să faci, vere", își zicea Robert, "privindu-l pe regent, când îi voi porunci lui Jean de Varennes să mi-o aducă pe femeia asta și când o voi înfățișa la adunarea pairilor ca să povestească cum ai pus să fie omorât frate-tău! Iar drăguțul tău papă, nici el nu-ți va putea fi de folos".

În tot timpul călătoriei, regentul îl ținu pe Robert lângă dânsul; la popasuri, mâncau la aceeași masă; noaptea, prin mănăstiri sau castele regale, dormeau ușă în ușă, iar droaia de slujitori ai regentului erau cu ochii pe Robert, pândindu-i toate mișcările. Dar bând, mâncând și dormind lângă vrăjmașul tău, nu-ți poți stăpâni unele simțăminte omenești pentru el; cei doi veri nu trăiseră niciodată atât de aproape unul de altul. Regentul nu părea să-i poarte cine știe ce pică lui Robert pentru ostenele și cheltuielile pe care i le pricinuiseră; ba părea chiar să facă haz de glumele cam pipărate ale uriașului și de aerele sale de sinceritate prefăcută.

"Încă puțin și mă va îndrăgi de-a binelea, ticălosul!", își zicea Robert, "Frumos l-am mai îmbrobodit, frumos l-am mai jucat pe degete!".

În dimineața de 11 noiembrie, pe când soseau la bariera Parisului, Filip își opri deodată calul.

- Dragă vere, deunăzi la Amiens, te-ai pus chezaș că toate castelele vor fi predate mareșalilor mei. Aflu însă cu mâhnire că mai mulți dintre prietenii tăi nu se supun tratatului și că refuza să predea orașele.

Robert zâmbi și-și desfăcu mâinile într-un gest de neputință.

- Te-ai pus chezaș, repetă Filip.

- Ei, da, vere, am iscălit tot ce mi-ai cerut. Cum însă mi-ai luat orice putere, e treaba mareșalilor tăi de a face să ți se împlinească poruncile.

Regentul mângâie îngândurat coama calului.

- E-adevărat, Robert, urmă el, că tu îmi zici adeseori Filip Porți-Închise?

- E-adevărat, vere, e adevărat, râse celalalt. Se pare că te servești cam mult de porți în cârmuirea țării.

- E bine, vere, spuse Filip de Poitiers, te vei duce să șezi în închisoarea de la Châtelet și vei rămâne acolo până ce ultimul castel din Artois îmi va fi predat.

Pentru întâia oară de când se dăduse în mâna regentului, Robert păli nițel. Tot planul său se năruia, iar femeia Isabelle de Fériennes nu va putea prea curând să-i fie de vreun folos.

DE LA DOLIU LA ÎNCORONARE

O DOICĂ PENTRU REGE

Ioan I, rege al Franței, fiu postum al lui Ludovic al X-lea Aiuritul și al reginei Clémence a Ungariei, se născu în noaptea de 13 spre 14 noiembrie 1316, la castelul din Vincennes.

Vestea fu numaidecât anunțată prin crainici, și seniorii își puseră vestmintele de mătase. Prin cârciumi, haimanalele și bețivarii, pentru care orice eveniment era prilej de băutură, începură de la amiază să se îmbete și să zbiere. Iar neguțătorii de mărfuri alese, giuvaergii, mătăsari, fabricanți de postavuri scumpe și ceaprazari, vânzătorii de mirodenii, de pește rar și de produse de dincolo de mare își frecau mâinile socotind ce dever au să facă cu prilejul serbărilor.

Străzile erau cuprinse de voieșie. Oamenii se întâmpinau, strigându-și:

- Așadar, cumetre, avem un rege!

Parizienii se simțeau înveseliți, iar dezmățatele cu părul galben își agățară mai devreme ca de obicei mușteriii în ziua aceea, deși crivățul sufla de-a lungul ulicioarelor murdare din dosul catedralei Notre-Dame, unde o poruncă a Sfântului Ludovic țarcuise fetele de petreceri.

Cu patru zile mai înainte, în arhondaricul mănăstirii surorilor sfintei Clara, Maria de Cressay adusese pe lume un băiețaș care cântărea patru ocale, arăta să fie blond ca mamă-sa și sugea ținându-și ochii închiși, cu o lăcomie de cățeluș.

Călugărițe tinere, încotoșmănite în alb, intrau mereu în chilia Măriei ca s-o vadă dădăcindu-și pruncul, să-i contemple chipul strălucind de bucurie pe când alăpta, să-i privească sânul trandafiriu, plin, în toată frumusețea lui, să admire, ele, care erau menite unei veșnice virginități, miracolul maternității altfel decât în zugrăveala vitraliilor.

Căci dacă se pomenea uneori ca o călugăriță să păcătuiască, asta nu se întâmpla așa de des cum susțineau stihuitorii de uliță în cântecele lor, și un nou-născut într-o mănăstire a surorilor sfintei Clara nu era totuși lucru obișnuit.

Domnea mare însuflețire în ziua aceea, căci duhovnicul anunțase nașterea regelui; voieșia din oraș pătrundea chiar și prin zidurile chinoviei.

- Regele se numește Ioan, ca și copilul meu, zicea Maria.

Vedea în asta o prevestire fericită. O generație întreagă avea să se nască, nenumărați copii cărora li se va da numele de botez al regelui, cu atât mai surprinzător cu cât era nou pentru monarhie. Tuturor acelor mici Filipi,

tuturor acelor mici Ludovici, le va urma un șir nesfârșit de mici Ioani pe toată întinderea regatului.

"Al meu va fi cel dintâi", gândea Maria. Amurgul timpuriu de toamnă începea să coboare, când o tânără călugăriță intră în chilie:

- Doamnă Maria, spuse ea, maica stareță te cheamă la vorbitor. Te așteaptă cineva acolo.

- Cine m-așteaptă?

- Nu știu, n-am văzut. Cred însă că vei pleca de la noi.

Maria se împurpură la față.

- E Guccio, e Guccio! E tatăl, le lămuri ea pe călugărițele din jur. E fără îndoială soțul meu care vine să ne ia de aici.

Trase găitanul bluzei, acoperindu-și pieptul, își potrivea repede părul privindu-se în fereastra al cărei geam întunecat ținea loc de oglindă, își puse mantia pe umeri, apoi șovăi o clipă în fața leagănului așezat pe dușumea. Să scoată copilul pentru a-i oferi de îndată lui Guccio o minunată surpriză.

- Vezi-l cum doarme, îngerașul, spuseră tinerele călugărițe. Nu cumva să-l trezești, nici să-l iei de aici ca să răcească! Hai, dă fuga; lasă-l în grija noastră.

- Să nu-l scoateți din leagăn și să nu-l atingeți, spuse Maria.

Coborând scara, se și simțea chinuită de griji materne.

"Numai de nu s-ar juca cu el ca să-l scape din mână!", îi trecu prin minte. Dar picioarele îi zburau spre vorbitor, și se mira singură că e atât de ușoară.

În sala albă, împodobită doar cu un crucifix mare și două făclii care-și întindeau pe pereți umbrele uriașe, maica stareță ținându-și mâinile încrucișate în mâneci, vorbea cu doamna de Bouville.

Zărind-o pe soția episcopului, Maria simți mai mult decât o dezamăgire; avu certitudinea imediată, inexplicabilă, absolută, că fapta asta uscățivă, cu fața brăzdată de zbârcituri verticale, îi aducea nenorocire.

Alta în locul Mariei s-ar fi mulțumit să-și spună că doamna de Bouville nu-i place, și atât; dar la Maria de Cressay toate sentimentele luau o întorsătură pătimașă, și ea dădea simpatiilor sau aversiunilor sale puterea unor semne ale destinului. "Sunt sigură, își zise, că vine să-mi facă rău".

Cu o uitătură pătrunzătoare, lipsită de bunăvoință, doamna de Bouville o cercetă din cap până-n picioare.

- Nu-s decât patru zile de când ai născut, izbucni ea, și iată-te fragedă și trandafirică ca o floare de măceș! Te felicit, frumoasa mea; s-ar zice că te-ai și pregătit s-o iei de la capăt. Zău așa, Dumnezeu arată multă îndurare celor

care-i disprețuiesc poruncile și pare să-și rezerve mânia pentru cele mai vrednice. Căci, ai crede când ți-oi spune, maică, urmă doamna de Bouville întorcându-se spre stareța, că biata noastră regină s-a chinuit mai bine de treizeci de ceasuri în durerile facerii? Țipetele ei îmi răsună și acum în urechi. Regele s-a ivit de-a-ndoaselea și au trebuit să-l scoată cu cleștele. Puțin a lipsit să nu moară acolo și mama odată cu el. Nenorocirea asta i-a cășunat-o reginei moartea soțului ei, de unde i se trag toate, și eu una spun mereu că numai printr-o minune copilul s-a născut viu. Dar când soarta își face mendrele, trebuie să recunoști că toate ies rău! Uite, Eudeline, lenjereasa... o știi bine...

Stareța dădu din cap, tăcută. Ținea în mănăstire, printre tinerele fete menite călugăriei, o fetiță de unsprezece ani care era fiica naturală a Aiuritului și a Eudelinei.

-...era de mare ajutor reginei, și Doamna Clémence vroia s-o aibă tot timpul la căpătâiul ei, urmă doamna de Bouville. Ei bine, Eudeline și-a rupt brațul căzând de pe un scaun și a trebuit să fie dusă la spital. Și acum, ca să le pună vârf la toate, iată că doica ce fusese aleasă și aștepta acolo de o săptămână, s-a pomenit deodată că i-a secat laptele. Să ne facă una ca asta tocmai acum! Căci regina, bineînțeles că nu-i în stare să alăpteze; au apucat-o frigurile. Bietul meu Hugues umblă de colo, colo, își sparge pieptul ținând și nu știe ce să se mai facă, fiindcă astea nu-s treburi de bărbat; cât despre domnul de Joinville care nu mai vede de loc și nici ținere de minte nu mai are, tot ce poți să-i dorești e să nu-și dea sufletul în brațele tale. Într-un cuvânt, maică stareță, eu singură trebuie să am grijă de toate.

Maria de Cressay se întreba tocmai pentru ce i se destăinuiau aceste necazuri ale familiei regale, când doamna de Bouville, continuându-și trâncănitul, se apropie de dânsa zicând:

- Noroc însă că am cap, și mi-am amintit la timp că fata asta pe care am adus-o aici trebuia să fi născut... Cred că ai lapte de ajuns și copilul tău înflorește văzând cu ochii, nu?

Părea să-i afle o vină tinerei mame pentru sănătatea ei.

- Ia să vedem mai de aproape cum stau lucrurile, adăugă dânsa.

Și cu o mână pricepută, de parcă ar fi cântărit în palme niște fructe la piață, pipăi sânii Mariei. Aceasta avu o tresărire de scârbă care o făcu să se tragă îndărăt.

- Poți foarte bine să alăptezi doi, urmă doamna de Bouville. Ai să vii deci cu mine, fata mea, și ai să mergi să dai laptele tău regelui.

- Nu pot, doamnă! izbucni Maria înainte de a ști măcar cum ar putea să-și justifice refuzul.

- Și de ce, mă rog, n-ai putea? Pentru că ai păcătuit? Ești totuși fată de neam; și apoi păcatul nu te împiedica să ai lapte din belșug. Făcând ceea ce-ți cer, îți mai răscumperi nițel greșeala.

- Dar n-am păcătuit, doamnă, sunt măritată!

- Aceasta o spui numai tu, biata mea fetiță! Mai întâi, dacă erai măritată n-ai fi fost aici. Și apoi, nu despre asta e vorba acum. Ne trebuie o doică...

- Nu pot, căci tocmai îmi aștept soțul care trebuie să vină să mă ia. Mi-a dat de știre că va veni curând și papa i-a făgăduit...

- Papa!... Papa! țipă nevasta episcopului. Dar fata asta și-a pierdut mințile, zău așa! Crede că e măritată, crede că papa are numai grija ei. Ci isprăvește odată cu poveștile acestea năroade, și nu huli numele sfântului părinte! Vei merge la Vincennes chiar acum.

- Nu, doamnă, nu voi merge, răspuse Maria cu încăpățănare.

Mărunțica doamnă de Bouville simți că-i sare muștarul; o apucă pe Maria de umeri și începu s-o zgâlțâie.

- Ia te uită, nerecunoscătoarea! După ce își face de cap și rămâne însărcinată, am grijă de dânsa, o scap de judecată, o bag în cea mai bună mănăstire, și când viu să-i cer să fie doica regelui Franței, proasta se împotrivesc. Bună fată am ocrotit, n-am ce zice! Tu știi că ți se oferă o cinste pentru care s-ar bate cele mai mari cucoane ale regatului?

- Atunci, doamnă, îi răspuse Maria de la obraz, de ce nu te adresezi acestor mari cucoane care sunt mai vrednice ca mine?

- Pentru că ele n-au păcătuit la vreme potrivită, toantele! Ah! Uite ce-mi iese din gură din pricina ta! Destulă vorbă, vei merge cu mine.

Dacă unchiul Tolomei, sau chiar contele de Bouville, ar fi venit să-i ceară Mariei de Cressay același lucru, nu încapă îndoială că ea s-ar fi învoit. Avea inima bună și s-ar fi dus să alăpteze orice copil aflat la restriște; cu atât mai mult pe cel al reginei. Nu numai bunătatea ar fi împins-o la asta, ci mândria și chiar interesul. Ca doică a regelui, în timp ce Guccio era paj al papei, n-ar mai cunoaște greutatea în calea lor și ar ajunge departe. Dar soția episcopului nu știuse cum s-o ia. Pentru că se vedea tratată nu ca o mamă fericită, ci ca o răufăcătoare, nu ca o femeie cumsecade ci ca o roabă, și pentru că ea continua să vadă în doamna de Bouville un sol al ursitei rele, Maria nu se mai gândea la nimic, se încăpățâna să zică nu. În ochii ei mari de un albastru închis străluceau, amestecate, teama și mânia.

- Îmi voi păstra laptele pentru fiul meu, spuse ea.
- Asta o s-o vedem, răutăcioaso! Fiindcă nu vrei să te supui de bună voie, voi chema scutierii care mă așteaptă, ca să te ia cu de-a sila.

Maica stareța interveni. Mănăstirea era un azil pe care dânsa nu putea îngădui nimănui să-l violeze.

- Nu vreau să crezi că aprob purtarea rudei mele, spuse, dar ea a fost lăsată aici în paza mea...

- Eu ți-am adus-o, maică stareță! izbucni doamna de Bouville.
- Nu e un motiv ca să vii să faci silnicie între zidurile acestea. Maria nu va ieși de aici decât cu voia ei, sau din porunca bisericii.
- Sau din porunca regelui! Căci sunteți mănăstire regească, maică stareță, să nu uiți asta. Ceea ce fac, fac în numele soțului meu; dacă vrei o poruncă a conetabilului, care este tutorele regelui și care s-a întors chiar acum la Paris, sau poate una din partea regentului însuși, domnul Hugues se va duce să le ia semnătura; aceasta ne va face să pierdem trei ceasuri, dar până la urmă tot după voia mea are să fie.

Maica stareță o luă de o parte pe doamna de Bouville ca s-o înștiințeze în șoaptă că ceea ce spusese Maria privitor la papă nu era chiar o minciună.

- Și ce-mi pasă mie! răbufni doamna de Bouville. Eu de hrana regelui trebuie să mă îngrijesc și n-o am decât pe dânsa la îndemână.

Părăsi încăperea, ducându-se să-și cheme oștenii din escortă, și le porunci s-o înșface pe răzvrătită.

- Îmi ești martoră, doamnă, spuse stareța, că nu mi-am dat învoirea la această răpire.

Zbătându-se prin curte, între doi scutieri care o duceau, Maria țipa:

- Copilul meu! Vreau copilul meu!
- Așa e, zise doamna de Bouville. Trebuie lăsată să-și ia copilul. Cu împotrivirea ei îndărătnică mă făcu să uit de toate.

Câteva minute mai târziu, după ce-și adunase în pripă lucrurile, Maria trecea, ținându-și pruncul strâns la piept și plângând, pragul arhondaricului.

Afară, două litiere înhămate așteptau.

- Poftim! exclamă doamna de Bouville. Vii s-o iei în litieră, ca pe o prințesă și ea țipă și face mofturi!

Învăluită de întuneric, hurducată de trapul catârcilor vreme de mai bine de un ceas, într-o ladă de lemn și de pânză cu perdelele bătute de vânt prin care pătrundea frigul de noiembrie, Maria mulțumea în gând fraților ei că o siliseră să-și ia mantia când plecase din Cressay. Cât suferise atunci de

căldură, sosind la Paris, sub stofa asta groasă! "Așa dar, mi-e dat să nu părăsesc nici un loc fără durere și fără lacrimi, îmi zicea. Ce-oi fi făcut de se înverșunează toate împotriva mea?"

Pruncul dormea, înfășurat în cutele groase ale mantiei. Simțind viața asta plăpândă, neștiutoare și liniștită, cuibărită la sânul ei, Maria își venea încetișor în fire. O va vedea pe regina Clémence, îi va vorbi despre Guccio; îi va arăta răcluța de aur. Regina era tânără; era frumoasă și milostivă cu cei năpăstuiți. "Regina... Voi alăpta copilul reginei!" gândea Maria, înfățișându-și, în sfârșit, tot ce era straniu și neașteptat în această întâmplare pe care autoritatea agresivă a doamnei de Bouville nu i-o arătase decât sub un aspect odios...

Scrâșnetul unui pod ce se lăsa în jos, pasul înfundat al cailor pe scândurile groase de stejar, apoi tropotul potcoavelor pe caldarâmul unei curți... Maria fu poftită să coboare, trecu printre oșteni cu sulile în mâini, apucă de-a lungul unui coridor de piatră, prost luminat și văzu ivindu-se un bărbat burduhănos, purtând zale, în care-l recunoscă pe contele de Bouville. În jurul Mariei se auzeau șoapte; ea desluși cuvântul "friguri", rostit de mai multe ori. I se făcu semn să calce în vârful picioarelor; o draperie fu dată de o parte.

În ciuda bolii, datinile fuseseră respectate în odaia lăhuzei. Dar cum anotimpul florilor trecuse, nu împrăștiaseră pe jos decât un întârziat frunziș veșted care începea să se sfărâme sub pași. În jurul patului, scaunele fuseseră rânduite pentru musafirii care nu vor veni. O moașă era acolo, frecând între degete niște ierburi aromatice. În cămin, pe pirostrii de fier, fierbeau niște buruieni de leac, într-o zeamă cenușie. Încăperea nu era luminată decât de flăcările din vatră și de o candelă atârnată deasupra patului.

Din leagănul așezat într-un ungher nu venea nici un zgomot.

Regina Clémence zăcea lungită pe spate, și sub cuvertură i se ghiceau picioarele îndoite de durere. Avea obraji roșii, ochii îi luceau. Maria văzu mai cu seamă uimitorul ei păr de aur răsfirat pe perne, și acea privire aprinsă, care nu părea să vadă ceea ce privea.

- Mi-e sete, mi-e tare sete... gemea regina.

Moașa șopti la urechea doamnei de Bouville:

- Au scuturat-o frigurile un ceas întreg; îi clănțăneau dinții, și avea buzele vinete ca fața morților. Credeam că-și dă sufletul. Am frecat-o bine pe tot trupul; atunci pielea a început să-i ardă cum vedeți. A asudat așa de tare, că

ar trebui să-i schimbăm cearceafurile, dar nu găsim cheile cămării cu albituri, pe care le ținea Eudeline.

- Am să le aduc, răspunse doamna de Bouville.

O însoți pe Maria într-o încăpere de alături, unde de asemenea ardea un foc în vatră.

- Aici ai să șezi, spuse ea.

Fu adus acolo leagănul regal. Printre scutecele și dantelele în care era culcat, regele abia se vedea. Avea un năsuc minuscul, pleoape groase și închise, și moțăia, plăpând ghemuleț nemișcat și moale. Trebuia să vii foarte aproape ca să-ți dai seama că respiră. Din când în când, o strâmbătură abia vizibilă, o zgârcire dureroasă a feței, îi mai scotea la iveală trăsăturile.

În fața acestui pui de om al cărui tată murise, a cărui mamă poate că avea să moară și care dădea așa puține semne de viață, Maria de Cressay se simți cuprinsă de o nețărmată milă.

"Îl voi salva; îl voi face mare și puternic", gândi ea.

Cum nu era acolo decât un singur leagăn, își culcă pruncul alături de rege.

SĂ NE LĂSĂM ÎN VOIA LUI DUMNEZEU

De douăzeci și patru de ore contesa Mahaut nu-și mai stăpânea mânia.

În fața domnișoarei Béatrice d'Hirson care o ajuta să se îmbrace pentru botezul regelui își vărsa năduful, clocotind de furie și ciudă.

- Ai fi putut crede, plângăreață cum era Clémence, că nu-și va duce sarcina până la capăt. Vezi femei mai zdravene care avortează înainte de a ajunge la soroc. Ei bine, nu! A ținut cele nouă luni. Putea să nască un copil mort? Putea. Dar nu! Plodul ei trăiește. Putea barem să fie o fată? Ei, uite că nu e! A trebuit să fie un băiat. Mai merita deci, sărmana mea Béatrice, să ne ostenim atâta, să înfruntăm atâtea mari primejdii care n-au trecut încă, pentru ca soarta să ne joace un asemenea renghii?

Căci Mahaut era acum foarte convinsă că nu-l omorâse pe Aiurit decât pentru a da ginerelui său și fiicei sale coroana Franței. Aproape că-i părea rău de-a nu fi ucis și soția odată cu soțul, și toată ura i se întorcea astăzi spre noul-născut pe care nu-l văzuse încă, spre pruncul căruia avea să-i fie nașă peste câteva clipe, și a cărui viață abia mijită stătea în calea ambițiilor ei.

Femeia aceasta, puternică între cele mai puternice, putred de bogată, despotică, avea o adevărată fire de ucigașă. Omorul îi era mijlocul de predilecție pentru a sili destinul să lucreze în folosul ei; îi plăcea să pună la cale o crimă, apoi să-i soarbă amintirea; afla în omorul plănuisit o desfătare a simțurilor, plăcerile vicleniei, bucuria triumfurilor tainice. Dacă un prim asasinat nu aducea roadele așteptate, punea vina pe soarta nedreaptă, își plângea de milă și se apuca în chipul cel mai firesc să caute în jur alt om care-i stătea în cale și pe care ar putea să-l răpună.

Ghicind gândurile contesei, înainte de a fi rostite, Béatrice d'Hirson spuse încetișor, lăsându-și în jos genele lungi:

- Am păstrat, doamnă, un pic din pulberea aceea minunată care ți-a folosit așa de bine astă-primăvară pentru bomboanele regelui.

- Bine-ai făcut, bine-ai făcut, răspunse Mahaut; e întotdeauna mai cuminte s-o ai la îndemână; avem atâția vrăjmași!

Deși era destul de înaltă, Béatrice trebuia să-și ridice mâinile spre a petrece curelușa pălăriei sub bărbia contesei și a-i pune mantia pe umeri.

- Vei ține copilul în brațe, doamnă, urmă ea. Poate că nu vei mai avea prea curând un asemenea prilej... Nu e decât o pulbere, o știi, și care abia de se vede pe deget.

Le spunea cu un glas dulce, ispititor, și parcă ar fi fost vorba de o mâncare gustoasă.

- A, nu! izbucni Mahaut, nu în timpul unui botez. Asta ne-ar aduce nenorocire!

- Crezi? E un suflet neprihănit pe care-l trimiți îndărăt în cer.

- Și apoi Dumnezeu știe cum ar privi ginerele meu acest lucru. N-am uitat nutria pe care a făcut-o când i-am deschis ochii asupra morții lui frățâne-su, și răceala ce mi-o arată de atunci... Sunt destui care mă învinuiesc în șoaptă. Mi-ajunge un rege pe an; să-l îndurăm o bucată de vreme pe cel care ni se născu acum.

Convoiul pornit spre Vincennes spre a face din Ioan I un creștin, părea cam slăbuț, aproape o ceată ce se furișă într-ascuns; iar baronii care se gătiseră ca de zile mari, așteptând să fie poftiți la o ceremonie strălucită, rămaseră cu buzele umflate.

Boala reginei, faptul că nașterea avusese loc în afara Parisului, ziua plumburie de iarnă și, în sfârșit, puțină bucurie pe care o simțea regentul de a avea un nepot, toate se potriveau pentru ca botezul acesta să fie făcut de mântuială, doar ca o formalitate.

Filip sosi la Vincennes însoțit de nevastă-sa Jeanne, de Mahaut, de Gaucher de Châtillon și de câțiva scutieri pentru a ține caii. Uitase să înștiințeze celelalte neamuri. De altminteri, Valois umbla pe moșiile sale ca să-și facă rost de bani; Ludovic d'Evreux rămăsese la Amiens spre a isprăvi cu treburile din Artois. Cât despre Charles de la Marche, în ajun Filip se ciorovăise rău de tot cu dânsul. La Marche îi ceruse lui frate-său ca, în cinstea nașterii regelui, să-l facă pair și să-i sporească apanajul și veniturile.

- Ei, frate, răspunse Filip, eu nu-s decât regent; numai regele poate să te facă pair... când o fi major.

Cele dintâi cuvinte ale lui Bouville, întâmpinându-l pe regent în curtea din față a castelului, fură pentru a întreba:

- Nimeni nu are arme asupra-și, monseniore? Nimeni nu poartă hanger, nici stilet, nici pumnal?

Nu se putea ști dacă această grijă îi privea pe oștenii din escortă sau chiar pe nași.

- Nu obișnuiesc, Bouville, să fiu însoțit de scutieri fără arme, răspunse regentul.

Sfios și încăpățânat deopotrivă, Bouville îi rugă pe scutieri să rămână în curtea din față. Această râvnă prevăzătoare începu să-l cam sâcăie pe regent.

- Prețuiesc, Bouville, spuse el, grija cu care ai vegheat asupra pântecului reginei; dar nu mai ești epitrop; acum, doar mie și conetabilului ne revine sarcina de a veghea asupra regelui. Ți-o lăsăm ție, această sarcină, dar vezi de nu întinde prea mult coarda.

- Monsenior! Monsenior! îngăimă Bouville, nu vroiam să te jignesc. Dar se vorbesc atâtea prin țară... În sfârșit, țin ca măria ta să vezi că-mi fac datoria cu credință, și că îmi dau seama de marea cinste...

Nu se prea pricepea să-și ascundă gândurile. Fără să vrea, se uita chiondorâș la Mahaut, și-și pleca numaidecât ochii în pământ.

"Hotărât lucru, fiecare mă bănuiește și mă cercetează cu neîncredere", gândi contesa.

Jeanne de Poitiers se prefăcea că nu vede nimic deosebit. Gaucher de Châtillon, care n-avea nici un amestec în istoria asta, îi scoase din încurcătură, zicând:

- Haide, Bouville, nu ne lăsa să degerăm aici; să intrăm odată!

Nu se duseră la căpătâiul reginei. Veștile pe care le dădu doamna de Bouville erau foarte îngrijorătoare; febra continua s-o mistuie pe bolnavă care se plângea de cumplite dureri de cap și era scuturată întruna de grețuri.

- Pântecul a început să i se umfle iar, de parcă n-ar fi născut, lămuri doamna de Bouville. Nu-și află somnul, ne tot roagă să fie oprite clopotele care-i sună în urechi și ne vorbește mereu ca și cum n-ar vorbi cu noi, ci cu bunică-sa, regina Ungariei, sau cu răposatul ei soț, Ludovic. Ți se rupe inima auzind-o aiurând astfel, fără s-o poți opri.

În douăzeci de ani cât făcuse meseria de șambelan pe lângă Filip cel Frumos, contele de Bouville dobândise o experiență temeinică a ceremoniilor regale. Câte botezuri nu orânduise până atunci?

Obiectele rituale fură aduse celor de față. Bouville și doi gentilomi ai gărzii își prinseră de gât lungi ștergare albe ale căror capete le țineau întinse înaintea lor, pentru a acoperi, unul ligheanul cu agheasmă, celălalt ligheanul gol, iar al treilea cupa în care se afla sarea.

Moașa care adusese pruncul pe lume luă scușița de botez ce-i va fi pusă pe cap copilului după ce va primi sfântul mir.

Apoi, se apropie doica, având regele în brațe.

"A, ia te uită frumusețe de fată!", își spuse conetabilul cu ochii la Maria de Cressay.

Doamna de Bouville găsisese pentru Maria o rochie de catifea trandafirie, cu blăniță la guler și la mâneci, și pusese tânăra femeie să repete îndelung

gesturile pe care avea să le facă. Pruncul era încotoșmănat într-o mantie de două ori mai lungă decât el, având deasupra un vâl de mătase violetă care atârna până la pământ, ca o trenă.

Tot alaiul se îndreptă spre capela castelului. Scutieri, cu făclii aprinse, deschideau drumul. Seneșalul de Joinville venea în coada alaiului clătinându-se, deși era ținut de subsuori. Mai ieșise totuși oarecum din toropeala lui obișnuită, de când aflase că noul-născut se numea Ioan, ca și dânsul.

Pereții capelei erau îmbrăcați în draperii, iar piatra cristelniței în catifea violetă. Alături se vedea o masă acoperită cu o blană de jder, peste care era întinsă o pânză subțire, și peste pânza asta niște perne de mătase. Câteva vetre cu jăratec nu ajungeau să biruie frigul umed.

Maria așază copilul pe masă pentru a-l scoate din scutece. Atentă să nu facă vreo greșală, își simțea inima zvâcnind și, de tulburată ce era, abia deslușea chipurile celor dimprejur. Și-ar fi putut oare închipui vreodată, ea, fata izgonită de ai săi, că îi va fi hărăzit să aibă un rol atât de însemnat la botezul unui rege, între regentul Franței și contesa d'Artois? Înarmurită de această întorsătură neașteptată a soartei, era acum plină de recunoștință față de doamna de Bouville, căreia îi și ceruse iertare pentru nesupunerea ei din ajun.

În timp ce desfășea pruncul, îl auzi pe conetabil întrebând de numele ei și de unde venea; se simți roșind.

Duhovnicul reginei suflase de patru ori pe trupul noului-născut, ca pe cele patru brațe ale unei cruci, pentru a izgoni diavolul din el cu ajutorul Sfântului Duh; apoi, scuipând în deget, îi unse nările și urechile, arătând astfel că nu va trebui să asculte chemările Satanei, nici să adulmece ispitele lumii și ale trupului.

Filip și Mahaut îl ridicară pe micul rege, el apucându-l de picioare și dânsa de umeri. Cu ochii săi miopi, regentul cerceta stăruitor sexul minuscul al copilului, acest viermușor trandafiriu care-i răsturna toate socotelile iscusite privind succesiunea, acest simbol caraghios al legii care aducea numai bărbații pe tron, acest neînsemnat și de netrecut obstacol între el și coroană.

"În orice caz", își zicea Filip ca să se consoleze, "sunt regent pentru cincisprezece ani de acum încolo. În cincisprezece ani multe se pot întâmpla; fi-voi eu însumi încă în viață peste cincisprezece ani? Și copilul acesta trăi-va oare până atunci?".

Dar a fi regent nu înseamnă a fi rege.

Copilul rămase foarte liniștit, ba chiar somnolent, cât ținură riturile preliminare. Nu-și făcu auzit glasul decât atunci când îl băgară pe de-a-ntregul în apa rece; dar de data asta urlă din toate puterile, aproape înăbușindu-se, și lacrimile i se amestecară cu apa botezului. În timp ce ceilalți nași și celelalte nașe, Gaucher, Jeanne, soții Bouville, seneșalul își întindeau mâinile deasupra trupșorului său gol, fu cufundat în cristelniță, mai întâi cu capul spre răsărit, apoi spre miazănoapte, apoi spre miazăzi, pentru a figura astfel Crucea.

Se potoli după ce-l scosese din apa înghețată și primi liniștit sfântul mir cu care i se unse fruntea. Fu așezat iar pe perne, și Maria de Cressay începu să-l șteargă, în timp ce oaspeții se îmbulzeau cât mai aproape de căldura vetrelor cu jăratec.

Deodată un țipăt al Mariei de Cressay răsună în capelă:

- Dumnezeuule! Dumnezeuule! Moare!

Dădură toți buzna spre masă. Pruncul rege se făcuse vânăt și se înnegrea din clipă în clipă; avea trupul țeapăn, brațele chircite, capul strâmb, iar ochii dați peste cap nu mai erau decât două globule albe.

O mână nevăzută înăbușea această viață neștiutoare, înconjurată de pâlpăitul făcliilor și de frunți aplecate cu teamă.

Mahaut auzi un glas șoptind:

- Ea este.

Își înălță ochii și întâlni privirile soților Bouville.

"Cine o fi făcut asta ca să dea vina pe mine?", se întreba.

Între timp, moașa luase copilul din mâinile tremurătoare ale Mariei și se străduia să-l readucă la viață.

- Nu e sigur că moare, nu e sigur, spuse ea.

Copilul rămase așa, țeapăn, întins și negru, aproape două minute, ce li s-au părut tuturor nesfârșite; apoi, deodată, fu apucat de un tremur grozav care-i zvârlea capul dintr-o parte într-alta. Picioarele și brațele i se chirceau; n-ai fi crezut niciodată că o asemenea putere putea să străbată un trup așa de plăpând; moașa trebuia să-l țină strâns ca să nu-l scape. Duhovnicul își făcu cruce, ca și cum ar fi fost în prezența unei manifestări diavolești, și începu să bolborosească rugăciunile celor ce-și dau sufletul. Copilul se strâmba, făcea bale la gură; din negru-vânăt cum era ajunsese acum de o paloare de gheață, nu mai puțin înfricoșătoare. Păru să se potolească o clipă, scăpă udul pe rochia moașei, și toți îl crezură salvat. Îndată după aceea însă, capul îi căzu

pe pernă; se făcu iar moale, țeapăn, și de data asta fiecare îl socoti mort de-a binelea.

- L-am botezat în ultima clipă, spuse conetabilul.

Filip de Poitiers își îndepărta de pe mâini picăturile calde de ceară căzute din lumânări.

Și, pe neașteptate, micul cadavru își mișcă picioarele, scoase câteva țipete, slabe încă, dar parcă vesele, iar buzele i se țuguia rău ca pentru a suga. Regele trăia, regele vroia țâță.

- Diavolul s-a zbatut mult până să iasă din trupul său, spuse duhovnicul.

- Foarte rareori, lămuri moașa, zvârcolirile acestea îi apucă pe copii așa de timpuriu. Asta e din pricină că a fost scos cu cleștele; am mai văzut eu așa ceva. Și apoi, laptele doicii i-a lipsit vreme de mai multe ceasuri...

Maria de Cressay se simți vinovată.

"Dacă în loc să mă cert cu doamna de Bouville, aș fi alergat aici de îndată...", îi trecu prin minte.

Nimeni, bineînțeles, n-ar fi dat vina pe botezul în apa rece, nici n-ar fi amintit de strălucita ereditate a familiei, cu șchiopii, nebunii și epilepticii care înfloreau pe acest arbore glorios.

De altfel, motivele pomenite de moașă, și mai cu seamă apăsarea exercitată asupra creierului de cleștele doftorilor, erau de ajuns.

- Crezi că va mai avea și alte accese? întrebă Mahaut.

- La așa ceva ne putem aștepta, doamnă, răspunse moașa. Nu se știe niciodată când vine criza, nici cum sfârșește.

- Bietul copil! spuse Mahaut destul de tare.

Îl duseră pe rege înapoi la castel, și se despărțiră fără bucurie.

Filip de Poitiers nu-și descleștă dinții cât ținu drumul până la Paris. Întors la palat, o lăsă pe soacră-sa să-l urmeze și să se închidă cu dânsul.

- Adineauri, erai cât pe ce să fii rege, fiule, îi spuse Mahaut.

Filip nu răspunse.

- La drept vorbind, după ceea ce văzurăm, nimeni nu s-ar mira dacă plodul ar muri zilele acestea, urmă ea.

Regentul continuă să tacă.

- Chiar dacă el ar muri, ai fi totuși nevoit să aștepți până la majoratul Jeannei de Navarra.

- A, nu, mamă! Asta nu! răspunse repede Filip. De acum încolo nu mai suntem legați de înțelegerea din iulie. Succesiunea lui Ludovic s-a închis de atunci. În cazul acesta s-ar deschide succesiunea micului Ioan. Între

răposatul meu frate și mine va fi fost un rege, și eu voi fi moștenitorul nepotului meu.

Mahaut îl privi cu admirație.

"A ticluit toată istoria asta în timpul botezului!"...

- Întotdeauna ai visat să fii rege, Filip, haide, mărturisește-o, spuse ea. Încă de pe când erai copil rupeai o creangă de copac și-ți făceai sceptru!

Contele de Poitiers își înălță puțin capul și îi zâmbi, lăsând să se scurgă o tăcere. Apoi, încruntându-se iar:

- Știi, mamă, că femeia Isabelle de Fériennes a dispărut din Arras și o dată cu dânsa și oamenii pe care i-am trimis s-o răpească și să-i astupe gura? S-ar părea că o țin ascunsă în vreun castel din Artois, și, pe cât se zice, baronii tăi de acolo se laudă că-i în mâna lor.

Mahaut se întreba ce rost avea acest avertisment. Filip vroia numai s-o ferească de primejdiile ce-o pândeau? Sau să-i arate că-i poartă de grijă? Era un fel de a-i repeta porunca pe care i-o dăduse de a nu mai recurge la otrăvi? Sau poate, dimpotrivă, aducând vorba despre furnizoarea ei, o lăsa să înțeleagă că avea mâinile libere?

- S-ar putea să-l apuce o nouă criză care să-l dea gata, stăruia Mahaut.

- Să lăsăm lucrurile în voia lui Dumnezeu, mamă, să lăsăm lucrurile în voia lui Dumnezeu, spuse Filip, punând capăt convorbirii.

"Lasă lucrurile în voia lui Dumnezeu... sau le lasă pe mâna mea?", gândi contesa d'Artois, "E atât de prevăzător, încât se ferește să-și spurce sufletul, dar m-a înțeles foarte bine... Simt că nătărăul ăsta mare de Bouville îmi dă cel mai mult de furcă".

Din clipa aceea, mintea ei începu să lucreze. Mahaut avea crima în perspectivă; iar faptul că viitoarea victimă era un nou-născut îi întăra imaginația de parcă ar fi fost vorba de cel mai crâncen vrăjmaș.

Porni o campanie stăruitoare de zvonuri, împrăștiindu-le cu viclenie. Regele, zicea ea în dreapta și în stânga, nu avea zile; și descria, cu lacrimi în ochi, scena penibilă de la botez.

- Credeam toți că murise chiar în fața noastră, și n-a lipsit decât foarte puțin ca să fie așa. Întrebați-l mai bine pe conetabil că era și el acolo, ca și mine; nu l-am văzut niciodată pe domnul Gaucher, care e totuși om neînfricat, îngălbenindu-se așa de tare... De altminteri, fiecare își va putea da seama cât de prăpădit e micul rege când îl vor înfățișa tuturor baronilor, cum cere datina. Mă întreb chiar dacă n-o fi murit până azi și nu ni se ascunde moartea lui. Căci prea întârzie prezentarea asta, fără să ni se spună

de ce. Domnul de Bouville, pare-se, e cel care se împotrivește, fiindcă nenorocita de regină... Dumnezeu s-o aibă în paza lui!... ar fi pe ducă. Dar, în sfârșit, regina nu e regele!

Oamenii de casă ai contesei Mahaut, bunăoară văru-său, Henri de Sully, și cancelarul Thierry d'Hirson, răspândeau spusele ei.

Baronii începeau să fie neliniștiți. Într-adevăr, de ce se tot amână prezentarea solemnă? Botezul făcut în pripă, pretinsa împotrivire a lui Bouville, tăcerea de nepătruns din jurul castelului de la Vincennes, totul era sub pecetea misterului.

Umblau zvonuri care se băteau cap în cap. Regele, se șoptea, era beteag și nu vroiau să-l arate. Conte de Valois l-ar fi răpit și dus în taină la Neapole pentru a-l pune în siguranță. Regina nu era bolnavă, ci se întorsese în țara ei.

- Dacă e mort, să ni se spună, murmurau unii.

- Regentul l-a făcut să dispară! te încredințau alții.

- Ce tot îndrugați acolo? Regentul nu e om să facă una ca asta. Dar se ferește de Valois.

- Nu, nu e mâna regentului; Mahaut și-a vârât coada aici. Pune la cale o lovitură, sau poate a și dat-o. Prea repeta într-una că regele n-are zile!

În timp ce această vijelie se abătea din nou asupra curții regale, în timp ce toți își pierdeau sărita cu presupuneri odioase, bănuind că se săvârșise o ticăloșie de care fiecare se simțea mânjit, el, regentul, rămânea de nepătruns. Era absorbit de treburile țării, iar dacă îi pomenea cineva de nepotu-său, răspundea aducând vorba de Flandra, de Artois, de încasarea impozitelor.

Fierberea sporea mereu și în dimineța de 19 noiembrie, numeroși baroni și judecători ai Înaltei Curți i se înfățișară lui Filip, cerându-i cu hotărâre, aproape somându-l, să consimtă la prezentarea regelui. Aceia dintre dâșii care se așteptau la o împotrivire sau la un răspuns în doi peri, se și priveau cu o lucire răutăcioasă în ochi.

- Dar o doresc, domnilor, o doresc tot atâta ca și voi această prezentare, le spuse regentul. Nici mie nu mi se dă ascultare; contele de Bouville e cel care se împotrivește.

Apoi, întorcându-se spre Charles de Valois, întors de două zile din comitatul său, Maine, unde mai strânsese ceva bani, îl întrebă:

- Domnia ta, unchiule, din grija ce-o porți nepoatei Clémence, nu-i dai voie lui Bouville să ni-l arate pe rege?

Neînțelegând de unde-i cade această belea pe cap, fostul împărat al Constantinopolei se făcu roșu la față și sări ca ars.

- Dar, pentru numele lui Dumnezeu, nepoate, de unde ai mai scos-o și asta? N-am cerut și n-am vrut vreodată așa ceva! Nici măcar nu l-am văzut pe Bouville și n-am primit de la dânsul nici o știre de mai multe săptămâni. Și m-am întors la Paris anume spre a fi de față la această prezentare. Nu numai că nu mă împotrivesc, dar aș vrea ca ea să se facă și să ne întoarcem cât mai curând la datinile părinților noștri.

- Atunci, domnii mei, spuse regentul, suntem toți într-un gând și vrem același lucru... Gaucher! Tu care ai fost de față la nașterea fratelui meu... spune, se cuvine într-adevăr ca nașa să înfățișeze copilul regal baronilor?

- Firește, firește, nașa trebuie să-l prezinte, răspunse Valois, jignit că se cere sfatul altei competențe decât a sa în privința unui punct al ceremonialului. Am luat parte la toate prezentările, Filip; la a ta, care a fost mai restrânsă, fiindcă erai al doilea născut, ca și la aceea a lui Ludovic și apoi a lui Charles. Copiii mei au fost și ei prezentați, datorită coroanelor mele. Și întotdeauna de către nașă.

- Atunci, urmă regentul, o voi înștiința numaidecât pe contesa Mahaut că are de îndeplinit chiar acum această sarcină, și îi voi porunci lui Bouville să ne deschidă castelul Vincennes. Vom încăleca la amiază, pornind într-acolo.

Pentru Mahaut, era prilejul așteptat. Nu vroia ca nimeni afară de Béatrice s-o ajute să se îmbrace, și-și puse în creștet o coroană: uciderea unui rege merita atâta cinste.

- Cât timp crezi tu că-i trebuie pulberii tale ca să dea gata un copil de cinci zile?

- Asta n-o știu, doamnă, răspunse domnișoara de companie. La cerbii domniei tale rezultatul s-a arătat într-o singură noapte. Regele Ludovic însă, a rezistat aproape trei zile...

- Orice s-ar întâmpla, vorbi Mahaut, îmi va fi de mare ajutor această doică pe care am văzut-o deunăzi, frumoasă fată, zău așa, dar despre care nimeni nu știe de unde vine, nici cine a pus-o acolo. Soții Bouville, fără îndoială...

- Te înțeleg, doamnă, spuse Béatrice, fluturând un surâs. Dacă li se va părea că regele n-a murit de moarte bună, ar putea fi învinuită această fată ca s-o lege pe urma călăul de cozile a patru cai și s-o sfâșie.

- Răcluța mea cu sfintele moaște, unde-i răcluța? întrebă îngrijorată Mahaut și se pipăi la piept. Ah, da, o am aici.

Pe când părăsea iatacul, Béatrice îi șopti:

- Fii cu luare aminte, doamnă, nu cumva din greșeală să te ștergi la nas.

VICLENILE LUI BOUVILLE

- Aprindeți toate focurile! porunci Bouville slugilor. Să trosnească șemineurile și căldura să se împrăștie pe coridoare.

Umbla din încăpere în încăpere și, sub cuvânt că dă zor fiecăruia, ținea totul în loc. Alerga la podul de peste șanțul castelului ca să inspecteze străjile, porunea să se aștearnă nisip prin curți, apoi puneă să-l măture pentru că se prefăcea în noroi, se ducea să se încredințeze că broaștele ușilor sunt fără cusur, deși ele n-aveau să slujească la nimic. Toată frământarea asta nu era decât pentru a-și amăgi propria sa neliniște.

"Ea îl va omorî, ea îl va omorî", își repeta întruna.

Pe un coridor se ciocni de nevastă-sa.

- Regina? întrebă el.

Reginei Clémence i se dăduse ultima grijanie chiar în dimineața aceea.

Femeia aceasta, a cărei frumusețe trecea drept legendară în două regate, era slujită, pustiită de boală. Avea nasul subțiat, fața gălbuie acoperită cu pete roșii mari cât o monedă de două livre, și împrăștia un miros groaznic; udul îi venea cu urme de sânge; respira din ce în ce mai greu și gemea sub durerea pe care o simțea în ceafă și în pântec. Era în prada unui delir neîntrerupt.

- Suferă de frigurile acelea care se întorc din patru în patru zile, lămuri doamna de Bouville. Moașa zice că dacă trece cu bine ziua de azi, poate să scape. Mahaut a făgăduit să mi-l trimeată pe domnul de Pavilly, doftorul ei personal.

- Pentru nimic în lume, pentru nimic în lume! izbucni Bouville. Să nu lăsăm să intre aici nici o persoană care vine din partea contesei Mahaut.

Mama pe moarte, copilul în mare primejdie, și peste două sute de baroni care aveau să sosească, cu escortele lor! Ce mai harababură se va isca aici și ce prilej nimerit pentru o crimă!

- Copilul nu trebuie să rămână în odaia lipită de cea a reginei, urmă Bouville. Nu pot băga acolo destui oșteni să-l păzească, și oricine se poate lesne furișa în dosul draperiilor.

- Cam târziu te gândești la asta; și unde vrei să-l pui?

- În odaia regelui, ale cărei uși pot fi toate străjuite.

Se uitară unul la altul, într-un gând amândoi: era încăperea în care murise Aiuritul.

- Vezi de pregătește camera aceea și ai grijă să se încingă bine focul în sobă.

- Fie, dragul meu, voi face cum vrei tu. Dar chiar dacă ai pune cincizeci de scutieri împrejur, n-o vei opri pe Mahaut să-l ducă pe rege în brațele ei spre a-l prezenta baronilor.

- Voi fi lângă dânsa.

- Da, dar dacă a hotărât să facă asta, îl va omorî sub nasul tău, bietul meu Hugues. Și n-ai să vezi de loc. Un copil de cinci zile nu se prea zvârcolește. Se va folosi de o clipă de neatenție ca să-i vâre un ac în moalele capului, să-i dea să respire vreo otravă, sau să-l gâtuie cu un șnur.

- Și atunci, ce vrei să fac? se răsti Bouville. Nu mă pot duce să-i spun regentului: "Nu vrem ca soacră-ta să-l țină pe rege în brațe, căci ne temem că-l va ucide!"

- Ei nu, asta n-o poți face! Nu ne rămâne decât să ne rugăm lui Dumnezeu, spuse doamna de Bouville, depărtându-se.

Nemaiștiind de ce să se apuce, Bouville se îndreptă spre odaia doicii.

Maria de Cressay îi alăpta pe cei doi copii deodată. La fel de lacomi unul ca și celălalt, înhățau prada cu unghiile lor mici și moi, și sugeau zgomotos. Mărinimoasă, Maria îi dădea regelui sânul stâng, socotit a fi mai bogat în lapte.

- Ce ți s-a întâmplat, domnule? îl întreabă ea pe Bouville. Pari foarte tulburat.

Stătea înaintea ei, sprijinit în sabia lui lungă, cu șuvițele negre și albe căzându-i pe obraji, cu burta strânsă în za, arhanghel sexagenar însărcinat cu paza anevoioasă a unui prunc.

- E așa de slăbuț micul nostru stăpân, așa de slăbuț! spuse el mâhnit.

- Dar de loc, domnule, dimpotrivă, s-a înzdrăvenit binișor; ia te uită, aproape că l-a întrecut pe al meu. Și toate doctoriile acestea ce mi se dau, îmi cam fac greață, dar lui par să-i prindă bine¹⁰.

Bouville întinse mâna lui mare, cu pete cafenii lăsate de frâiele cailor și de măciuliile paloșurilor și mângâie grijuliu căpșorul pe care mijeau un puf blond.

- Vezi, dumneata, nu e un rege ca ceilalți... murmură el.

Bătrânul slujitor al lui Filip cel Frumos nu știa cum să exprime ceea ce simțea. Oricât de departe căuta în amintirile lui și chiar în acelea ale tatălui său, pentru el monarhia, regatul, Franța, tot ceea ce dăduse un rost dregătoriilor sale și fusese pricina grijilor sale se confunda cu un lung și

solid lanț de regi, bărbați în toată firea, puternici, cerând celor din jur credință și împărțindu-le demnitățile.

Vreme de douăzeci de ani, apropiase jilțul în care ședea un monarh înaintea căruia tremura toată creștinătatea. Niciodată nu și-ar fi închipuit că lanțul ar putea să se subțieze așa de repede ajungând la această firavă verigă trandafirie, cu bărbia mânjită de lapte și pe care puteai s-o frânga cu o singură mână.

- E adevărat că s-a înzdrăvenit binișor; de n-ar avea semnul acesta lăsat de clește, și care a și început să se șteargă, ar trebui să-l privești de aproape ca să-l poți deosebi de al dumatile.

- O, nu, domnule, spuse Maria; al meu e mai greu. Nu-i așa, Ioan al doilea, că tu ești mai greu?

Se făcu deodată roșie și lămuri:

- Deoarece amândurora le zice Ioan, pe al meu îl numesc Ioan al doilea. Poate că n-ar trebui s-o fac?

Cu un gest de mașinală bunăvoință, Bouville mângâie capul pruncului Mariei de Cressay. Ochii lui mergeau de la unul la altul.

Maria crezu că privirea stăruitoare a burduhănosului gentilom era atrasă de pieptul ei, și fața i se făcu și mai roșie.

"Când oare", își zise, "voi înceta să mai simt sângele în obraz la tot pasul? Doar nu e lucru necinstit, nici de rușine, să alăptezi!".

Tocmai atunci intră doamna de Bouville aducând vestmintele pentru a-l îmbrăca pe rege. Bouville o trase într-un ungher al odăii, spunându-i foarte încet:

- Am găsit un mijloc, așa cred.

Vorbiră în șoaptă câteva clipe. Doamna de Bouville clătina din cap, chibzuia; de două ori privi înspre Maria.

- Întreab-o tu dacă vrea, spuse ea în cele din urmă. Pe mine nu mă iubește. Bouville se întoarse la tânăra femeie.

- Maria, copila mea, îi vorbi el, poți face un mare bine micului nostru rege la care văd că ții așa de mult. Iată, vor sosi baronii pentru ca el să le fie prezentat. Dar noi ne temem să nu prindă o răceală, după spasmele care l-au apucat la botez. Închipuiește-ți ce ochi ar face baronii dacă l-ar vedea deodată zvârcolindu-se ca deunăzi! Atât ar fi de ajuns pentru ca unii să spună că n-are mult de trăit, așa cum vrăjmașii săi repetă mereu. Noi ăștia, baronii, suntem oșteni și ne place ca regele să se arate voinic chiar de la cea

mai fragedă vârstă. Copilul dumitale e mai dolofan și mai chipeș. Am vrea să-l prezentăm în locul lui.

Oarecum neliniștită, Maria se uită la doamna de Bouville, care se grăbi să zică:

- Eu nu mă amestec. E o idee a soțului meu.
- Nu e păcat, domnule, de a face una ca asta? obiectă Maria.
- Păcat, copila mea? Dar e o faptă vrednică să-ți aperi regele. Și nu va fi întâia oară când e înfățișat poporului un copil zdravăn în locul unui moștenitor pirpiriu, o încredință Bouville, mințind pentru cauza cea bună.
- Nu se va băga de seamă?
- Cum să se bage de seamă? se amestecă în vorbă doamna de Bouville. Și unul și altul sunt blonzi; la vârsta asta toți copiii seamănă între ei, și se schimbă de la o zi la alta. Cine-l cunoaște pe rege cu adevărat? Domnul de Joinville care nu vede de loc, regentul care nu prea vede bine și conetabilul care se pricepe mai mult la cai decât la prunci.
- Contesa d'Artois nu se va mira că nu mai are semnul acela lăsat de clește?
- Sub scufiță și coroană, cum ar putea să vadă asta?
- Și pe deasupra, e o zi cam întunecoasă. Aproape că vor trebui aprinse lumânările, adăugă Bouville, arătând spre fereastră la mohorâta lumină de noiembrie.

Maria nu se mai împotrivi. La drept vorbind, ideea acestei substituiri îi făcea cinste, și apoi nu-i atribuia lui Bouville decât intenții bune. Îi făcu plăcere să-și îmbrace copilul în vestminte regești, înfășurându-l în scutece de mătase, punându-i mantia albastră presărată cu flori de crin aurii și scufia pe care fusese cusută o minusculă coroană, toate pregătite înainte de a se fi născut.

- Frumos va mai fi, Jeannot al meu, își zicea Maria. O coroană, Dumnezeule! O coroană! Vei trebui s-o înapoieze regelui tău, știi, Jeannot, vei trebui s-o înapoiezi!

Își hâțâna odrasla, ca pe o păpușă, în fața leagănului lui Ioan I.

- Vezi-l, măria ta, vezi-l pe fratele tău de lapte, micul tău slujitor care-ți va lua locul ca să nu răcești.

Și se gândea: "Ce-o să se mai minuneze în curând Guccio, când îi voi povesti toate acestea... Când îi voi spune că fiu-său e fratele de lapte al regelui, și că a fost prezentat baronilor... Ciudată viață ne-a fost dat să trăim,

și pe care n-aș schimba-o pentru nici o altă viață! Ce bine am făcut iubindu-l pe Guccio, lombardul meu drag!"

Bucuria îi fu curmată de un geamăt prelung venit din încăperea de alături.

"Regina, Dumnezeule!...", îi trecu prin minte, "O uitasem pe regină".

Un scutier intră, anunțând că regentul și baronii sosesc. Doamna de Bouville apucă pruncul Mariei.

- Îl mut în odaia regelui, spuse ea, și după ceremonie tot acolo îl aduc, până pleacă curtea. Dumneata, Maria, să nu te miști de aici înainte să mă întorc eu, iar dacă intră cineva, cu toată straja ce-o vom pune, să zici că acest copil e al dumitale.

"DOMNII MEI, IATĂ REGELE!"

Baronii abia de încăpeau toți în sala cea mare; vorbeau, tușeau, tropăiau și începeau să-și piardă răbdarea după atâta stat în picioare. Oamenii din escortă dăduseră buzna pe coridoare, dornici să vadă și ei spectacolul; ciorchini de capete se îmbulzeau la intrări.

Seneșalul de Joinville, pe care nu-l sculasera decât în ultima clipă ca să-i cruțe puterile, stătea în ușa odăii regelui, împreună cu Bouville.

- Domnia ta îl vei anunța pe rege, domnule seneșal, spuse acesta. Ești cel mai vechi tovarăș al Sfântului Ludovic; domniei tale ți se cuvine cinstea.

Chinuit de griji, cu fața îmbrobonită de sudoare, Bouville își zicea:

"Nu, eu n-aș fi în stare... n-aș fi în stare să-l anunț... Glasul m-ar trăda".

O văzu ivindu-se, la capătul coridorului rămas în umbră, pe contesa Mahaut, uriașă, parcă și mai înaltă cu coroana în cap și cu mantia ei grea de zile mari. Niciodată Mahaut d'Artois nu i se păruse așa de imensă, așa de înfricoșătoare.

Bouville se năpusti în odaie și-i spuse soției sale:

- A sosit clipa.

Doamna de Bouville ieși în întâmpinarea contesei, al cărei pas zdravăn răsună pe lespezile de piatră, și-i întinse gingașa povară.

Locul era întunecos; Mahaut nu privi copilul prea de aproape. I se păru doar că mai prinsese greutate de la ziua botezului încoace.

- Ei, văd că micul nostru rege arată înfloritor, spuse dânsa. Te felicit, draga mea.

- Pentru că veghem asupra lui cu mare strășnicie, doamnă, răspunse doamna de Bouville cu glasul ei cel mai drăgălaș. Nu vrem să fim dojeniți de nașă-sa.

"Nu mai era timp de așteptat", gândi Mahaut, "prea s-a făcut voinic".

La lumina care cădea din pervazul unei ferestre văzu fața fostului șambelan.

- Ce ai, domnule Hugues, de asuzi așa de tare? îl întrebă ea. Nu-i totuși o zi călduroasă.

- E din pricina focului care arde în toate sobele... Măria sa regentul nu prea mi-a dat răgaz să pregătesc totul pe îndelete.

Se înfruntară din ochi, trecând prin grea cumpănă și unul și altul.

- Atunci, să mergem, spuse Mahaut. Deschide-mi dumneata calea.

Bouville îl luă de braț pe bătrânul seneșal, și amândoi epitropii se îndreptară încet spre sala cea mare. Mahaut venea după dânșii, la câțiva pași în urmă. Era clipa cea mai prielnică și pe care s-ar putea să n-o mai întâlnească. Încetineala cu care-și târa pașii seneșalul îi îngăduia să lucreze fără grabă. Desigur, de-a lungul pereților erau înșirați în penumbră scutieri și doamne de onoare, cu ochii ațintiți la pruncul regal; dar cine ar putea să-și dea seama de un gest atât de scurt și atât de firesc!

- Haide, flăcăule! să ne prezentăm frumos, îi spuse Mahaut bebelușului încoronat pe care-l ținea în scobitura brațului. Să facem cinste țării și să nu ne curgă balele.

Își scoase batista din punguța prinsă la cingătoare și șterse repede buzișoarele umede. Bouville întoarse capul, dar prea târziu; gestul era săvârșit, și Mahaut își strânse batista în palmă, prefăcându-se că aranjează mantia copilului.

- Suntem gata, zise ea.

Ușile sălii se dădură deoparte și se făcu tăcere. Dar seneșalul nu vedea mulțimea de capete din fața lui.

- Anunță, domnule, anunță, îi spuse Bouville.

- Pe cine trebuie să anunț? întrebă Joinville.

- Pe rege, haide, pe rege!

- Regele... murmură Joinville. Știi dumneata că e al cincilea pe care-l voi sluji!

- Bine, bine, dar anunță-l odată! repetă Bouville, pierzându-și sărita.

La spatele lor, Mahaut ștergea pentru a doua oară, ca să fie mai sigură, gura pruncului.

După ce își limpezi gâtulejul, hârâind de câteva ori, domnul de Joinville se hotărî în cele din urmă să rostească cu o voce gravă, destul de răspicată:

- Domnii mei, iată regele! Iată regele, domnii mei!

- Trăiască regele! răspunseră baronii într-un glas, ușurându-și astfel inima de un strigăt pe care-l rețineau de la înmormântarea Aiuritului.

Mahaut merse drept spre regent și ceilalți membri ai familiei regale strânși în jurul lui.

- Dar e voinic... E ca un boboc de trandafir... E dolofan! exclamau baronii la trecerea lui.

- Ce ne tot îndrugau unii că e plăpând și că n-are mult de trăit? îi șopti Charles de Valois fiului său Filip.

- Vorbe! Stirpea Franței tot zdravănă a rămas, spuse contele de La Marche ca să-l maimuțărească pe unchiu-său.

Odrasla lombardului se ținea bine, chiar prea bine, după părerea contesei Mahaut. "N-ar putea barem să mai țipe, să se mai zvârcolească nițel?" se întreba ea. Și, într-ascuns, încerca să-l ciupească prin mantie. Dar scutecele erau groase, și copilul nu scoase decât un scurt găngurit destul de vesel. Priveliștea ce i se înfățișa ochilor abia deschiși părea să-i placă. "Ia te uită, mica secătură, îi vine a cânta! Lasă, nu mai cânti tu la noapte... Afară doar dacă pulberea Béatricei n-o fi fost răsuflată..."

În fundul sălii izbucniră strigăte:

- Nu-l vedem deloc! Vrem să-l admirăm!

- Ia-l, Filip, îi spuse Mahaut ginerelui ei, întinzându-i pruncul; ai brațul mai lung ca al meu, arată-l pe rege vasalilor săi.

Regentul îl prinse pe micul Ioan de mijloc și-l ridică deasupra capului pentru ca fiecare să-l poată contempla în voie.

Deodată, Filip simți că-i curge pe mâini un lichid cald și vâscos. Apucat de sughițuri, copilul vărsa laptele pe care-l supsese cu o jumătate de ceas înainte, dar un lapte ce se făcuse verzui și era amestecat cu fiere; fața i se schimbă la fel, apoi luă foarte repede o culoare închisă, nehotărâtă, îngrijorătoare, în timp ce-și răsucea gâtul spre spate.

O uriașă exclamație de spaimă și de dezamăgire se ridică din mulțimea baronilor.

- Doamne, Dumnezeule, izbucni Mahaut, îl apucă iar spasmele!

- Ia-ți-l înapoi, spuse repede Filip, punându-i pruncul în brațe ca pe un pachet primejdios.

- Știam că așa se va întâmpla! se auzi un glas.

Era Bouville. Se făcuse roșu, și-și plimba privirea mânioasă de la contesă la regent.

- Da, aveai dreptate, Bouville, îi spuse Filip de Poitiers; ne-am cam pripit cu prezentarea acestui copil bolnav.

- Știam că așa se va întâmpla..., repetă Bouville.

Dar nevastă-sa îl trase cu putere de mânecă pentru a-l împiedica să săvârșească o prostie ireparabilă. Ochii li se întâlniră, și Bouville se potoli. "Ce era să fac? gândi el. Mi-am pierdut mințile. Doar îl avem pe cel adevărat".

Dar dacă pusese totul la cale ca să abată crima asupra altei victime, nu prevăzuse însă nimic pentru cazul în care crima s-ar săvârși într-adevăr.

Mahaut era și dânsa năucită. Nu se așteptase ca otrava să lucreze așa de repede. Rostea cuvinte care încercau să fie liniștitoare:

- Potoliți-vă, potoliți-vă! Și mai ieri crezusem că are să moară: și pe urmă, ați văzut, și-a venit în fire. Așa-i apucă pe copii o durere de-i mai mare spaima când îi vezi, dar le trece repede. Moașa! Aduceți-mi-o pe moașa, adăugă ea, luând toate riscurile pentru a-și dovedi buna credință.

Regentul își ținea mâinile mânjite depărtate de trup; le privea cu teamă și scârbă, și nu îndrăznea să se atingă de nimic.

Pruncul era vânăt și se înăbușea.

În zăpăceala și tulburarea ce se stârni, nimeni nu-și prea dădu seama de ceea ce făcea, nici cum se petrecuseră lucrurile. Doamna de Bouville se năpusti spre iatacul reginei, dar când ajunse aproape de ușă se opri brusc, zicându-și: "Dacă o chem pe moașa, ea va vedea numaidecât că pruncul a fost schimbat și că nu are urma cleștelui. Nu cumva, nu cumva să i se scoată scufița!" Se întoarse în fugă, pe când mulțimea celor de față se și trăgea îndărăt spre camera regelui.

Nici o moașă nu mai putea să-i ajute copilului. Înfășurat în mantia brodată cu flori de crin și cu minuscula coroană dată într-o parte, zăcea ca o epavă pe patul uriaș îmbrăcat în mătase. În scutecele sale murdare, cu ochiul alb și buzele pământii, cu viscerele rupte, pruncul ce fusese prezentat tuturor ca regele Franței, încetase din viață.

UN LOMBARD LA SAINT-DENIS

- Și acum, ce ne vom face? se întrebau soții Bouville.

Se vedeau prinși în propria lor capcană.

Regentul nu zăbovise de loc la Vincennes. Adunându-i pe membrii familiei regale, îi rugase să încalce și să-l însoțească la Paris, pentru a ține sfat de îndată ce vor ajunge acolo. În clipa când regentul părăsea castelul, Bouville avusese o ultimă tresărire de curaj.

- Monsenior! izbucnise el, apucând de frâu calul regentului.

Dar Filip îi curmase vorba numaidecât:

- Lasă, lasă, Bouville... Îți sunt recunoscător că împărtășești mâhnirea noastră. Nu-ți facem nici o vină, crede-mă. E legea firii omenești. Îți voi trimite poruncile mele pentru înmormântare.

Și regentul pornise, dând galop calului de cum trecu podul. Într-o asemenea goană, însoțitorii săi n-ar mai avea răgazul să cugete în drum la cele întâmplare.

După dânsul plecară și cei mai mulți dintre baroni. Doar câțiva rămaseră acolo, cam de a doua mână, cei fără de nici o treabă, care se strâneau în mici grupuri ca să comenteze evenimentul.

- Vezi tu, îi zicea Bouville soției sale, ar fi trebuit să vorbesc chiar în clipa aceea. De ce m-ai reținut?

Stăteau în picioare la o fereastră, șușotind între dânsii, abia îndrăznind să-și împărtășească gândurile.

- Și doica? întrebă Bouville.

- Am avut grijă de ea. Am dus-o în odaia mea pe care am încuiat-o cu cheia, punând și doi oameni de strajă în fața ușii.

- N-a aflat nimic?

- Nu.

- Va trebui totuși să-i spunem.

- Să așteptăm până vor pleca toți.

- Ah, ar fi trebuit să vorbesc, mai spuse o dată Bouville.

Se căia amarnic că nu ascultase de primul său imbold.

"Dacă aș fi strigat adevărul în fața tuturor baronilor, dacă aș fi adus pe loc dovada...". Ca să fi făcut asta, ar fi trebuit să aibă altă fire, să fie un om de alt soi, cum e conetabilul, bunăoară, și mai presus de toate să n-o fi avut în spate pe nevastă-sa care să-l tragă de mânecă...

- Dar de unde puteam noi să știm, spuse doamna de Bouville, că Mahaut își va duce așa de bine la capăt lovitura, și că pruncul va muri sub ochii tuturor?

- La drept vorbind, murmură Bouville, am fi făcut mai bine prezentându-l pe cel adevărat, și lăsând soarta să se împlinească.

- Ah, asta ți-am spus-o doar!

- Ei, da, recunosc. A mea a fost ideea... jalnică idee...

Căci, acum, cine ar mai vroi să-i creadă? Cum, și cui ar putea să declare că înșelaseră împreună adunarea baronilor, punând o coroană pe capul unui copil de doică? Fapta lor ar fi socotită un sacrilegiu.

- Știi ce riscăm acum dacă nu ne ținem gura? întrebă doamna de Bouville. Ca Mahaut să ne otrăvească și pe noi.

- Regentul era în cârdășie cu dânsa; de asta sunt sigur. După ce copilul l-a scuipat pe mâni, când și le-a șters, a aruncat batista în foc; l-am văzut... Dacă am vorbi, m-ar târî la judecată pentru trădare față de Mahaut.

Grija lor cea mare, de acum încolo, era pentru propria lor siguranță.

- Și toaleta copilului mort? întrebă Bouville.

- Am făcut-o, cu una din slujnicele mele, în timp ce tu îl însoțeai pe regent la plecare, lămuri doamna de Bouville. Iar acum patru scutieri stau de strajă în jurul lui. N-avem a ne teme de nimic despre partea aceasta.

- Dar regina?

- Le-am poruncit tuturor să nu-i spună nimic ca să nu-i agraveze boala. De altminteri pare a nu mai fi în stare să înțeleagă. Și moașelor le-am poruncit să nu se depărteze o clipă de patul ei.

Puțin timp după asta, sosi de la Paris șambelanul Guillaume de Seriz spre a-l înștiința pe Bouville că regentul fusese recunoscut ca rege de către fratele și unchii săi, precum și de pairii care erau de față. Consiliul de coroană a fost scurt.

- În ce privește funeraliile nepotului său, spuse șambelanul, stăpânul nostru Filip a hotărât ca ele să se facă cât mai curând, spre a nu întrista prea mult poporul cu acest nou doliu. Rămășițele pământești nu vor fi expuse. Deoarece azi e vineri, iar duminică nu se poate face înmormântarea, urmează ca ele să fie duse chiar mâine la Saint-Denis. Îmbălsămătorul a și pornit înapoi. Te las, domnule, căci regele mi-a poruncit să mă întorc numaidecât.

Bouville îl lăsa să plece, fără să mai adauge un cuvânt.

"Regele... regele", își spuse el de câteva ori.

Contele de Poitiers era rege; un pui de lombard avea să fie îngropat la Saint-Denis... iar Ioan I trăia.

Bouville se duse s-o vadă pe nevastă-sa.

- Filip a fost recunoscut. Ce ne vom face acuma cu regele care ne-a rămas în spinare?

- Trebuie să-l facem să dispară.

- A, nu! izbucni Bouville, indignat.

- Nu e vorba de asta. Ți pierzi mințile, Hugues! răspunse doamna de Bouville. Vreau să spun că trebuie să-l ascundem.

- Dar n-o să domnească.

- Va trăi cel puțin. Și poate că într-o zi... Cine știe?

Dar cum să-l ascundă? Cui să-l încredințeze fără a trezi bănuieli? Și mai întâi trebuia să fie alăptat mai departe.

- Doica... numai doica ne-ar putea fi de folos, spuse doamna de Bouville. Hai să vorbim cu ea.

Fuseseră bine inspirați așteptând plecarea ultimilor baroni, înainte de a veni să-i spună Mariei de Cressay că fiul ei murise. Căci urletul pe care-l scoase străbătu zidurile castelului. Celor ce l-au auzit și au rămas încremenți, li se explică după aceea că regina a fost aceea care țipase astfel. Regina însă, așa inconștientă cum era, se ridicase în culcușul ei întrebând:

- Ce-i asta?

Până și bătrânul seneșal de Joinville, în starea lui de toropeală, tresări.

- E omorât careva pe aici, spuse el, țipătul acesta e al unui om beregătit...

În vremea asta, Maria repeta întruna:

- Vreau să-l văd! Vreau să-l văd! Vreau să-l văd!

Bouville și nevastă-sa se văzură nevoiți s-o țină cu de-a sila, împiedicându-o să pornească, pe jumătate nebună, prin încăperile castelului.

Vreme de două ceasuri, se ostentă s-o potolească, să-i aducă o mângâiere, și mai ales să se dezvinovățească, luând de zece ori de la capăt niște explicații pe care ea nu le auzea.

Degeaba îi tot repeta Bouville că nu vroise asta, că era fapta nelegiuită a contesei Mahaut... Cuvintele se întipăreau fără ca ea să-și dea seama, în memoria Mariei, de unde aveau să țâșnească mai târziu; deocamdată însă ele n-aveau înțeles pentru dânsa.

Se oprea o clipă din plâns, privea drept înainte, apoi începea iar să geamă ca un câine peste care a trecut o căruță.

Soții Bouville crezură cu-adevărat că-și pierdea mințile. Își isprăveau toate argumentele: datorită acestei jertfe involuntare, Maria salvase pe adevăratul rege ai Franței, urmașul glorioasei stirpe...

- Ești tânără, zicea doamna de Bouville, vei avea alți copii. Care femeie în viața ei, n-a pierdut măcar un copil în leagăn?

Și-i pomenea de gemenii născuți morți ai reginei Blanche de Castille, și de toți copiii dispăruți ai familiei regale, de trei generații încoace. În neamurile d'Anjou, Courtenay, Bourgogne, Châtillon, ba chiar și în neamul ei, Bouville, câte mame veșnic îndoliate, și care sfârșeau totuși prin a fi fericite în mijlocul unei progeneruri numeroase! Din doisprezece sau cincisprezece copii câți aducea o femeie pe lume, era lucru obișnuit să nu supraviețuiască mai mult de jumătate.

- Dar înțeleg, urmă doamna de Bouville, când îl pierzi pe întâiul e mai greu.

- Nu, nu înțelegi nimic! strigă în sfârșit Maria printre lacrimi. Pe acesta... pe acesta nu-l voi mai putea înlocui niciodată!

Pruncul pe care i-l omorâseră era copilul dragostei, născut dintr-o dorința mai aprigă și dintr-o credință mai puternică decât toate legile și silniciile lumii; era visul al cărui preț îl plătise cu două luni de ocări îndurate și cu patru luni de mănăstire, era darul desăvârșit pe care se pregătise să-l ofere bărbatului ce și-l alesese, planta minunată în care sperase să vadă înflorind, în toate zilele vieții, dragostea ei vrăjită și biruitoare!

- Nu, gemea ea, dumneata nu poți înțelege! Dumneata n-ai fost izgonită de acasă din pricina unui copil. Nu, nu voi mai avea altul!

Când începi să-ți descrii nenorocirea, s-o tălmăcești în cuvinte pe înțelesul altora, înseamnă că te-ai și împăcat cu ea. Chinului sfâșietor care pare să-ți strivească ființa, i se substituia cu încetul a doua fază a durerii, aceea a contemplării crunte.

- Știam, știam, când n-am vrut să vin aici, că m-așteaptă nenorocirea!

Doamna de Bouville nu îndrăznea să răspundă.

- Și ce va zice Guccio când are să afle? gemu Maria. Cum voi putea să i-o spun?

- Nu trebuie să afle niciodată, copila mea! izbucni doamna de Bouville. Nimeni nu trebuie să știe că regele trăiește căci aceia care și-au greșit ținta nu se vor da în lături să lovească a doua oară. Tu însuți ești în primejdie, căci ai fost înțeleasă cu noi. Trebuie să păstrezi taina până vei avea voie s-o dai în vileag.

Și, întorcându-se către soțul ei, șopti:

- Du-te de-mi caută Evanghelia.

Când Bouville aduse cartea groasă pe care o luase din capelă, obținură de la Maria să jure cu mâna pe ea că va păstra tăcerea cea mai desăvârșită, chiar față de tatăl copilului ei mort, și chiar la spovedanie, asupra dramei ce se petrecuse. Numai Bouville sau nevastă-sa vor putea s-o dezlege de jurământul ei.

În starea în care se găsea, Maria se învoi să jure tot ce i se ceru. Bouville îi făgădui o pensie. Dar de bani îi ardea ei!

- Și acum, copila mea, trebuie să-l ții la tine pe regele Franței și să spui tuturor că e al tău, adăugă doamna de Bouville.

Maria se răzvrăti. Nu vroia să mai atingă copilul în locul căruia al ei fusese ucis. Nu vroia să mai rămână la Vincennes; vroia să fugă, oriunde, și să moară.

- Vei muri repede, fii sigură, dacă deschizi gura. Mahaut nu va întârzia să pună pe cineva să te otrăvească sau să-ți vâre un pumnal în piept.

- Nu, nu voi spune nimic, v-o făgăduiesc. Dar lăsați-mă, lăsați-mă să plec!

- Vei pleca, vei pleca... Dar n-ai să-l lași să piară și pe ăsta. Vezi bine că-i e foame. Alăptează-l barem astăzi, spuse doamna de Bouville punându-i în brațe copilul reginei Clémence.

Când îl simți lipit de pieptul ei, Maria începu să plângă și mai tare. Prea era mare durerea de a vedea locul gol în dreptul celui alt sân.

- Păstrează-l, va fi ca și al tău, stăruie doamna de Bouville. Iar când va veni vremea să se urce pe tron vei fi în mare cinste la curte împreună cu el; vei fi cea de a doua mamă a lui.

Nu-i venea greu să mai toarne încă o minciună. De altminteri, nu onorurile făgăduite de soția episcopului puteau s-o înduioșeze pe Maria, ci prezența acestei vieți plăpânde pe care o ținea în mâinile ei și asupra căreia avea să săvârșească, fără să-și dea seama, un transfer de maternitate. Își puse buzele pe creștetul pufos al pruncului și-și descheie corsajul cu un gest devenit mașinal.

- Nu, murmură ea, nu te pot lăsa să pieri, micul meu Ioan... micul meu Ioan...

Soții Bouville răsufară ușurați. Câștigaseră bătălia, cel puțin deocamdată.

- Nu trebuie să mai fii la Vincennes mâine când vor veni să-i ridice copilul, îi spuse foarte încet doamna de Bouville soțului ei.

A doua zi, sleită de puteri, și lăsând-o pe doamna de Bouville să hotărască în toate privințele, Maria se văzu adusă din nou, cu copilul, la mănăstirea Surorilor Sfintei Clara.

Doamna de Bouville îi explică maicii starețe că Maria avea mintea foarte turburată de moartea micului rege și că nu trebuie să i se ia nicidecum în seamă lucrurile smintite pe care le-ar putea povesti.

- Am tras mare spaimă cu dânsa: urla și nu-și mai recunoștea nici copilul.

Doamna de Bouville ceru ca tânăra femeie să nu primească nici o vizită, și să fie lăsată în cea mai mare liniște, în cea mai mare tăcere.

- Dacă vine cineva s-o vadă, să nu fie lăsat să intre și să mi se dea de veste.

În aceeași zi două giulgiuri de aur presărate cu flori de crin, opt coți de pânză neagră și două draperii din mătase de Damasc, brodate cu stema Franței fură aduse la Vincennes pentru a servi la înmormântarea celui dintâi rege al Franței care purtase numele de Ioan. Și fu într-adevăr un copil numit Ioan care plecă de acolo într-un cosciug atât de micuț, încât nu socotiră că e nevoie să-l așeze pe un dric, ci-l puseră de-a dreptul pe samarul unei catârce.

Domnul Geoffroy de Fleury, vistiernicul palatului, făcu însemnare în condicile sale asupra banilor cheltuiți cu aceste funeralii, și anume o sută unsprezece livre, șaptesprezece gologani și opt parale. Nici pomeneală de nesfârșitul alai de înmormântare, sau de slujbă la Notre-Dame. Familia și înalții dregători ai coroanei plecară în grabă spre Saint-Denis unde se făcu înhumarea îndată după liturghie. La piciorul statuii culcate a lui Ludovic al X-lea, albă încă, proaspătă în piatra ei de curând cioplită, se săpase o groapă îngustă: acolo fu coborât, între osemintele suveranilor Franței, copilul Mariei de Cressay, domnișoară din Ile-de-France, și a lui Guccio Baglioni, negustor din Siena.

Adam Héron, primul șambelan și maestru de ceremonii al curții, se apropie de marginea micului mormânt și rosti, cu ochii la stăpânu-său Filip de Poitiers:

- Regele a murit, trăiască regele!

Domnia lui Filip al V-lea, cel Lung, începuse; Jeanne de Bourgogne devenea regina Franței, și Mahaut d'Artois triumfa.

Numai trei ființe în toată țara știau că adevăratul rege trăia. Una din ele jurase pe Sfintele Scripturi să păstreze taina, iar celelalte două tremurau ca nu cumva taina să fie dezvăluită.

Toți suveranii care, începând din acea sâmbătă de 20 noiembrie 1316, aveau să domnească asupra Franței, nu vor mai alcătui decât un lung șir de

uzurpatori fără voie.

FRANȚA A INCAPUT PE MAINI PUTERNICE

Pentru a-și cuceri tronul, Filip al V-lea se folosise, înlăuntrul instituțiilor monarhice, de un vechi procedeu, căruia în graiul zilelor noastre i se zice lovitură de stat.

Găsindu-se, prin autoritatea sa personală și sprijinul clicii din jurul său, investit de fapt cu principalele funcțiuni regale, el puse adunarea ce se ținu în iulie să întărească un regulament al succesiunii care putea să-i ajute țelurile, dar numai după multă vreme și după aplicarea unor clauze prealabile. Prin dispariția micului rege se ivi prilejul prielnic; dând peste cap rânduiala pe care el însuși o statornicise, Filip apucă numaidecât coroana fără să mai țină seamă nici de termenele legiuite, nici de clauzele prealabile.

O putere dobândită în asemenea împrejurări era firește amenințată, cel puțin la începuturile ei.

Ocupat să-și consolideze poziția, Filip nu prea avu timp să se bucure de victorie, nici să se contemple în visul său împlinit. Piscul la care ajunsese era îngust.

Prin țară se vorbeau multe; bănuiala mergea din gură în gură. Se știa că noul rege are mâna grea, și toți cei care se temeau să n-o simtă pe spinarea lor, se strânseseră în jurul ducelui de Bourgogne.

Acesta veni în grabă la Paris, pentru a se împotrivi la alegerea viitorului său socru. El cerea convocarea adunării pairilor și recunoașterea nepoatei sale Jeanne de Navarra ca regină.

De data asta Filip încetă să mai umble cu șiretlicuri. Pentru a căpăta regența o dăduse pe fiică-sa și comitatul de Bourgogne; acum pentru a păstra tronul Franței se arata gata să despartă cele două coroane, a Franței și a Navarrei, abia unite, și să lase micul regat din Pirinei îndoielnicei fiice a fratelui său.

Dar dacă Jeanne era socotită demnă de a domni asupra Navarrei, era tot atât de demnă de a domni și asupra Franței. Așa cel puțin hotărî ducele Eudes și refuză să cedeze. Lucrurile mergeau deci spre o luptă făturișă.

Eudes se întoarse în goana calului la Dijon, de unde dădu în numele nepoatei sale o proclamație către toți seniorii din Artois și din Picardia, din Brie și din Champagne, chemându-i să nu dea ascultare unui uzurpator.

Îi scrise cam la fel și regelui Angliei, Eduard al II-lea, care, în pofida străduințelor soției sale Isabelle, se grăbi să ațâțe cearta luând partea

burgunzilor. În orice zâzanie ivită în regatul Franței, regele englez vedea un prilej de a libera provincia Guyenne.

"Aici am ajuns oare dând în vileag adulterul cumnatelor mele?", își zicea regina Isabelle.

Văzându-se amenințat din nord, din est, din sud-est, altul în locul lui Filip cel Lung poate că s-ar fi dat bătut. Dar noul rege știa că are un răgaz de câteva luni; iarna nu era prielnică războiului; vrăjmașii săi vor aștepta primăvara, dacă se hotărau să ridice oști. Pentru Filip, cel mai grabnic lucru era să meargă la Reims spre a fi uns rege al Franței și investit cu neștersa maiestate a încoronării. Mai întâi vru să fixeze ceremonia pentru ziua de Bobotează; sărbătoarea Crailor îi părea de bun augur; era ziua pe care o alesese și tată-său spre a se încorona. I se arătă că mai marii orașului Reims nu vor avea vreme să pregătească totul; le dădu un răgaz de trei zile. Curtea va pleca din Paris la 1 ianuarie, și ceremonia încoronării se va face duminică 9.

De la Ludovic al VIII-lea, primul rege care nu fusese ales pe când trăia predecesorul său, nu se mai văzuse moștenitor al tronului să se repeadă cu atâta nerăbdare la Reims.

Dar lui Filip, consacrarea religioasă nu i se părea îndeajuns; vroia să adauge la asta ceva care să impresioneze puternic și într-alt fel conștiința populară.

Frământase adeseori în minte învățăturile rămase de la Egidio Colonna, dascălul lui Filip cel Frumos, omul care avusese o temeinică înrâurire asupra ideilor Regelui de Fier.

"Vorbind în termeni absoluți", scrisese Egidio Colonna în tratatul său asupra principiilor regalității, "ar fi mai bine ca regele să fie ales; numai poftele ticăloșite ale oamenilor și felul lor de a se purta trebuie să te facă să preferi ereditatea în locul alegerii".

- Vreau să fiu rege prin consimțământul supușilor mei, spuse Filip cel Lung, și nu mă voi socoti cu adevărat vrednic să-i cârmuiesc decât așa. Și fiindcă unii dintre cei mari se țin deoparte, voi da cuvântul celor mici.

Tatăl său arătase calea convocând, în ceasurile de cumpănă ale domniei lui, niște adunări în care toate clasele, toate "stările" regatului erau reprezentate. Filip hotărî deci ca două asemenea adunări, dar și mai largi decât cele dinainte, să se țină în săptămânile ce vor urma încoronării, una la Paris, pentru cei de limba ținuturilor din miazănoapte, alta la Bourges

pentru cei de limba vorbită prin părțile de miazăzi. Ba pomeni chiar de o adunare "a tuturor stărilor".

Oamenii de legi fură puși să dea lustru textelor ce vor fi prezentate adunărilor, spre a se întări prin voința populară urcarea pe tron a lui Filip. Se auziră bineînțeles din nou argumentele conetabilului, anume că din crini nu se poate toarce lână și că regatul era prea nobil pentru a cădea pe mâini de muieri. Unii aduseră altele și mai stranii, sprijinindu-se bunăoară pe faptul că între preafericitul Ludovic cel Sfânt și doamna Jeanne de Navarra au fost trei urmași la tron, pe când între Ludovic cel Sfânt și Filip nu erau decât doi.

Ceea ce-l făcu pe contele de Valois să exclame, și pe bună dreptate:

- De ce nu eu atunci, eu care nu-s despărțit de Ludovic cel Sfânt decât de tatăl meu!

În sfârșit, judecătorii Înaltei Curți, îmboldiți de domnul de Noyers, dezgropară, fără să pună prea mare temei, vechea pravilă a datinilor francilor salieni, dinainte de convertirea la creștinism a lui Clovis. Această pravilă nu cuprindea nimic în ce privește trecerea puterilor de la un rege la altul. Era o culegere de jurisprudență criminală și civilă cam grosolană, și pe deasupra anevoie de înțeles, căci avea mai bine de opt veacuri. O scurtă însemnare arăta că moștenirea pământurilor se făcea prin împărțeală dreaptă între moștenitorii de parte bărbătească. Atât.

Nu le-a trebuit mai mult câtorva doctori în dreptul secular spre a-și construi din asta demonstrația și a susține teza pentru care erau plătiți. Coroana Franței nu putea fi moștenită decât de bărbați, deoarece coroana presupunea și stăpânirea pământurilor. Și cea mai bună dovadă că pravila salică fusese aplicată de la începuturile monarhiei, nu era oare faptul că numai bărbații se succedaseră la tron? Jeanne de Navarra putea fi astfel dată în lături, fără ca învinuirea, cu neputință de dovedit, că ar fi bastardă, să fie măcar pomenită.

Cuvântul acestor doctori, scos din hârtoagele lor încâlcite, era literă de evanghelie. Nu se găsi nimeni să le aducă aminte că dinastia merovingiană nu se trăgea din salieni, ci din sicambrii și bructeri; și nimeni nu ceru deocamdată să i se arate negru pe alb această faimoasă lege salică, nascocită de cei ce pretindeau că se țin de ea, și care avea să-și facă drum în istorie, după ce va aduce țara de râpă prin o sută de ani de războaie.

Franța va plăti scump adulterul Margueritei de Bourgogne.

Dar, până una alta, puterea centrală nu stătea degeaba. Filip se și apucase să organizeze administrația, chema marea burghezie în sfatul său, și înființa "cavalerii însoțitori ai regelui", răsplătindu-i astfel pe cei care de la Lyon încoace îl slujiseră fără răgaz.

Răscumpără din mâinile lui Charles de Valois tarapanaua de la Mans, înainte de a răscumpăra celelalte zece tarapanale împrăștiate prin Franța. De acum încolo numai regele va bate toată moneda care avea să circule în țară.

Amintindu-și de ideile lui Ioan al XXII-lea, pe când acesta nu era încă decât cardinalul Duèze, Filip pregăti o reformă a sistemului de amenzi penale și de drepturi ale cancelariei de stat. Notarii urmau să verse la vistierie în fiecare sâmbătă sumele încasate, iar înregistrarea actelor va fi supusă unor tarife decretate de Curtea de Conturi.

Așa cum fură statornicite drepturile cancelariei, se făcu rânduială în privința vămilor, isprăvniciilor, căpităniilor de orașe și percepțiilor. Abuzurile și mâncătoriile care nu cunoscuseră nici o stavilă de la moartea Regelui de Fier, fură înfrânate cu asprime. Pe toate treptele societății, în toată activitatea națională, în tribunale, în porturi, în piețe și iarmaroace, toți simțiră, toți înțelesă că Franța încăpuse iar pe mâini tari... niște mâini de douăzeci și trei de ani!

Devotamentul oamenilor nu-l dobândești însă fără a-i răsplăti. Urcarea lui Filip pe tron fu însoțită de daruri împărțite cu mână largă.

Bătrânul seneșal de Joinville ceruse să se întoarcă la castelul său din Wassy unde, zicea el, vroia să moară. Își simțea sfârșitul aproape. Fiul său Anseau, care de la Lyon nu-l mai părăsise pe Filip, îi spuse într-o zi acestuia:

- Tata m-a încredințat că stranii lucruri s-au petrecut la Vincennes, când cu moartea micului rege, și că i-au ajuns la ureche zvonuri tulburătoare.

- Știu, știu, răspunse Filip. Și mie, unele lucruri din zilele acelea mi s-au părut curioase. Vrei să afli părerea mea, Anseau? Nu vreau să-l vorbesc de rău pe Bouville, căci n-am nici o dovadă. Dar mă întreb uneori dacă nepotul meu n-o fi fost mort înainte de sosirea noastră la Vincennes și dacă nu ni s-a înfățișat un alt copil în locul lui.

- Pentru ce ar fi făcut asta?

- Nu știu... Poate că de frică să nu i se aducă vreo dojană, poate că de teamă să nu fie învinovățit de Valois sau de alții. Căci, la urma urmei, singur el veghea asupra acestui copil și îți amintești cum refuza cu încăpățănare să-

l arate... Încă o dată, nu-i decât o părere care nu se poate întemeia pe nimic... Oricum ar fi, e prea târziu.

Tăcu câteva clipe, și adăugă:

- Anseau, am poruncit la vistierie să fii înscris cu un dar de patru mii de livre, și asta îți va spune îndeajuns recunoștința mea pentru ajutorul pe care mi l-ai dat întotdeauna. Iar dacă în ziua încoronării, văru-meu, ducele de Burgundia, nu se va afla acolo, așa cum gândesc, ca să-mi prindă pintenii, după datină, vei îndeplini tu această slujbă. Ești de neam destul de mare pentru asta.

De când lumea, aurul a fost cel mai bun metal pentru a pecetlui gura oamenilor; dar Filip știa că la unii mai e nevoie pe deasupra să le lustruiești nițel lipitura.

Mai rămânea să isprăvească cu Robert d'Artois; Filip se felicita că-l ținuse la închisoare pe primejdiosul său văr în timpul ultimelor întâmplări. Nu putea să-l țină însă la nesfârșit în temnița de la Châtelet. O încoronare e însoțită îndeobște de acte de clemență și decrete de grațiere. La o stăruitoare intervenție a lui Charles de Valois, Filip se prefăcu a răspunde ca un prinț milostiv.

- Îl iert, unchiule, numai să-ți fiu pe plac, spuse el. Robert va fi deci pus în libertate...

Lăsă fraza neisprăvită și păru să chibzuiască.

- Dar numai după trei zile de la plecarea mea la Reims, adăugă el, și nu va avea dreptul să se depărteze mai mult de douăzeci de leghe de Paris.

ATÂTEA VISURI SPULBERATE

În drumul său spre tron, Filip cel Lung nu călcase numai peste două cadavre; mai lăsa în urma sa și alte două vieți sfărâmate, două femei strivite, una regină și cealaltă de obârșie obscură.

A doua zi după înmormântarea falsului Ioan I la Saint-Denis, doamna Clémence a Ungariei, pe care toți se așteptau s-o vadă dându-și sufletul, își veni încet în fire. Cine știe ce leac se dovedise până la urmă eficace; frigurile și infecția se retraseră din acest trup, parcă spre a lăsa locul altor suferințe. Cele dintâi cuvinte pe care le rosti regina fură pentru a întreba de fiu-său, căci abia avusese timp să-l vadă. Amintirea nu-i aducea înaintea ochilor decât un trupușor gol pe care o femeie îl freca de zor cu apă de trandafiri și-l așeza apoi într-un leagăn...

Când cei din jur îi spuseră, cu multă băgare de seamă și vorbind pe ocolite, că nu i-l puteau arăta îndată, ea murmură:

- A murit, nu-i așa? Știam că a murit. Am simțit-o în febra mea... Și asta trebuia să se întâmple...

Nu avu izbucnirea înfricoșătoare de care se temeau toți. Rămase abătută, dar fără lacrimi, cu acea expresie de ironie tragică pe care o au unii la sfârșitul unui pârjol, în fața cenușii fumegânde a casei lor. Buzele i se desfăcură ca pentru a râde, și vreme de câteva clipe se crezu că-și pierduse mințile.

Nenorocirea se ținea de dânsa cu o îndârjire neobișnuită; avea locuri moarte în suflet și soarta putea să lovească acolo oricât de tare fără să mai stârnească suferință.

Mai rău era, nu încape îndoială, de Bouville, osândit să joace mincinosul rol al consolatorului neputincios. La fiecare vorbă prietenoasă pe care i-o adresa regina, simțea remușcarea ca un junghi în inimă:

"Copilul ei trăiește și nu am voie să i-o spun. Când mă gândesc că aș putea să-i fac o bucurie așa de mare!..."

De douăzeci de ori, mila, și chiar numai cinstea erau cât pe ce să biruie în el toate șovăielile. Dar doamna de Bouville, știindu-l prea simțitor, nu-l lăsa niciodată singur pe lângă regină.

Putea cel puțin să-și mai ușureze inima înfierând-o pe Mahaut, adevărata vinovată.

Regina înălță din umeri. Ce-i păsa ei de mâna de care se slujiseră puterile diavolului ca s-o lovească?

- Am fost cucernică, am fost milostivă; cel puțin cred că am fost, zicea; m-am silit să urmez poruncile religiei și să le arăt drumul cel drept celor care-mi erau dragi. N-am dorit niciodată răul nimănui. Și Dumnezeu a găsit cu cale să mă pedepsească mai crunt decât pe oricine... Văd însă că cei răi izbândesc în toate.

Nu se răzvrătea, nici nu hulea pe Domnul; constata doar un fel de uriașă eroare.

Tatăl și mama ei fuseseră răpuși de ciumă când dânsa abia împlinise doi ani. În vreme ce toate prințesele din neamul ei, sau mai toate, își găseau soț chiar înainte de-a ajunge la vârsta măritişului, ea așteptase unul până la douăzeci și doi de ani. Acela care o ceruse, nesperat, părea bărbatul cel mai puternic din lume. La această cununie cu Franța ea venise amețită de fericire, copleșită de o dragoste fără margini și plină de toate gândurile bune.

Mai înainte chiar de a pune piciorul în noua ei țară, n-a lipsit mult să piară pe mare. La capătul câtorva săptămâni, descoperea că se măritase cu un ucigaș și că luase locul unei regine sugrumate. După zece luni rămânea văduvă, și însărcinată. Numaidecât îndepărtată din conducerea țării, se văzuse pusă sub pază, chipurile, ca s-o apere. Se zvârcolise opt zile în ghearele morții ca să afle, abia scăpată din acest iad, că pruncul îi murise, fără îndoiala otrăvit, cum fusese și soțul ei.

Se putea oare închipui soartă mai înverșunată și mai nenorocită?

- Oamenii din țara mea cred în ursita rea, spuse dânsa. Au dreptate. Asta mi-e ursita. Trebuie să mă feresc de a mai încerca orice în viață.

Dragoste, milă creștinească, speranță, secătuiseră toate sentimentele bune pe care le avusese în ea, și o dată cu ele o părăsea și credința în Dumnezeu.

În vremea cât zăcuse bolnavă îndurase asemenea chinuri și trăise atât de puternic sentimentul morții apropiate, încât se minuna văzându-se încă în viață, respirând în voie, hrănindu-se, lăsându-și privirea pe pereți, pe mobile, pe chipurile oamenilor, și toate acestea îi stârneau singurele emoții de care sufletul ei, pe trei sferturi strivit, mai era în stare.

Pe măsura ce prindea puteri, însăănătoșindu-se încetul cu încetul și regăsindu-și frumusețea legendară, regina Clémence începu să-și arate niște gusturi de femeie trecută și mofturoasă. S-ar fi zis că sub această înfățișare minunată, sub acest păr de laur, peste acest chip coborât parcă din catapeteasma unei biserici, peste acest piept nobil, peste aceste picioare și brațe croite fără greș, care-și redobândeau din zi în zi vraja dinainte, s-ar fi

scurs dintr-o dată patruzeci de ani. În acest trup măreț, o bătrână văduvă cerea vieții ultimele ei bucurii. Și avea să le ceară vreme de unsprezece ani.

Cumpătată la mâncare până atunci, atât din cucernicie cât și din nepăsare, regina dovedi în curând pofte stranii pentru bucate rare și scumpe. Copleșită de Ludovic al X-lea de giuvaeruri pe care le disprețuise când le primea, acum îi scânteiau ochii în fața casetelor cu nestemate, se înflăcăra numărând diamantele, socotindu-le valoarea, admirându-le mărimea sau strălucirea. Tot așa, petrecea multe ceasuri cu cusătoresele, poruncea să i se cumpere cele mai scumpe stofe din Orient, pentru rochii pe care avea să le poarte îmbibate de miresme.

Dacă, pentru a ieși din apartamentele sale, își punea albul vestmânt ale văduvelor, în iatacul ei însă, cunoscuții se arătau mirați și stânjeniți văzând-o, lângă cămin, înfășurată în văluri foarte străvezii.

Mărinimia ei de odinioară se prefăcuse într-o dărnicie nesăbuită. Neguțătorii erau vorbiți între dâșii și știau că orice preț i-ar cere, regina nu va sta la tocmeală. Lăcomia puneă stăpânire pe slujitorimea palatului. A, firește, regina Clémence era bine servită. Se certau pe la bucătării până să hotărască cine să-i ducă mâncarea, căci pentru o prăjitură frumos dichisită, pentru o cremă de alune, pentru o "apă de aur" de curând născocită și în care rozmarinul și cuișoarele fuseseră ținute îndeajuns spre a se muia într-o zeamă de rodie, regina își deschidea deodată palma plină de gologani.

Nu trecu mult și vroi să audă cântându-i-se, și glasuri plăcute să-i zică basme, cimilituri și istorioare. Privirea ei înghețată de atâtea suferințe nu mai vroia să întâlnească decât fețe tinere. Un trubadur zvelt și cu vocea caldă, care-i cântase un ceas, și ai cărui ochi se aprinseseră zărindu-i trupul sub vălurile de Cipru, primea atâta bănet încât să tot chefuliască o lună întreagă prin cârciumi.

Bouville se îngrijora văzând asemenea risipă; dar nu se putuse opri să tragă el însuși foloase de pe urma ei.

La 1 ianuarie, care rămânea ziua felicitărilor și a darurilor, deși anul oficial nu începea decât la Paști, regina Clémence îi înmână lui Bouville un săculeț brodat conținând trei sute de livre de aur. Fostul șambelan sări în sus:

- Nu, doamnă, crede-mă, n-am meritat-o de fel!

Dar nu poți refuza darul unei regine, chiar dacă această regină se ruinează, și chiar dacă te vezi silit în fața ei la cea mai ticăloasă minciună.

Chinuit de spaimă și de remușcări, nenorocitul vedea apropiindu-se clipa în care regina va trebui să facă față unei dezastruoase situații financiare.

În aceeași zi de 1 ianuarie, Bouville primi vizita lui jupân Tolomei. Bancherul îl găsi pe fostul șambelan jigărit și încărunțit, ceva de speriat. Hainele jucau pe dânsul; obrajii i se scofâlceau; avea o uitătură neliniștită și în același timp atenția părea să-i slăbească.

"Omul acesta", gândi Tolomei, "e ros de o boală tainică, și nu m-ar mira de fel ca în curând să dea ortul popii. Trebuie să mă grăbesc să aranjez treburile lui Guccio".

Tolomei cunoștea obiceiurile. Cu prilejul anului nou, îi adusese doamnei de Bouville o bucată de stofă.

- Ca să-i mulțumesc, spuse el, pentru osteneala ce și-a dat-o cu domnișoara care-i născu un fiu nepotului meu...

Bouville vru să refuze acest dar.

- Ba, te rog, te rog, stăruia Tolomei. Aș vrea de altminteri să-ți vorbesc nițel despre asta. Nepotu-meu se va întoarce curând de la Avignon unde sfântul nostru părinte papă...

Tolomei își făcu cruce.

-... l-a ținut până azi pe lângă dânsul ca să-i pună rânduială în socotelile bănești. Vine acum să-și caute soția și copilul...

Bouville își simți tot sângele năvălindu-i la inimă.

- O clipă, jupâne, o clipă, îl întrerupe el; e un curier care mă așteaptă și căruia trebuie să-i dau răspuns neîntârziat. Ai răbdare, rogu-te până măntorc.

Și dispăru, cu bucata de stofă la subsuoară, ducându-se să-i ceară sfat neveste-si.

- Se întoarce soțul, spuse.

- Care soț? întrebă doamna de Bouville.

- Soțul doicii!

- Dar nu e măritată!

- S-o crezi tu! S-o crezi tu! Tolomei e aici. Uite, ți-a adus asta.

- Ce vrea?

- Vrea ca fata să iasă din mănăstire.

- Când?

- Nu știu. Curând.

- Atunci, vezi de află, nu făgădui nimic, și vino de-mi spune.

Bouville i se înfățișă din nou vizitatorului său.

- Ziceai, aşadar, jupân Tolomei?

- Ziceam că nepotu-meu Guccio soseşte pentru a scoate pe soţia sa şi copilul din mănăstirea unde ai avut bunătatea de a le găsi adăpost. Acum nu mai au a se teme de nimic. Guccio are asupra sa o scrisoare a sfântului părinte, şi se va aşeza, cred, la Avignon, cel puţin pentru o bucată de vreme... Mi-ar cam fi plăcut să-i păstrez pe lângă mine. Ştii dumneata că nu mi-am văzut încă nepotul care mi s-a născut? Eram tot pe drumuri, cercetându-mi prăvăliile, şi n-am aflat ştirea decât printr-o scrisoare plină de bucurie a tinerei mame. Alaltăieri, de îndată ce m-am întors, am vrut să-i duc nişte bunătăţi; dar la mănăstirea Surorilor Sfintei Clara m-am izbit de o poartă ferecată.

- Fiindcă la această mănăstire regulamentul e foarte aspru, spuse Bouville. Şi apoi am mai dat şi noi, aşa cum mi-ai cerut, porunci straşnice.

- Nu s-a întâmplat nimic rău?

- Dar... nu, jupâne nimic pe cât ştiu. Te-aş fi înştiinţat numaidecât, răspunse Bouville care se simţea pe jăratec. Când îţi soseşte nepotul?

- Îl aştept în două sau trei zile.

Bouville îl privi cu ochii speriaţi.

- Te rog încă o dată să mă ierţi, urmă el, dar mi-amintit chiar acum că regina mă trimisese să-i aduc un lucru pe care nu i l-am dus. Mă-ntorc, mă-ntorc îndată.

Şi se făcu din nou nevăzut.

"Cu siguranţă că boala i-a zdruncinat mintea!", gândi Tolomei, "Ce plăcere să stai de vorbă cu unul care o şterge la fiece clipă! Barem de nu m-ar uita şi pe mine aici!".

Se aşeză pe un scrin, îşi netezi cu palma mâneca de blană şi avu timp să socotească în minte, fără să se înşele cu mai mult de vreo zece livre, cam cât făcea mobila care împodobeia încăperea.

- Iată-mă, spuse Bouville dând deoparte o draperie. Parcă îmi vorbeai de nepotul dumitale? Ştii că ţiu foarte mult la el. Drăguţ însoţitor mi-a fost în călătoriile mele la Neapole! Ah! Neapole... repetă înduioşat; să-mi fi trecut prin minte ce avea să urmeze! Biata regină, biata regină...

Se lăsase pe scrin alături de Tolomei şi-şi ştergea cu degetele lui groase lacrimile amintirii.

"Na! Iată-l acum că-mi plânge în nas!", îşi zise bancherul. Apoi cu glas tare:

- Nu ți-am pomenit de aceste noi nenorociri; îmi închipui lesne cât de mult te-au întristat. M-am gândit mereu la domnia ta...

- Ah! De-ai ști, Tolomei! A fost mai cumplit decât ți-ai putea închipui; diavolul și-a vârât coada aici...

Se auzi o tuse scurtă și înfundată după draperie, și Bouville își curmă deodată destăinuirile primejdioase.

"Ia te uită, trage cineva cu urechea la ce vorbim", gândi Tolomei, grăbindu-se să înnoade vorba de unde o lăsase:

- În sfârșit, în durerea aceasta, ne-a fost dată barem o mângâiere; avem un rege cum se cade.

- Firește, firește, avem un rege cum se cade, repetă Bouville, fără mare căldură.

- Mă temeam, urmă bancherul silindu-se să-l tragă pe interlocutor ceva mai departe de draperia aceea suspectă, mă temeam că noul rege să nu ne prigonească pe noiăștia, lombarzii. Dar nici vorbă de una ca asta. Ba, se pare că a încredințat chiar ridicarea birurilor în unele provincii unor oameni din întreprinderile noastre... În ce-l privește pe nepotu-meu, care a lucrat foarte bine, trebuie s-o recunosc, aș vrea să fie răsplătit pentru ostenele lui, găsimu-și iubita și moștenitorul instalați în locuința mea. Am și pus să se pregătească odaia acestor soți simpatici. Lumea îi vorbește de rău pe tinerii din zilele noastre. Nu-i mai crede în stare nici de sentimente sincere, nici de dragoste credincioasă. Aceștia doi se iubesc însă foarte mult, poți să mă crezi. E de ajuns să le citești scrisorile ca să-ți dai seama. Dacă cununia lor n-a fost făcută după toate regulile, nu-i nimic! O vom face din nou, și te voi ruga chiar, dacă aceasta nu te supără, să le fii martor.

- Dimpotrivă, e o mare cinste, o mare cinste pentru mine, jupâne, răspunse Bouville privind draperia ca și cum ar fi căutat acolo un păianjen. Dar vezi că mai e și familia.

- Care familie?

- Ei, care... Familia doicii.

- Doică? repetă Tolomei fără să mai priceapă nimic.

Pentru a doua oară se auzi tusea aceea ușoară în dosul draperiei. Bouville făcu fețe-fețe, bolborosi ceva, se bâlbâi:

- Vezi că... Tocmai vroiam să-ți spun, jupâne... da, vroiam să te înștiințez numaidecât, dar... fiind deranjat ba de una, ba de alta, uitasem. A, da! Acum trebuie să ți-o spun... Pe soția nepotului dumitale de vreme ce zici că-s cununați, noi am rugat-o... ce mai încolo, nu găseam doică, și dânsa,

bucuroasă, foarte bucuroasă, la rugămintea soției mele, l-a alăptat pe micul rege... În puținele zile, vai, cât a trăit.

- Așa dar a venit aici... Ați scos-o din mănăstire?

- Și am dus-o înapoi! Mi-era greu să ți-o spun... dar era zor mare... Și apoi, toate s-au petrecut așa de repede!

- Dar, domnule, n-are de ce să-ți fie rușine. Ai făcut foarte bine. Frumoasa Maria! L-a alăptat zici, pe rege? Asta e o veste grozavă, și-i un lucru care-i face cinste domnișoarei! E trist însă că n-a avut când să-l alăpteze vreme mai îndelungată, adăugă Tolomei care și începuse să regrete foloasele ce le-ar fi putut trage de pe urma acestei situații. Atunci, ți-e ușor s-o scoți din nou de acolo?

- Asta nu! Ca s-o scot pentru totdeauna e nevoie de consimțământul familiei. I-ai mai văzut familia?

- Niciodată. Frații ei, care făcuseră un tărăboi așa de mare, păreau foarte mulțumiți că s-au descotorosit de dânsa, și nu s-au mai arătat niciodată.

- Unde stau?

- La conacul lor, la Cressay.

- Cressay... Unde vine asta?

- Lângă Neauphle, unde am o sucursală.

- Cressay... Neauphle... prea bine.

- Nu zău, straniu om mai ești, monseniore, dacă pot s-o spun! izbucni Tolomei. Îți încredințez o fată, îți povestesc tot ce e în legătură cu ea; te duci s-o iei ca să alăpteze copilul reginei, trăiește aici opt, zece zile...

- Cinci, preciză Bouville.

- Fie, cinci, urmă Tolomei, și nu știi nici de unde vine, și aproape nici cum o cheamă!

- Ba, știu, știu bine, spuse Bouville, făcându-se roșu. Dar uneori îmi iese din cap.

Nu putea pentru a treia oară să dea fuga la nevastă-sa. De ce nu venea să-l ajute, în loc să stea ascunsă după perdea, pentru a-l dojeni pe urmă dacă va face vreo prostie? Avea, probabil, motivele ei.

- Tolomei asta e singurul om de care mă tem în beleaua asta, îi spusese dânsa lui Bouville. Un nas de lombard face cât treizeci de câini de vânătoare. Dacă te vede singur, neghiob cum ești, va fi mai puțin bănuitor, și așa putea mai lesne pe urmă s-o scot la capăt.

"Neghiob cum ești... Are dreptate, m-am prostit!", își zicea Bouville, "În sfârșit! Am știut pe vremuri să vorbesc cu regii, și să văd de treburile lor.

Am negociat căsătoria doamnei Clémence. Am avut să mă ocup de conclav și să-l îmbrobodesc pe Duèze...". Gândul acesta îl scoase din încurcătură.

- Ziceai adineauri că nepotul dumitale are o scrisoare din partea sfântului părinte? vorbi el. Ei bine! Asta aranjează totul. Guccio e cel care trebuie să meargă să-și caute soția, arătând scrisoarea. Astfel, vom fi toți acoperiți și nu vom avea de suferit nici muștrări, nici învinuiri. Sfântul părinte! Ce vrei mai mult... În două sau trei zile nu-i așa? Să ne rugăm deci ca totul să se petreacă bine. Și mulțumesc mult pentru stofa asta frumoasă; are să-i placă grozav soției mele, sunt sigur. La bună vedere, jupâne, și întotdeauna sluga dumitale.

Se simțea istovit ca după o bătălie.

Părăsind castelul din Vincennes, Tolomei zicea în sinea lui: "Ori mă minte pentru vreun motiv pe care nu-l știu, ori a dat în mintea copiilor. În sfârșit, să-l așteptăm pe Guccio".

Ea însă, doamna de Bouville, nu așteaptă. Porunci să i se înhame catârcile la litieră și alergă în mahalaua Saint-Marcel. Acolo se închise într-o chilie cu Maria de Cressay. După ce îi omorâse copilul, venea acum să-i ceară Mariei să renunțe la dragostea ei.

- Ai jurat pe Evanghelie să păstrezi taina, îi spunea doamna de Bouville. Dar fi-vei în stare s-o păstrezi față de acest bărbat? Avea-vei îndrăzneala să trăiești cu soțul tău (consimțea acum să-i recunoască lui Guccio această calitate) lăsându-l să creadă că e tatăl unui copil care nu-i al său? Faci păcat ascunzând soțului un lucru așa de grav! Iar când va sosi ziua în care vom putea da adevărul pe față și când țara va veni să-și caute regele pentru a-l așeza în tron, atunci ce vei face? Ești o fată prea cinstită și de neam prea nobil, ca să te învoiești cu asemenea mișelie.

Toate aceste întrebări, Maria și le pusese de sute și sute de ori în fiecare ceas al singurătății sale. Nici nu se gândea la altceva; simțea că-și pierde mințile tot frământându-le. Și știa bine răspunsul! Știa că, de îndată ce va fi din nou în brațele lui Guccio, nu va putea să-i ascundă nimic, și nu "pentru că era un păcat", cum spunea doamna de Bouville, ci pentru că dragostea îi interzicea cruzimea unei astfel de minciuni.

- Guccio mă va înțelege, Guccio mă va ierta. El va ști că totul s-a întâmplat fără voia mea; mă va ajuta să duc această povară. Guccio nu va spune nimic, doamnă, pot s-o jur ca pentru mine!

- Nimeni nu poate să jure decât pentru sine însuși, copila mea. Și mai cu seamă când e vorba de un lombard! Îți închipui cum are să păstreze taina

unul ca dânsul! O va scoate la mezat trăgând foloase de pe urma ei.

- Îl insultă, doamnă!

- Nu-l insult, draga mea, dar cunosc lumea. Ai jurat să nu vorbești nici chiar la spovedanie. Îl ai în paza ta pe regele Franței; și nu vei fi dezlegată de jurământul tău decât atunci când va veni vremea.

- Îndură-te, doamnă, ia-ți regele înapoi și dezleagă-mă de jurământul făcut.

- Nu eu ți l-am adus, e vrerea lui Dumnezeu. Ceea ce ți s-a încredințat spre păstrare e lucru sfânt! L-ai fi trădat oare pe domnul nostru Isus Hristos dacă ți-ar fi fost dat să-l ascunzi pe vremea măcelăririi pruncilor? Copilul acesta trebuie să trăiască! Soțul meu trebuie să vă aibă pe amândoi sub ochii lui, și când ar fi nevoie, să vă găsească în orice clipă, iar nu să plecați la Avignon, cum auzii spunându-se.

- Îl voi convinge pe Guccio să locuim acolo unde veți vroi, și te asigur că n-are să vorbească.

- N-are să vorbească pentru că nu-l vei mai vedea!

Bătălia, întreruptă când Maria trebui să-l alăpteze pe micul rege, ținu toată după-amiaza. Cele două femei se luptau ca două fiare în fundul unei capcane. Dar mărunțica doamnă de Bouville avea dinții și ghearele mai tari.

- Și atunci ce veți face cu mine? gema Maria. Mă veți închide aici pentru toată viața?

"Bine ar fi să pot face asta!", gândea doamna de Bouville, "Dar va sosi ăla cu scrisoarea din partea papii..."

- Ce-ar fi dacă familia ta ar consimți să te ia acasă? propuse ea. Domnul Hugues ar putea, cred, să-i convingă pe frații tăi.

Să se întoarcă la Cressay, între mama și frații dușmănoși, însoțită de un copil care ar fi privit ca odrasla păcatului, când era, de fapt, cel mai vrednic de cinste dintre toți copiii din Franța... Să renunțe la tot, să tacă, să îmbătrânească, nemaivând nimic de făcut decât să contemple monstroasa fatalitate, întristătorul sfârșit al unei dragoste pe care nimic nu ar fi trebuit s-o schimonosească! Atâtea visuri spulberate!

Maria se îndârji: regăsi în ea puterea ce o împinsese, împotriva legilor și împotriva familiei sale, în brațele bărbatului pe care și-l alesese. Fără să mai stea la îndoială, refuză.

- Îl voi revedea pe Guccio, izbucni dânsa, voi fi a lui, voi trăi cu dânsul.

Doamna de Bouville ciocăni încetișor în brațul jilțului:

- N-ai să-l vezi de fel pe acest Guccio, răspunse ea, căci dacă s-ar apropia de mănăstirea asta sau de oricare alta mai temeinic păzită în care te-am putea închide, și dacă i-ai vorbi o clipă, va fi pentru dânsul cea de pe urmă. Soțul meu, îl știi doar, e un om hotărât și de temut când e vorba să-și apere regele. Dacă ții din cale afară să-l mai vezi pe acest Guccio, vei putea să-l privești, dar când o avea un pumnal în spate.

Maria se încovoie ca sub o lovitură.

- Nu vă ajunge că ați omorât copilul, murmură ea, vreți să omorâți acum și tatăl.

- Asta nu depinde decât de tine.

- N-aș fi crezut că la curtea Franței moartea oamenilor e hotărâtă cu atâta ușurință. Frumoasă curte la care țara se închină. Trebuie să-ți spun, doamnă, că te urăsc.

- Ești nedreaptă, Maria. Am o sarcină grea și trebuie să te apăr chiar împotriva ta. Ai să scrii ce-ți voi spune.

Doborâtă, sleită de puteri, cu tâmplele în flăcări și cu privirea încrețită de lacrimi așternu anevoie frazele pe care n-ar fi crezut vreodată că le-ar putea scrie. Scrisoarea urma să-i fie dusă lui Tolomei, pentru ca el s-o înmâneze nepotului său.

Maria zicea acolo că încearcă mare rușine și spaimă pentru păcatul ce săvârșise; vroia să-și închine viața copilului născut din această rătăcire, să nu mai cadă în ispitele trupului, să disprețuiască pe cel care o împinsese la păcat. Îi interzicea lui Guccio să încerce vreodată s-o mai vadă, oriunde s-ar afla.

Vru cel puțin să adauge în încheiere: "Îți jur că nu voi mai avea nici un alt bărbat afară de tine, cât voi trăi, și nici nu voi făgădui cuiva dragostea mea". Cealaltă se împotrivi.

- Nu trebuie să creadă că-l mai iubești. Haide, semnează, și dă-mi scrisoarea.

Maria nici nu văzu când pleca mica doamnă de Bouville.

"Guccio mă va urî, mă va disprețui și nu va ști niciodată că am făcut asta ca să-i scap viața!", își spuse ea, auzind închizându-se poarta mănăstirii.

PLECĂRI

A doua zi dimineața, sosirea la conacul din Cressay a unui olăcar, purtând floarea de crin pe mână stângă și stema regală brodată pe guler, stârni mare vâlvă. Toți i se adresară cu monseniore, iar frații Cressay, luându-se după scurtul răvaș care le poruncea să vină de îndată la Vincennes, se crezură chemați să ia căpetenia vreunui oraș sau chiar numiți seneșali.

- N-ar fi lucru de mirare, spuse doamna Eliabel; și-or fi adus aminte în sfârșit de meritele noastre și de serviciile pe care le-am adus regatului de trei sute de ani încoace. Regele acesta nou mi se pare că știe unde să-și găsească oameni de nădejde! Haide, feții mei; gătiți-vă cu vestmintele voastre cele mai arătoase și porniți de grabă. Hotărât lucru, există un pic de dreptate în cer, și aceasta ne va fi o mângâiere pentru ocară ce ne-a făcut-o sora voastră.

Nu se înzdrăvenise încă de-a binelea după boala ei din vara trecută. Se îngrășa, își pierduse frumoasa vioiciune de odinioară și nu-și mai arăta autoritatea decât sâcâindu-și rândășoaica de la bucătărie. Lăsase pe mâna fiilor sfoara de moșie care, gospodărită de ei, mergea tot așa de prost ca înainte.

Cei doi frați porniră la drum, cu capul plin de visuri. mărețe. Calul lui Pierre sufla așa de greu când ajunse la Vincennes, încât puteai să crezi că asta îi era călătoria de pe urmă.

- Am a vă vorbi de lucruri grave, tinerii mei domni, le spuse Bouville întâmpinându-i.

Și-i îmbie să guste din vinul dres cu mirodenii și din niște cofeturi.

Cei doi băieți ședeau pe marginea jilțurilor, ca niște nătărăi de la țară, și abia îndrăzneau să ducă la gură cupele de argint.

- A, iată regina care trece, spuse Bouville. Profită că s-a mai înseninat cerul ca să ia nițel aer.

Frații își simțiră inima zvâcnind și-și întinseră gâtul ca să zărească prin geamurile verzu o formă albă, în mantie lungă, care călca încet, înconjurată de câțiva slujitori. Apoi se priviră unul pe altul, dând din cap. O văzuseră pe regină!

- Despre surioara voastră vreau să vă vorbesc, o luă de la capăt Bouville. Ați fi dispuși s-o luați acasă? Trebuie mai întâi să știți că ea a alăptat copilul reginei.

Și le explică în cuvinte cât mai puține numai ceea ce era de neapărată nevoie să le spună.

- A, uitasem! Am să vă dau și o veste bună, urmă el... Italianul acela care a lăsat-o însărcinată... sora voastră nu mai vrea să-l revadă niciodată. Și-a înțeles greșeala, și că o fată de neam nobil nu se poate înjosi să ajungă nevasta unui lombard oricât de chipeș ar fi el. Căci e nostim domnișorul, trebuie s-o recunosc, și ager la minte...

- Dar oricum nu e decât un lombard, îi tăie vorba doamna de Bouville care de data aceasta era de față la convorbire; un om fără căpătâi și fără Dumnezeu, cum a și dovedit-o îndeajuns.

Bouville își plecă fruntea.

"Iată că trebuie acum să te trădez și pe tine, prietene Guccio, simpaticul meu tovarăș de călătorie! Mi-e oare scris să nu-mi sfârșesc zilele decât lepădându-mă de toți aceia care mi-au arătat prietenie?", se gândea el. Tăcu, lăsând neveste-si grija de a duce treaba la capăt.

Frații păreau oarecum dezamăgiți, cel mare mai cu seamă. Se așteptaseră la minunății și când colo nu era vorba decât de sora lor. Așadar, nimic nu li se va întâmpla în viață decât prin ea? Aproape că o pizmuiau. Doica regelui! Și fețe atât de înalte, cum e marele șambelan, se interesau de soarta ei! Cui i-ar fi putut trece prin cap una ca asta?

Trăncănitul doamnei de Bouville nu prea le dădea răgaz să cugete la cele auzite.

- Datoria creștinului, zicea dânsa, este să-l ajute pe păcătos să se căiască. Purtați-vă ca niște adevărați gentilomi. Cine știe dacă n-a fost cumva vrerea lui Dumnezeu ca sora voastră să nască tocmai la vremea potrivită, fără mare folos, vai, pentru că micul rege a murit; dar oricum, dânsa i-a venit într-ajutor.

Ca să-și arate recunoștința, regina Clémence va porunci ca odrasla doicii să primească un venit de cincizeci de livre pe an din averea ei. Afară de asta, un dar de trei sute de livre în aur îi va fi dat numaidecât. Banii se aflau acolo, într-un săculeț brodat.

Cei doi frați Cressay nu-și putură ascunde tulburarea. Era norocul care le pica din cer, mijlocul de a-și drege zidul împrejmuitor al conacului lor dărăpănat, certitudinea de a avea o masă îmbelșugată tot anul, puțința de a-și cumpăra în sfârșit armuri și de a echipa pe câțiva din șerbii lor în chip de scutieri, ca să se poată înfățișa mai ca lumea când o fi o chemare sub steaguri! Se va vorbi de dânsii pe câmpurile de bătlie!

- Să fim bine înțeleși, țină să precizeze doamna de Bouville, aceste daruri sunt făcute copilului. Dacă vă veți purta rău cu el sau i se va întâmpla vreo nenorocire, nici vorbă că venitul va fi tăiat. Căci faptul că e fratele de lapte al regelui îi conferă o cinste pe care trebuie s-o respectați.

- Firește, firește, așa este... Deoarece Maria se căiește, spuse fratele bărbos, îmbrăcându-și graba cu vorbe umflate, și deoarece iertarea ei ne este înfățișată de fețe atât de înalte ca domniile voastre, domnule, doamnă... datori suntem s-o primim cu brațele deschise. Ocrotirea reginei îi șterge păcatul. Și nimeni de acum încolo, nobil sau de rând, să nu cuteze a râde de dânsa în fața mea. Îl spintec.

- Și mama, cu ea ce facem? întrebă mezinul.

- Iau asupra-mi s-o conving, răspunse Jean. Sunt capul familiei de la moartea tatălui nostru; să nu se uite asta.

- Bineînțeles, urma doamna de Bouville, acum veți jura pe sfânta Evanghelie de-a nu da ascultare și nici de a repeta ceea ce sora voastră ar putea să vă spună că a văzut cât timp a stat aici, căci sunt lucruri care privesc coroana și trebuie să rămână secrete. De altminteri, n-a văzut nimic: l-a alăptat pe micul rege și atâta tot! Dar sora voastră are mintea cam sucită și-i place să scornească povești; asta v-a dovedit-o îndeajuns.... Hugues! Du-te de-mi caută Evanghelia!

Cu Sfânta Scriptură într-o parte, cu sacul de aur în cealaltă, și cu regina care trecea prin grădină... frații Cressay jurară de a nu sufla o vorbă despre tot ce privea moartea regelui Ioan I, de a păzi, hrăni și ocroti copilul surorii lor, precum și de a nu lăsa să le calce pragul bărbatul care o dusesse în păcat.

- A, asta o jurăm din toată inima! izbucni fratele mai mare. Să nu cumva să pună piciorul vreodată pe la noi!

Mezinul părea mai puțin ingrat. Nu se putea opri să-și aducă aminte:

"Oricum, fără Guccio...".

- De altminteri, vom căuta să aflăm dacă vă țineți de jurământul vostru, le spuse doamna de Bouville.

Se arătă gata să-i însoțească numaidecât pe cei doi frați la mănăstirea surorilor Sfintei Clara.

- Îți dai prea mare osteneală, doamnă, spuse Jean de Cressay; vom merge foarte bine și singuri.

- Nu, nu, trebuie să merg și eu. Fără porunca mea maica stareță n-o va lăsa pe Maria să iasă de acolo.

Bărbosul se întunecă la față. Îl muncea un gând.

- Ce ai? îl întrebă doamna de Bouville. S-a ivit cumva vreo piedică?
- Vezi că... Aș vrea să cumpăr mai întâi o catârcă pe care să călătorească soră-mea spre casă.

Atunci când Maria era însărcinată, o pusese să facă drumul de la Neauphle la Paris pe crupa calului, la spatele său; acum însă când ea îi îmbogățea, vroia ca întoarcerea surorii lor să se facă cu cinste. Și apoi, catârca de care se slujea doamna Eliabel se prăpădise mai luna trecută.

- Despre aceasta să n-ai grijă, spuse doamna de Bouville; o să vă dăm noi una. Hugues! Du-te de poruncește să se înșueze o catârcă.

Bouville o însoți pe nevastă-sa cu cei doi frați Cressay până la podul de peste șanțul ce împrejmuia castelul.

"Mai bine aș muri, ca să se isprăvească odată; să nu mai mint și să tremur de teamă!", gândea nenorocitul, slăbit, scuturat de un fior, privind pădurea desfrunzită.

"Paris!... În sfârșit, Parisul!", își zicea Guccio Baglioni trecând prin poarta Saint-Jacques.

Parisul era mohorât și rece; forfota vieții, ca întotdeauna după sărbătoarea Anului nou, părea să se fi oprit, și în acest ianuarie mai mult ca de obicei, din pricina plecării curții.

Dar tânărul drumeț care se întorcea după o lipsa de șase luni nu vedea mantiile de brumă așternute pe acoperișurile caselor, nici puținii trecători rebegiți de frig; pentru dânsul, orașul avea chipul soarelui și al speranței, căci acest: "În sfârșit Parisul!" pe care și-l repeta într-una ca pe cel mai frumos cântec din lume, vroia să zică: "În sfârșit, o voi regăsi pe Maria!"

Guccio purta scurteică de blană și manta de ploaie cu glugă din păr de cămilă; la cingătoare simțea atârănând greu chimirul doldora de livre, cu stema papii; pe cap avea o pălărie fercheșă de păslă roșie cu marginea dată în sus și țuguiată deasupra frunții. Nu se putea închipui tânăr mai bine îmbrăcat ca să placă. Dar nici unul care să simtă o mai vie nerăbdare de-a trăi, ca dânsul.

Sări din șaua în curtea de pe strada Lombarzilor și, zvârlindu-și înainte piciorul rămas cam țeapăn de când cu accidentul de la Marsilia, dădu fuga să se arunce în brațele lui Tolomei.

- Unchiul meu drag, bunul meu unchi! Văzu-tu-l-ai pe fiu-meu! Cum arată? Și Maria, cum a suportat? Ce ți-a spus? Când m-așteaptă?

Fără a vorbi, Tolomei îi întinse scrisoarea Mariei de Cressay. Guccio o citi de două ori, de trei ori. Când ajunse la cuvintele: "Află că am prins mare

scârbă de păcatul meu și nu mai vreau să-l revăd niciodată pe cel care e pricina rușinii mele. Vreau să-mi răscumpăr această ocară..."., Guccio izbucni:

- Nu e adevărat, nu e cu puțință! Ea n-a putut să scrie așa ceva!

- Nu e scrisul ei? întreba Tolomei.

- Ba da.

Bancherul își puse mâna pe umărul nepotului său.

- Te-aș fi prevenit din vreme, dacă aș fi putut, îi zise. Dar n-am primit această scrisoare decât alaltăieri, după ce fusesem să-l văd pe Bouville...

Cu privirea aprinsă și nemișcată, cu dinții încleștați, Guccio nu-l asculta. Întrebă unde se află mănăstirea.

- În mahalaua Saint-Marcel? Bine, spuse el, mă duc acolo.

Își ceru calul de pe care abia fusese scoasă șeaua, străbătu iar orașul fără să mai vadă nimic din el, și se duse să sune la poarta mănăstirii. Acolo i se răspunse că domnișoara de Cressay plecase în ajun, luată de doi gentilomi din care unul purta barbă. Degeaba flutură scrisoarea cu sigiliul papei, degeaba tună și fulgeră, degeaba toată gălăgia; nu putu să obțină nimic mai mult.

- Stareța! strigă. Vreau s-o văd pe maica stareță.

- Bărbații nu pot pătrunde în mănăstire.

Până la urmă, îl amenințară că vor chema armășeii de strajă.

Scos din fire, pământiu la față, de nerecunoscut, Guccio se întoarse în strada Lombarzilor.

- Frații ei, ticăloșii ei de frați au luat-o de acolo, îl anunță pe Tolomei. Ah! Am lipsit prea mult de aici. Frumoasă credință mi-a jurat, dacă n-a ținut nici șase luni! Căci doamnele acestea de neam mare, pe cât ni se arată prin romane, își așteaptă câte zece ani cavalerul dus la cruciadă. Dar pe un lombard nu-l aștepti de fel! Căci asta e buba unchiule, asta și nimic altceva! Mai citește o dată scrisoarea! Nu-s decât insulte și dispreț. Puteau s-o silească să nu mă mai vadă, dar nu să mă palmuiască așa peste obraz... În sfârșit, ce să mai vorbim, unchiule! Suntem bogați, avem zeci de mii de florini; baronii cei mai înalți vin să ne roage să le plătim datoriile; papa însuși m-a luat ca sfetnic al său cât a ținut conclavul, și iată-i pe jagoșii ăștia de la țară scuipându-mă în față de la înălțimea castelului lor de chirpici pe care-l poți da jos cu un brânci. E deajuns să apară acești doi râioși pentru ca sora lor să se lepede de mine. Cum te poți înșela crezând că o fată nu-i din același aluat ca și părinții ei!

La Guccio, tristețea se prefăcea repede în mânie, și ura iscată de mândria rănită îl ajuta să-și învingă deznădejdea. Încetase să mai iubească, dar nu să și sufere.

- Nu pricep deloc, zicea Tolomei, mâhnit. Părea așa de drăgăstoasă, așa de fericită că-i a ta... Niciodată nu mi-ar fi trecut prin minte... Acum înțeleg de ce Bouville părea atât de stânjenit deunăzi. Știa el ceva, cu siguranță. Dar, dacă-i așa, el i-a chemat frații, după vizita mea. Și totuși, scrisorile pe care le-am primit de la dânsa... Nu pricep defel. Vrei să trec iar pe la Bouville?

- Nu vreau nimic, nu mai vreau nimic! strigă Guccio. Destul i-am plictisit pe mai marii lumii din grijă pentru această târfă înșelătoare. Până și pe papa însuși căruia i-am cerut ocrotire pentru dânsa... Zici că era drăgăstoasă? S-a lingușit pe lângă tine când se credea respinsă de ai săi și nu aștepta ajutor decât de la noi. Eram totuși cununați în lege! Căci era nerăbdătoare să mi se dea, nu însă fără binecuvântarea preotului. Ziceai că a petrecut cinci zile în preajma reginei Clémence, slujindu-i ca doică! Se vede ca și-a pierdut mințile făcând o treabă pe care orice slujnică o putea face în locul ei. Și eu am fost pe lângă regină și am ajutat-o într-altfel! În mijlocul furtunii i-am scăpat viața...

Nu-și mai lega gândurile, bătea câmpii atât de furie și, tot umblând de colo colo prin încăpere și târându-și piciorul, făcuse cam un sfert de leghe.

- Poate, poate dacă te-ai duce s-o vezi pe regină...

- Nici pe regină, nici pe altcineva! Maria n-are decât să se întoarcă în cătunul ei glodos, unde te afunzi în balegă până la gleznă. I-au găsit fără îndoială un soț bun după chipul și asemănarea jechoșilor ei de frați. Vreun cavalier păros și mirosind urât care-mi va crește copilul, încornoratul! De-ar veni acum să se târască la picioarele mele, și n-aș mai lua-o, mă auzi, n-aș mai lua-o!

- Cred totuși că dacă ar intra acum, ai vorbi altfel! spuse blând Tolomei.

Guccio păli, și-și ascunse ochii în palme. "Frumoasa mea Maria...". O revedea în odaia de la Neauphle; o revedea de foarte aproape; îi zărea luminile aurii ale ochilor de-un albastru-închis. Cum se putuse ascunde o asemenea trădare în ochii aceștia ai ei?

- Voi pleca, unchiule.

- Încotro? Te întorci la Avignon?

- Frumos o să-mi șadă acolo! Le-am spus tuturor că mă voi întoarce cu soția mea; le-am înfățișat-o împodobită cu toate virtuțile de pe pământ. Însuși sfântul părinte va fi cel dintâi să-mi ceară vești despre dânsa...

- Boccacio îmi zicea deunăzi că de alde Peruzzi vor lua negreșit în arendă strângerea dărilor în provincia Carcassonne... Poate că te vei duce să lucrezi cu dâșii...

- Nu! Nici la Carcassonne, nici la Avignon.

- Nici la Paris, bineînțeles... spuse cu tristețe Tolomei.

Oricărui om, cât de egoist o fi fost, îi vine către amurgul vieții o clipă când i se urăște să trudească numai pentru el însuși. După ce așteptase să aibă în casa lui o nepoată drăguță și să trăiască în mijlocul unei familii fericite, vedea deodată cum i se spulberă propriile speranțe și în locul lor căscându-se perspectiva unei lungi bătrâneți singuratice.

- Nu, vreau să plec, repetă Guccio. Nu mai vreau nimic în această Franță care se îngrașă de pe urma noastră și ne disprețuiește fiindcă suntem italieni. Cu ce ne-am ales în Franța, rogu-te? Un picior beteag, patru luni pe un pat de spital, șase săptămâni închis într-o biserică, și acum, ca să le pună vârf la toate, istoria asta! Ar fi trebuit să știu că țara aceasta nu făcea de mine. Amintește-ți! A doua zi după sosirea mea, eram cât pe ce să-l trântesc în stradă pe regele Filip cel Frumos. Nu era un semn bun! Fără să mai pomenesc de călătoriile mele pe mare când eram în două rânduri gata-gata să pier, și de vremea pierdută stând să număr parale de aramă Țoapelor în târgul acela păcătos Neauphle, pentru că mă credeam îndrăgostit acolo.

- Te-ai ales totuși cu câteva amintiri frumoase, spuse Tolomei.

- Fleacuri! La anii mei n-am nevoie de amintiri. Vreau să mă întorc în Siena mea, unde nu-i lipsă de fete frumoase, cele mai frumoase din lume, cum mă încredințează unii de câte ori spun că-s de pe acolo. În orice caz, nu așa de desfrânate ca astea de aici! Tata m-a trimis să stau pe lângă tine ca să învăț meseria; cred că am învățat de ajuns.

Tolomei își deschise ochiul său stâng; o tristețe îi împâclea pleoapa.

- Poate că ai dreptate, spuse el. Durerea are să-ți treacă mai repede când vei fi departe. Dar să nu regreti nimic, Guccio. Ucenicia pe care ai făcut-o nu e zadarnică. Ai trăit, ai umblat prin lume, ai cunoscut suferințele oamenilor de jos și ai descoperit slăbiciunile celor mari. Ai pătruns în intimitatea celor patru curți care stăpânesc Europa, acelea de la Paris, Londra, Neapole și Avignon. Nu-s mulți cei cărora le-a fost dat să se afle închiși într-un conclav! Ești hârșăit cu treburile negoțului. Îți voi da partea ce ți se cuvine; e o sumă frumușică. Dragostea te-a împins să faci unele prostii, și lași un bastard în drum, ca orice bărbat care a călătorit mult... Și n ai decât douăzeci de ani. Când vrei să pleci?

- Măine, unchiule Spinello, mâine, dacă n-ai nimic împotriva... Dar mă voi întoarce! adăugă Guccio cu glas mânios.

- Ei, așa sper și eu, băiatule! Sper că n-ai să-l lași pe bătrânul tău unchi să moară fără să te mai vadă o dată!

- Mă voi întoarce într-o zi, și-mi voi lua copilul. Căci e al meu, la urma urmei, cel puțin tot atâta cât și al acestor Cressay! De ce l-aș lăsa lor? Ca să-l crească în grajd ca pe-un câine de pripas! Îl voi lua, mă auzi, și asta va fi pedeapsa Mariei. Știi cum se spune pe la noi: răzbunare de toscan...

O larmă uriașă care venea de la odăile de jos îi tăie vorba. Casa cu bârne de lemn tremura din temelii, ca și cum douăzeci de care grele ar fi intrat în curte. Ușile se trânteau cu zgomot.

Unchiul și nepotul alergară spre scara în spirală care și începuse să geamă sub greutate. Se auzi un glas tunător:

- Ei, bancherule! Unde-mi ești, bancherule? Am nevoie de bani.

Și monseniorul Robert d'Artois se ivi în capul scării.

- Uită-te bine la mine, prietene bancher, vin de-a dreptul de la pușcărie! strigă el. Îți vine a crede? Iubitul, miosul, chiorul de văru-meu... regele vreau să zic, căci e rege, pare-se... și-a adus aminte în sfârșit că putrezeam în temnița unde mă băgase și iată că mă lasă să respir aerul liber, drăguțul de el!

- Fii binevenit, monseniore, spuse Tolomei fără mare bucurie.

Și se aplecă să mai privească o dată peste parmaclâcul scării, căci nu era încă sigur că un asemenea uragan putea fi stârnit de un singur om.

Plecându-și capul ca să nu se ciocnească de grinda ușii, contele d'Artois pătrunse în odaia de lucru a bancherului și merse drept la o oglindă din perete.

- Aoleu! Dar am o față de mort! izbucni el, luându-și obrazii în mâini. Ce-i drept, altul în locul meu ar fi arătat și mai rău. Închipuiește-ți, șapte săptămâni să nu vezi lumina de afară decât printr-un ochi de geam ferecat cu niște zăbrele groase cât aia a măgarului! De două ori pe zi o zeamă lungă care semăna cu o diaree chiar înainte de a o fi mâncat. Am avut noroc de Lormet al meu care-mi strecura mâncăruri gătite cum știe dânsul, altminteri nu mai eram acum aicea. Și un pat... ce să mai zic! Au ținut seama că-s de neam regesc și m-au cinstit cu un pat. A trebuit să-i sparg marginea de lemn ca să-mi pot întinde picioarele! Răbdare! I le voi pune toate la socoteală scumpului meu văr.

La drept vorbind, Robert nu slăbise nici cu un dram și închisoarea nu-i prea știrbise chereșteaua zdravănă. Dacă era mai puțin rumen la față, în schimb ochii săi de culoarea cremenei aveau o strălucire mai răutăcioasă ca înainte.

- Frumoasă libertate mi se dăruiește, n-am ce zice! "Ești liber, monseniore, continuă uriașul maimuțărind pe comandantul închisorii Châtelet. Dar... nu te vei depărta mai mult de douăzeci de leghe de Paris; poliția regelui trebuie să știe unde locuiești; dar dacă o întinzi cumva spre moșiile tale, căpitănia din Evreux trebuie înștiințată". Cu alte cuvinte: "Rămâi aici, Robert, să bați ulițele sub ochiul copoilor de strajă, sau du-te de putrezește la Conches. Dar nici un pas în spre Artois, nici un pas în spre Reims! Nu vor să-ți vadă mutra la încoronare, mai cu seamă la încoronare! Ai putea să le cânti acolo un psalm care n-ar fi pe placul tuturor urechilor!" Și au ales bine ziua pentru a-mi da drumul. Nici prea devreme, nici prea târziu. Toată curtea e plecată; nimeni la palat, nimeni la Valois... Văru-meu ăsta s-a lepădat frumos de mine! Și iată-mă într-un oraș pustiu, fără para chioară în buzunar ca să cinez diseară și să găsesc vreo târfă cu care să-mi potolesc focul dragostei! Căci șapte săptămâni, vezi tu, bancherule... Nu, tu nu poți pricepe; cred că asta nu prea te mai sâcăie... Și bagă de seamă, m-am tăvălit destul cu muierile în Artois, pe când m-aflam acolo, ca să stau liniștit o bucată de vreme; și cred că se vor naște în curând prin părțile acelea o droaie de argați mititei care nu vor ști niciodată că ar putea zice: "Tata-mare", vorbind de regele Filip-August. Dar am constatat un lucru straniu, la care doftorii și filozofii, acești șobolani, ar trebui să cugete îndelung: Pentru ce bărbatul are un mădular căruia cu cât îi dai mai multă treabă, cu atât cere mai multă?

Izbucni într-un hohot de râs, făcu să troznească un jilț de stejar pe care se așeză, și deodată păru să observe prezența lui Guccio.

- Și tu, drăguțule, cum te mai lauzi cu dragostele tale? întrebă, ceea ce în gura lui nu însemna mai mult decât "bună-ziua".

- Dragostele mele! Să nu mai vorbim, monseniore! răspunse Guccio, nemulțumit că o furie mai gălăgioasă ca a lui îl întrerupsese.

Cu o strâmbătură a feței, Tolomei îi dădu a înțelege contelui d'Artois, că subiectul nu era tocmai potrivit.

- Ei, ce! exclamă d'Artois, cu gingășia lui de totdeauna; o iubită te-a părăsit! Dă-mi repede adresa ei, să dau fuga până acolo! Haide, nu mai tace mutra asta amărâtă; toate femeile sunt niște curve.

- A, firește, monseniore... Toate!

- Atunci... să petrecem barem cu alea de-s curve adevărate! Bancherule, am nevoie de bani. O sută de livre. Și-l iau pe nepotu-tău să cineze cu mine, ca să-i scot din cap gândurile negre. O sută de livre! Da, știu, știu, îți datorez și așa destul, și-ți zici că n-o să-ți plătesc niciodată; te înșeli. Nu va trece mult și ai să-l vezi pe Robert d'Artois mai tare ca oricând. Filip n-are decât să-și înfunde coroana până la nas; fac eu, n-ai grijă, să-i sară din cap. Căci am să-ți spun ceva care face mai mult de o sută de livre, și care te va ajuta să deschizi bine ochii ca să vezi cui dai bani cu împrumut... Ce pedeapsă îl așteaptă pe cel care ucide un rege? Ștreangul, tăierea capului, ruperea în bucăți? Ai să fii de față în curând la un spectacol nostim: ai s-o vezi pe balcâza de mătușă-mea Mahaut, goală ca o târfă de uliță, ruptă în bucăți de patru cai și mațele ei scârboase târându-se prin praf. Iar hoțomanul de ginere-său îi va ține tovărășie! Păcat numai că nu pot fi omorâți de două ori. Căci ei au omorât doi, ticăloșii! N-am scos o vorbă despre asta cât am stat la Châtelet, ca să nu vină într-o noapte să mă taie ca pe un porc. Dar am putut afla tot ce se întâmplă pe-afară prin Lormet... Tot bunul meu Lormet! De treabă om! Ia ascultați aici...

După șapte săptămâni de muțenie silită, strașnicul gură spartă își scotea pârleala și nu se mai oprea să-și tragă răsuflarea decât pentru a se porni și mai tare.

- Ascultați-mă bine, urmă el. Una, Ludovic ia din mâna mătușii Mahaut comitatul Artois ca să mi-l înapoieze; numaidecât Mahaut pune de-l otrăvește pe Ludovic. Două, pentru a se ascunde în spatele cuiva care s-o apere, Mahaut îl împinge pe Filip la regență împotriva lui Valois, care ar fi sprijinit drepturile mele. Trei, Filip face în așa fel ca mai marii țării să primească rânduiala întocmită de el pentru moștenirea tronului, înlăturând femeile de la coroana Franței, dar nu și de la moștenirea domeniilor, vezi bine! Patru, fiind întărit în slujba de regent, Filip poate ridica oastea ca să mă scoată din Artois tocmai când eram gata să-mi reiau tot comitatul. N-am fost nebun să mă pun cu el și m-am predat fără luptă. Dar iată că regina Clémence trebuie să nască; ca să nu le stau în cale, Filip mă întemnițează. Cinci, regina aduce pe lume un fiu. Filip nu se împiedică de asta! Poruncește să se închidă castelul Vincennes, copilul e ascuns de ochii baronilor, spunându-se că n-are mult de trăit, o moașă sau o doică e amenințată sau ademenită cu parale, și al doilea rege e și el omorât. După care, Filip pleacă să se încoroneze la Reims. Iată, dragii mei, cum poți pune

mâna pe o coroană. Și toate acestea numai ca să nu-mi fie înapoiat comitatul meu Artois.

La cuvântul "doică" Tolomei și Guccio schimbaseră o scurtă privire îngrijorată.

- Sunt lucruri pe care tot omul le gândește, dar nimeni nu cutează să le spună în gura mare, din lipsă de dovezi. Numai că eu unul am dovada! Voi aduce pe o anumită cucoană care a furnizat otrava. Și după aceea, va trebui nițel îmboldită să vorbească, punându-i picioarele în butuci, acea Béatrice d'Hirson care a fost codoașa diavolului în joaca asta. A venit vremea să-i punem capăt, altminteri vom fi toți omorâți.

- Cincizeci de livre, monseniore; îți pot da cincizeci de livre.

- Zgârcitule!

- Atâta pot face.

- Fie. Îmi rămâi deci dator cu celelalte cincizeci. Mahaut îți va plăti toți banii aceștia, cu dobândă.

- Guccio, spuse Tolomei, vino de mă ajută să număr cincizeci de livre pentru monseniorul.

Se retrase cu nepotu-său în încăperea de alături.

- Unchiule, murmură Guccio, crezi că e ceva adevărat în spusel lui?

- Nu știu, băiatule, nu știu; dar cred că ai dreptate să pleci de-aici. Nu e bine să fii prea amestecat în istoria asta care miroase urât. Purtarea ciudată a lui Bouville, fuga neașteptată a Mariei... Fără îndoială nu poți pune mare temei pe aiurelile acestui furios; dar am băgat de seamă adeseori că nu trecea niciodată departe de adevăr când era vorba de ticăloșii; e meșter în de alde astea și le adulmecă de departe. Amintește-ți de adulterul prințeselor; el e acela care a făcut să fie date în vileag, și ne-o spusese dinainte. Maria ta, urmă bancherul învârtindu-și mâna cărnoasă într-un gest de îndoială, poate că e mai puțin naivă și mai puțin sinceră de cum am crezut-o noi. Cu siguranță că-i o taină la mijloc.

- După scrisoarea ei trădătoare, poți crede orice, spuse Guccio, ale cărui gânduri rătăceau în douăzeci de direcții deodată.

- Nu crede nimic, nu căuta nimic; pleacă. E un sfat bun pe care ți-l dau.

Când se văzu cu cele cincizeci de livre în pungă, monseniorul d'Artois ținu morțiș ca Guccio să ia parte la mica petrecere pe care vroia să și-o ofere pentru a-și sărbători ieșirea din temniță. Simțea nevoia unui tovarăș de chef și s-ar fi îmbătat mai de grabă cu calul său decât să rămână singur.

Stăruia atâta încât până la urmă Tolomei îi suflă nepotului:

- Du-te, altminteri se va simți jignit.

Guccio își sfârși deci ziua asta nenorocită într-o cârciumă al cărei patron plătea tribut ofițerilor străzii de noapte spre a fi lăsat să facă și nițică negustorie cu fete. Toate cuvintele ce se rosteau pe la mese erau de altfel repetate la poliție.

Monseniorul d'Artois se arată acolo în toată strălucirea lui, băutor zdravăn, mâncău fără pereche, gălăgios, spurcat la gură, plin de duioșie față de tânărul său însoțitor, și ridicând fusta fetelor ca să arate tuturor adevăratul obraz al mătușii sale Mahaut.

Întrecându-se cu băutura, Guccio se chercheli repede. Cu ochii lucioși, părul vâlvoi și gesturile alandala, țipa:

- Știu și eu multe... Ah, să vreau numai să vorbesc...

- Atunci, vorbește! Haide dă-i drumul.

În fundul beției lui, Guccio mai păstra totuși o licărire de prudență.

- Papa... spuse el. Ah, știu multe despre papă...

Deodată începuse să plângă cu lacrimi șiroaie pe umărul unei târfe, apoi o palmui pentru că vedea în ea toată trădarea femeiască întruchipată.

- Dar mă voi întoarce și-l voi răpi!

- Pe cine să răpești? Pe papă?

- Nu, pe copilul ei!

Petrecerea devenea o învălmășeală tulbure, privirile se încetșau și fetele aduse de cârciumarul codoș nu mai aveau nici cămașa pe ele, când Lormet se apropie de Robert d'Artois ca să-i sufle la ureche:

- Afară e un om care ne pândește.

- Omoară-l! răspunse nepăsător uriașul.

- Bine, monseniore.

Doamna de Bouville pierdu astfel unul din argații săi, pe care-l pusese să se țină după tânărul italian.

Guccio n-avea să afle niciodată că, prin jertfa ei, Maria îl scăpase probabil de a-și sfârși zilele cu burta în sus pe valurile Senei.

Vârât într-un așternut murdar, pe sânii unei fete de stradă pe care o palmuise și care se arăta înțelegătoare la necazurile bărbatului, Guccio nu înceta s-o insulte pe Maria, închipuindu-și că se răzbună împotriva ei chinuind un trup cumpărat.

- Ai dreptate! Nici eu nu pot suferi femeile; toate-s niște curve, zicea târfa ale cărei trăsături Guccio nu și le va mai aminti niciodată.

A doua zi, cu pălăria trasă până la ochi, cu picioarele și brațele frânte de oboseală, cu trupul și sufletul deopotrivă de scârbite, Guccio lua drumul Italiei. Ducea cu dânsul o avere frumoasă sub forma unei scrisori către o bancă de acolo, semnată de unchiul său, și care reprezenta partea lui de câștig din afacerile încheiate de doi ani încoace.

În aceeași zi, regele Filip al V-lea, soția sa Jeanne și contesa Mahaut, cu toată slujitorimea lor, soseau la Reims.

Porțile conacului de la Cressay se și închiseseră în urma frumoasei Maria care va trăi între zidurile lui, nemângaiată, o iarnă veșnică.

Adevăratul rege al Franței va crește acolo ca un mic bastard. Va face primii pași în curtea noroioasă, printre rațe, se va tăvăli în livada cu stânjenei galbeni, de-a lungul râului Mauldre, în livada aceea, unde Maria, de câte ori va călca pe acolo, avea să revadă chipul fermecătorului ei iubit sienez, și trecătoarea ei dragoste stinsă pentru totdeauna. Ea își va ține jurământul și, vreme de treizeci de ani, va păstra taina pentru a o încredința în cele din urmă, pe patul morții unui călugăr din Spania în trecere prin părțile acelea.

Maria de Cressay era ursită unei vieți stranie. Spovedania acestei îndrăgostite, condamnată la singurătate și care nu și-a părăsit parcă sătucul natal decât pentru a fi împinsă, nevinovată și neputincioasă, în inima unei drame dinastice, avea să zguduie într-o zi Europa.

AJUNUL ÎNCORONĂRII

Porțile orașului Reims, cu stema regală deasupra, fuseseră vopsite din nou. Străzile erau pavoazate cu draperii care-ți luau ochii, cu covoare și mătăsuri, aceleași de altfel care slujiseră cu un an și jumătate în urmă la încoronarea lui Ludovic al X-lea. Lângă palatul arhiepiscopal, trei săli mari din scânduri fuseseră ridicate în pripă: una pentru masa regelui, alta pentru masa reginei, a treia pentru înalții dregători, astfel ca toată curtea să încapă la ospăț.

Burghezii din Reims, siliți să plătească cheltuielile încoronării, găseau povara cam apăsătoare.

- Dacă ăștia încep să moară așa de repede pe tron, ziceau ei, și în fiecare an ne revine cinstea de a încorona un rege, în curând nu vom mai lua decât un prânz la douăsprezece luni, pentru care va trebui să vindem și cămașa de pe noi! Ne costă scump cinstea pe care ne-a făcut-o Clovis botezându-se în orașul nostru! Dacă vreun alt oraș vrea să ne cumpere potirul cu sfântul mir, am încheia bucuroși târgul.

La lipsa de bani a vistieriei se mai adăuga și greutatea de a strânge, în toiul iernii, asemenea belșug de merinde pentru a sătura atâtea guri. Și burghezii din Reims se apucau să înșire: optzeci și doi de boi, două sute patruzeci de berbeci, patru sute douăzeci și cinci de viței, șaptezeci și opt de porci, opt sute de iepuri și iepuri de casă, opt sute de claponi, o mie opt sute douăzeci de găște, peste zece mii de găini și patruzeci de mii de ouă, fără a mai pomeni de butoaiele cu nisetru pe care au trebuit să le aducă de la Malines, de patru mii de raci pescuiți în apă de munte, de somoni, de știuci, de lini, de plăci, de bibani și de crapi, de trei mii cinci sute de țipari pentru cinci sute de plăcinte. Aduseseră două mii de calupuri de brânză și trăgeau nădejde că trei sute de butoaie de vin, din fericire produs de podgoriile de prin partea locului, vor fi de ajuns ca să potolească atâtea gâtlejuri însetate care aveau să benchetuiască acolo vreme de trei zile, poate și mai mult.

Șambelanii, sosiți înainte spre a rându-i cu de-amănuntul desfășurarea petrecerilor, își arătau niște pretenții ciudate. Nu hotărâseră ei să se aducă deodată la masă trei sute de bătlani fripți? Dregătorii ăștia semănau bine cu stăpânul lor, cu regele acesta zorit care-și porunca încoronarea de la o săptămână la alta, ca să zicem așa, de parcă ar fi fost vorba de o liturghie de două parale pentru un picior rupt!

De mai multe zile plăcintarii pregăteau din cremă de migdale castelele lor cu metereze, zugrăvite în culorile Franței.

Și muștarul? Nu se adusese încă muștarul! Era nevoie de treizeci și una de ocale. Și apoi, oaspeții doar nu vor mânca din palmă. Mare greșală că se vânduseră pe preț de nimic cele cincizeci de mii de străchini de lemn de la cealaltă încoronare; mai bine ar fi fost dacă erau spălate și puse la păstrare. Cât despre cele patru mii de urcioare, ele fuseseră sparte sau furate. Cusătoresele aveau în grabă două mii șase sute de coți de pânză pentru fețele de masă, și se putea socoti de pe acum că, una peste alta, cheltuiala se va ridica la aproape zece mii de livre.

La drept vorbind, orașul Reims nu pierdea în afacerea asta, căci serbările încoronării atrăseseră puzderie de negustori lombarzi și evrei care plăteau taxe pe vânzări.

Încoronarea, ca toate ceremoniile regale, se desfășura într-o atmosferă de petrecere câmpenească. Era un spectacol neîntrerupt ce se oferea poporului în aceste zile, și mulți veneau de departe ca să-l vadă. Femeile țineau să-și pună rochii noi; craii nu se lăsau rugați să cumpere giuvaericele; broderiile, stofele frumoase, blănurile, se vindeau lesne. Șmecherii strângeau avere, iar prăvăliașii care arătau nițică grabă în a-și servi mușteriii puteau, într-o săptămână, să-și facă suma pentru cinci ani.

Noul rege locuia la palatul arhiepiscopal în fața căruia mulțimea se îmbulzea tot timpul ca să-l vadă pe suveran sau ca să se holbeze la trăsura reginei, o trăsură îmbrăcată în mătase vișinie.

Regina Jeanne, înconjurată de doamnele ei de onoare, supraveghea cu un neastâmpăr de femeie covârșită de treburile despachetării celor douăsprezece cufere, a celor patru mari sipete, a lăzii cu încălțăminte, a lăzii cu mirodenii. Gătelile ei erau fără îndoială cele mai frumoase din câte avusese vreodată o femeie în Franța. Pentru fiecare zi și aproape pentru fiecare ceas al acestei călătorii triumfale fusese prevăzut alt vestmânt.

Într-o pelerină din stofă țesută în fir de aur, cu blană de cacom, își făcuse regina intrarea solemnă în oraș, pe când de-a lungul străzilor se dădeau în cinstea perechii regale fel de fel de reprezentații, mistere, jocuri și cântece. La ospățul din ajunul încoronării, care va începe îndată, regina avea să apară într-o rochie de catifea violetă tivită cu singeap. Pentru dimineața încoronării avea o rochie dintr-o stofă în fir de aur adusă din Turcia, o mantie purpurie și o zavelcă de-un roșu mai închis; pentru prânz o rochie brodată cu stema Franței; pentru cină o rochie din stofă de aur și două alte mantii de cacom.

A doua zi va purta o rochie de catifea verde și apoi alta din mătase de Damasc azurie cu pelerină de jder. Niciodată nu se va arăta în ochii lumii gătită la fel și cu aceleași bijuterii.

Minunățiile acestea se aflau într-o încăpere decorată numai cu lucruri aduse de la Paris; draperii de mătase albă brodate cu o mie trei sute douăzeci și unu de papagali de aur, având în mijloc armoariile conților de Burgundia prin care trecea leul roșu de pe stema lor; pologul patului, cuvertura și pernele erau împodobite cu șapte mii de frunze de trifoi cusute în fir de argint. Jos fuseseră așternute covoare cu stemele Franței și ale comitatului Burgundiei.

Jeanne intrase de mai multe ori în apartamentul lui Filip ca să admire și el frumusețea unei stufe, croiala desăvârșită a vreunei rochii.

- Stăpânul meu drag, iubitul meu, izbucni dânsa, cât de fericită mă faci!

Oricât de puțin pornită era din fire spre a-și da pe față sentimentele, nu-și putea opri lacrimile care-i veneau în ochi. Propria ei soartă o uluia, mai cu seamă când își aducea aminte că nu de mult se găsea în închisoare, la Dourdan. Ce uimitoare întoarcere a norocului, în mai puțin de optsprezece luni! Se gândea la Marguerite, cea moartă, se gândea la soră-sa, Blanche de Burgundia, încă întemnițată la Château-Gaillard...

"Biata Blanche care îndrăgea atât de mult gătelile. Ce s-ar mai fi bucurat astăzi!", își zicea, încercând o cingătoare de aur încrustată cu rubine și smaralde.

Filip era îngrijorat, și entuziasmul soției sale mai curând îl posomora; tocmai cerceta socotelile cu marele său vistiernic.

- Îmi pare bine, draga mea, că toate acestea îți sunt pe plac, răspunse în cele din urmă. Vezi tu, urmez pilda tatălui meu care, așa cum l-ai cunoscut, se arăta foarte strâns în cheltuielile sale, dar nu se calicea de fel când era vorba de măreția regală. Bine faci arătându-te în aceste frumoase vestminte, căci ele sunt pentru poporul care ți le dă din truda lui, tot atâta cât sunt și pentru tine; și vezi să ai grijă de ele, căci nu vei putea prea curând să-ți cumperi altele asemenea. După încoronare, va trebui să ne restrângem.

- Filip, întreabă Jeanne, într-o zi mare ca asta nu vei face nimic pentru soră-mea, Blanche?

- Am făcut, am făcut. E din nou tratată ca o prințesă, afară doar că n-are voie să iasă dintre zidurile unde se află. Trebuie să existe o deosebire între ea, care a păcătuit și tine, Jeanne, care ai fost întotdeauna fără de prihană și pe nedrept învinuită.

Rostise aceste ultime cuvinte, ridicând asupra soției sale o privire în care se citea mai mult grijă pentru onoarea regală decât dragoste.

- Și apoi, adăugă el, nu prea am de ce să fiu încântat de bărbatul ei, în clipa asta. Rău frate am în acest Charles!

Jeanne înțelese că orice stăruință ar fi zadarnică și că ar face mai bine să nu mai aducă vorba niciodată despre asta. Atâta timp cât va fi rege, Filip va refuza s-o scoată pe Blanche din închisoare.

Jeanne părăsi încăperea și Filip se apucă iar să cerceteze foile lungi, încărcate de cifre pe care i le înfățișa Geoffroy de Fleury.

Cheltuielile nu se opreau doar la vestmintele regelui și reginei. Filip primise, ce-i drept, câteva daruri. Astfel, caftanul cenușiu pe care-l purta în ziua aceea îi fusese dat de bunică-sa, Maria de Brabant, văduva lui Filip al III-lea; iar Mahaut oferise stofa cu picățele pentru rochiile micuțelor prințese și pentru hăinuțele tânărului Ludovic-Filip. Dar era prea puțin față de celelalte.

Regele trebuise să-și îmbrace în straie noi pe cei cincizeci și patru de aprozi ai săi ca și pe mai-marele lor, Pierre de Galard, căpitanul arcașilor; Adam Héron, Robert de Gamaches, Guillaume de Seriz și șambelanii primiseră fiecare câte zece coți de postav vărgat de Douai spre a-și face tunici arătoase. Henry de Meudon, Furant de la Fouaillie și Jeannot Malgeneste, orânduitorii vânătorilor regale, căpătară echipament nou, ca toți arcașii. Și deoarece după încoronare urmau să fie investiți douăzeci de noi cavaleri, iată încă douăzeci de caftane de pus la socoteală! Aceste daruri în vestminte erau o datină; și datina mai cerea ca regele să adauge la racla cu osemintele lui Ludovic cel Sfânt din biserica Saint-Denis un crin de aur presărat cu smaralde și rubine.

- Cât face cu totul? întrebă Filip.

- Opt mii cinci sute patruzeci și opt de livre, treisprezece soli și unsprezece denieri, măria ta, răspunse vistiernicul. Nu s-ar putea să ceri o contribuție prin care poporul să-și arate bucuria urcării pe tron a măriei tale?

- Urcarea mea pe tron ar fi primită cu și mai mare bucurie dacă nu voi pune biruri noi, spuse regele. Vom face într-alt chip.

Tocmai atunci un slujitor intră să-l anunțe pe contele de Valois. Filip ridică mâinile spre tavan:

- Iată ce uitaserăm în socotelile noastre. Ai să vezi acuma, Geoffroy, ai să vezi! Unchiul acesta are să mă coste, el singur, mai scump decât zece

încoronări! Vine să-mi pună sula-n coastă. Lasă-mă singur cu dânsul.

Ah! Măreț mai era monseniorul de Valois! Brodat, înzorzonat, îngroșat de blănurile de pe dânsul care lăsau să se vadă dedesubt un caftan acoperit de pietre scumpe! Dacă locuitorii din Reims n-ar fi știut că noul lor suveran era tânăr și slăbănog, l-ar fi luat pe acest senior drept regele însuși.

- Dragă nepoate, începu el, sunt tare mâhnit... tare mâhnit pentru tine. Cumnatu-tău din Anglia nu vine.

- E multă vreme, unchiule, de când regii de dincolo de Canalul Mânecii nu mai vin la încoronările noastre, răspunse Filip.

- Așa e; dar trimiteau vreo rudă sau vreun mare senior de la curtea lor ca să ocupe locul convenit ducelui de Guyenne. Eduard însă n-a trimis pe nimeni; vrea să arate astfel din nou că nu te recunoaște. Conte de Flandra pe care gândeai că l-ai ademenit cu tratatul vostru din septembrie, nu e nici el aici, și nici ducele de Bretagne.

- Știu, unchiule, știu.

- Cât despre ducele de Burgundia, să nu mai vorbim de el; știam noi bine că va lipsi. În schimb însă, mamă-sa, mătușa noastră Agnès, pică adineauri, și nu-mi vine a crede că a sosit anume pentru a-ți aduce sprijinul ei.

- Știu unchiule, știu, repetă Filip.

Sosirea asta neașteptată a ultimei fiice a lui Ludovic cel Sfânt îl îngrijora pe Filip mai mult decât lăsa să se vadă. Crezuse la început că ea vine să negocieze. Dar mătușa Agnès nu se prea arăta grăbită să-și dea gândurile pe față, iar el era hotărât să nu facă primul pas.

"Dacă poporul care mă aclamă când apar și care mă crede vrednic de invidie ar ști de câte vrăjmășii și primejdii sunt înconjurat!", își zicea Filip.

- Așa că din cei șase pairi mireni care trebuie mâine să-ți țină coroana, urmă Valois, nu ai deocamdată pe nici unul.

- Ba da, unchiule; o uiți pe contesa d'Artois... și pe tine însuși.

Valois sari în sus ca ars.

- Contesa d'Artois! izbucni el. Să țină coroana o femeie, atunci când chiar tu, Filip, chiar tu nu-ți întemeiezi drepturile decât pe îndepărtarea femeilor de la tron.

- A ține coroana e una și a ți-o pune în cap e alta!

- Mahaut trebuie să te fi ajutat să ajungi rege ca s-o înalți atât de sus! Vei da apă la moară celor care umblă cu minciuni. Să nu mai răscolim trecutul, Filip, dar la drept vorbind, nu Robert e cel care se cuvenea să șadă în scaunul de pair pentru comitatul Artois?

Filip se prefăcu a nu lua în seama ultimele cuvinte ale unchiului său.

- În orice caz, spuse el, pairii bisericii se află aici.

- Se află aici, se află aici... repetă Valois, fluturându-și degetele încărcate de inele. Și așa nu sunt decât cinci din șase câți ar trebui să fie. Și ce crezi că au să facă acești pairi ai bisericii când vor vedea că din partea țării o singură mână - și care! - se va ridica să te încoroneze?

- Dar unchiule, domnia ta nu ești oare nimic?

Era rândul lui Valois să nu ia în seama întrebarea.

- Până și fratele tău e îmbufnat pe tine, spuse el.

- Pentru ca Charles, fără îndoială, habar nu are cât de bine ne-am înțeles, dragă unchiule, și poate că-și închipuie a te sluji pe domnia ta, stându-mi împotriva, răspunse liniștit Filip... Dar fii pe pace; și-a anunțat sosirea și mâine va fi aici.

- De ce nu-i dai numaidecât rangul de pair al regatului? Tatăl tău a făcut asta pentru mine, iar Ludovic a făcut-o pentru tine. Astfel m-aș simți mai puțin singur, sprijinindu-te.

"Sau mai puțin singur, trădându-mă", se gândi Filip, înainte de a întreba:

- Mă rog, pentru Robert sau pentru Charles veniși să stărui, ori vrei să-mi vorbești de domnia ta?

Valois lasă să treacă o clipă, se așează mai bine în scaun și își privi diamantul care-i sclipea pe arătător.

"Cincizeci... sau o sută de mii?", se întreba Filip, "De ceilalți puțin îmi pasă. Dar de ăsta am nevoie, și el o știe. Dacă refuză și face tărahoi, sunt silit să-mi amân încoronarea".

- Nepoate, vorbi în sfârșit Valois, vezi bine că nu m-am dat în lături, ba m-am băgat chiar la mare cheltuială cu îmbrăcămintea de încoronare și cu însoțitorii mei pentru a te cinsti. Dar văzând că ceilalți pairi lipsesc, cred că va trebui să mă retrag și eu. Ce va spune lumea dacă m-ar vedea singur lângă tine? Că m-ai cumpărat, asta are să spună.

- Mi-ar părea tare rău, unchiule, mi-ar părea tare rău. Dar, ce vrei să fac, nu te pot sili la ceea ce nu-ți place. Poate că a sosit vremea să renunțăm la datina care cere ca pairii să-și ridice mâna în jurul coroanei...

- Nepoate! Ce-mi aud urechile, nepoate!

- Iar dacă e nevoie de un consimțământ la alegerea regelui, urmă Filip, apoi, unchiule, să nu-l mai cerem celor șase mari baroni, ci poporului care-și dă feciorii la oaste și banii la vistierie. Aceasta va trebui s-o facă țara, pe care o voi aduna.

Valois nu se mai putu stăpâni și, sărind de pe scaun, începu să zbiere:

- Hulești cele sfinte, Filip, sau ți-ai pierdut mințile! Văzu-tu-s-a vreodată monarh ales de supușii săi? Frumoasă noutate, n-am ce zice, să aduni țara! Asta vine de-a dreptul de la ideile lui Marigny, care se trăgea din neam prost și a făcut atâta rău tatălui tău. Ți-o spun răspicat că dacă apucăm pe calea asta, nu vor trece cincizeci de ani și poporul se va lipsi de noi, alegându-și ca rege vreun burghez îmbogățit, vreun avocat sau vreun cârnățar care va fi făcut avere furând. Nu, nepoate, nu; de data aceasta sunt hotărât; nu voi ține coroana unuia care se proclamă rege numai de capul său, și care, pe deasupra, face în așa fel ca această coroană să ajungă în curând pradă țopârlanilor!

Se făcuse stacojiu la față și umbla de colo-colo cu pași mari.

"Cincizeci de mii... sau o sută de mii?", nu înceta să se întrebe Filip. Cu ce cifră să-l dea gata?

- Bine, unchiule, nu mă sprijini dacă nu vrei, spuse el. Dar atunci, dă-mi voie să-l chem chiar acuma pe marele vistiernic.

- Pentru ce asta?

- Pentru a-i porunci să schimbe pomelnicul daniilor pe care urma să-l iscălesc mâine, cu prilejul urcării mele pe tron, și în care pomelnic te aflai în cap... cu o sută de mii de livre.

Nimerise în plin. Valois rămase încremenit, cu brațele desfăcute.

Filip înțelese că a câștigat și, oricât de scump îl costa izbânda asta, trebui să se țină tare ca să nu suradă în fața mutrei pe care o făcea unchiu-său. De altminteri, acesta ieși repede din încurcătură. Nepotu-său îl oprise tocmai când își vărsa mânia; o luă de la capăt. Mânia era la dânsul un mijloc cu care încerca să tulbure judecata celuiilalt, atunci când a lui nu-l mai ajuta.

- Mai întâi, tot răul vine de la Eudes, se porni el. Îl socot foarte vinovat și am să i-o scriu. Și ce nevoie aveau contele de Flandra și ducele de Bretagne să-i țină partea, refuzând invitația ta? Când regele te cheamă, nu mai stai pe gânduri, vii! Nu sunt eu aici? Baronii ăștia, zău așa, se cam întrec cu măsura. Și într-adevăr, în felul ăsta puterea e în primejdie de a ajunge în mâna micilor vasali și a burghezilor. Cât despre Eduard al Angliei, ce temei poți pune pe un bărbat care se poartă ca o femeie? Voi fi deci lângă tine, ca să le dau o lecție. Iar ceea ce ai hotărât să-mi dai, uite, primesc, fiindcă țin să se facă dreptate. Căci drept este ca cei care sunt credincioși regelui să fie tratați altfel decât aceia care îl trădează. Văd că te pricepi să cârmuiești. Și această... această danie cu care-mi arăți prețuirea ta, când o vei iscăli?

- Chiar acum, unchiule, dacă dorești. Dar îi voi pune data de mâine, răspunse regele Filip al V-lea.

Pentru a treia oară, și tot cu ajutorul banilor, îi pusese botniță contelui de Valois.

- E vremea să mă încoronez cât mai repede, îi spuse Filip vistiernicului său, după ce Valois plecase, căci dacă ar trebui să mai discut cu el, cred că rândul viitor aș fi nevoit să vând regatul ca să-l pot plăti.

Și cum Fleury se arăta mirat de uriașa sumă făgăduită, regele adăugă:

- Fii pe pace, Geoffroy, fii pe pace; n-am scris încă ziua în care această danie îi va fi vărsată. N-o va primi decât cu țârâita... Dar asupra acestor bani va putea face împrumuturi... Și acum, haidem la masă.

Ceremonialul prevedea ca după cină, regele, însoțit de dregătorii săi și de popime să meargă la catedrală spre a se reculege și a spune rugăciuni. Biserica era de pe acum gătită, cu covoarele spânzurate, cu sutele de lumânări în sfeșnicele lor, și cu marea estradă înălțată în strană. Rugile lui Filip fură scurte, dar îi trebui totuși oarecare vreme până să învețe pentru ultima oară toate riturile și gesturile pe care el însuși urma să le îndeplinească. Merse să se încredințeze că ușile laterale sunt bine zăvorâte, întrebă ce măsuri de pază au fost luate, și vru să știe locul fiecăruia la slujba de încoronare.

- Pairii mireni, membrii familiei regale și marii dregători vor sta pe estradă, i se răspunse. Conetabilul rămâne lângă măriia ta. Cancelarul stă lângă regină. Tronul acesta, în fața tronului măriei tale, este al arhiepiscopului de Reims, iar jilțurile așezate în jurul pristolului sunt pentru pairii eclesiastici.

Filip străbătea estrada cu pași rari, netezea cu vârful piciorului vreun colț ridicat al covorului.

"Ciudat lucru!", își zicea, "Eram aici, chiar în locul acesta, anul trecut, la încoronarea fratelui meu... N-am dat nici o atenție tuturor acestor amănunte".

Se așază o clipă, dar nu în tronul regal; o teamă superstițioasă îl oprea să-l ocupe de pe acum.

"Mâine... mâine voi fi rege cu adevărat".

Se gândea la tatăl său, la toți străbunii care s-au încoronat înaintea lui în această biserică; se gândea la frate-său suprimat printr-o crimă de care el nu era vinovat, dar de pe urma căreia trăgea toate foloasele; se gândea la cealaltă crimă, săvârșită asupra copilului; nici pe asta n-o poruncise el, dar îi

era complicele mut, și aproape inspiratorul ei... Se gândea la moarte, la propria sa moarte, și la milioanele de oameni, supușii săi, la milioanele de tați, de fii, de frați pe care-i va cârmui până atunci.

"Îmi seamănă oare toți aceștia, sunt ei niște criminali când au prilejul, nevinovați numai din neputință, și gata să se slujească de orice nelegiuire pentru a-și ajunge țelurile? Totuși, când mă aflam la Lyon nu eram însuflețit decât de simțăminte de dreptate. Chiar așa să fie oare? E firea omenească atât de josnică sau poate că puterea regală ne face astfel? Acesta e oare tributul pe care-l plătim pentru a domni, să ne pomenim întinați și ticăloșiți în așa hal? Pentru ce Dumnezeu ne-a făcut muritori, căci moartea e aceea care ne face josnici, prin frica ce-o avem de ea ca și prin întrebuițarea ce i-o dăm, slujindu-ne de ea? Poate că unii vor încerca să mă omoare în noaptea asta".

Privea umbrele mari tremurând în ogivele înalte, printre stâlpii de piatră. Nu simțea căință, ci doar lipsa bucuriei de a domni.

"Iată fără îndoială ce va să zică a-ți face rugăciunea, și pentru ce suntem sfătuiți să trecem pe la biserică în noaptea din ajunul încoronării".

Se vedea limpede așa cum era: un om rău, cu însușirile unui rege foarte mare.

Nu avea somn, ar mai fi rămas bucuros acolo multă vreme, cugetând la el însuși, la soarta omului, la obârșia faptelor noastre, și punându-și singurele mari întrebări ale lumii acesteia, acelea cărora nu le poți afla niciodată răspuns.

- Cât timp va ține ceremonia? vru el să știe.

- Două ceasuri întregi, măria ta.

- Haide! Să ne silim a dormi. Mâine trebuie să arătăm bine.

Dar când ajunse la palatul arhiepiscopal, intră în iatacul reginei și se așeză pe marginea patului. Îi vorbi soției sale de lucruri fără mare importanță; îi spuse cum sunt rânduite locurile în catedrală; întrebă ce vestminte vor purta ficele lui...

Regina era pe jumătate adormită. Lupta cu somnul ca să-l poată asculta; vedea la dânsul o încordare nervoasă și un fel de teamă care creștea și împotriva căreia căuta ocrotire.

- Iubitule, întrebă ea, vrei să dormi cu mine?

Filip păru să se codească.

- Nu pot, răspunse; nu l-am anunțat pe șambelan.

- Ești rege, Filip, spuse Jeanne surâzând; poți da șambelanului tău orice poruncă poftești.

Rămase o clipă pe gânduri înainte de a se hotărî. Tânărul acesta care se pricepea, mânuind armele sau banul, să-și pună cu botul pe labe vasalii cei mai puternici, se simțea stânjenit când trebuia să-și informeze servitorii că îi venise din senin pofta de a se culca cu nevastă-sa.

Până la urmă chemă una din cameristele care dormeau în odaia de alături și o trimise să-l anunțe pe Adam Héron că nu trebuie să-l aștepte și nici să se culce la ușa lui.

Apoi, între draperiile cu papagali, sub pologul cu crini de argint, lepădă hainele de pe dânsul și se strecură în așternut. Și spaima de care nu-l puteau apăra toate oștile conetabilului, căci era spaima unui bărbat și nu spaima unui rege, se potoli lângă acest trup de femeie lipit de al său, cu pulpele astea tari și lungi, cu pântecul acesta supus, cu pieptul acesta cald.

- Draga mea, murmură Filip în părul Jeannei, draga mea, răspunde-mi, înșelatu-m-ai? Răspunde fără teamă, căci chiar dacă m-ai înșelat odinioară, ești iertată.

Jeanne strânse mai tare șoldurile lui, lungi, uscățive și puternice, simțindu-i oasele sub degete.

- Niciodată, Filip, ți-o jur, îi răspunse. Am fost ispitită s-o fac, ți-o mărturisesc, dar n-am cedat.

- Mulțumesc, draga mea, șopti Filip. Atunci, nimic nu-mi lipsește ca să pot dormi.

Nimic nu-i mai lipsea acestei domnii, pentru că Filip, era într-adevăr aidoma tuturor bărbaților din țara sa; îi trebuia o femeie, și una care să fie cu totul a lui.

CLOPOTELE DIN REIMS

Câteva ceasuri mai târziu, lungit pe un pat sărbătoresc împodobit cu stema Franței, regele Filip, într-un caftan lung de catifea purpurie și cu mâinile aduse pe piept, aștepta episcopii care trebuiau să-l însoțească la catedrală.

Primul șambelan, Adam Héron, purtând un vestmânt tot așa de pompos, stătea în picioare lângă pat. Dimineața palidă de ianuarie împrăștia în odaie o lumină lăptoasă.

Se auzi o bătaie în ușă.

- Pe cine căutați? întrebă șambelanul.

- Vreau să-l văd pe rege.

- Cine vrea?

- Fratele său.

Filip și Adam Héron se uitară unul la altul, mirați și nemulțumiți.

- Bine. Să intre, spuse Filip, săltându-se nițel în capul oaselor.

- Ai foarte puțină vreme, măria ta, îi aminti șambelanul.

Cu o clipire a pleoapelor, regele îl încredință că întrevederea n-are să țină mult.

Frumosul Charles de La Marche era în ținută de călătorie. Tocmai sosise la Reims și nu se oprise decât pentru o clipă la unchiu-său, Valois. Fața și mersul îi trădau furia.

Dar oricât de întărâtat era, vederea fratelui său, înveșmântat în purpură și întins astfel într-o poză de sfânt zugrăvit, îl fâstâci; stătu puțin locului, cu ochii holbați.

"Ce n-ar da să fie în locul meu!", își zise Filip. Apoi, cu glas tare:

- Iată-ne, așadar, iubite frate. Îți sunt recunoscător că ți-ai înțeles datoria și, prin venirea ta, ai făcut să mintă gurile rele care pretindeau că nu vei fi la încoronarea mea. Îți sunt recunoscător. Acum, du-te degrabă de te îmbracă, căci nu te poți arăta astfel. Ai să întârzii.

- Frate, răspunse La Marche, trebuie mai întâi să-ți spun ceva important.

- Ceva important, sau ceva care are importanță pentru tine? Deocamdată singurul lucru important este să nu lăsăm să aștepte înaltele fețe ale bisericii. Dintr-o clipă într-alta vor veni episcopii să mă ia.

- Ei bine, au să aștepte! izbucni Charles. Fiecare, rând pe rând, găsește urechea ta gata să-l asculte, și toți trag folos din asta. Numai de mine pari să nu ții seamă de loc; de data asta însă, mă vei asculta!

- Atunci, să vorbim, Charles, spuse Filip așezându-se pe marginea patului. Dar te previn că trebuie să fii scurt.

La Marche avu o mișcare din cap vrând parcă să zică: "Vom vedea, vom vedea", și își trase un scaun, silindu-se să se umfle în pene și să facă pe semețul.

"Bietul Charles...", gândi Filip, "iată-l acum că vrea să-și dea aerele unchiului Valois; nu-l prinde, n-are mutră pentru așa ceva".

- Filip, își urmă vorba La Marche, ți-am cerut de mai multe ori să mă faci pair al țării, și să-mi sporești apanajul o dată cu veniturile. Cerutu-ți-am aceasta, da ori ba?

- Hrăpăreață familie, murmură Filip.

- Și întotdeauna ai făcut pe surdul. Acum ți-o spun pentru ultima oară; am venit la Reims, dar nu voi lua parte la încoronarea ta decât dacă am scaun de pair. De nu, o iau din loc.

Filip îl privi o clipă fără să scoată o vorbă, și sub această privire, Charles simți că se face mic, că-i piere trufia, că-și pierde toată încrederea în sine și i se duce tot ifosul.

În fața tatălui lor, Filip cel Frumos, tânărul prinț avea odinioară aceeași senzație a propriei sale nimicnii.

- O clipă, frate, spuse Filip.

Se ridică și merse să-i vorbească lui Adam Héron, retras într-un ungher al încăperii.

- Adam, întrebă el pe șoptite, baronii care s-au dus să aducă potirul cu sfântul mir de la mănăstirea Saint-Remy s-au întors?

- Da, măria ta, se și află la catedrală împreună cu călugării mănăstirii.

- Bine. Atunci închide porțile orașului, întocmai ca la Lyon.

Și făcu din mână trei mișcări abia vizibile, care însemnau: porțile cu țepi de fier, barele, cheile.

- În ziua încoronării, măria ta? murmură Héron, uluit.

- Tocmai pentru că e ziua încoronării. Și dați-i zor.

După ce șambelanul ieși, Filip se întoarse spre pat.

- Așadar, frate, ce-mi cereai adineauri?

- Pairia, Filip.

- A, da, pairia. Ei bine, frate, ți-o voi da bucuros; dar nu chiar acum, căci prea ți-ai trâmbițat dorințele. Dacă ți-aș face astfel pe plac, lumea ar zice că nu e din vrerea mea, ci m-ai silit la asta, și fiecare s-ar crede îndreptățit să se poarte ca tine. Află deci că nu vor mai fi apanaje create sau sporite înainte

de voi da o ordonanță care să spună răspicat că nici o parte a domeniilor regale nu poate fi înstrăinată.

- Dar oricum, tu nu mai ai nevoie să fii pair de Poitiers. De ce nu-mi dai mie acest domeniu? Recunoaște că partea mea e prea mică.

- Prea mică!? izbucni Filip care începea să fiarbă de mânie. Ești fiu de rege, ești frate de rege; crezi într-adevăr că partea e prea mică pentru un om cu mintea ta și cu meritele pe care le ai?

- Meritele mele? repetă Charles.

- Da, meritele tale care-s puține. Căci trebuie să sfârșesc prin a ți-o spune de la obraz, Charles, ești un zevzec; așa ai fost întotdeauna și nu te-ai făcut mai deștept cu anii. Încă de pe când nu erai decât un țânc, ne păraai tuturor atât de neghiob, atât de greu de cap, încât chiar mama te privea cu dispreț - sfânta noastră mamă! - și-ți zicea "Găgăuță". Adu-ți aminte, Charles: "Găgăuță". Așa ai fost, așa ai rămas. Că tata te chema să iei parte la sfatul său? Și ce-ai învățat din asta? Căscai gura la muște în timp ce acolo se dezbăteau treburile țării și nu-mi amintesc să fi auzit cineva de la tine o vorbă care să nu-l facă pe tata sau pe domnul Enguenard să dea din umeri. Crezi așadar că țin atât de mult să te fac mai puternic, pentru frumosul sprijin pe care mi-l vei aduce, când de zece luni încoace nu încetezi să uneltești împotriva mea? Altă cale trebuia să apuci spre a dobândi ceea ce vrei. Te crezi om tare, și aștepti să mă plec înaintea ta? Nimeni n-a uitat cât de jalnic te-ai arătat la Maubuisson, când ai început să behăi: "Blanche! Blanche!" și să-ți bocești ocară de față cu toată curtea.

- Filip! Tocmai tu îmi spui asta? strigă La Marche înălțându-și capul, cu obrazul răvășit. Tocmai tu a cărui soție...

- Să n-aud nici o vorbă împotriva Jeannei, nici o vorbă împotriva reginei! i-o reteză scurt Filip, ridicând mâna. Știu că pentru a-mi face rău, sau pentru a te simți mai puțin singur în nenorocirea ta, nu încetezi să-ți trăncănești pretutindeni minciunile.

- Ai scos-o basma curată pe Jeanne pentru că vroiai să păstrezi Burgundia, pentru că ai ținut seamă, ca întotdeauna, mai mult de interesele tale decât de cinstea ta. Dar, poate că nici mie, soția mea necredincioasă n-a încetat să-mi dea o mână de ajutor.

- Ce vrei să spui?

- Vreau să spun ceea ce spun! i-o întoarce Charles de La Marche. Și-ți repet încă o dată că dacă ții să mă vezi la slujba de încoronare, vreau să fiu așezat acolo într-un scaun de pair. Ori pairia, ori plec de aici!

Adam Héron se ivi iar în odaie și, cu o mișcare a capului, îl înștiință pe rege că poruncile lui au fost date mai departe spre a fi îndeplinite. Filip îi mulțumi în același fel.

- Dacă-i așa, atunci pleacă, frate, spuse el. De un singur om am nevoie astăzi: arhiepiscopul de Reims care trebuie să mă încoroneze. Nu ești episcop? Atunci pleacă; pleacă dacă asta îți face plăcere.

- Dar pentru ce, izbucni Charles, pentru ce unchiul Valois capătă întotdeauna ceea ce vrea, iar eu nu?

Prin ușa întredeschisă se auzeau cântările procesiunii ce se apropia.

"Când mă gândesc", își zicea Filip, "că dacă aş muri, nătarăul ăsta ar trebui să fie regent!". Își puse mâna pe umărul fratelui său.

- Când vei fi cășunat și tu atâtea rele țării și în atâta amar de vreme ca și unchiul nostru, vei putea cere să fii plătit cu același preț. Dar, slavă Domnului, ești mai puțin harnic la prostie ca dânsul!

Din ochi îi arătă ușa, și contele de La Marche ieși, alb ca varul, răscolit de o furie neputincioasă, pentru a se ciocni cu un mare alai de fețe bisericești.

Filip se întoarse la pat și se lungi iar acolo, cu mâinile încrucișate pe piept, cu pleoapele închise.

Se auziră ciocănituri în ușă; de data asta erau episcopii care izbeau cu cârjele lor.

- Pe cine căutați? întrebă Adam Héron.

- Vrem să-l vedem pe rege, răspunse o voce gravă.

- Cine vrea?

- Pairii episcopi.

Canaturile ușii se dădură în lături și episcopii de Langres și de Beauvais intrară, cu mitra în cap, cu raclele de aur la gât. Apropiindu-se de pat, aceștia îl ajutară pe rege să se ridice, îi prezentară potirul cu aghiazmă și, în timp ce el îngenunchea pe o pernă de mătase, rostiră rugăciunea.

Apoi, Adam Héron puse pe umerii lui Filip o mantie din catifea roșie, la fel cu cea a caftanului. Și deodată, în legătură cu locul din dreapta suveranului, izbucni o ceartă între înalții prelați. În chip firesc, ducele arhiepiscop de Laon trebuia să stea la dreapta regelui. Scaunul din Laon era însă, pe vremea aceea, fără titular. Episcopul de Langres, Guillaume de Durfort, trecea drept locțiitor al celui absent. Dar Filip îl alegea pe episcopul de Beauvais spre a sta la dreapta sa. Avea două motive pentru asta: mai întâi, episcopul de Langres îi primise cam cu prea mare ușurință pe foștii templieri în dioceza lui, dându-le slujbe de dieci; apoi, episcopul de

Beauvais era un Marigny - rubedenie a marelui Enguerrand și a fratelui său, arhiepiscopul de Sens - și Filip ținea să aducă un omagiu, dacă nu persoanei, cel puțin numelui pe care-l purta.

Astfel că regele se pomeni cu doi prelați în dreapta și nici unul în stânga.

- Sunt episcop-duce; mie mi se cuvine să stau la dreapta, zicea Guillaume de Durfort.

- Scaunul episcopal din Beauvais e mai vechi decât cel din, Langres, răspundea Marigny.

Fetele lor începeau să se aprindă sub mitre.

- Domnii mei, regele hotărăște, rosti Filip.

Durfort se supuse și-și schimbă locul.

"Încă un paraponisit", gândi Filip.

Coborâra așa, printre cruci, lumânări și cătuie cu tămâie, până-n stradă, unde toată curtea, cu regina în frunte, se și înșirase alcătuind cortegiul. Se îndreptară toți spre catedrală. Un uriaș vuiet de glasuri se înălța la trecerea regelui. Filip era cam palid și-și tot încrețea ochii de miop. Pământul din Reims parcă se făcuse deodată ciudat de tare sub picioarele lui; avea impresia că pășește pe marmură.

La portalul catedralei, alaiul se opri pentru alte rugăciuni; apoi, în larma orgilor, Filip intră în naos, îndreptându-se spre altar, spre marea estradă, spre tron, unde, în sfârșit, se așează. Întâiul său gest fu pentru a arăta reginei jilțul pregătit în dreapta lui.

Biserica era ticsită. Filip nu vedea decât o mare de coroane, de piepți și de umeri brodați, de odoare și patrafire scânteind în lumina lumânărilor. Un firmament uman se întindea la picioarele lui.

Își purta privirea spre neamurile mai apropiate, și-și răsuci capul căutând în dreapta și în stânga, ca să-și dea seama cine se află pe estradă. Charles de Valois era acolo, și Mahaut, monumentală, îmbrobonită de sudoare sub atâtea brocarturi și catifele; soacră-sa îi surâse.

Ludovic d'Evreux se ținea ceva mai deoparte. Dar Charles de la Marche nu se vedea nicăieri și nici Filip de Valois pe care și tată-său părea să-l caute din ochi.

Mișcându-se greoi sub odoarele sacerdotale, arhiepiscopul de Reims, Robert de Courtenay, se ridică de pe tronul sau, așezat cu fața spre tronul regal. Filip îi urmă pilda și veni să se închine înaintea altarului.

Cât ținu tedeumul, Filip nu încetă să se întrebe: "Porțile au fost oare bine închise? Poruncile mele au fost oare îndeplinite întocmai? Frate-meu nu-i

om care să stea pitit într-o odaie în timp ce eu sunt încoronat. Și de ce lipsește Filip de Valois? Ce mi-o fi pregătind ăștia? Ar fi trebuit să-l las pe Galard afară pentru ca, la nevoie, să-și aibă arcașii mai la îndemână".

Or, în vreme ce regele își frământa mintea astfel, frate-său mai mic bălăcea într-o mlaștină.

Ieșind furios din camera regelui, Charles de La Marche alergase într-o goană spre casa unde erau găzduiți cei doi Valois. Nu-l găsisese pe unchiu-său, plecat mai devreme la catedrală, ci numai pe Filip de Valois, gata și el să pornească, căruia îi povesti gâfâind ceea ce el numea "trădarea" fratelui său.

Cei doi veri se cam asemanau, cu deosebirea ca Filip de Valois era mai înalt și mai voinic decât Charles; cât despre minte, se potriveau destul de bine în înfumurare și nerozie.

- Dacă așa stau lucrurile, nu voi lua parte nici eu la ceremonie, spusese Valois cel tânăr; plec cu tine.

Zis și făcut, își adunară escortele și se îndreptară semeț spre una din porțile orașului. Trufia lor trebui să se plece în fața armășeilor.

- Nimeni nu intră, nici nu iese. Porunca regelui.

- Nici chiar prinții Franței?

- Nici chiar prinții; porunca regelui.

- A, vrea să ne țină aici cu de-a sila! izbucnise Filip de Valois care se socotea acum el însuși jignit. Ei bine, vom ieși totuși!

- Cum vrei să ieșim dacă porțile sunt închise?

- Să ne prefacem a ne întoarce la locuința mea și lasă pe mine.

Urmase o năzbâtie de ștregari: scutierii tânărului conte de Valois fuseseră mânați să caute niște scări pe care le ridicară în grabă la capătul unei fundături, acolo unde zidurile nu păreau să fie păzite. Și iată-i pe cei doi veri, cu fesele în aer, porniți să sară peste îngrădirea de piatră, fără să le treacă prin cap că de partea cealaltă se întindeau smâncurile de la malul râului Vesle. Cu ajutorul unor funii coborâră în șanț. Charles de La Marche lunecă în mijlocul apei mocirloase și înghețate; s-ar fi înecat acolo dacă văru-său, care era înalt de șase picioare și cu mușchi zdraveni, nu-l scotea la timp. Apoi porniră orbește prin mlaștini. Nu mai era chip să renunțe. Îi pândeau aceeași primejdie, fie că mergeau înainte, fie că s-ar fi întors din drum. Își jucau viața și vor avea nevoie de trei ceasuri ca să iasă din această mocirlă. Cei câțiva scutieri care îi urmaseră, bălăcăreau prin jurul lor și nu se sfiau să-i blesteme în gura mare.

- Dacă scăpăm vreodată de-aici, striga La Marche pentru a-și da curaj, știu bine unde mă voi duce: La Château-Gaillard!

Valois cel tânăr, pe care sudoarea curgea șiroaie în ciuda frigului, arată o mutră mirată deasupra trestiilor putrezite.

- Așa dar tot o mai iubești pe Blanche? întrebă el.

- N-o iubesc de fel, dar am de aflat ceva de la dânsa. Ea e singura, e ultima care poate să ne spună dacă fata lui Ludovic e bastardă, și dacă Filip a fost încornorat ca și mine! Cu mărturia ei îl voi putea și eu face de ocară pe frate-meu ajutând celor care vor să dea coroana Franței fiicei lui Ludovic.

Dangătul clopotelor din Reims, trase din toate puterile, ajungea până la dânsii.

- Când mă gândesc, când mă gândesc că pentru el bat clopotele! zicea Charles de La Marche, vârât pe jumătate în noroi și cu mâna întinsă spre oraș.

...În catedrală, șambelanii tocmai isprăviseră să-l dezbrace pe rege. Stând în picioare înaintea altarului, Filip cel Lung nu mai avea pe dânsul decât două cămași puse una peste alta; o cămașă de pânză subțire de-a dreptul pe piele în cealaltă din mătase albă, larg deschisă la piept și la subsuori. Înainte de a fi investit cu semnele maiestății, regele se înfățișa adunării supușilor săi aproape gol și bâțâind de frig.

Toate atributele încoronării erau așezate pe altar, în paza starețului de la Saint-Denis care le adusese de acolo. Adam Héron luă din mâna acestuia nădragii, niște izmene lungi de mătase brodate cu flori de crin, și-i ajută regelui să și-i tragă pe dânsul, ca și pantofii, tot de stofă brodată. Apoi Anseau de Joinville, în lipsa ducelui de Burgundia, prinse pintenii de aur la picioarele regelui, și-i scoase numaidecât. Arhiepiscopul binecuvântă spada lungă, despre care se zicea că era a lui Carol cel Mare, și o spânzură de curea la șoldul regelui, recitind:

- *Accipe hunc gladium cum Dei benedictione...*^{[11](#)}

- Gaucher, apropie-te, spuse regele.

Gaucher de Châtillon se apropie și Filip, desfăcându-și cureaua, îi întinse spada.

Nicicând vreun conetabil, în toată istoria încoronărilor, nu meritase mai mult ca dânsul să țină, pentru suveranul său, semnul puterii militare. Între ei, gestul acesta era mai mult decât împlinirea unui ritual; se uitară lung, lung unul la altul. Simbolul se făcea una cu realitatea.

Cu vârful unui ac de aur, arhiepiscopul luă din sfântul potir, pe care i-l întindea starețul de la Saint-Rémy, o picătură de untdelemn ce se zicea că-i trimis din cer, și muindu-și degetul, o amestecă cu mirul pregătit într-o farfurioară. După care arhiepiscopul îl unse pe Filip, atingându-l în creștetul capului, la piept, între umeri și la subsuori. Adam Héron strânse inelușele și copcile care închideau tunicile. Cămașa regelui va fi mai târziu arsă, pentru că fusese atinsă cu sfântul mir.

Regele fu atunci îmbrăcat cu vestmintele luare de pe altar: mai întâi un pieptar de atlas roșu brodat cu fir de argint, apoi tunica de atlas albastru tivită cu mărgăritare și presărata cu flori de crin din aur, și, peste acestea, mantia dintr-o țesătură asemănătoare, apoi, peste aceasta, contășul larg prins de umărul drept cu o agrafă de aur. De fiecare dată, Filip simțea cum crește povara pe grumaz. Arhiepiscopul săvârși ungerea mâinilor, vârî în degetul lui Filip inelul regal, îi puse sceptrul greu de aur în mâna dreaptă și brațul dreptății în cea stângă. După ce mai făcu o închinăciune în fața tabernacolului, prelatul ridică în sfârșit coroana, în timp ce marele șambelan începea apelul pairilor prezenți:

- Mărețul și puternicul senior, contele...

Chiar în această clipă, un glas ascuțit, tăios, se înalță în naos:

- Oprește-te, arhiepiscopiile! Nu-l încorona pe acest uzurpator! Ți-o poruncește fiica lui Ludovic cel Sfânt!

Un freamăt lung străbătu adunarea. Toate capetele se întoarseră spre locul de unde pornise strigătul. Cei de pe estradă și prelații care oficiau slujba se uitau unii la alții cuprinși de teamă. Șirurile mulțimii se desfăcură.

Înconjurată de câțiva seniori, o femeie înaltă, încă frumoasă la față, cu bărbia puternică, ochii limpezi și aprinși de mânia, purtând diadema îngustă și valul văduvelor pe o claie de păr aproape alb, se îndrepta spre strană.

La trecerea ei, se auziră șoapte:

- E ducesa Agnès! Ea e!

Unii își întindeau gâtul ca s-o vadă. Erau mirați că arată încă așa de tânără și calcă așa de zdravăn. Pentru ca era fiica lui Ludovic cel Sfânt, închipuirea tuturor o așeza undeva departe, în fundul veacurilor; vedeau în ea o străbunică, o umbră prăpădită într-un castel din Burgundia. Și deodată, li se înfățișa așa cum era, o femeie de cincizeci și șapte de ani, încă plină de viață și de hotărâre.

- Oprește-te, arhiepiscopule! repetă ea când nu mai era decât la câțiva pași de altar. Iar voi toți, ascultați aici... Citește, Mello! adaugă, întorcându-se

spre sfetnicul ei care o însoțea:

Guillaume de Mello desfăcu un sul de pergament și citi:

- "Noi, preanobilă Doamnă Agnès a Franței, ducesă de Burgundia, fiică a măriei sale Ludovic cel Sfânt, în numele nostru și al fiului nostru, preanobilul și puternicul duce Fudes, ne adresăm vouă, baroni și seniori aici de față sau afară, de pe întreg cuprinsul regatului, ca să nu lăsați să fie recunoscut rege contele de Poitiers care nu este nicidecum moștenitor legiuit al coroanei, și să cereți să se amâne încoronarea până ce vor fi recunoscute drepturile doamnei Jeanne de Franța și de Navarra, fiică și moștenitoare a răposatului rege și a fiicei noastre".

Teama sporea pe estradă, și începeau să se facă auzite murmure amenințătoare în fundul bisericii. Oamenii se strângeau unii într-alții.

Arhiepiscopul părea încurcat de coroana ce-o avea în mână, neștiind dacă trebuie s-o pună la loc pe altar, sau să continue slujba.

Filip stătea nemișcat, în capul gol, neputincios, împovărat de cincisprezece ocale de aur și brocarte, cu mâinile împiedicate de cele două brațe simbolice, al puterii și al dreptății. Niciodată nu se simțise așa de nevolnic, așa de primejduit, așa de singur. O mânășă de oțel îi strângea coșul pieptului. Liniștea lui avea ceva înfiorător. Un singur gest de-ar face, de-ar deschide acum gura, lăsându-se târât într-o dezbatere aprigă, s-ar isca tărașoi și ar merge fără îndoială la o înfrângere. Rămăsese încremenit în strălucirea podoabelor sale, ca și cum bătălia se dădea departe de el.

Îi auzea pe pairii eclesiastici șușotind:

- Ce trebuie să facem?

Episcopul de Langres, care nu uita jignirea suferită în dimineața aceea, era de părere să se oprească ceremonia.

- Să ne retragem și să discutăm, propunea un altul.

- Aceasta n-o putem face, regele e acum unsul lui Dumnezeu, e rege; încoronați-l! răspundea episcopul de Beauvais.

Contesa Mahaut se aplecă spre fiică-sa, Jeanne, și-i șopti la ureche:

- Ticăloasa! Pentru asta ar merita să crape.

Se simțea otravă în aer. Cu o clipire a pleoapelor sale de broască țestoasă, conetabilul îi făcu semn lui Adam Héron să ia de la capăt apelul.

- Mărețul și puternicul senior, contele de Valois, pair al regatului, rosti șambelanul.

Ochii tuturor se întoarseră atunci spre unchiul regelui. Dacă răspundea la apel, Filip câștiga bătălia, căci Valois aducea chezășia pairilor mireni, a

puterii adevărate. Dacă refuza, Filip pierduse.

Valois nu se prea arăta grăbit, iar arhiepiscopul care, fiind un Courtenay, îi era rudă, aștepta în chip vădit hotărârea lui.

Filip riscă atunci un gest; întoarse capul spre unchiu-său, privirea pe care i-o adresa făcea o sută de mii de livre. Burgundia nu va plăti niciodată atâta.

Fostul împărat al Constantinopolei se ridică, cu fața crispată, și veni să se așeze la spatele nepotului său.

"Bine am făcut că nu m-am calicit cu el", își spuse Filip.

- Nobila și puternica doamnă Mahaut, contesă d'Artois, pair al regatului, strigă Adam Héron.

Arhiepiscopul ridică cercul greu de aur cu o cruce pe partea dinspre frunte, rostind în sfârșit:

- *Coronet te Deus.*

Unul dintre pairii mireni trebuia numaidecât să ia coroana și s-o țină deasupra capului regelui, iar ceilalți pairi să pună doar un deget simbolic. Valois își și întinse mâinile; dar Filip, cu o mișcare a sceptorului, îl opri.

- Tu, mamă, ține-mi coroana, îi spuse el contesei Mahaut.

- Mulțumesc, fiule, murmură namila de femeie.

Primea, prin această alegere spectaculară făcută de ginere-său, recunoștința lui pentru cei doi regi pe care îi omorâse. Lua locul celui dintâi pair al regatului, iar stăpânirea asupra comitatului Artois îi era întărită pentru totdeauna.

- Burgundia nu se pleacă! strigă ducesa Agnès.

Și adunându-și însoțitorii, porni spre ieșire, în timp ce, călcând încet, Mahaut și Valois îl reconduceau pe Filip la tronul său.

După ce acesta se așeză în el, cu picioarele pe o pernă de mătase, arhiepiscopul își scoase mitra, se apropie de rege și sărutându-l pe gură, spuse:

- *Vivat rex in aeternum.*

Ceilalți pairi îi urmară pilda, repetând:

- *Vivat rex in aeternum.*

Filip se simțea obosit. Câștigase ultima sa bătălie, după șapte luni de lupte necontenite, pentru a ajunge la această putere supremă pe care acum nimeni nu mai putea să i-o tăgăduiască.

Clopotele spărgeau văzduhul vestindu-i izbânda; norodul urla pe afară, urându-i slavă și viață lungă; toți vrăjmașii lui erau cu botul pe labe. Avea

un fiu care să-i dea urmași la tron, o soție fericită cu care să împărtășească necazurile și bucuriile. Regatul Franței îi aparținea.

"Cât sunt de obosit, cât sunt de obosit!", își zicea Filip.

Acestui rege de douăzeci și trei de ani, care se impusese printr-o voință încăpățânată, care acceptase beneficiile unei crime și care era înzestrat cu toate însușirile unui mare monarh, nimic, la drept vorbind, nu părea să-i lipsească.

Vremea pedepselor avea să înceapă.

[1](#)Așadar, dumneata ești domnul Guccio Baglioni?

[2](#)Dregător din Evul Mediu, în sudul Franței, îndeplinind o funcție echivalentă cu aceea de șoltuz sau pârcălab în țările românești.

[3](#)În 1303, ministrul de justiție Nogaret, însoțit de Colonna, l au arestat, din ordinul lui Filip cel Frumos, pe papa Bonifaciu al VIII-lea care se refugiase la Anagni.

[4](#)Mahaut întocmi un inventar amănunțit al furturilor și stricăciunilor săvârșite în castelul său de la Hesdin, inventar care nu cuprindea mai puțin de o sută douăzeci și nouă de articole. Ea intentă un proces în fața Înaltei Curți din Paris pentru a obține despăgubiri, care în parte i-au fost acordate prin hotărârea din 9 mai 1321.

[5](#)Și dacă nu moare?

[6](#)Păcat...

[7](#)Unchiule.

[8](#)Bună treabă, fiule.

[9](#)Ticălos, afurisit.

[10](#)Când un nou-născut prezenta simptome de boală, nu lui i se administrau medicamentele, ci doicii.

[11](#)Primește această sabie cu binecuvântarea lui Dumnezeu.

Cuprins

FILIP, PRINȚUL PORȚILOR ÎNCHISE

REGINA ALBĂ

UN CARDINAL CARE NU CREDE ÎN IAD

PORȚILE LYONULUI

SĂ NE ȘTERGEM LACRIMILE

PORȚILE CONCLAVULUI

DE LA NEAUPHLE LA SAINT-MARCEL

PORȚILE PALATULUI

VIZITELE CONTELUI DE POITIERS

COPILUL DE VINERI

ADUNAREA CELOR TREI DINASTII

LOGODNICII JUCAU LEAPȘA

PROVINȚIA ARTOIS ȘI CONCLAVUL

SOSIREA CONTELUI ROBERT

LOMBARDUL PAPII

DATORIILE CRIMEI

"DEOARECE SUNTEM SILIȚI SĂ FACEM RĂZBOI..."

OASTEAA REGENTULUI FACE UN PRIZONIER

DE LA DOLIU LA ÎNCORONARE

O DOICĂ PENTRU REGE

SĂ NE LĂSĂM ÎN VOIA LUI DUMNEZEU

VICLENIILE LUI BOUVILLE

"DOMNII MEI, IATĂ REGELE!"

UN LOMBARD LA SAINT-DENIS

FRANȚA A ÎNCĂPUT PE MÂINI PUTERNICE

ATÂTEA VISURI SPULBERATE

PLECĂRI

AJUNUL ÎNCORONĂRII

CLOPOTELE DIN REIMS